

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

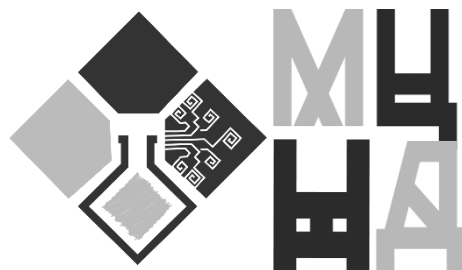
27 ЖОВТНЯ 2023 РІК

М. ТЕРНОПІЛЬ, УКРАЇНА

**«СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАУКИ:
ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ВЗАЄМОДІЇ»**

МАТЕРІАЛИ III
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАУКИ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ВЗАЄМОДІЇ

| 27 жовтня 2023 рік
м. Тернопіль, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 285 від 16.06.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

С 83

Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії: матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Тернопіль, 27 жовтня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2023. — 214 с.

ISBN 978-617-8126-85-8

DOI 10.36074/mcnd-27.10.2023

Викладено матеріали учасників III Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії», яка відбулася 27 жовтня 2023 року у місті Тернопіль.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2023

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ISBN 978-617-8126-85-8

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ КАМЕРАЛЬНИХ ПЕРЕВІРОК ДЛЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ Цільник О.Я.	10
---	----

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

КОНФЛІКТИ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ Гергелюк Є.В.	13
---	----

ОСОБЛИВОСТІ АСОРТИМЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА Будул Я.Я.	16
--	----

СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ДО ПЕРЕДОВИХ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ Ємельянов О.Ю., Гаврась Д.Р.	22
---	----

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ІНШОГО СУКУПНОГО ДОХОДУ ДО ОПОДАТКУВАННЯ Сук П.Л.	25
--	----

СЕКЦІЯ ІV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

INSTITUTING A ROBUST RISK MANAGEMENT FRAMEWORK FOR THE STATE-OWNED IT GOVERNANCE Kuchma O., Kotukh Ye.	29
---	----

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРАКТИКУ СУЧАСНИХ ФОРМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я Ільїн Д.В., Кубіцький С.О.	32
--	----

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ Толстенкова О.І.	37
--	----

ОСОБЛИВОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ Гівчак А.М.	40
РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ Хмельковська А.В.	45
«РОЗУМНІ МІСТА» НОВОГО ПОКОЛІННЯ: МОЖЛИВОСТІ УЧАСТІ МЕШКАНЦІВ Лукашевський Ю.О.	47
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ Чухліб Р.Є.	49
СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА Толстенков О.О.	52
СУТНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ Соколовська Т.В.	55

СЕКЦІЯ V. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ ВИХОДУ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ Попович Я.Є., Григорова-Беренда Л.І.	57
---	----

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОБІЛЬНОГО СУПУТНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ (ІМСО) У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ МОРЕПЛАСТВА Благодатна А.Г.	59
ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ Трухонь О.В.	61
ПРАВОВА ПРИРОДА НОРМОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ ЇЇ ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА Коптєвський О.Ю.	64
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ ДЛЯ ОСІБ, ВИЗНАНИХ ВИННИМИ У КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ ТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ Бойко В.Ю.	66

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Сухицька Н.В...... 71

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЩОДО ПРАВ
ЗАСУДЖЕНИХ

Кутєпов М.Ю...... 74

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕТИНУ КОРДОНУ
ДИТИНОЮ БЕЗ ЗГОДИ ОДНОГО З БАТЬКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бойко В.Ю...... 76

ЩОДО ПИТАННЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНСТИТУТУ
БІЖЕНСТВА

Регеда В.Є...... 79

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ
НОРМОТВОРЧОСТІ

Сидоренко А.А...... 81

СЕКЦІЯ VII.

**ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ**

ВАЖЛИВІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тінін Д.Г., Тимофєєв В.П...... 84

НЕОБХІДНІСТЬ ТА СПОСОБИ ПОКРАЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СЕКТОРУ ПРЕВЕНЦІЇ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ
ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Тінін Д.Г., Тимофєєв В.П...... 88

СЕКЦІЯ VIII.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНІВ НАСИЧЕННЯ ВИДАМИ ГІРЧИЦІ ПОЛЬОВИХ
НЕЗРОШУВАНИХ СІВОЗМІН ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Жуйков Т.О...... 91

СЕКЦІЯ IX.

ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ, ЯК
ПОТУЖНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Хорошевська І.О...... 95

СЕКЦІЯ Х. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ШЛІФУВАННЯ КІЛЬЦЕВИХ КАНАВОК

Бельмас І.В., Танцура Г.І., Чепурко В.К., Романенко В.О.....97

СЕКЦІЯ ХІ. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ НА ПОЛІССІ

Герман Н.В., Мельничук С.Л.....101

СЕКЦІЯ ХІІ. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЙ АРТИЛЕРІЇ ПРИ ПРОТИДІЇ ВИСАДКИ МОРСЬКОГО ДЕСАНТУ В КОМП'ЮТЕРНІЙ ГРІ

Максимов М.В., Тошев О.Т.103

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ (SAAS, PAAS, IAAS, DAAS, DBAAS)

Тарасенко В.С.108

СЕКЦІЯ ХІІІ. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ PROMPTING ПІДХОДУ З ВИКОРИСТАННЯМ GPT 3.5-TURBO ДЛЯ ТЕКСТОВОЇ КАТЕГОРИЗАЦІЇ

Волощук Ю.О.113

МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ АКУСТИЧНИХ ХВИЛЬ АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ГАРМАТИ ДЛЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ «ВОГНЕВИЙ ВАЛ»

Брунеткін О.І., Сідельников О.В.116

МОДЕЛЮВАННЯ ВИТРАТ ЕНЕРГОУСТАНОВКИ ДЛЯ ПАЛИВ ШТУЧНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОХОДЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ НЕЙРОМЕРЕЖ

Максимов М.В., Грішин П.І.....120

СЕКЦІЯ ХІV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

АРХІТЕКТУРА МЕТОДУ УПРАВЛІННЯ СТАНОМ BLOC ФРЕЙМВОРКУ FLUTTER

Петрушенко А.В.125

СЕКЦІЯ XV. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

НАПРУЖЕНИЙ СТАН СТРІЧКИ НОРІЇ НА ОПУКЛОМУ БАРАБАНИ	
Білоус О.І., Танцура Г.І., Сидоренко О.В., Канаєв С.В.	129

СЕКЦІЯ XVI. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

THE ROLE OF NON-VERBAL COMMUNICATION IN EVERYDAY INTERACTION	
Shovak O., Petiy N.	133
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО «МЕНІ ВІДКРИЛАСЬ ІСТИНА ПЕЧАЛЬНА...»	
Світлозарова А.Р.	135
КАРТИНА АБСУРДНОЇ ДІЙСНОСТІ В РОМАНІ ГАЛИНИ ТАРАСЮК «ЦІНЬ ХУАНЬ ГОНЬ»	
Гриневич О.В.	138
ТРАДИЦІЯ БРИТАНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ У «ВОЛОДАРІ КІЛЕЦЬ» ДЖ. ТОЛКІНА	
Радиш Х.О., Мартинець А.М.	140
ТРАНСФЕРНІСТЬ У «ЛІЛЕЯХ» А. МІЦКЕВИЧА ТА «ЛІЛЕЇ» Т. ШЕВЧЕНКА	
Тимчишин М.І.	144
ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТРОПОНІМІВ У ВІРШАХ, ПРИСВЯЧЕНИХ ДРУЗЬЯМ БОРИСА ЧИЧИБАБІНА	
Юр'єва Ж.А.	147

СЕКЦІЯ XVII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

EFFECTIVENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COMPARISON WITH TRADITIONAL FOREIGN LANGUAGE TEACHING METHODS	
Sarnovska N.	150
МУЗИКОТЕРАПІЯ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	
Нікітюк Т.Р., Кищенко А.М.	152
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ MICROSOFT TEAMS	
Яненко Я.В.	155
ОСНОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	
Дригач Т.Г., Крайник П.В.	157

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПРАКТИЧНІ ПРИКЛАДИ Гайович Г.В., Романюк Н.М., Малярєнко О.В., Ладур О.І.....	160
ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ Лімарєнко А.Р., Науковий керівник: Максимова Л.П.....	166
ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ Бондарчук Ю.В.....	169
ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ LEAN HIGHER EDUCATION В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ Потєрайко В.А.	171
ПРИНЦИПИ КОМУНІКАТИВНОГО ВИКЛАДАННЯ МОВИ Холодова Д.О.	173
СПІЛЬНІ КРОКИ: РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ Аксютєнко П.Г.....	175
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ Шєкмар Б.В.....	177

СЕКЦІЯ XVIII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

АРХЕТИПНЕ ПРОЖИВАННЯ ТРАВМІВНИХ ПОДІЙ ЧЕРЕЗ МАТЕРІАЛИ ПОПУЛЯРНОЇ КУЛЬТУРИ: АНАЛІЗ ВИПАДКУ Новицький Т.О.....	180
ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПЕДАГОГІВ ЯК ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА ПРОБЛЕМА Торба Н.Г.	182
СУЧАСНІ МОДЕЛІ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ Марчук С.В.	184

СЕКЦІЯ XIX. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

EFFECTIVENESS OF CHILD VACCINATION IN CENTRAL ASIA REGIONS Zakirova B.I., Ibragimov Sh.U., Shavazi R.N., Ganieva Aziza Burxonboy kizi, Kuzibekov E.Yu.....	188
--	-----

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ТА РАДІОЧАСТОТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Гнутова Л.В. 192

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ РЕЖИМІВ УЛЬТРАФІОЛЕТОВОГО ОПРОМІНЕННЯ В ІНАКТИВАЦІЇ ВІРУСУ ФОТОДИНАМІЧНИМ МЕТОДОМ НА МОДЕЛІ АНТИСИНЬОГНІЙНОГО БАКТЕРІОФАГА ПРЯМИМ ТА РЕВЕРСІЙНИМ МЕТОДАМИ

Калініченко С.В., Антушева Т.І., Мєлєнтьєва Х.В., Оветчин П.В. 194

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ ДРАЙВОВОГО ТИСКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ РЕСПІРАТОРНОЇ ПІДТРИМКИ У ПАЦІЄНТІВ З ЛЕГЕНЕВОЮ КОНТУЗІЄЮ ТА ОЗНАКАМИ ГОСТРОГО РЕСПІРАТОРНОГО ДИСТРЕС-СИНДРОМУ

Курсов С.В., Ніконов В.В., Скоропліт С.М. 198

ЗАСТОСУВАННЯ СТРОМИ КСЕНОРОГІВКИ СВИНІ, ОТРИМАНОЇ МЕТОДОМ ДЕЦЕЛЮЛЯРИЗАЦІЇ, ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МЕХАНІЧНОЇ ТРАВМИ РОГІВКИ

Шмир С.М. 201

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІКУВАННЯ ХВОРИХ З НЕСТАБІЛЬНІСТЮ ШИЙНОГО ТА ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛІВ ХРЕБТА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ БАЛАНС-ТЕСТУ

Фаріон-Навольська О.В. 202

СЕКЦІЯ ХХ.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ПРОФІЛАКТИКА ТА КОРЕКЦІЯ ВАЛЬГУСНИХ ДЕФОРМАЦІЙ СТОПИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ

Красюк А.С. 205

РОЗВИТОК ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ 5 КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Коник-Фреймут А.М. 210

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ КАМЕРАЛЬНИХ ПЕРЕВІРОК ДЛЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Цільник О.Я.

Аспірант

Львівський університет бізнесу та права, Україна

На сьогоднішній день в Україні відновлюються перевірки для всіх видів бізнесу, але варто зазначити, що з початком повномасштабної війни до початку жовтня 2023 року перевірки у сферах бізнесу були заборонені на державному рівні. На теперішній час усе змінилося. Зазначимо, що перед органами державної податкової інспекції постало питання, з яких підприємств починати процес проведення перевірок. Тому актуальним є застосування одного з виду перевірок. Зокрема, йдеться про камеральні перевірки. Розгляньмо детальніше.

Камеральна перевірка – це перевірка, яка проводиться у приміщенні контролюючого органу виключно на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях (розрахунках) платника податків та даних системи електронного адміністрування податку на додану вартість (даних центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, в якому відкриваються рахунки платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, даних Єдиного реєстру податкових накладних, даних митних декларацій), а також – даних Єдиного реєстру акцизних накладних і даних системи електронного адміністрування реалізації пального та етилового спирту [1].

Розглянемо детальніше предмет камеральної перевірки та представимо його на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація предмету камеральної перевірки

Варто зазначити, що в Україні підставами для проведення камеральної перевірки є виключно ті випадки, які передбачені ПК України. Загальною підставою є подання податкової декларації платником податків та прийняття її контролюючим органом. Важливим є те, що головна особливість камеральної перевірки полягає в тому, що вона проводиться посадовими особами контролюючого органу без будь-якого спеціального рішення керівника (його заступника або уповноваженої особи) такого органу або скерування на надання дозволу щодо її проведення. Згода платника податків на перевірку та його присутність під час проведення камеральної перевірки не є обов'язковою.

Одним з важливих нюансів проведення камеральної перевірки є те, що існують певні часові обмеження їх проведення. Зокрема, йдеться про наступне:

- щодо податкової декларації або уточнюючого розрахунку – протягом 30 календарних днів, що настають за останнім днем граничного терміну їх подання, а якщо такі документи були надані пізніше, – за днем їх фактичного подання;
- щодо інших питань перевірки – не пізніше закінчення 1095 дня, що настає за останнім днем граничного терміну подання податкової декларації та/або граничного терміну сплати грошових зобов'язань, нарахованих контролюючим органом, а якщо така податкова декларація була надана пізніше, – за днем її фактичного подання;
- щодо перевірки контрольованої операції – не пізніше закінчення 2555 дня, що настає за останнім днем граничного терміну подання податкової декларації та/або граничного терміну сплати грошових зобов'язань, нарахованих контролюючим органом, а якщо така податкова декларація була надана пізніше, – за днем її фактичного подання [1].

Також зазначимо, що для проведення камеральної перевірки не потрібно жодного спеціального рішення керівника такого органу, або скерування на отримання дозволу стосовно її проведення, що регламентується згідно з п. 76.1 ПКУ. Згода на проведення перевірки такого виду, як і присутність платника податку, також не потрібні фізично [2].

Важливим є те, що під час перевірки насамперед перевіряється логіка форми, арифметика, звертається увага на відповідність форми самої декларації, наявність усіх додатків, підписів та правильність заповнення показників. Представимо способи проведення камеральної перевірки (рис. 2).

Рис. 1. Способи проведення камеральної перевірки

Важливим фактом камеральної перевірки є те, що стосується тільки звітності та її показників. Під час камеральної перевірки не перевіряються бухгалтерські документи, реєстри, договори тощо. Тому на підставі камеральних перевірок неможливо дійти висновків про реальність операцій, зв'язки з контрагентами, правильність відображення операцій у звітності.

Узагальнюючи вищенаведене, зазначимо, що остаточним підсумком камеральної перевірки є оформлення результатів у разі встановлення порушень, наявності помилок та інших зауважень, передбачених методичними рекомендаціями

№ 165. Посадові особи, які проводили перевірку, складають акт у двох примірниках, який після реєстрації вручається платнику особисто або його уповноваженому представникові, або ж надсилається рекомендованим листом засобами поштового зв'язку протягом 3-х робочих днів згідно з п. 86.2 ПКУ.

Отже, можемо зробити висновок, що камеральна перевірка є одним із швидких та ефективних способів інспектування певного суб'єкта господарювання, який викликає зацікавлення та сумніви щодо доброчесності виконання своєї роботи при здійсненні посадових повноважень перед органами державної податкової служби. Водночас, такий вид перевірки допомагає виявити розбіжності, не затрачаючи максимально багато часу та людського ресурсу, а також на підставі результатів такої перевірки вже органом державної податкової служби ухвалюється рішення про подальші контрольно-ревізійні дії стосовно суб'єкта господарювання.

Отже, для економіки нашої країни надзвичайно важливим є вчасно виявити недоброчесних платників податків та вжити необхідних заходів для повернення їх у прозору систему правил для провадження бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Що таке камеральна перевірка? URL: <https://sbc.regulation.gov.ua/inspections/publication/view?id=125>.
2. Податковий кодекс. URL: <https://tax.gov.ua/nk/>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

КОНФЛІКТИ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Гергелюк Євген Васильович

здобувач вищої освіти кафедри організації туристичної діяльності
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ, Україна

Поняття конфлікту можна визначити як відсутність згоди між двома або більше сторонами, якими можуть бути окремі особи або групи працівників. Кожна сторона робить усе можливе, щоб зробити свою точку зору прийнятною, і чинить перешкоди іншій стороні. Є й інші визначення поняття конфлікту. Так, американський соціолог Л. Козер визначає конфлікт як боротьбу за цінності та претензії на певний статус, владу та ресурс, спрямований на нейтралізацію, знищення опонента чи нанесення шкоди [1].

У свідомості людей конфлікт найчастіше ототожнюється з агресією, погрозами, незгодою, ворожнечею, війною тощо. Через це поширилася думка, що конфлікт – це небажане явище, яке необхідно вирішувати, як тільки воно виникає. Такої позиції, зокрема, дотримуються представники наукової школи менеджменту та підприємницько-бюрократичного підходу: вони розглядають функціонування ефективної організації як порушення правил, процедур та взаємодії чиновників за умов існування в раціональній структурі. Прихильники школи «людських відносин» також бачили конфлікт як зло, якого слід уникати. Виявляючи можливі протиріччя між індивідуальними та організаційними цілями, між лінійними та функціональними зв'язками, між повноваженнями та здібностями посадових осіб тощо, вони розглядали конфлікт як ознаку неефективного функціонування організації та системи управління. Тому, на їхню думку, якщо в організації є хороша комунікація між її членами, конфлікту не буде. Але часи змінюються, і сучасна точка зору полягає в тому, що навіть за ефективного менеджменту в організаціях деякі конфлікти не тільки можливі, але навіть бажані. Звичайно, конфлікт не завжди позитивний: у деяких випадках він може заважати задоволенню індивідуальних потреб і навіть досягненню цілей організації [2]. Існує чотири основних типи конфлікту. Міжособистісний конфлікт. Цей тип конфлікту може проявлятися по-різному. Однією з найпоширеніших форм є рольовий конфлікт, коли до однієї людини висуваються суперечливі вимоги щодо результатів роботи. Наприклад, начальник відділу маркетингу може вимагати, щоб маркетолог постійно перебував у відділі, надаючи інформацію по туристичній фірмі. Тоді, менеджер може висловити невдоволення тим, що маркетолог витрачає надто багато часу на клієнтів і приділяє мало уваги забезпеченню інформаційної роботи, і тоді маркетолог визнає свої дії непослідовними. Особистий конфлікт може виникнути через суперечності виробничих завдань, наприклад, співробітник планує поїздку в місто на вихідні. Однак наприкінці робочого тижня керівник ставить перед собою нові завдання, над

якими потрібно працювати у вихідні. Перегляд планів співробітника призводить до міжособистісного конфлікту. Деякі співробітники не бажають змінювати місце проживання, навіть якщо це означає підвищення і підвищення зарплати.

Міжособистісний конфлікт виникає при перевантаженнях і перевантаженнях на роботі. Більшість цих конфліктів пов'язані з низьким рівнем задоволеності роботою, невпевненістю в собі або організацією, частиною якої є працівник. Особисті конфлікти дуже поширені. Це виражається різними способами в організації, особливо в боротьбі керівників за контроль над ресурсами, капіталом або працею, за використання певних матеріалів, затвердження певних ідей [3]. Кожен менеджер вважає, що оскільки ресурси обмежені, вони повинні переконати вище керівництво надати ці ресурси. Міжособистісні конфлікти також проявляються як конфлікти особистості. Люди з різними характеристиками, поглядами та цінностями іноді просто не можуть ужитися. Як правило, погляди і наміри таких людей настільки різні, що ніхто з них не усвідомлює позиції іншого [4]. Конфлікт може виникнути, коли очікування групи суперечать очікуванням окремої людини. Прикладом може бути ситуація, коли людина намагається зробити занадто багато, понаднормово або понаднормово. Група сприймає таку поведінку негативно. Конфлікт може виникнути між індивідом і групою, якщо вони займають позицію, відмінну від конфлікту. Кожна організація має формальні та неформальні групи, між якими можуть виникати конфлікти. Часто конфлікт виникає через розбіжності в цілях або інтересах функціональних складових груп. Конфліктна ситуація може виникнути і при боротьбі структурних підрозділів за матеріальні, фінансові чи трудові ресурси. Трудовий конфлікт – це спір між учасниками соціально-трудових відносин: – нове працевлаштування або зміна існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; розірвання або зміна колективного договору, угоди; – забезпечення виконання колективного договору, угоди або окремих його положень; – невиконання вимог законодавства про працю [4].

Тривалі та інтенсивні конфлікти можуть призвести до кризових ситуацій і принести значні зміни. Результативна боротьба, як і загальна боротьба, проходить стадії: зародження, розвитку, розквіту і згасання. На початковому етапі конфлікт прихований і розвивається на психологічному рівні, тому його часто уникають або приховують. Серед симптомів такого стану – високий рівень безробіття, недбале ставлення до своїх обов'язків, використання службових засобів для ухилення від роботи, підвищене пияцтво тощо. Менеджери, на жаль, не завжди визнають конфлікт і приймають неадекватні, поверхневі рішення, не усвідомлюючи проблеми.

В Україні питання виникнення та вирішення колективних трудових конфліктів є не лише економічною, а й політичною проблемою. Ні соціально-економічне, ні політичне, ні культурне середовище України не є сприятливими для використання цих практик. Висновки. Особи, які беруть участь у колективних трудових спорах в туристичних підприємствах, мають дуже мало інформації про зміст спору, заходи щодо врегулювання конфліктної ситуації, шляхи виходу з неї, чинне законодавство, що регулює переговорний процес щодо вирішення колективних трудових спорів. Тому, дане питання необхідно піднімати на різних рівнях з метою популяризувати законодавство України та зменшити соціальну напруженість на підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Закордонець Н. І. Можливості реалізації передових ідей швейцарського досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах

- України. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2012. № 3. С. 135–144.
2. Кіссе А. І. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз. Монографія. Київ :Логос, 2006. 380 с.
 3. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посібник. Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. 272 с.
 4. Разумова О. О. Вплив етнорелігійних конфліктів на розвиток міжнародного туризму. URL: <http://www.kytmu.edu.ua/vmv/v/p01/19%20razumova.pdf>.
 5. Федорченко В. К., Пазенок В. С., Кручек О. А. та ін. Туризмолія: концептуальні засади теорії туризму : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 368 с.

ОСОБЛИВОСТІ АСОРТИМЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Будул Ярослав Ярославович

здобувач вищої освіти ОС «магістр» кафедри
менеджменту, підприємництва та торгівлі

*Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету, Україна*

Науковий керівник: Сусіденко Валентин Трохимович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри
менеджменту, підприємництва та торгівлі

*Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету, Україна*

Процеси економічних перетворень в Україні привели до нового розуміння принципів підприємницької діяльності. Розвиток ринкових відносин і посилення конкуренції вказують на необхідність нових підходів в підприємстві, орієнтованих на підвищення прибутку і конкурентоспроможності підприємства. Забезпечення конкурентоспроможності та прибутковості виробничого підприємства визначається, найчастіше, здатністю асортименту товарів підприємства адекватно відповідати поточному споживчому попиту на якісному і кількісному рівнях. Таким чином, підвищення ефективності управління товарним асортиментом виробничого підприємства є актуальним завданням в сучасних умовах господарювання.

Підприємство щодня стикається з необхідністю швидкого реагування на кожну зміну ринкової ситуації, що, в першу чергу, відбивається на асортименті. Асортиментна політика є одним з основних об'єктів системи управління, так як саме ставлення споживачів до продукції визначає можливості існування і розвитку підприємства.

Тому для будь-якого підприємства продумана і детально розроблена асортиментна політика є основою його стабільності, рентабельності, індивідуальності, конкурентоспроможності і, в кінцевому підсумку, визначає успіх підприємства на ринку. Крім того, асортиментна політика є найбільш важливим з усіх інструментів, за допомогою яких виробниче підприємство здійснює свою діяльність на ринку. [1]

Вивченню питань формування системи управління товарним асортиментом, її впливу на майбутній розвиток та конкурентні позиції торговельного підприємства присвячені праці багатьох зарубіжних вчених-економістів, зокрема Н. Каллена, Б. Бермана, Дж. Еванса, М. Саллівана, Д. Едкока, Л. Вейтца, В. Снегірьової, Ф. Панкратова, Г. Серьогіної, О. Бузукової та ін. Проте, існуючі розробки здебільшого носять описовий характер або стосуються організаційно-технічних заходів з формування товарного асортименту. Теоретичні аспекти та методичний інструментарій формування товарного асортименту торговельного підприємства фрагментарно розглядалися вітчизняними вченими А.А. Мазаракі, Н.М. Ушаковою, Л.О. Лігоненко, Л.В. Балабановою, А. В. Трояном, Є.О. Діденко, Д.С. Савельєвим, Н.С. Степанюком, З.С. Петриченко З.С., А.М. Германчук та ін.

Метою є дослідження особливостей асортиментної політики виробничого підприємства та шляхи його вдосконалення.

Асортиментна політика виробничих підприємств повинна враховувати такі фактори, як рентабельність продукції, запити ринку, широкий вибір для споживача, диференційованість за ціною та якістю, сезонні тенденції. Велика кількість компаній розглядає асортиментну політику в контексті формування товарного асортименту або частини товарної політики: [2] асортиментна політика разом із використанням товарної стратегії являє собою комплекс заходів і стратегій, зорієнтованих на досягнення стратегічних цілей. Добре сформована асортиментна політика являє собою певний гарант формування не тільки оптимальної асортиментної моделі конкретного суб'єкту, але й збереження позиції на ринку, що впливає на формування іміджу й подальший розвиток.

Асортиментна політика виявляє оптимальне співвідношення видів виготовленої продукції. Таким чином, плануючи асортимент і проводячи асортиментну політику, підприємство може вагомо збільшити обсяг продаж і прибуток. Одним із найновіших методів формування асортиментної політики виробництва продукції є «двоетапний метод»: формування асортиментної стратегії та формування виробничої програми. Метод передбачає розрахунок основних показників економічної ефективності для кожного варіанту. [2]

Асортиментна політика має особливе значення в сучасних умовах розвитку економіки, оскільки сучасні споживачі висувають підвищені вимоги до якості, асортименту товару та зовнішнього оформлення товару. Основні цілі асортиментної політики наведено на рис. 1. [1]

Рис. 1. Основні цілі асортиментної політики

Найбільш ефективно задоволення попиту стає основним завданням підприємства в сучасних умовах ринкової конкуренції. Ринок визначає попит на певний асортимент. Тому для подібних підприємств асортимент є ключовим елементом в конкурентній боротьбі. Грамотне формування оптимального асортименту забезпечить ґрунт для продуктивної діяльності підприємства,

сприятиме збереженню бажаного прибутку.

Асортиментна політика - один з головних елементів конкурентної стратегії підприємства. В визначенні товарної номенклатури з урахуванням ряду принципів, можливостей і обмежень полягає суть асортиментної політики. В залежності від змін на ринку постає питання про коригування асортименту продукції. Рішення приймають продавець і постачальник індивідуально для кожної ситуації.

Асортиментна політика передбачає проведення маркетингових досліджень для виявлення товарів, що мають найбільший попит. На основі цих досліджень формується оптимальний набір продукції. [1]

В умовах неоднорідності ринків і споживчих переваг для підвищення ефективності асортиментної політики виробникові все більш необхідно враховувати психологічні особливості сприйняття споживачами як виготовленої продукції, так і самого виробника. Це означає, що в даний час, і тим більше - в перспективі - недостатньо приймати управлінські рішення в рамках асортиментної політики тільки на основі аналізу виробничої програми підприємства. На її місце приходить портфель брендів (марочний портфель). У сучасній практиці маркетингового управління портфелем товарних марок можливе використання п'яти основних марочних стратегій: стратегія розширення товарної лінії (сімейства марки), стратегія розширення меж використання марки, стратегія мультимарок (багатомарочний підхід), стратегія корпоративних марок, а також стратегія нових марок.

В результаті зазначених тенденцій, рішення, що приймаються за асортиментом виготовленої і реалізованої продукції, переходять в розряд стратегічних, які наведено на рис. 2. [3].

Рис. 2. Формування товарного асортименту виробничо-торговельного підприємства, відповідно до стратегічних, тактичних й оперативних рішень в рамках товарної політики

Для реалізації стратегії управління поведінкою споживачів, на яку орієнтована діяльність підприємств, в сучасних умовах можуть бути сформовані рекомендації щодо прийняття стратегічних рішень за такими напрямками:

1) рішення про провадження окремих елементів товарної лінійки можуть здійснюватися на рівні підрозділів, безпосередньо керуючих даним бізнес-процесом, узгодження із директором необхідне тільки в частині проблем, пов'язаних з концептом лінійки. Участь підрозділів в процесі збору інформації про споживчі очікування від продукції дозволяє всім учасникам команди працювати злагоджено, знижуючи управлінські витрати;

2) організація роботи із зауваженнями, поверненнями, браком; проведення досліджень і моніторингу;

3) забезпечення ефективної системи делегування повноважень та професійних компетенцій;

4) здійснення інвестицій та організаційних заходів щодо формування інформаційної бази даних компанії (виробничий і розподільчий дивізіони), що дозволяє приймати адекватні рішення по взаємовідносинах зі споживачами, що забезпечує значне скорочення кількості скарг, браку. [3]

Формування асортиментної політики можна вважати домінуючим елементом внутрішнього управління. Від правильності прийнятих рішень щодо формування асортиментної політики багато в чому залежить майбутнє функціонування і розвиток підприємства.

Таким чином, завдання формування оптимального асортименту актуальна для підприємств в сучасних умовах конкуренції. Дійсно, ринок визначає необхідний йому асортимент, і завдання підприємства - задовольнити попит краще і ефективніше, ніж конкуренти. Тому на перший план виходить проблема пошуку оптимальних асортиментних позицій, які сприяють збереженню бажаного прибутку на тривалий період часу. [1]

До основних завдань асортиментної політики підприємства відносять: забезпечення задоволення потреб покупців, залучення нових клієнтів, зростання фінансових підсумків функціонування компанії.

Асортиментна політика передбачає проведення збору інформаційних даних про стан сегментів ринків збуту, продукції, переваг клієнтів, рівня цін, макроекономічних показників, умов зовнішньоекономічної діяльності з іноземними компаніями та товаровиробниками.

Зауважимо, що на асортимент товару можуть впливати такі заходи:

- вивчення попиту на товари і їх властивостей;
- цільове опитування населення для визначення думки про якість товарів/послуг;
- незалежна експертна оцінка по товарах, їх вартості та тарифами;
- зміни, винесені органами управління, підприємством, установою про необхідність підвищення якості товару і зміну правил ціноутворення, припинення випуску товарів тощо.

Оскільки формування асортименту є інструментом підвищення ефективності підприємства, то при його складанні важливі знання про життєві цикли товарів, які дозволяють грамотно керувати торговельним асортиментом. Ці знання можуть гарантувати підприємству орієнтовні обсяги продажів і стійке положення на ринку. [4]

Торгові підприємства, на відміну від виробничих, мають змогу в значно коротший час змінити структуру товарообороту. Зміна асортименту товарної продукції виробничих підприємств має більш інерційний характер і може потребувати значних додаткових витрат. Як свідчить практика, на багатьох підприємствах відсутні будь-які концепції та програми управління товарною політикою. Це викликано не тільки суб'єктивними причинами, але й об'єктивними обставинами.

Після завершення процесів роздержавлення та приватизації значна частина виробничих підприємств продовжує випускати ті види продукції, які традиційно входили у їх попередні виробничі програми. Зміни у товарному асортименті в поточному періоді обмежуються не тільки взятими на себе зобов'язаннями

збереження на певний час спеціалізації, а цілим рядом інших обставин, серед яких велику роль відіграють наявні виробничі потужності та якісний стан виробничого апарату. Тобто, товарний асортимент таких підприємств формується переважно під впливом внутрішніх факторів. В той же час розвиток ринкових відносин призводить до посилення впливу факторів зовнішнього середовища, які в цих умовах стають визначальними при визнанні випущеної продукції товаром. Невідповідність виробничого асортименту продукції існуючому попиту має негативні наслідки як для підприємств, так і для споживачів.

В ринкових умовах господарювання все більшого значення набуває інноваційна стратегія, яка передбачає розробку та виведення нового товару на ринок і є найбільш ризикованою. Стратегія диверсифікації може реалізовуватись як по відношенню до власного продукту, так і щодо залучення інших продуктів через купівлю інших підприємств, купівлю ліцензій або розвиток кооперативних зв'язків. Стратегія модифікації товару направлена на розширення сфери застосування існуючих товарів та залучення нових покупців шляхом внесення змін в товари. Стратегії диференціації та модифікації можна рекомендувати виробничим підприємствам, які прагнуть уникнути ризику, пов'язаного із розробкою нового товару. Оптимізація асортиментного профілю виробничого підприємства може проводитися в наступному порядку:

- 1) дослідження поточного стану;
- 2) виявлення тенденцій розвитку ринку та визначення потреб споживачів;
- 3) формулювання цілей та вибір критеріїв оптимізації;
- 4) оцінка потенційних можливостей підприємства та виявлення обмежувальних факторів;
- 5) формування оптимального товарного асортименту. [5]

Висновки. В ринкових умовах основними факторами, які обумовлюють формування товарної політики підприємства, є споживчі переваги та внутрішній виробничий потенціал підприємства. При цьому важливого значення набуває створення механізму формування товарної політики підприємства та всіх його складових. Головними елементами моделі такого механізму мають стати: 1) цілі та завдання, які відображають напрямки та спрямованість товарної політики; 2) методи та підходи, які дозволяють реалізувати поставлені завдання [5]

Формування асортиментної політики підприємства включає наступні кроки: 1) аналіз ринку: дослідження ринку, включаючи аналіз споживачів, конкурентів і тренди, щоб зрозуміти потреби і попит на товари; 2) визначення цілей: постановка конкретних цілей, таких як розширення асортименту, підвищення прибутковості або задоволення певних ринкових потреб; 3) сегментація ринку: поділ ринку на групи споживачів зі схожими потребами і характеристиками; 4) вибір цільових сегментів: вибір одного або кількох сегментів ринку, на які підприємство буде спрямовувати свою асортиментну політику; 5) розробка асортиментної стратегії: визначення, які товари або послуги будуть пропонуватися, які будуть виключені, які будуть додані до асортименту; 6) аналіз конкурентів: оцінка асортименту конкурентів і визначення переваг та недоліків свого асортименту; 7) розробка плану виконання: визначення кроків, які необхідно вжити для впровадження асортиментної політики, включаючи планування закупівель, виробництва, маркетингу та розподілу; 8) реалізація та контроль: впровадження асортиментної політики, відстеження результатів і внесення коректив при необхідності.

Список використаних джерел:

1. Бардаш М. С., Хоменко О. І. Асортиментна політика підприємства та шляхи її

- вдосконалення. Електронний журнал Ефективна економіка № 11, 2016.
2. Заворотна О. Актуальні вектори асортиментної політики кондитерських виробів України. ТНТУ. Тернопіль: 2016. С.192-193.
 3. Войт Д.С. Стратегії вдосконалення асортиментної політики торгово-виробничих об'єднань. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/93219/52Voight.pdf?sequence=1>.
 4. Кириченко С. О., Половинка К. І. Принципи формування асортиментної політики. АГРОСВІТ. Вип. № 1-2, 2021. С. 90-94.
 5. Хринюк О.С. Методичні засади механізму формування маркетингової товарної стратегії виробничих підприємств. КПП. Київ: 2008. С.1-7. URL: <http://economy.kpi.ua/uk/node/199>.

СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ДО ПЕРЕДОВИХ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Для того, щоб досягнути високих темпів економічного зростання підприємств, необхідно впроваджувати інвестиційно-інноваційну модель їхнього економічного розвитку [1–3]. Передусім, це стосується технічного та технологічного розвитку [4–8], який безпосередньо визначає конкурентоспроможність продукції підприємств [9–11] та впливає на ступінь ефективності використання їх економічних ресурсів [12–15]. Проте забезпечення тривалого економічного розвитку підприємств потребує попереднього розроблення його науково обґрунтованих стратегій [16–18], які повинні мати на меті покращення показників діяльності економічних суб'єктів, зокрема зростання їх ринкової вартості [19–21] та збільшення економічного потенціалу [22, 23]. Це вимагає врахування дії чинників, які зумовлюють таке покращення, зокрема інноваційності підприємств [24, 25] та рівня їх інноваційного розвитку, з метою подальшого управління ними [26].

До важливих характеристик, які описують інноваційні можливості підприємств, варто віднести також і рівень їх інноваційної сприйнятливості. Важливим різновидом цієї сприйнятливості є сприйнятливість підприємств до передових енергозберігаючих технологій. Зазначену сприйнятливість можна ототожнювати із здатністю компаній виконувати послідовність певних дій, забезпечуючи при цьому максимально можливий приріст фінансово-економічних результатів своєї діяльності. При цьому до зазначених дій варто віднести, насамперед, такі: збір вхідної інформації; оброблення цієї інформації та ухвалення рішень щодо впровадження енергозберігаючих технологій; формування ресурсного забезпечення реалізації цих рішень; придбання підприємствами відповідних енергозберігаючих технологій; їх впровадження; забезпечення належної ефективності функціонування придбаних підприємствами енергозберігаючих технологій.

Кожному з перелічених етапів послідовності дій можна поставити у відповідність певний набір компетенцій працівників підприємств щодо здійснення цих дій. У зв'язку з цим, сприйнятливість підприємства до енергозберігаючих технологій характеризуватиметься набором компетенцій працівників компанії щодо впровадження у її діяльність таких технологій.. Окрім того, необхідною є наявність належного організаційно-методологічного та ресурсного забезпечення реалізації відповідних компетенцій.

У процесі управління сприйнятливістю компаній до енергозберігаючих технологій важливо враховувати наявність значної кількості чинників, які впливають на цю сприйнятливість. Зазначені чинники можуть бути поділеними на дві великі групи, а саме:

1. Чинники, які забезпечують сприйнятливість підприємств до

енергозберігаючих технологій. До цих факторів належать ті, що характеризують внутрішнє середовище підприємства та є необхідними для створення умов, за яких підприємство може у повному обсязі та з достатньою ефективністю залучити, впровадити та використати відповідні технології. Зокрема, чинниками, які забезпечують сприйнятливість підприємств до енергозберігаючих технологій, є характеристики інформаційного, методологічного, організаційного та фінансового забезпечення ухвалення управлінських рішень про залучення, впровадження та використання підприємством передових енергозберігаючих технологій.

2. Чинники, які формують сприйнятливість підприємств до енергозберігаючих технологій. До цих факторів належать ті, що безпосередньо впливають на обсяги та рівень ефективності залучення, впровадження та використання підприємством відповідних технологій. Своєю чергою, ці чинники можуть бути поділені на дві підгрупи, а саме – внутрішні (рівень зношення основних засобів підприємства, рівень прогресивності застосовуваних ним технологічних процесів тощо) та зовнішні (стан кон'юнктури на ринках збуту продукції підприємства; кількість, споживчі параметри та ціни придбання передових енергозберігаючих технологій, які потенційно може залучити підприємство, тощо).

Необхідно відзначити, що чинники першої групи, а також внутрішні чинники, які входять до складу другої з перелічених вище їхніх груп, піддаються управлінським впливам з боку менеджерів підприємств.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. Інвестиції: практика та досвід, (12), 14–17.
2. Найдюк, В. С. (2013). Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. Маркетинг і менеджмент інновацій, (4), 251–263.
3. Продіус, О. І. (2010). Інноваційний розвиток промисловості: реалії та перспективи. Вісник ХНУ, (1(1)), 106–110.
4. Ємельянов, О. Ю., Козик, В. В. & Петрушка, Т. О. (2013). Обґрунтування економічної доцільності впровадження ресурсозберігаючих технологій як чинника економічного розвитку підприємств. Науковий вісник Національного гірничого університету, (4), с. 134–140.
5. Ємельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2014). Технологическое развитие предприятий как средство обеспечения конкурентоспособности их продукции. Проблемы экономики и менеджмента, (3(31)), 39–46.
6. Пирог, О. В. (2011). Технологічний розвиток промисловості України. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону, (2 (7)), 248–252.
7. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. Eurasian Bus. Rev., (8(1)), 13–32.
8. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Zahoretska, O., Kusiya, M., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2019). Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy. Energies, (12(24)), 4724.
9. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання показників оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства. Актуальні проблеми економіки, (4), 340–348.
10. Ахматова, М. (2003). Теоретические модели конкурентоспособности. Маркетинг, (4(71)), 25–38.
11. Гнатушенко, В. В. (2006). Управління конкурентним потенціалом підприємств (дис. ... д-ра екон. наук). Донец. нац. ун-т, Донецьк, Україна.
12. Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. Інвестиції: практика та довід, (2), 114–117.

13. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Крет, І. З. (2013). Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління», (754), 18–25.
14. Плешка, А. Р. (2011). Фактори, що впливають на розвиток виробничого потенціалу. Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій (37/38), 279–283.
15. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. *Energies*, (14 (18)), 5999.
16. Власенко, В. А. (2014). Розробка та реалізація стратегії розвитку підприємства в умовах трансформації ринкових відносин: принципові підходи та інструменти. Економіка. Менеджмент. Підприємництво, (26(1)), 32–41.
17. Клименко, С. М. (2013). Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням ризиків. Бізнес Інформ, (8), 343–347.
18. Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», (3(25)), 167–171.
19. Бурбан, О.В. (2021). Роль оцінювання вартості як інструмента підготовки рішень для обґрунтування ринкової капіталізації підприємства. Економічний форум, (1), 116–121.
20. Максименко, І. О. & Бокій, В. І. (2008). Ринкова вартість підприємства як результат реалізації його економічного потенціалу. Вісник Хмельницького національного університету, (3 (1)), 192–221.
21. Хімюн, О. О. (2010). Теоретичні і методичні засади оцінки управління вартістю компанії. Актуальні проблеми економіки, (5(107)), 150–158.
22. Лесик, Л. І., Петрушка, Т. О. & Ємельянов, О. Ю. (2020). Ринкова вартість як один з індикаторів формування і оцінювання економічного потенціалу підприємств. ЛОГОС. ОНЛАЙН.
23. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Лесик, Л. І. (2020). Особливості оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств з використанням показника їх ринкової вартості. ЛОГОС. Мистецтво наукової думки, (10), 18–21.
24. Гончар, О. І. & Хачатрян, В. В. (2018). Інноваційність – сучасна умова розвитку підприємницького потенціалу. Підприємництво і торгівля, (23), 77–81.
25. Курило, Л. І., Удовиченко, С. М. & Сльозко, Т. М. (2016). Інноваційність економіки з огляду рівня розвитку науки. Глобальні та національні проблеми економіки, (13), 129–133.
26. Харченко, В. А. (2014). Механізм формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства. Економіка промисловості, (4 (68)), 97–104.

СЕКЦІЯ III.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ІНШОГО СУКУПНОГО ДОХОДУ ДО ОПОДАТКУВАННЯ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

*Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна*

В активі Балансу (Звіту про фінансовий стан) (форма № 1), в розділі II "Оборотні активи", статті "Витрати майбутніх періодів" (код рядка 1170) відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [1; 2].

Згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, витрати майбутніх періодів (далі – ВМП) – це витрати, здійснені у звітному періоді, які підлягають віднесенню на витрати в майбутніх звітних періодах.

До ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Обліковують ВМП на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів". За дебетом рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів" відображається накопичення витрат майбутніх періодів, за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [3; 4].

ВМП потрібно розподіляти між наступними періодами. Для цього використовують різні методи. Одним із таких методів може бути обернений метод на основі іншого сукупного доходу до оподаткування.

Інший сукупний дохід до оподаткування визначається як алгебраїчна сума дооцінки (уцінки) необоротних активів, дооцінки (уцінки) фінансових інструментів, накопичених курсових різниць, частки іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств та іншого сукупного доходу.

Інформація про інший сукупний дохід до оподаткування відображається у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) в розділі II "Сукупний дохід" в статті "Інший сукупний дохід до оподаткування" (код рядка 2450) [1; 2].

Вираховується обернений метод розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування із методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування, а суми проставляються у оберненій черговості: перший рік у останній, другий у передостанній і т.д.

Щоб розрахувати річну суму розподілу ВМП за методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування потрібно помножити суму розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який вираховується діленням фактичного або планового обсягу іншого сукупного доходу до оподаткування за окремі періоди на плановий обсяг іншого сукупного доходу до оподаткування за увесь період.

Розподіл ВМП за методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування здійснюється за формулами:

$$PCPBM\P = CPBM\P \times KPBMP,$$

де $PCPBM\P$ – річна сума розподілу ВМП; $CPBM\P$ – сума розподілу ВМП; $KPBMP$ – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = OICDDO : POICDDO,$$

де $OICDDO$ – плановий або фактичний обсяг іншого сукупного доходу до оподаткування за окремі періоди; $POICDDO$ – плановий обсяг іншого сукупного доходу до оподаткування за увесь період.

Розрахунок розподілу ВМП за методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування можна здійснювати також за іншим варіантом:

$$PCPBM\P = OICDDO \times KPBMP;$$

$$KPBMP = CPBM\P : POICDDO.$$

Можна використовувати два способи методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

На прикладі розглянемо застосування оберненого методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування.

Приклад. ВМП у сумі 45000 грн необхідно розподілити на 5 років. Передбачається отримати протягом цього періоду 127000 грн іншого сукупного доходу до оподаткування, у тому числі: за 1-й рік – 40000 грн, за 2-й рік – 34000 грн, за 3-й рік – 28000 грн, за 4-й рік – 15000 грн, за 5-й рік – 10000 грн.

Визначимо коефіцієнт розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,3150 (40000 : 127000 = 0,3150), за 2-й рік – 0,2677 (34000 : 127000 = 0,2677), за 3-й рік – 0,2205 (28000 : 127000 = 0,2205), за 4-й рік – 0,1181 (15000 : 127000 = 0,1181), за 5-й рік – 0,0787 (10000 : 127000 = 0,0787).

В таблиці 1 відображено розрахунок 1-го способу методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування, а в таблиці 2 наведено визначення 1-го способу оберненого методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування.

Таблиця 1

Розподіл ВМП за методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування (1-й спосіб (від початкової суми ВМП))

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Інший сукупний дохід до оподаткування, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	45000	40000	0,3150	14175
2	45000	34000	0,2677	12047
3	45000	28000	0,2205	9923
4	45000	15000	0,1181	5314
5	45000	10000	0,0787	3541
x	Разом	127000	1	45000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Розподіл ВМП за оберненим методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування (1-й спосіб (від початкової суми ВМП))

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Інший сукупний дохід до оподаткування, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	45000	10000	0,0787	3541
2	45000	15000	0,1181	5314
3	45000	28000	0,2205	9923
4	45000	34000	0,2677	12047
5	45000	40000	0,3150	14175
х	Разом	127000	1	45000

[авторська розробка]

Як впливає з таблиць 1 і 2, якщо використовувати 1-й спосіб простого і оберненого методів на основі іншого сукупного доходу до оподаткування, то розподіл ВМП здійснюється повністю.

В таблиці 3 представлено обчислення 2-го способу методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування, а в таблиці 4 подано прорахунок 2-го способу оберненого методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування.

Таблиця 3

Розподіл ВМП за методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування (2-й спосіб (від залишкової суми ВМП))

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Інший сукупний дохід до оподаткування, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	45000	40000	0,3150	14175
2	30825	34000	0,2677	8252
3	22573	28000	0,2205	4977
4	17596	15000	0,1181	2078
5	15518	10000	0,0787	15518
х	Разом	127000	1	45000

[авторська розробка]

Таблиця 4

Розподіл ВМП за оберненим методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування (2-й спосіб (від залишкової суми ВМП))

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Інший сукупний дохід до оподаткування, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	15518	10000	0,0787	15518
2	17596	15000	0,1181	2078
3	22573	28000	0,2205	4977
4	30825	34000	0,2677	8252
5	45000	40000	0,3150	14175
х	Разом	127000	1	45000

[авторська розробка]

При застосуванні 2-го способу простого і оберненого методів на основі іншого сукупного доходу до оподаткування, ВМП не розподіляються відповідно в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках і відносяться у витрати періоду.

Висновки. Здійснювати розподіл ВМП можна за оберненим методом на основі іншого сукупного доходу до оподаткування.

Цей метод розраховується із попереднього обчислення методу розподілу ВМП

на основі іншого сукупного доходу до оподаткування, а суми проставляються у зворотній послідовності.

Відповідно до видів іншого сукупного доходу до оподаткування можна застосовувати різні обернені методи розподілу ВМП, зокрема, на основі: 1) дооцінки (уцінки) необоротних активів; 2) дооцінки (уцінки) фінансових інструментів; 3) накопичених курсових різниць; 4) частки іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств; 5) інших видів сукупного доходу [1; 2].

Можна використовувати два способи розрахунку оберненого методу розподілу ВМП на основі іншого сукупного доходу до оподаткування: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

СЕКЦІЯ IV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

INSTITUTING A ROBUST RISK MANAGEMENT FRAMEWORK FOR THE STATE-OWNED IT GOVERNANCE

Olha Kuchma

PhD student

State Tax University, Ukraine

Yevgen Kotukh

Doctor of Public Administration, Professor of Crime Investigation department

State Tax University, Ukraine

Digitalization stands as an epochal trend in the advancement of human civilization, fostering a more inclusive society and enhancing governance mechanisms. It facilitates broader access to vital sectors such as healthcare, education, and financial services while elevating the quality and scope of public amenities. This transformative wave extends to collaborative practices, enabling people to interact in innovative ways and facilitating access to a broader spectrum of goods at reduced costs. The COVID-19 pandemic has underscored the vital role of digital technologies in safeguarding the welfare of populations and the economic progress of nations.

Crucially, digitalization transcends mere technological utilization, as it entails a profound cultural shift embedded across all realms of endeavor. It signifies a revolution in the orchestration of diverse teams, leading to cost reduction through document digitization and overarching process optimization. This multifaceted transformation encompasses decentralized production, augmented operational efficiency and productivity, swifter and more effective real-time decision-making, heightened environmental sustainability, the production of sustainable goods, expedited product development with reduced time and expenses, enhanced product quality, and swift adaptation to evolving market dynamics. Moreover, digitization fosters diversification in product production across multiple locations, broadening the array of offerings. The transparency of risk management within the realm of project management for state informatization initiatives represents a pivotal facet of sound governance and global accountability standards. The oversight of IT projects by government auditing bodies is fundamentally geared toward securing the durability, efficiency, and efficacy of such endeavors. Consequently, an exploration of international insights and best practices in the domain of public sector IT project management serves as an intellectually stimulating and pragmatically relevant subject of inquiry. In this discourse, we shall expound upon the imperative nature of effective governance, delve into methodologies and global experiences that underpin the long-term viability of IT project execution processes, and elucidate both the benefits and challenges associated with enhancing the overall controllability of preparatory, analytical, developmental, and implementation stages of IT projects. In the fast-evolving landscape of government governance, effective management of risks and regulatory compliance is paramount.

Governments at various levels, including state governments, must adopt robust governance, risk management, and compliance (GRC) systems to ensure transparency, accountability, and efficient service delivery to citizens.

Governance, Risk, and Compliance (GRC) represents a systematic approach that harmonizes information technology with organizational objectives, concurrently overseeing risk management and adhering to pertinent industry and governmental standards [1]. It encompasses a set of instruments and procedures aimed at unifying corporate governance and risk oversight with the integration and execution of technological advancements. Enterprises employ GRC to consistently attain corporate objectives, reduce uncertainty, and adhere to regulatory mandates. The incorporation of GRC as a managerial paradigm within state-owned entities can substantially augment the effectiveness, transparency, and responsibility of budgetary managers. Here we consider and focuses on the following benefits that can bring a value to the IT project governance in public sector [2]:

Data-driven decision-making approach. Data-driven decision making revolves around using empirical data, analytics, and insights to guide and validate decisions. This approach relies on collecting, analyzing, and interpreting data to enhance organizational effectiveness and efficiency.

Governance. GRC embodies strong governance practices that define decision-making hierarchies and frameworks. In the context of data-driven decisions, this provides the structure necessary for ensuring that decisions align with organizational objectives and strategies.

Risk Management. GRC is integral in identifying and mitigating risks, including data-related risks such as security breaches, data loss, or privacy breaches. Effective risk management ensures data integrity and reliability for decision-making purposes.

Compliance. Compliance within the GRC model ensures that organizations adhere to relevant regulations and standards in their data collection, storage, and analysis. Compliance is critical to ensuring that data is obtained and used ethically and legally.

Regulatory Compliance: State governments must adhere to a plethora of regulations. AWS's built-in compliance tools assist in meeting regulatory requirements and automating compliance checks.

Scalability. AWS enables state governments to scale their GRC infrastructure as per their requirements, making it cost-effective and adaptable to changing governance needs.

In the context of perceiving this model as an avenue for nurturing a vertically integrated culture in the administration and execution of IT projects at the state level, it becomes imperative to underscore the primary drivers associated with assuring transparency, accountability, and manageability that the adoption of this model will afford.

Data Governance. The GRC model, in conjunction with AWS, supports data governance by establishing clear data ownership, access controls, and data quality standards. This ensures that data is accurate, reliable, and accessible to those who need it for decision making.

Risk Identification and Mitigation. GRC's risk management component helps identify potential data risks, such as security vulnerabilities or compliance gaps. By addressing these risks, organizations can maintain the integrity and security of their data assets.

Compliance Assurance. GRC ensures that organizations adhere to data-related regulations and standards, which is essential for data-driven decision making. Compliance fosters trust in the data and helps avoid legal and ethical issues.

Audit and Reporting. GRC models often include audit and reporting functionalities that enable organizations to track data usage, changes, and access. This transparency

supports accountability and data quality.

Alignment with Organizational Goals. GRC frameworks align decision-making processes with organizational goals and strategies. Data-driven decisions, when guided by GRC, become more strategic and purposeful.

The process of digitization within Ukraine necessitates the adoption of effective management strategies within state-owned enterprises entrusted with the stewardship of public funds. A pivotal element in implementing such strategies is the cultivation of transparency in decision-making, the allocation of public funds, and the auditing of IT projects. The transparency of audit processes, findings, and reports is contingent upon their accessibility, openness, and comprehensibility. To uphold this foundational aspect of democratic governance, there is a compelling imperative to systematically introduce a model that concretely aligns digitization initiatives with overarching business objectives, thereby ensuring comprehensive risk management and conformity with the prevailing industry and governmental standards and regulations.

One notably efficacious approach, in our assessment, is the implementation of Governance, Risk Management, and Regulatory Compliance (GRC) - a unified and harmonized model that amalgamates governance, risk management, and regulatory compliance. This approach stands to empower state-owned enterprises by curtailing financial losses, enhancing operational efficiency, mitigating the risks associated with non-compliance, and facilitating the more proficient sharing of critical information [3].

References:

1. Amazon: What is GRC?. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <https://aws.amazon.com/ru/what-is/grc/>.
2. Mahendra, Irfan, Harjanto Prabowo, and Achmad Nizar Hidayanto. "Information Technology Challenges for Integrated Governance, Risk and Compliance (GRC)." 2022 1st International Conference on Smart Technology, Applied Informatics, and Engineering (APICS). IEEE, 2022.
3. Chhetri, I. T. (2022). Cybersecurity And Governance, Risk And Compliance (GRC). Australian Journal of Wireless Technologies, Mobility and Security, 1.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРАКТИКУ СУЧАСНИХ ФОРМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Ільїн Дімітрій Вячеславович

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Кубіцький Сергій Олегович

ORCID ID: 0000-0002-7691-8606

канд. пед. наук, професор, завідувач кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

У сьогоденні професійний розвиток персоналу в закладах охорони здоров'я є критичним аспектом. В організаціях, які активно розвиваються, розвиток персоналу використовується для стратегічного розвитку організації, служить інструментом для впровадження змін і задовольняє потреби управління у змінах. Розвиток персоналу стає однією з найважливіших умов успіху будь-якої організації. Ця проблема стає особливо актуальною в сучасному світі, де професійні знання та навички старіють швидше через швидкість науково-технічного прогресу, ніж коли-небудь раніше. Недостатня кваліфікація персоналу впливає негативно на результати діяльності закладу охорони здоров'я.

Введення інноваційних технологій для набуття практичних навичок є головним завданням сучасної медичної освіти. Наразі, для навчання та підвищення кваліфікації фахівців у різних галузях освіти широко використовується та активно розвивається метод кейс-методу (від англійського «Case Based Learning»). Це науковий підхід, спрямований на глибоке та багатогранне розуміння складних проблем в реальних ситуаціях та сприяє формуванню професійної компетентності, розвитку розумових навичок і вмінь [1; 6; 8]. Використання кейс-методу в професійному розвитку медичного персоналу включає в себе набір клінічних сценаріїв, які надаються користувачам для інтерактивного аналізу. Останнім часом також дуже популярним є використання мультимедійного формату для представлення кейсів [4; 7; 9].

Введення кейс-методу навчання в систему професійного розвитку медичного персоналу стало актуальним завдяки потребі у поглибленні практичної підготовки майбутніх лікарів та підвищенні якості післядипломної освіти, при цьому зберігаючи належний рівень теоретичних знань. Традиційна система клінічної медичної освіти не завжди може надати достатньо можливостей для практичної підготовки лікарів через відсутність постійного зворотного зв'язку між студентом та викладачем та обмежену кількість клінічних сценаріїв. Тому використання кейс-методу, особливо з використанням інтерактивних веб-технологій та комп'ютерного моделювання на основі даних реальних пацієнтів (таких як ЕКГ, Ехо-КГ, КТ тощо), дозволяє аналізувати клінічні ситуації в режимі реального часу та застосовувати сучасні міжнародні підходи до медичної практики. Це допомагає зменшити потенційний ризик для пацієнтів та підвищити якість медичної допомоги.

Основними підставами для впровадження кейс-методу за допомогою інтерактивних веб-технологій є:

1. Недостатність пацієнтів для навчання на практиці та обмеженість можливостей практичної ілюстрації клінічних сценаріїв.
2. Потреба в поглибленні практичної складової післядипломної підготовки при збереженні належного рівня теоретичних знань.
3. Необхідність оптимізації традиційних методів навчання.
4. Потреба у якісній візуалізації додаткових методів обстеження.
5. Необхідність удосконалення методів контролю знань, зокрема через комп'ютерне тестування.
6. Важливість впровадження нових інформаційно-навчальних веб-технологій для підвищення ефективності навчання та викладання.

Наша думка полягає в тому, що кейс-метод навчання у системі професійного розвитку медичного персоналу може бути реалізований за допомогою таких компонентів:

1. Презентація клінічних випадків, що означає розповідь або виклад конкретного клінічного випадку.
2. Тренажери клінічних випадків, що включають у себе поєднання конкретного клінічного сценарію з логічно пов'язаними тестовими завданнями.
3. Інтерактивні тренажери для практичних навичок, які об'єднують теоретичний матеріал з конкретною темою та великою кількістю тестових клінічних сценаріїв.
4. Медичний навчальний веб-квест, який поєднує кілька тем в одному проблемному завданні з елементами інтерактивної гри в стилі детективу. Він також включає в себе розгалуження сценарію, поєднання теоретичного матеріалу за декількома темами, відпрацювання практичних навичок та тестові завдання.

Технологія «web-квест» була розроблена в 1995 році професорами з Державного університету Сан Дієго (США) Берні Доджем і Томом Марчем, а згодом стала відомою і вдосконалювалася в Швейцарії.

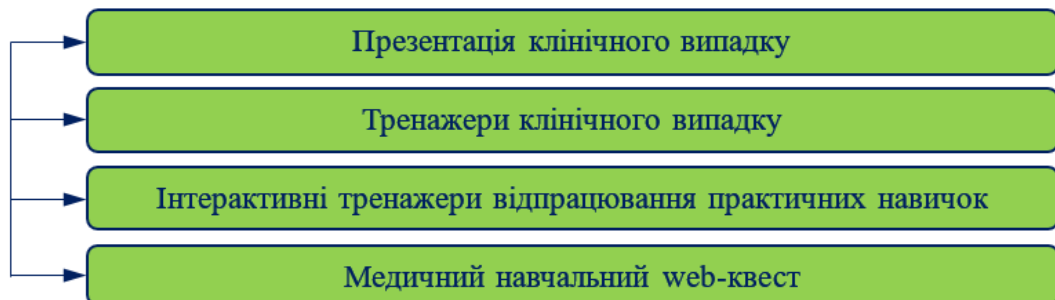

Рис. 1. Основні елементи кейс-методу в системі професійного розвитку медичного персоналу

На сьогодні, оскільки застосування технологій web-квестів розширюється, поняття цієї категорії уточнюється, розробляються різні типи web-квестів та аналізуються їх структури та можливості. Назва «web-квест» складається з двох частин: «web» (від англійського «web» – павутина) вказує на всесвітню мережу, що надає доступ до пов'язаних документів, розташованих на різних комп'ютерах, підключених до Інтернету. Ця глобальна мережа складається з мільйонів web-серверів по всьому світу, які використовуються для передачі даних між підключеними комп'ютерами.

Слово «квест» (від англійського «quest» – пошук, пригода) у сучасній педагогічній літературі розуміється як пошук або дослідження. Таким чином,

поняття «web-квест» вказує на виконання завдань з елементами рольової гри під час використання інформаційних ресурсів або на організовану дослідницьку діяльність, під час якої здобувачі шукають інформацію в мережі Інтернет за вказаними адресами.

Web-квест є одним з найефективніших активних компонентів системи безперервного навчання у XXI столітті, включаючи сучасну медичну освіту. Це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційно-освітні технології web.

Технологія web-квесту не потребує від учасників освітнього процесу спеціальних технічних навичок, але може сприяти розвитку різних важливих навичок. Серед них можна виділити критичне та абстрактне мислення, навички порівняння, аналізу та класифікації, вміння самостійного планування, визначення цілей та активного засвоєння медичного матеріалу. Учасники можуть обирати свої освітні стратегії залежно від власних інтересів та здібностей, і це може включати в себе планування результатів у різних сферах, таких як теоретична, прикладна, дослідницька, історична або корекційно-аналітична діяльність. Ця технологія сприяє підвищенню пізнавальної активності учасників та їх мотивації до навчання.

У сфері професійного розвитку медичних працівників проблемне завдання може включати обговорення будь-якої навчальної теми, такої як внутрішня медицина, який поєднує в собі як базові знання, так і підвищення кваліфікації лікаря. У цьому контексті навчальний web-квест забезпечує ефективне візуалізоване представлення навчальної інформації з використанням новітніх web-технологій та медіафайлів, таких як мультимедіа та аудіоматеріали. Це поліпшує якість навчання, спонукає до самостійного навчання та розвиває логічне мислення. Навчальний web-квест сприяє також детальному аналізу сучасних стандартів діагностики та лікування, формує алгоритм мислення та дій, є міжпредметним та орієнтованим на практику, що є невід'ємною частиною професійного розвитку лікарів [2; 11; 13].

Медичний web-квест дозволяє індивідуалізувати навчання медичного персоналу. У контексті професійного розвитку медичних працівників, технології web-квест розширюють можливості підвищення ефективності освіти у всіх галузях внутрішньої медицини, оскільки вони використовують різні способи представлення медичної інформації з використанням електронних засобів навчання.

Глобальна практика розробила різноманітні моделі побудови web-квестів:

1) створення сценаріїв проектної діяльності вчителями або здобувачами на різні актуальні теми, які зацікавлюють для обговорення та є актуальними, при цьому використовуються численні інформаційні ресурси;

2) організація самостійної дослідницької діяльності з використанням можливостей Інтернету;

3) створення спеціальної web-сторінки;

4) інноваційний підхід до організації самостійної роботи здобувачів;

5) розробка web-квестів на основі дидактичної структури ресурсів Інтернету та їх пропозиція до виконання;

6) дидактична модель для осмислення і тлумачення раціональної роботи з персональним комп'ютером та інформаційними ресурсами Інтернету, яка стає засобом активізації навчальної діяльності.

На нашу думку, сучасний медичний навчальний web-квест може включати як ігрові, так і дослідницькі елементи, що надає йому форму детективу. Він базується на вирішенні завдань, пов'язаних із встановленням діагнозу та проведенням диференціальної діагностики за конкретним клінічним випадком. Ігрові web-квести можуть мати освітній характер, оскільки вони допомагають засвоїти медичні знання

або факти. З іншого боку, дослідницькі web-квести дозволяють поглиблювати розуміння вивчених тем. Вони можуть обмежуватися певною навчальною проблемою, що має вузький фокус (наприклад, міні-проекти), або охоплювати знання з різних галузей навчального предмета (наприклад, кардіологія, пульмонологія, функціональна діагностика тощо).

Важливо відзначити, що для створення web-квестів викладачам потрібний високий рівень інформаційної компетентності. Розробка інформаційно-навчального медичного web-квесту є високо затратною за ресурсами, але цей процес допомагає педагогам покращити свою професійну компетенцію. Отриманий web-квест є ефективним засобом підвищення кваліфікації різних спеціалістів. Важливою перевагою є те, що в рамках одного навчального web-квесту можуть об'єднуватися різні теми з одного предмету або кількох предметів, патологій. Він є інтегральним і міждисциплінарним, спрямованим на практичну підготовку, оскільки базується на конкретній клінічній ситуації. Навчальний медичний web-квест може бути легко імпортований та інтегрований з системами дистанційного навчання, такими як Moodle, і може бути доступний на мобільних пристроях завдяки сучасним web-технологіям, які динамічно розвиваються [3; 5].

Отже, впровадження кейс-методу в систему професійного розвитку медичного персоналу з використанням інтерактивних web-технологій є важливою частиною активного медичного навчання як на переддипломному, так і на післядипломному етапах освіти, спрямованою на підвищення кваліфікації. Цей підхід сприяє покращенню організації активного навчального процесу, розвитку різних навичок, таких як логічне мислення, аналіз, узагальнення, систематизація та оцінка інформації. Крім того, він сприяє розвитку комп'ютерних навичок, розширенню словникового запасу і стимулює творчий потенціал, розвиваючи дослідницькі та творчі здібності. Важливим аспектом є можливість використання набутих теоретичних знань для вирішення конкретних практичних завдань, таких як клінічні випадки, що є ключовими в щоденній роботі лікарів.

Застосування кейс-методу в системі професійного розвитку медичного персоналу з використанням інтерактивних веб-технологій дозволяє моделювати різні клінічні ситуації за допомогою сучасних web-технологій, включаючи рідкісні клінічні випадки та вправи для діагностики та лікування. Це дає можливість багаторазово відпрацьовувати навички та дії за визначеними алгоритмами, забезпечуючи індивідуальний підхід до підвищення кваліфікації медичних працівників і, в результаті, покращення якості надання медичної допомоги. Збір бази клінічних випадків із докладною візуалізацією результатів обстеження може суттєво підвищити якість медичної освіти. Перевагою є також те, що віртуальний клінічний досвід не має ризику для пацієнта, а тестовий контроль забезпечує об'єктивну оцінку рівня майстерності, а також надає можливість навчатися у зручний час, незалежно від робочого графіку [10; 12].

Таким чином, нами запропоновано впровадження кейс-методу в систему професійного розвитку медичного персоналу, включаючи КНП «Консультативно-діагностичний центр». Цей метод ґрунтується на використанні набору клінічних випадків, що пропонуються користувачам для аналізу в інтерактивному форматі, включаючи мультимедійне представлення.

Можливі варіанти використання кейс-методу в системі професійного розвитку медичного персоналу включають презентацію клінічних випадків, тренажери клінічних випадків, інтерактивні тренажери для відпрацювання практичних навичок та медичні навчальні веб-квести.

Список використаних джерел:

1. Базелюк В.Г., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Михнюк С.В. (2022). Техніка управлінської діяльності : навчальний посібник. К.: Міленіум. 424 с.
2. Вознюк О.В., Кубіцький С.О. (2011). Характеристика кризового стану освіти. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. К., Вип. 159. Ч. 3. С.47-56.
3. Волосовець О.П., Вдовиченко Ю.П., Булах І.Є., Краснов В.В., П'ятницький Ю.С. (2014). Проблемні питання впровадження лікарської резидентури в Україні. Післядипломна освіта та лікарське самоврядування за європейськими стандартами: матеріали Всеукр. наук.-практич. конф. з міжнар. Участю (Тернопіль, 11-12 верес. 2014 р.). Терноп. держ. мед. ун-т ім. І.Я. Горбачевського. Тернопіль : ТДМУ. С. 5-12.
4. Вороненко Ю.В. (2017). Напрями розвитку системи медичної освіти в Україні: погляд у майбутнє. Медична освіта. № 3. С. 32-35.
5. Гречаник С., Гречаник Н. (2022). До питання про формування емоційно-етичної компетентності особистості: зарубіжний досвід. Наука і техніка сьогодні. Вип. 6. С. 158-166.
6. Інноваційні освітні технології в післядипломному навчанні лікарів: психолого-педагогічні аспекти. За ред. О.М. Хвисьук, В.Г. Марченко, М.П. Гиря та ін. Актуальні питання вищої медичної освіти в Україні : матеріали 15-ї Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. Тернопіль: ТНМУ. 2018. С. 70-74.
7. Кубіцький С.О. (1999). Підходи до оцінювання ефективності підготовки майбутніх офіцерів та їх сутність. Збірник наукових праць «Соціалізація особистості». К.: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, Спец. випуск. С. 170-180.
8. Кубіцький С.О. (2009). Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник. К.: ДАКККіМ, 228 с.
9. Мельник О. (2021). Інноваційні технології професійного розвитку персоналу закладу охорони здоров'я. Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні : матеріали доповідей Наукової інтернет-конференції студентів та молодих вчених кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу. Тернопіль, 25 листопада 2021 року. С. 202-204.
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я, Закон від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
11. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін: навчально-методичний посібник / Пуховська Л.П., Артюшина М.В., Базелюк В.Г., Лушин П.В., Снісаренко О.С., Сніцар Л.П., Солодков В.Т. / за наук. ред. Л.П. Пуховської. К.: Педагогічна думка. 122 с.
12. Шумілова І.Ф. (2016). Самоосвіта студентів з питань формування загальнокультурної компетентності. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 1. С. 318-328.
13. Mykhniuk S.V., Kubitskyi S.O. (2021). The concept of pedagogical interaction in the context of professional training of future social workers. Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors: Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". P. 41-60.

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ

Толстенкова Олександра Ігорівна

здобувач вищої освіти факультету публічного управління та адміністрування
*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, Україна*

Науковий керівник: Венгер Ольга Миколіївна

канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
організацій та управління проектами
*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, Україна*

Основна мета функціонування будь-якого підприємства – це отримання прибутку. Рівень прибутку прямо впливає на масштабування і фінансовий розвиток компанії, але не менш важливим чинником зросту є командна робота всього персоналу. Продуктивність роботи у колективі, а також вдало організований робочий простір не можуть існувати без правильного функціонування корпоративної культури.

Тема корпоративної культури для України є достатньо новою. Недосвідченість керівництва компаній в цьому питанні, невдало підібрані методи управління, байдужість до національних інтересів призводять до занепаду підприємства. Саме тому управлінці повинні сформувати нову модель корпоративної культури, яка поєднала би зарубіжний досвід і національні інтереси. Проблема створення дієвої і вдалої моделі корпоративної культури є надзвичайно актуальною, оскільки Україна вступила на шлях Євроінтеграції.

Аналіз наукових праць показав, що сутність корпоративної культури підприємств розглядалася у працях таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як Т. Кицак, Е. Шейн, Алан А. Кеннеді, А. Бурлаков, Теренс Е. Ділл, С. Семенко, Л. Савчук, О. Макаров, А. Бліноват багатьох інших. Незважаючи на велику кількість праць деякі питання з теми корпоративної культури не є вирішеними. Більш ґрунтовних досліджень потребує тема формування нової моделі корпоративної культури, способи підвищення конкурентоспроможності на основі зарубіжного досвіду.

Корпоративна культура є основним взірцем спільних припущень, цінностей та переконань, які вважаються вірним способом мислення та реагування на проблеми і можливості, що стоять перед підприємством. В свою чергу, корпоративна культура є глибоко вбудованою формою соціального контролю, яка впливає на рішення та поведінку працівників, вона пов'язує воедино співробітників компанії, складає мотивацію їх діяльності. Це впливає на збільшення фінансового прибутку у компанії, адже уся робота повинна виконуватися злагоджено і без напруженої атмосфери. Тому дуже важливо сформувати культурний простір, що включає в себе норми поведінки, складання робочого процесу, проведення навчання та визначення ідеальної моделі поведінки у колективі [1, с. 376].

Підприємство можна уявити як єдиний організм, де співробітники всіх рівнів, генеральний директор і її власники є носіями норм корпоративної культури. В Україні ці норми не завжди існують і працюють, що призводить до неефективної

діяльності організацій. Тому прикладом для впровадження повинні стати іноземні корпорації.

Головними компонентами корпоративної культури є: співробітники, які розділяють цінності компанії; прийнята система лідерства; стилі вирішення конфліктів; діюча система комунікацій; норми поведінки в організації; особливості гендерних і міжнаціональних взаємин; корпоративний стиль – зовнішній вигляд офісу, інтер'єру, дрес-код та символіка; ритуали, звички та традиції [2].

Управління корпоративною культурою в різних країнах здійснюється по-різному, що залежить від їхніх національних особливостей. Американські керівники підтримують і розвивають індивідуальність кожної людини: кожен працівник може надати свої пропозиції щодо вирішення проблем, і його обов'язково вислухають. Керівництво може подивитися на проблему з різних сторін і обрати варіант найоптимальніший варіант дій. У США конкуренція стоїть на першому плані розвитку компанії, тому керівник робить усе можливе, аби у колективі простежувався дух конкуренції.

Американська корпорація Google активно розвиває свої культурні сили за допомогою інституційних заходів, таких як навчання, та неформальні підходи, а саме персональне керівництво та підтримка управління. Культурні особливості компанії орієнтовані на підвищення продуктивності праці працівників. Компанія розробляє рішення, спрямовані на повсякденні проблеми клієнтів, тим самим мотивує працівників мислити нестандартно та прагнути до пошуку та втілення нових ідей [3, с. 116].

У компаніях країн Сходу (Японія, Китай) управління більш централізоване, тому працівники менш самостійні при вирішенні поточних питань. Але стиль управління характеризується централізованістю у поєднанні з координацією дій всіх ієрархічних ланок. Управлінці середнього рівня розробляють рішення і погоджує їх з керівниками і персоналом відділень.

Для Європейських країн також характерна підтримка індивідуальних якостей кожного працівника. Керівники виховують повагу до іншої думки працівника, що дозволяє уникнути конфліктних ситуацій всередині організацій. Завдяки цій особливості, кожен працівник має почуття вини за неправильно виконану роботу. Але у Німеччині, Швеції, Австрії, Франції конкуренція не дуже заохочується, оскільки для їхньої корпоративної культури є важливим для робітників чітко виконувати свої обов'язки. Конкуренція, на думку більшості керівників, буде лише заважати роботі працівника [1, с. 379].

Зарубіжні спеціалісти вважають, що корпоративна культура повинна існувати не тільки всередині, а й зовні компанії. Нові співробітники повинні якомога простіше вливатися в роботу на новому місці, і спрямовувати свої дії належним чином. Корпорації провідних західних країн – Нідерландів, Великої Британії, Швейцарії, багато уваги приділяють навчанню нових працівників та саморозвитку персоналу шляхом проведення тренінгів і семінарів, обміну досвідом. Також встановлюється принцип, що кожен працівник, незалежно від свого стажу, сприяє успіху компанії.

Висновки. Проаналізувавши корпоративну культуру в зарубіжних країнах, стає зрозумілим, що в її основі лежать звичаї, традиції, поведінкові ідеали, які мають позитивний вплив на працівників. Успіхів досягають ті компанії, які за допомогою корпоративної культури формують власний мікросвіт, в якому працівники ефективно взаємодіють, в той же час конкурують і займаються інноваційною діяльністю. Корпоративна культура всіх співробітників, загальна мета, компетентність кожного сприяють досягненню встановлених задач у розвитку

підприємства, отримання запланованих прибутків. Використання зарубіжного досвіду формування корпоративної культури підприємствами України є актуальним з огляду на євроінтеграційний курс.

Список використаних джерел:

1. Маказан Є. Зарубіжний досвід та особливості корпоративної культури на підприємствах України. Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property. 2017. №16. С. 375-383.
2. Золотарьова В. Зарубіжний досвід формування корпоративної культури та можливості його адаптації вітчизняним бізнесом. Ефективна економіка. 2017. №12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5969> (дата звернення: 21.10.2023).
3. Островська С. Корпоративна культура підприємства: вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі (частина 1): мат. доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчен. м. Тернопіль, 7 лист. 2019 р./ редкол. : О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, Ю. А. Богач, О. І. Заклекта та ін.; відп. за вип. В. М. Островерхов. Тернопіль : ТНЕУ. 2019. С. 115-117.

ОСОБЛИВОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Гівчак Анна Мирославівна

здобувач вищої освіти ОС «магістр» кафедри
менеджменту, підприємництва та торгівлі

Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету, Україна

Науковий керівник: Підлипний Юрій Васильович

канд. техн. наук, доцент

Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету, Україна

Анотація. У статті розглянуто особливості готельних послуг національної готельної індустрії. Сутність готельної послуги полягає в наданні комфортного та зручного проживання гостям, які тимчасово перебувають в готелі. Готель повинен мати відповідні системи безпеки, дотримуватися відповідних стандартів, проходити сертифікацію та забезпечувати безпечне та здорове середовище для гостей.

Актуальність дослідження полягає у необхідності створення сприятливих умов для ефективного функціонування готельно-ресторанного бізнесу, що є одним з основних джерел надходження валютних коштів в економіку країни, представляє вітчизняний туристичний продукт на міжнародному ринку, і як наслідок є рушійною силою у процесі глобалізації та інтеграції України до світового економічного простору.

Дослідження принципів роботи підприємств готельно-ресторанного бізнесу здійснювали Кобиляцький Л.С. Козик В. В., Тимчишин І. Є Петренко Н. О. Кустріч М. О. Гоменюк, Гузар У. Савчук В.П., Прилипко С.Н. та ін. Проте більшість проблемних аспектів, пов'язаних із їх діяльністю у сучасних умовах господарювання проводилися на недостатньому рівні, як наслідок, потребують перегляду теоретичних основ із удосконалення системи управління.

Метою статті є виявлення особливостей готельних послуг національної готельної індустрії.

Ринкові умови наділяють підприємства готельного бізнесу певними свободами у здійсненні господарської діяльності на засадах самоокупності, самофінансування, але в межах правового поля, яке регламентує організацію, технологію виробництва та реалізацію готельних послуг. [1]

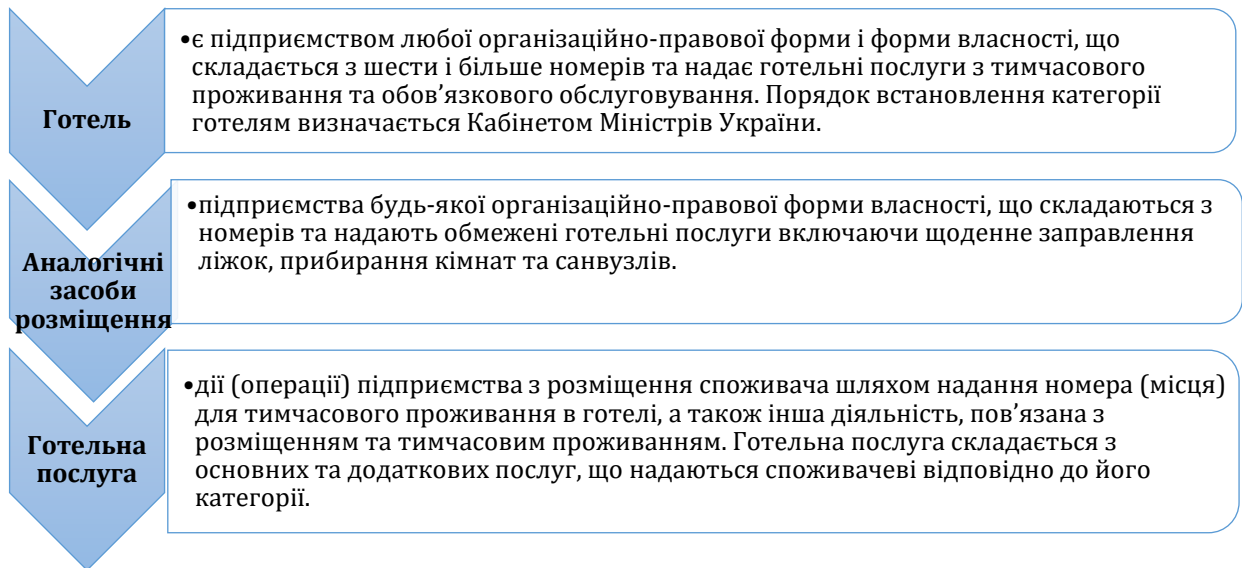
Основи функціонування суб'єктів господарювання визначені Господарським кодексом України, відповідно до якого готелі, як і будь-які інші суб'єкти підприємництва, покликані функціонувати на ринку на засадах самостійності, самоокупності та самофінансування. Іншими словами, готельні підприємства можуть вільно обирати напрями й обсяги роботи, ділових партнерів, розпоряджатися результатами своєї діяльності, зобов'язані повністю покривати власні витрати за рахунок одержаних коштів, забезпечувати беззбиткову роботу на ринку і розширене відтворення усіх ресурсів, досягнення необхідного рівня рентабельності. [1]

Сучасна сфера гостинності як одна з високорентабельних галузей економіки є провідним напрямом соціально-економічного розвитку України та перебуває на

шляху реформування, відновлення, в якому сфера послуг посідає провідне місце. Важливою її складовою є готельний бізнес.

Готель - це візитна картка міста або країни, він може бути як місцем для прихильників відпочинку і подорожей, так і центром активних ділових контактів. Головна мета діяльності підприємств готельного господарства - надавати бездоганне обслуговування, перевершуючи очікування споживачів; бути визнаним лідером в своєму сегменті на своєму ринку.

Готелі надають своїм клієнтам різні види послуг. Тому готельна послуга, готель та аналогічні засоби розміщення регламентуються законодавством України. Відповідно до закону України «Про туризм» (із змінами) [2] (рис.1):

**Рис. 1. Тракткування в нормативно-правових актах,
що стосуються надання послуг проживання**

Джерело: сформовано на основі [2]

Економічна сутність готельного бізнесу як сфери послуг, полягає у нематеріальному характері її діяльності. Особливістю послуг гостинності є те, що вони є головним продуктом виробничо-експлуатаційної діяльності готелів, створюються й реалізуються в межах одного підприємства. Отже процес обслуговування, де поєднуються виробництво та споживання послуг називається «наданням послуг».

Готельна послуга складається з основних та додаткових послуг, що надаються споживачу при розміщенні та проживанні в готелі:

- основні послуги – обсяг послуг готелю (проживання, харчування тощо), що входить до ціни номера (місця) і надається споживачу згідно з укладеним договором;
- додаткові послуги – обсяг послуг, що не належать до основних послуг готелю, замовляються та сплачуються споживачем додатково за окремим договором. [1]

Готель самостійно визначає перелік і ціну основних (які входять до ціни номера) та додаткових послуг (п. 3.5 Правил № 19). Водночас така інформація повинна бути в кожному номері готелю. [3] Послуги, що надаються в готелях, можуть бути безкоштовними і платними.

До основної послуги готелю відноситься проживання. Без додаткової оплати гостям можуть бути надані такі види послуг: виклик швидкої допомоги; користування медичною аптечкою; доставка в номер кореспонденції по її одержанні;

будіння до певного часу; надання окропу, голок, ниток, одного комплекту посуду і столових приладів.

Перелік і якість надання платних додаткових послуг повинні відповідати вимогам присвоєній готелю категорії.

Так, наприклад, у 3* готелях надають такі платні послуги:

екскурсійне обслуговування; замовлення послуг гідів-перекладачів; організація продажу квитків у театри, у цирк, на концерти тощо; організація продажу квитків на всі види транспорту; замовлення автотранспорту за замовленням гостей; виклик таксі; прокат автомобілів; замовлення місць у ресторанах міста; покупка і доставка квітів; продаж сувенірів, листівок та іншої друкованої продукції; ремонт взуття; ремонт і прасування одягу; прання і хімчистка одягу; користування сауною; послуги перукарні; оренда конференц-залу, залів переговорів; послуги бізнес-центру.

Специфіка готельної послуги визначається особливостями і технологією обслуговування гостей. Процес надання готельних послуг складається з таких етапів:

- зустріч гостя при вході в готель;
- реєстрація, оформлення документів і розміщення гостя;
- обслуговування в номері;
- обслуговування при наданні послуг харчування;
- задоволення культурних запитів, спортивне, оздоровче і фітнес-обслуговування;
- оформлення виїзду, проведення при від'їзді. [4]

Результатом господарської діяльності, що підкреслює комплексний характер готельних послуг, є готельний продукт. Він може бути трьох типів:

- 1) основний (послуги розміщення та обслуговування);
- 2) супутній (комплекс послуг і товарів, необхідних клієнтам для використання основного продукту, наприклад, надання телефонного зв'язку, побутових послуг);
- 3) додатковий продукт (послуги, що виділяють готель серед конкурентних аналогічних продуктів, наприклад, послуги сауни, SPA-центру). [1]

Готельні послуги характеризуються такими факторами як: мінливість якості, нерозривність виробництва і споживання, нездатність до зберігання.

Послуга не може мати готової, закінченої форми, вона формується в ході обслуговування при тісній взаємодії виконавця і споживача. Процеси виробництва і споживання готельної послуги протікають одночасно з моменту в'їзду гостя до готелю і до моменту виїзду, протягом усього готельного циклу гість сприймає послугу як результат діяльності персоналу готелю.

Готельна послуга виробляється і споживається в одному місці - місці обслуговування, а споживач сам стає частиною системи розподілу послуг. Гість вступає в контакт з обслуговуючим персоналом біля стійки портьє, у номері, отже, готель повинний забезпечувати успішне контактування персоналу з клієнтом. Водночас гість зобов'язаний дотримуватись правил проживання і прийнятих норм поведінки в громадських місцях.

Невідчутність готельної послуги характеризується тим, що її практично неможливо вивчити й оцінити до отримання. Отже, внаслідок нерозривного взаємозв'язку надання і споживання багато видів готельних послуг невіддільні від тих, хто їх надає.

Для зменшення мінливості послуг розробляються професійні стандарти галузі і стандарти обслуговування. [4]

На території України діє обов'язкова і добровільна сертифікації. Обов'язкова сертифікація проводиться уповноваженими на це органами сертифікації. Під час такої сертифікації, проводиться перевірка і випробування туристичного продукту

або послуг з метою визначення їх характеристик і показників, з метою подальшого державного нагляду за сертифікаційними виробами. Добровільна сертифікація, як правило, проводиться з ініціативи суб'єктів господарювання на відповідність продукції ряду вимог, які не є обов'язковими. [5]

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про туризм» [2], всі готельні послуги, які будуть надаватися суб'єктами туристичної діяльності, підлягають обов'язковій сертифікації на відповідність їх вимогам нормативних актів і відповідність вимогам міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Об'єктами сертифікації будуть готельні послуги, які надаються суб'єктами туристичної діяльності. До переліку таких об'єктів входимуть — готелі, туристичні бази, мотелі, кемпінги, гірські притулки, будинки відпочинку, оздоровчі заклади, місця для короткочасного проживання в інших приміщеннях.

Перелік готельних послуг, які підлягають обов'язковій сертифікації на рис.2:

1. Послуги готелів з ресторанами.
2. Послуги готелів без ресторанів.
3. Послуги інших місць для короткотермінового проживання, в тому числі:
○ Послуги кемпінгів, в тому числі майданчики для автофургонів. ○ Послуги молодіжних баз та гірських притулків. ○ Послуги центрів і будинків відпочинку.
4. Послуги дитячих та студентських літніх таборів.
5. Послуги з надання спальних місць у спальних вагонах та інших транспортних закладах.
6. Послуги курортних закладів оздоровчого характеру.

Рис. 2. Готельні послуги, які підлягають обов'язковій сертифікації

Джерело: сформовано на основі [5]

У тому випадку, коли отримано позитивний результат щодо сертифікації суб'єкта туристичної діяльності, йому в установленому порядку видається сертифікат, який підтверджує рівень якості послуг, що надаються. Обов'язкову сертифікацію готельних послуг здійснюють органи сертифікації, які отримали акредитацію в Системі сертифікації УкрСЕПРО. Термін дії сертифіката відповідності буде залежати від встановленої заявником схеми сертифікації. Термін дії сертифіката: 1 рік, 3 роки, 5 років. [5]

Не пізніше, ніж за три місяці до закінчення терміну дії сертифіката, заявник зобов'язаний подати нову заявку для отримання нового сертифікату на наступний період.

Відповідно до Закону [2] заборонено надавати послуги з розміщення без наявності свідоцтва про встановлення відповідної категорії. Тобто готелю обов'язково має бути присвоєно категорію.

Категорії готелям встановлюють за результатами добровільної сертифікації послуг тимчасового розміщення (проживання) на предмет безпеки для життя і здоров'я людей, захисту їхнього майна й охорони довкілля відповідно до договору між органом із сертифікації та власником або вповноваженою ним особою й оцінювання відповідності готелів вимогам певної категорії. Сертифікація та оцінювання готелю здійснюється органами із сертифікації, акредитованими для виконання робіт. Готелям встановлюються такі категорії: "п'ять зірок", "чотири зірки", "три зірки", "дві зірки" та "одна зірка". Іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), у тому числі мотелям, пансіонатам, будинкам відпочинку, туристичним базам, кемпінгам, категорія встановлюється за рівнем обслуговування в них (перший, другий, третій, четвертий

та відповідно п'ятий рівні).

Встановлення категорії готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення, здійснює уповноважений орган із встановлення категорій готелям - ДАРТ. Уповноваженого органу із встановлення категорій готелям утворює комісія із встановлення категорій готелям, до складу якої входять представники ДАРТ, інших заінтересованих центральних органів виконавчої влади та за згодою представники громадських організацій і яка приймає рішення про присвоєння категорії готелю за результатами розгляду документів про результати його оцінювання. Оплата за послуги добровільної сертифікації прописується в договорі. Комісія із встановлення категорій готелям оформлює та видає заявнику свідоцтво про встановлення готелю відповідної категорії строком на п'ять років. Інформація про категорію готелю зазначається на фасаді готелю поряд з його назвою. [6]

Висновки. Отож, варто зазначити, що сприйняття закладів розміщення дійсно змінилося протягом останніх п'ятнадцяти років. Гості тепер очікують не тільки комфортного місця для ночівлі, але й різноманітних послуг та розваг. Готелі стали не просто місцем перебування, але і місцем відпочинку, ділових зустрічей та культурних подій.

Прагнення підвищити конкурентоспроможність змушує готелі шукати нові способи привернення гостей та покращення якості обслуговування. Одним з таких способів є використання сучасних технологій, таких як онлайн-бронювання та мобільні додатки, які дозволяють швидко та зручно забронювати номери та отримати необхідну інформацію про готель.

Крім того, готелі активно працюють над покращенням якості обслуговування та наданні готельних послуг. Це може включати навчання персоналу, впровадження програм лояльності для постійних клієнтів, вдосконалення інфраструктури та зручностей в готелі, а також забезпечення високої якості харчування та послуг. Готель повинен мати відповідні системи безпеки, дотримуватися відповідних стандартів, проходити сертифікацію та забезпечувати безпечне та здорове середовище для гостей.

Загалом, готелі активно працюють над тим, щоб задовольнити потреби сучасного гостя і забезпечити йому незабутній досвід перебування. Ці зміни сприяють позитивному сприйняттю готелів як місць відпочинку та розваг, а також покращують їхню конкурентоспроможність на ринку.

Список використаних джерел:

1. Левицька І. В., Онищук Н. В. Готельна справа: навч. посіб. Київ: Київ.нац.торг.-екон. ун-т. Вінниця, ПП «ТД«Едельвейс і К» 2015. 580 с.
2. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/324/95-%D0%B2%D1%80#top>.
3. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг Затвердж. Наказ Державної туристичної адміністрації України від 16.03.2004р. №19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0413-04#Text>.
4. Роглев Х.Й. Основи готельного менеджменту. Навчальний посібник. - К.: Кондор, 2009. 408 с. URL:https://tourlib.net/books_ukr/roglev11-2.htm.
5. ТОВ «Тестметрстандарт». Сертифікація готельних послуг. URL: <http://testmetrstandart.com.ua/sertifikaciya-gotelnih-poslug/>.
6. Порядок встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) Затвердж. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. N 803.

РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Хмельковська Анна Василівна

Здобувач вищої освіти факультету менеджменту
Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

Науковий керівник: Кутідзе Людмила Сергіївна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

З огляду на постійні зміни вимог, нові технології та форми інновацій, компанії повинні залишатися на вершині своєї гри, щоб залишатися актуальними.

Ідеальним рішенням для компаній є реінжиніринг. Завдяки цьому способу організаційної перебудови досягаються вагомі покращення у таких ключових для сучасного бізнесу показниках результативності, як витрати, якість, рівень обслуговування та оперативність[1].

Основна мета реінжинірингу бізнес-процесів - це скоротити надмірність процесів і витрати підприємства

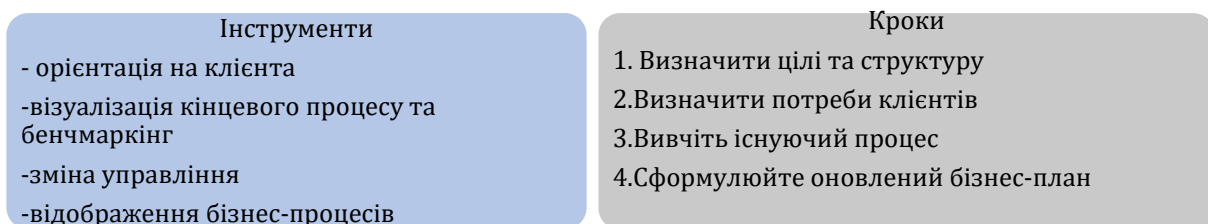

Рис. 1. Кроки успішного проведення реінжинірингу бізнес-процесів

Під час війни в Україні цифровізація стала в центрі урядових рішень щодо подолання викликів. Чим більш різноманітними були ці виклики, тим більш очевидним стала ефективність цифрових рішень. Наприклад, можливості Дії розширилися під час війни послугами із надання допомог переселенцям. Серед інших численних послуг, вона також дала можливість українцям подати заявку онлайн на компенсацію за пошкоджене майно або на отримання фінансової допомоги підприємцям і працівникам із регіонів, де точилися бойові дії.

Розглянемо реінжиніринг на прикладі трансформації різних державних послуг у додатку «Дія» [2].:

1.Першим етапом реінжинірингу є оцінка. На прикладі досвіду інших країн вивчаємо законодавство та спілкуємося з посадовцями. Розробників додатку «Дія» на створення сервісу «Малює надихнув досвід Канади та Австралії, які об'єднали декілька послуг у одній. У 11 українських містах батьки новонароджених вже можуть отримати до 10 послуг за однією заявою у пологовому чи у ЦНАП.

2.Важливим етапом реінжинірингу є планування та реконструкція. На прикладі додатку «Дія» бачимо, що по-перше, потрібно було внести зміни до законодавства, а по-друге, навчити державних службовців надавати послугу. Завдання полягало в тому, щоб механізм отримання послуги був простим та зрозумілим. Зараз на порталі Дія можна зареєструвати ФОП за 10 хвилин, і це найшвидше відкриття власної справи

у світі.

3.Третім етапом реінжинірингу є процес тестування. Створюємо прототип і тестуємо його з потенційними користувачами послуги. Важливо врахувати зауваження тестувальників та виправити помилки. Таким чином на прикладі додатку «Дія» здійснювалися тестування водійських посвідчень та студентських квитків.

4.Четвертим етапом реінжинірингу є впровадження готової послуги.

5.Запуск послуги – ще не кінець. Продовжуємо враховувати зворотний зв'язок користувачів та аналізувати, що ще можна вдосконалити.

Одним із найефективніших способів реалізації етапів реінжинірингу бізнес-процесів є використання спеціалізованих програмних засобів. Ці інструменти можуть допомогти виявити неефективність, автоматизувати процеси та покращити співпрацю між членами команди. Розглянемо найпопулярніші програмні інструменти[3]:

1.Tallyfy — це хмарний програмний інструмент, який допомагає компаніям автоматизувати робочі процеси та оптимізувати процеси. Він пропонує візуальний редактор робочих процесів, який дозволяє користувачам створювати робочі процеси, керувати ними та відстежувати їх без написання коду.

2.Nintex — це хмарний програмний інструмент, який допомагає компаніям автоматизувати робочі процеси та оптимізувати процеси. Він пропонує інтерфейс перетягування, який дозволяє користувачам створювати, керувати та відстежувати робочі процеси без написання коду.

3.KiSSFLOW — це хмарний програмний інструмент, який пропонує безкодову платформу для створення робочих процесів, автоматизації бізнес-процесів і керування проектами [3].

Отже, в умовах сьогодення реінжиніринг бізнес-процесів є досить важливий. За допомогою цього методу в Україні під час війни вдалося подолати ряд викликів. Реінжиніринг допомагає організаціям оптимізувати свою діяльність, зменшити витрати та підвищити задоволеність клієнтів. Важливе значення в процесі реінжинірингу бізнес-процесів відіграють технології. Вони допомагають організаціям автоматизувати процеси, покращити комунікацію та підвищити ефективність.

Список використаних джерел:

1. Реінжиніринг бізнес-процесів. Вікіпедія. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%96%D0%BD%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D1%96%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D0%B1%D1.
2. Як трансформуються послуги. Додаток «Дія». URL: <https://diia.gov.ua/news/yak-transformuyutsya-poslugi>.
3. Програми для реінжинірингу бізнес-процесів. URL: https://datarundown-com.translate.goog/bprexamples/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=wapp.

«РОЗУМНІ МІСТА» НОВОГО ПОКОЛІННЯ: МОЖЛИВОСТІ УЧАСТІ МЕШКАНЦІВ

Лукашевський Юрій Олегович

аспірант кафедра державної політики та врядування

Інституту державного управління

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Красівський Орест Якубович

ORCID ID: 0000-0002-7028-6038

Д-р. іст. наук, професор, завідувач кафедри державної політики

та врядування, Інституту державного управління

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Сучасні процеси управління характеризуються активним впровадженням нових технологій – штучного інтелекту, «Інтернету речей», блокчейн, технологій віртуальної та доповненої реальності – у моніторинг та оцінку ефективності різних систем. У рамках цифровізації йдеться про створення гібридних систем підготовки та прийняття рішень, в яких цифрові технології, будучи базовою інфраструктурою систем управління, виступають у різних призначеннях:

- 1) об'єкт управління та моніторингу;
- 2) обчислювальне середовище або середовище обміну інформацією між різними організаціями та агентами
- 3) інструменти впливу на управлінську ситуацію;
- 4) агенти управлінських рішень нарівні з людиною.

Низка призначень створює новий підхід до прийняття рішень, який можна розглядати як дані-інформація-знання. Цей підхід активно використовується в управлінні розумними містами, в яких впровадження цифрових технологій створює нове міське середовище, спрямоване на автоматизацію та саморегуляцію основних підсистем управління, підтримання нових форматів взаємодії населення, міських служб та органів управління, аналіз широкого спектру міських процесів через нові методи збору, аналізу та візуалізації великих даних.

Однак слід зазначити, що впровадження нового підходу та цифрових інструментів у системи управління супроводжується з певними бар'єрами, залежно від ступеня соціотехнічної складності системи, яке доцільно визначити як різноманіття взаємопов'язаних соціальних агентів, організацій, технічних пристроїв, що беруть участь у виробництві інформації та прийнятті рішень.

З одного боку, існують системи, більша частина яких представлена інфраструктурними та технічними компонентами, тому їх включення до підходу стає можливим через впровадження сенсорів, датчиків, повсюдних обчислень на основі розподіленого машинного навчання для створення систем формування сигналів та їх обробки. Прикладами таких систем є розумні контейнери в логістиці та транспортуванні, системи контролю споживання енергії та освітлення [1, 3].

З іншого боку, ряд соціотехнічних систем включають як технічні засоби та інструменти, так і моделі поведінки різних соціальних і професійних груп, цінності та інтереси участі у цій системі.

В даному випадку основні проблеми пов'язані з організацією взаємодії між різними учасниками системи, створенням стимулів та мотивації для внеску у

функціонування системи, забезпеченням загальної інфраструктурної бази для краудсорсингу ідей та накопичення колективного знання, створенням гарантій для розгляду громадянських ініціатив.

Описані проблеми другого типу складних соціотехнічних систем також є актуальними для розвитку розумних міст, в яких цифрові технології створюють інтегроване середовище для функціонування мереж обміну інформацією, регулювання та контролю підсистем міського управління. Технології штучного інтелекту, аналізу великих даних, хмарних обчислень в розумних містах спрямовані на самоорганізацію міського управління через створення інтелектуального центру міського управління, що здійснює моніторинг та оцінку процесів у міських підсистемах, тим самим оптимізуючи все середовище, а не окремо [2, 4]. Проте слід враховувати, що місто – неоднорідна соціальна система та простір конфліктів, тому в контексті використання цифрових інструментів для саморегуляції міського управління стають пріоритетними завдання, пов'язані з підготовкою та залученням населення до міського планування та вирішення актуальних проблем, створенням каналів комунікації та зворотного зв'язку між мешканцями та органами управління.

Список використаних джерел:

1. Edmondson, D., Kern, F., & Rogge, K. (2019). Co-evolution of political mixes and socio-technical systems: Key concepts of feedback between political mixes in transitions to sustainable development. *Research Policy*. 48 (10). 106-128.
2. Головня, О. М., & Кондратова, М. В. (2021). Концепція інтегрованого розвитку міст: європейський досвід та можливості його застосування в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 3 (57). 178-194.
3. Пасмор В., Вінбі С., Морман С., & Ванассе Р. (2019). Роздуми: Дизайн соціотехнічних систем та організаційні зміни. *Журнал управління змінами*. 19. № 2. 67-85.
4. Федулова, Л.І. (2020). Тенденції розвитку та впровадження цифрових технологій для реалізації цілей сталого розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 7 (26). 6-14.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Чухліб Ростислав Євгенійович

аспірант кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Махмудов Ханлар Зейналович

Д-р, екон. наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Останні кілька років в Україні майже всі сфери народного господарства зазнали змін внаслідок пандемії та військових дій, які тривають й дотепер. Ринок праці не залишився виключенням, тому актуальним є питання вдосконалення умов праці, збереження балансу між попитом та пропозицією робочої сили, методи та принципи організації кадрових процесів тощо. Але недостатньо уваги приділяється значенню кадрової політики як важливого елементу системи управління персоналом. Роль кадрових питань вагома, оскільки суспільний статус працівника змінюється, також має тенденцію до трансформації характер умов продажу робочої сили. Актуальність даної теми обумовила доцільність аналізу ролі та значення кадрової політики в умовах нестабільної економічної ситуації.

Дослідженнями кадрової політики займалися українські та зарубіжні фахівці: Ю.В. Гончаров, Р.М. Федоряк, Ю.Б. Бережна, О.О. Кравченко, В.М. Марченко, В.А. Хондока, Г.А. Смоквіна, А.В. Григор'єва, О.А. Шаповал. Глибина й складність даного питання зумовлюють подальше вивчення проблематики формування та удосконалення кадрової політики.

Кваліфіковані, досвідчені працівники забезпечують ефективність діяльності підприємства, мають значний вплив на зростання конкурентоспроможності та розвиток бізнесу. Використання існуючого потенціалу в підприємстві залежить від таких якостей персоналу, як знання, вміння, досвід, професійні здібності, комунікабельність, мобільність, адаптація, творчість, креативність, дисципліна, здатність розв'язувати складні ситуації, відкритість до навчання. Тому роль кадрової політики в управлінні персоналом є визначальною, а її кінцева мета полягає в створенні дружної, відповідальної, високоінтелектуальної команди, здатної виконати будь-які завдання. Кадрова політика повинна бути в змозі миттєво реагувати на нестабільність та стихійність ринкової економіки, тому має бути орієнтована на зв'язок з стратегією розвитку підприємства та забезпечувати відповідну готовність кадрів до ефективної роботи в умовах нестійкого економічного середовища [5, с. 714].

На сьогодні важливим завданням при формуванні дієвої кадрової політики є використання економічних стимулів і соціальних гарантій при розробці системи управління кадрами; орієнтація на поєднання інтересів окремого працівника з загальними інтересами підприємства в підвищенні продуктивності праці та якості продукції, зростанні ефективності виробництва, збільшенні прибутковості [1]

Завдання, що виконує кадрова політика в системі управління персоналом та в підприємстві в цілому [2, с. 357]:

– своєчасне забезпечення суб'єкта господарювання персоналом, що за якісним і кількісним складом відповідає стратегії розвитку;

- створення умов для забезпечення прав і обов’язків громадян, що передбачені в трудовому законодавстві;
- підвищення ефективності використання персоналу;
- є кадровим забезпеченням реалізації стратегії розвитку підприємства.
- гнучкість, динамічність й стабільність, що дасть можливість швидко коригуватися відповідно до змін виробничої чи економічної ситуації і в той же час бути націленою на задоволення інтересів персоналу.
- формування кадрової політики повинно виходити з реальних фінансових можливостей суб’єкта господарювання.
- кадрова політика має забезпечувати індивідуальний підхід до кожного працівника.

Характеристику типів кадрової політики проаналізовано в таблиці 1.

Таблиця 1

Типи кадрової політики

Типи	Характеристика
Пасивна	У підприємстві немає чіткої програми дій щодо діагностики персоналу, прогнозу кадрових потреб. В разі виникнення конфліктних ситуацій керівництво прагне владнати ситуацію, без намагань зрозуміти глибину непорозуміння, причини їх виникнення та можливі наслідки.
Реактивна	Керівництво підприємства реагує на виникаючі конфлікти, розбирається в причинах, які спричинили виникнення кадрових проблем. Кадрові служби, як правило, використовують засоби діагностики існуючої ситуації й можуть забезпечити відповідну екстрену допомогу.
Превентивна	Кадрова служба розпоряджається засобами діагностики персоналу, здійснює прогноз кадрової ситуації на середньостроковий період. Програми розвитку підприємства містять короткостроковий і середньостроковий прогнози потреби в кадрах (якісний та кількісний), сформульовані завдання з розвитку персоналу.
Активна	Керівництво має прогноз та засоби впливу на ситуацію, кадрова служба спроможна розробити антикризові кадрові програми, проводити моніторинг ситуації й вносити корективи у виконання програм.
Відкрита	Підприємство відкрите для працівників при прийомі на роботу незалежно від посади. Прийняття на роботу фахівців високої кваліфікації здійснюється за результатами конкурсного відбору
Закрита	Цей тип кадрової політики використовують за умов дефіциту кадрових ресурсів й базується на принципі просування на керівні посади лише «своїх» працівників

Розроблено автором на основі [1, 2]

На сьогодні в Україні найбільш поширеними є активна й відкрита кадрова політика, але є підприємства, які недостатньо уваги приділяють розвитку системи управління персоналом й продовжують використовувати пасивну, реактивну та превентивну кадрову політику.

В умовах нестабільної економічної ситуації в Україні через воєнний стан та карантин кадрова політика в усіх підприємствах зазнала трансформаційних змін, що стосувалися перш за все організаційних заходів, пов’язаних зі скороченням чисельності працюючих, зміною графіку робочого дня, зростанням рівня стресів і психологічної напруги в колективі, дистанційною роботою тощо. Щоб утримати свою позицію на ринку праці, підприємства змушені були змінювати підходи до управління персоналом в цілому й до кадрового менеджменту зокрема. Деякі підприємства швидко відреагували на зміни, інші – протягом тривалого часу адаптувалися до зовнішнього середовища. Військові дії на території держави негативно відобразилися на комунікаційних процесах трудових колективів, було змінено пріоритети в бік посилення безпеки та соціального захисту працівників. Значно зросла роль психологічної підтримки працівників всередині колективу чи

відповідними фахівцями [4, с. 43].

З метою підвищення конкурентоспроможності персоналу в умовах нестабільної економічної ситуації необхідно удосконалити кадрове управління на основі таких критеріїв [3, с. 770]:

- мотивація працівників до підвищення рівня знань (вища освіта, підвищення кваліфікації, стажування за кордоном);
- детальні інструкції щодо інноваційних впроваджень (наприклад, нові інформаційно-технологічні програми, зміна нормативної документації та ін.);
- грошові винагороди за креативні творчі ідеї, розробку та впровадження нововведень;
- організація свят, корпоративних поїздок, екскурсій, де працівники можуть більше дізнатися один про одного у неформальній атмосфері;
- обмін досвідом між працівниками підприємства, його підрозділами, філіями;
- обговорення проблем підприємства пошук спільного рішення.

Значну увагу варто звернути на підвищення стресостійкості працівників. Доцільно в кожному підприємстві створити кімнату релаксу, де буде можливість заспокоїтися, розслабитися під класичну спокійну музику. Також в кімнаті відпочинку слід створити умови для проведення ароматерапії, арт-терапії. Ці заходи сприятимуть гармонізації нервового стану працівників й позитивно впливатимуть на підвищення їх продуктивності праці.

Отже, для формування ефективної кадрової політики пропонуємо комплекс рекомендацій:

- використання стратегічних підходів до складу, відбору та залучення кадрів, що передбачає підбір персоналу за двома напрямками – набір працівників, що формуватимуть «кадрове ядро» (спеціалісти з високим рівнем кваліфікації, досвідом) та «периферійних» працівників, функції яких є менш значимими і відповідальними;
- забезпечення ефективного використання персоналу, що передбачає підвищення якості життя працюючих, створення системи оцінювання відповідності працівників посадам, які вони займають;
- розвиток системи стимулювання з урахуванням індивідуальних потреб і мотивів працівників підприємства;
- розвиток соціально-трудових відносин між роботодавцями і найманими працівниками.

Запропоновані рекомендації концентруються на основних напрямках формування якісної кадрової політики в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Гончаров Ю.В., Федоряк Р.М., Бережна Ю.Б. Удосконалення кадрової політики підприємства. Ефективна економіка 2017. № 6. // URL <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5624> (дата звернення 20.10.2023).
2. Кравченко О.О. Роль кадрової політики на підприємстві. Економіка і суспільство. 2016. № 3. С. 355-359.
3. Марченко В.М. Хондока В.А. Методологічні підходи до формування кадрової політики на підприємстві. Економіка і суспільство. 2017. № 13. С. 768-771.
4. Смоквіна Г.А., Григор'єва А.В. Роль кадрової політики в сучасних умовах: статистичний огляд та передумови розвитку. Economics: time realities. 2022. № 6 (64). С. 40-46.
5. Шаповал О.А. Кадрова політика та шляхи її покращення. Економіка і суспільство. 2017. № 9. С. 712-715.

СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Толстенков Олександр Олександрович

здобувач вищої освіти факультету публічного управління та адміністрування
*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, Україна*

Науковий керівник: Венгер Ольга Миколіївна

канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
організацій та управління проектами
*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, Україна*

У ході трансформаційних процесів у соціальному та економічному житті змінюється роль держави, форми її участі у розвитку цих сфер. Глобалізація головним чином впливає на укріплення взаємозалежності суб'єктів економічної діяльності, тому виникає необхідність вивчення нових форм взаємодії всіх основних економічних суб'єктів, головним чином, держави й бізнесу.

Аналізуючи світовий досвід співробітництва держави та бізнесу в економічній площині, бачимо, що така взаємодія допомагає залучити більше коштів для розвитку інфраструктурних об'єктів. Державні економіки стають конкурентоспроможними, покращується якість надання соціальних послуг та підвищується валовий внутрішній продукт. Традиційні форми управління поступово видозмінюються, набуваючи нових рис. Відбувається взаємовигідне перехрещення державних та приватних інтересів, що отримало назву державно-приватне партнерство.

Державно-приватне партнерство в Україні перебуває на етапі сталого розвитку, адже взаємодія цих суб'єктів допоможе досягти стрімких темпів розбудови країни та регіонів. Взаємодія бізнесу і держави спрямована на фінансування важливих соціальних сфер і має практичне значення для укріплення позицій України на світовій арені. В той же час визначення сутності моделей державно-приватного партнерства є науковим інтересом багатьох дослідників і потребує подальшого вивчення та узагальнення.

Аналіз наукових праць показав, що сутність організаційних моделей взаємодії держави і бізнесу розглядалася у працях таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як Д. Кейнс, П. Друкер, М. Блауг, П. Самуельсон, М. Портер, Б. Данилишин, Б. Винницький, К. Павлюк, В. Геєць, П. Шилепницький та багатьох інших.

На світову практику використання різних моделей партнерства держави і бізнесу вплинула необхідність реалізації національних, стратегічних, масштабних проектів соціально-економічної спрямованості, а також недостатність бюджетних коштів для відтворення існуючих програм та планування нових. Завдяки вибору правильної моделі державно-приватного партнерства інвестування бізнесу в коштовні проекти перестає бути ризиковим, оскільки отримує гарантії від держави, яка, в свою чергу, передає певні права на інфраструктуру бізнесу.

Розглянувши різні класифікації моделей державно-приватного партнерства (моделі США, ЄС, Світового банку тощо) і погоджуючись з В. Кругловим, виділимо такі

основні моделі:

1. Угоди на управління
2. Лізингові угоди (оренда)
3. Концесія [1, с. 57]

Сутність угод на управління полягає у тому, що приватний партнер бере на себе управління державним об'єктом протягом визначеного угодою періоду, при цьому інвестиції та право власності залишаються за державою. Приватний партнер несе відповідальність і отримує винагороду, яка грає роль стимулу для досягнення певних результатів.

Відповідно до лізингової угоди (оренди) приватний партнер, використовуючи право користування державним майном, несе відповідальність за експлуатацію і обслуговування об'єктом. Це приватно-державне фінансування й управління за наявності приватної власності. Незважаючи на те, що приватний партнер управляє державним об'єктом, він все одно залишається державною власністю і держава його фінансує.

Під концесією розуміється будівництво чи реконструкція об'єкта державної або муніципальної власності приватним інвестором за власні кошти. Приватний сектор бере на себе управління державним інфраструктурним об'єктом та інвестиційні ризики. Відмінною рисою концесії є те, що держава як одна зі сторін концесії володіє монопольним правом на певні ресурси або зайняття певною діяльністю [2, с. 33].

На законодавчому рівні державно-приватне партнерство в нашій державі закріплене у Законі України «Про державно-приватне партнерство». Відповідно до нього моделями державно-приватного партнерства є угоди про концесію державного і комунального майна, договір управління майном (виключно за умови передбачення у договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства, інвестиційних зобов'язань приватного партнера), договір про спільну діяльність та інші договори, визначені цивільним законодавством [3].

Основою створення системи партнерства держави та бізнесу є принцип виконання державою своїх соціально-економічних функцій з залученням ефективно працюючого бізнесу. Партнерство держави і бізнесу за замовчуванням має суспільний характер господарських відносин, виробництва і споживання (визначає засоби реалізації економічних інтересів суспільства і господарюючих суб'єктів). Партнерство буде ефективним тільки за умови повної ясності стратегії подальшого розвитку країни, визначеності основних правил гри для публічних суб'єктів і бізнесу.

Існує безліч варіацій реалізації проектів державно-приватного партнерства в Україні. І держава, і суб'єкт бізнесу можуть встановити прийнятні умови співпраці, враховуючи рівень відповідальності і ризиків. Особливо перспективним напрямком є передання транспортної інфраструктури в концесію, для чого провадиться модернізація, будівництво, реконструкція інфраструктурних об'єктів за рахунок приватного сектору. Не менш вигідним виглядає партнерство на основі оренди або управління паливно-енергетичними об'єктами державної форми власності.

Висновки. Сфера взаємодії державного і приватного секторів розширюється за рахунок зростаючих потреб в розвитку інфраструктурних об'єктів. Під час реалізації саме інфраструктурних проектів використовується значний потенціал державно-правового партнерства і інвестиційні ресурси. Взаємодія держави і бізнесу на взаємовигідних умовах стане ефективнішою за рахунок вдосконалення законодавства, що регулює цю сферу. Чітке встановлення процедур по визначенню

права власності, впровадження ефективного контролю за угодами, створення прозорих правил конкурсного відбору приватного партнера, спрощений порядок виділення земельних ділянок для втілення в життя інфраструктурних об'єктів виведуть взаємодію держави і бізнесу на якісно новий рівень.

Список використаних джерел:

1. Круглов В. Моделі державно-приватного партнерства. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2018. №2 (62). С. 56-61.
2. Мащенко М. Аналітичний огляд моделей державно-приватного партнерства у розрізі забезпечення інвайронментальної безпеки. Агросвіт. 2018. №24. С. 31-35.
3. Про державно-приватне партнерство: закон України від 01.07.2010 р. №2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

СУТНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Соколовська Тетяна Василівна

старший лаборант кафедри ОДМТБЖД
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Науковий керівник: Кізім Світлана Степанівна

канд. пед. наук, доцент
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

На сучасному етапі розвитку української держави великого значення набуває підготовка спеціалістів нового профілю у закладах освіти, наділених новим мисленням, здатних швидко й ефективно розв'язувати управлінські завдання, вивчати нові форми і методи управління освітніми закладами.

Різні аспекти підготовки майбутніх педагогів досліджено у працях С. Моргунової, О. Пшеничної, О. Романовського, Л. Сатановської, Л. Служинської, М. Чеботарьова тощо.

Сам термін управління - це функція біологічних, соціальних, технічних і організаційних систем, яка забезпечує збереження їх структури, підтримує певний режим діяльності. Менеджмент і управління тісно взаємопов'язані між собою.

Менеджмент - це одночасно і сфера людських знань, і сфера прийняття управлінських рішень, і категорія людей (соціальний шар), об'єднаних в економічній, конкурентноздатній системі управління в сучасному суспільстві.

Менеджмент можна розглянути відносно трьох точок зору:

- як синонім терміну «управління організацією» безвідносно до її розмірів і видів діяльності;
- як еквівалент виразу «управління національною економікою у вищих ешелонах адміністрування»: в державному, галузевому і регіональних розрізах економічної діяльності;
- як аналог терміну «керівництво колективом».

Виділяють такі найбільш поширені підходи в управлінні: процесний підхід, системний підхід, ситуаційний підхід, цільовий підхід, програмно-цільовий підхід, підхід за результатами, особовий підхід, координаційний підхід, а також комплексний підхід.

Управлінський менеджмент в галузі освіти здійснюється за змістом і специфікою професійної діяльності відповідно до трьох напрямів менеджменту: організація (тип діяльності менеджменту, орієнтований на упорядкування й систематизацію процесів освіти), керівництво (тип діяльності менеджменту, спрямований на формування цілей і завдань діяльності в системі освіти і передавання їх людям, які виконують професійні обов'язки та функції), управління (тип діяльності менеджменту, покликаний визначати загальні проблеми, аналізувати, досліджувати, прогнозувати, визначати хід розвитку й функціонування системи освіти в цілому). Звідси виокремлюються відповідні типи діяльності - управлінець, організатор і керівник [1].

До окремих важливих методів управління в освітньому менеджменті належать

економічні методи (матеріальне стимулювання, наукова організація праці й відпочинку, пільги), адміністративні (регламентація діяльності виконавців, її нормування, робота з кадрами), психолого-педагогічного впливу (методи забезпечення сприятливого психологічного клімату, стимулювання творчості та ініціативи, прогнозування соціальних перспектив розвитку освітнього закладу), суспільного впливу (розвиток демократії колективів, запровадження лояльної конкуренції, толерантності, підвищення престижу та іміджу), методи і прийоми самоменеджменту (НОП, тайм-менеджмент, маркетинг тощо) [1].

Окрім цього, необхідними виявляються й ринково-педагогічні управлінські технології. Л. Кравченко виокремлено два види таких технологій:

- індивідуально-рефлексивні технології самоздійснення менеджера освіти (технологія самоменеджменту особистісних ресурсів, риторичної майстерності, конструювання ортобіотичної поведінки, самоіміджування, самодіагностики фахових компетентностей тощо);

- особистісно-соціальні технології реалізації владних повноважень менеджером освіти (маркетинг і моніторинг якості освітніх послуг, конструювання і навчання трудового колективу та ін.) [2].

З усього вище сказаного можна зробити такий висновок, що управлінський менеджмент майбутніх педагогів є досить новою та цікавою темою для всебічного пізнання та розвитку в майбутньому для наукових робіт та статей, а також тез.

Список використаних джерел:

1. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / Харків: Основа, 2007. 448 с.
2. Кравченко Л. М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти: монографія / Полтава: Техсервіс, 2006. 422 с.

СЕКЦІЯ V. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ ВИХОДУ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Попович Яків Євгенович

здобувач вищої освіти факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Григорова-Беренда Лариса Іванівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин імені Артура Голікова
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Експортна стратегія виходу на зовнішні ринки є однією з основних стратегій, яку використовують транснаціональні корпорації для розширення свого бізнесу за кордон. Ця стратегія передбачає продаж товарів чи послуг, вироблених на внутрішньому, материнському, ринку, на зовнішні ринки, і її сутність полягає в тому, щоб використовувати свої виробничі потужності та ресурси для отримання прибутків на світових ринках. Ця стратегія може включати як експорт товарів та послуг, так і технологій, інтелектуальної власності тощо.

Експортна стратегія є однією з перших кроків для транснаціональних корпорацій, які бажають виходити на світові ринки. Вона дозволяє транснаціональним корпораціям отримувати додатковий прибуток та розширювати свою клієнтську базу за межами національних кордонів і нести мінімальні ризики.

Головною метою експортної стратегії для транснаціональних корпорацій є збільшення обсягу продажів та прибутку. Вони можуть вибирати експорт як засіб розширення ринків, особливо коли внутрішні ринки насичені або зазнають тимчасових економічних труднощів або використовують життєвий цикл власних товарів та послуг, з метою отримання максимальних прибутків.

Експорт дозволяє транснаціональним корпораціям також зменшити ризики, пов'язані з кон'юнктурними коливаннями на внутрішньому ринку. Поширюючи свою присутність на різні країни, корпорації стають менш залежними від одного ринку або одного галузевого сектору, що зменшує загрозу втрати прибутку внаслідок негативних змін.

Виробництво товарів для експорту може призвести до економічних вигід. Коли корпорація виробляє товари великими обсягами для зовнішнього ринку, вона може використовувати економії в масштабі та зниження витрат на виробництво. Це дозволяє їй конкурувати на зовнішніх ринках, надаючи товари за більш вигідними цінами. Транснаціональні корпорації мають значні ресурси, які можна використовувати для масового експорту. Вони можуть виробляти великі обсяги товарів та послуг, що дозволяє їм конкурувати на міжнародних ринках.

Іноземні інвестори зазвичай зацікавлені в інвестуванні в транснаціональні

корпорації, які мають стабільний потік прибутку від експорту товарів та послуг. Це може створити можливість для залучення іноземних інвестицій та партнерств на міжнародному рівні для транснаціональних корпорацій з іншого боку та підвищити їх ринкову вартість.

Завдяки своєму статусу транснаціональні корпорації мають можливість легко отримувати доступ до зовнішніх ринків через свою глобальну присутність та ресурси. Вони можуть встановити ефективний логістичний ланцюг для постачання продукції за кордон, що зменшує час та витрати на транспортування.

Транснаціональні корпорації часто мають сильні бренди та маркетингові ресурси, які допомагають їм успішно впроваджувати експортні стратегії. Вони можуть використовувати свій бренд для залучення споживачів на зовнішніх ринках та конкурувати з місцевими гравцями.

Специфіка експортної стратегії полягає в тому, що корпорації повинні адаптувати свої продукти та послуги до потреб та вимог місцевих ринків, реалізовувати, так звану локалізацію товарів та послуг [2]. Це може включати зміни в упаковці, ціні, маркуванні та навіть виробництві, для відповідності місцевим стандартам та культурним особливостям.

Висновки.

Експортна стратегія виходу транснаціональних корпорацій на зовнішні ринки - це важливий етап глобальної експансії. Специфіка цієї стратегії полягає в здатності транснаціональних корпорацій використовувати масштабність, ресурси та глобальну присутність для досягнення успіху на міжнародних ринках. Але вона також спряжена із зовнішньоторговельними ризиками і передбачає відповідні зобов'язання у відношенні адаптації до місцевих норм та конкурентних викликів серед національних виробників.

Список використаних джерел:

1. Blyzniuk, K. (2023). Methodology of assessing the readiness of the enterprise to export activities. *Ekonomichnyy analiz*, 33(2), 202-208. Вилучено з: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5673/6565657246>.

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОБІЛЬНОГО СУПУТНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ (ІМСО) У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ МОРЕПЛАВСТВА

Благодатна Анна Геннадіївна

Асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Зростання пригод на морі пояснюється збільшенням кількості суден на морських шляхах, підвищенням їх швидкості і збільшенням тону, а також недотриманням правил безпеки мореплавства [1, с.98]. Збільшення кількості аварій на морі, зростання проявів піратства, недотримання технічних правил судноплавства, забруднення морського середовища – сукупність факторів, що впливають на безпеку мореплавства, а прийняті міжнародні конвенції у сфері забезпечення безпеки мореплавства не завжди відповідають сучасним викликам у даній сфері.

Широке використання судноплавства на сучасному етапі є об'єктивною причиною дослідження міжнародно-правового регулювання забезпечення безпеки мореплавства. У зв'язку з цим, Міжнародна організація мобільного супутникового зв'язку (далі – ІМСО) ефективно досягає цієї мети, оскільки здійснює нагляд за громадськими службами зв'язку (далі – ГМЗЛБ). В свою чергу, ГМЗЛБ ефективно здійснюють постачання послуг супутникового зв'язку в сфері безпеки мореплавства за допомогою супутників ІНМАРСАТ.

Так, Конвенція ІМСО в ст.3 визначає основну мету організації: гарантія забезпечення кожним Постачальником служб морського рухомого супутникового зв'язку для ГМЗЛБ відповідно з правовими рамками, встановленими ІМО. При досягненні головної мети організація: проводить діяльність виключно з мирною метою; виконує функції нагляду серед Постачальників справедливо та послідовно[2].

У своїй діяльності ІМСО виконує ряд важливих функцій, зокрема:

1. вжиття всіх необхідних заходів для забезпечення безпеки мореплавства, зокрема із використання супутникового зв'язку на морських судах для ефективного пошуку та рятування на морі у випадках лиха;
2. пошук нових постачальників супутникових послуг, оскільки діяльність організації потребує досить значного фінансування;
3. є майданчиком для обговорення між державами-членами і постачальниками послуг супутникового зв'язку, та всіма зацікавленими сторонами з метою покращити співробітництво в сфері забезпечення безпеки мореплавства;
4. ефективно співпрацює з іншими міжнародними організаціями (Міжнародна морська організація, Міжнародна організація цивільної авіації, Міжнародною метеорологічна організація) з метою комплексного співробітництва, охоплюючи сфери як Космосу, так і моря.

Діяльність ІМСО є ефективною та актуальною на сучасному етапі розвитку

суспільних відносин, оскільки співпраця держав в рамках цієї міжнародної організації полягає насамперед у використанні супутникового зв'язку в інтересах всіх держав і здійснення діяльності в мирних цілях та безпеки мореплавства. До того ж, ІМСО встановлює контакти із представниками супутникової галузі, з метою визначення тих, хто з нових постачальників послуг рухомого супутникового зв'язку мають намір домогтися приєднання до постачальників послуг в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Допілка В.О., Загороднюк С.О., Осадца Р.О. Правова характеристика безпеки мореплавства. Серія ПРАВО. Випуск 76: частина 2. С.96-100.
2. Конвенція про Міжнародну організацію морського супутникового зв'язку 2006 р. URL: <https://imso.org/wp-content/uploads/2019/08/R.IMSO-CONVENTION.pdf> The official website INMARSAT, URL: <https://www.inmarsat.com/>.

ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Трухонь Оксана Вікторівна

здобувачка вищої освіти навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Олександрівна

викладачка кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Корупція визначається як недозволене використання особою, яка має відповідальність за дотримання антикорупційних норм, своїх службових повноважень та пов'язаних можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб. Також це може включати обіцянки або надання неправомірних вигод на вимогу інших фізичних або юридичних осіб з метою зловживання своїми службовими повноваженнями та пов'язаними можливостями.

Аналіз положень Кримінального кодексу України вказує на те, що службова особа може стати суб'єктом корупційних злочинів у таких контекстах:

- 1) загальної службової особи;
- 2) службової особи державних та комунальних підприємств;
- 3) службової особи юридичної особи приватного права незалежно від її організаційно-правової форми [1, с. 7].

Подивимося детальніше на злочини, передбачені статтею 364-1, 365-1, і частинами 3 і 4 статті 368-3 Кримінального кодексу України, де суб'єктом може бути спеціалізована службова особа юридичної особи приватного права незалежно від її організаційно-правової форми. Діяльність таких юридичних осіб регулюється нормативно-правовими актами, що забезпечують їх нормальне функціонування, регулюють їх взаємовідносини з працівниками та іншими фізичними та юридичними особами, і створюють можливість приймати рішення та впливати на правовідносини з іншими суб'єктами або створювати юридично значущі наслідки для фізичних та юридичних осіб [3, с. 5].

Для уточнення терміну «юридична особа приватного права», можна звернутися до статті 81 Цивільного кодексу. Згідно з цією статтею, юридичні особи поділяються на два типи в залежності від процедури їх створення: юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права. Основна різниця між ними полягає в тому, що юридичні особи приватного права створюються на основі установчих документів (наприклад, статуту або угоди про заснування, якщо закон не визначає інше), тоді як юридичні особи публічного права створюються на основі розпорядчих актів Президента України, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування [4, с. 8].

Цивільний кодекс містить визначення процедури створення, організаційно-правові форми та правовий статус юридичних осіб, включаючи юридичні особи приватного права. Для створення такої юридичної особи, її учасники (засновники) повинні розробити установчі документи, які повинні бути викладені письмово та підписані всіма учасниками (засновниками), якщо законом не передбачено інший

порядок їх затвердження [2, с. 11].

Юридична особа приватного права може бути створена та функціонувати на основі затвердженого модельного статуту Кабінету Міністрів України, який, після прийняття учасниками, стає установчим документом. Засновники (учасники) юридичної особи, створеної на основі модельного статуту, можуть затвердити статут в установленому законом порядку, і цей статут стає установчим документом для їхньої діяльності [3, с. 25].

Юридична особа вважається створеною з моменту її державної реєстрації. Згідно з пунктом 1 статті 83 Цивільного кодексу, юридичні особи можуть бути створені у формі товариств, установ та в інших формах, передбачених законом [3, с. 90]. Товариство - це організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право брати участь в цьому товаристві. Воно може бути створене однією особою, якщо закон не передбачає інше. Товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі [4, с. 2].

Підприємницькі товариства - це товариства, які займаються підприємницькою діяльністю з метою отримання прибутку та його подальшого розподілу між учасниками. Такі товариства можуть бути створені тільки як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи. Непідприємницькі товариства - це товариства, які не мають на меті отримання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками (наприклад, споживчі кооперативи, об'єднання громадян, біржі, торгово-промислові палати та інше) [3, с. 18].

Інші форми юридичних осіб, включаючи ті, які належать до сфери приватного права, представлені підприємствами, створеними відповідно до норм Господарського кодексу [4, с. 3]. Наприклад, в статтях 114-117 цього Кодексу наведено можливість створення різних підприємств, таких як фермерські господарства, підприємства з іноземними інвестиціями та іноземні підприємства. Ці суб'єкти господарювання не мають особливих організаційно-правових форм і повинні бути створені відповідно до тих форм, які передбачені для юридичних осіб приватного права.

Крім того, під певними умовами до категорії юридичних осіб приватного права, які не визначені у Цивільному кодексі, можуть віднести унітарні і корпоративні підприємства, передбачені Господарським кодексом. Серед таких підприємств можна виділити унітарні (приватні) підприємства, які створюються фізичними особами, та унітарні підприємства, створені споживчими товариствами, громадськими об'єднаннями, релігійними організаціями, або корпоративні підприємства (господарські товариства), які створені на основі приватної власності юридичних осіб.

Важливо також відзначити, що до юридичних осіб приватного права і суб'єктів господарювання можуть відноситися кредитні спілки, благодійні та інші неприбуткові організації (згідно зі статтями 130 і 131 Господарського кодексу). Відповідно до чинного законодавства України, юридичні особи приватного права можуть існувати у різних формах, таких як:

- а) об'єднання осіб;
- б) об'єднання майна;
- в) об'єднання осіб і майна [4].

Конкретна форма юридичної особи приватного права визначає перелік установчих документів, обсяг її прав та обов'язків, порядок набуття та реалізації прав та обов'язків тощо. Здається, що форма власності, на підставі якої створюються та

функціонують юридичні особи, є головним критерієм віднесення їх до категорії юридичних осіб приватного права або юридичних осіб публічного права.

Важливо відзначити, що у Цивільному кодексі розмежування цих двох видів юридичних осіб проводиться не за формою власності, а за способом їх створення. При визначенні поняття службової особи юридичної особи приватного права, слід враховувати положення не лише кримінального законодавства, а також інших галузей права, таких як цивільне і господарське законодавство, а також окремих нормативно-правових актів, що мають загальну дію, зокрема Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-УІІ «Про запобігання корупції» [3, с. 6].

Отже, юридичні особи представляють собою суб'єктів у кримінальних відносинах, до яких кримінальним законодавством передбачено можливість застосування заходів кримінальної відповідальності. Вони є самостійними організаціями, які були створені та зареєстровані відповідно до чинного законодавства [4, с. 35]. Ці організації мають цивільну правоздатність і здібність до дій, володіють власністю, можуть здійснювати права та нести обов'язки, а також брати участь в судових процедурах як позивачі або відповідачі в цивільних, арбітражних або третейських судах (відповідно до статей 23 Господарського кодексу України та 80 Цивільного кодексу України).

Загалом, службовими особами юридичної особи приватного права, незалежно від її організаційно-правової форми, можна вважати осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади в компаніях, установах або організаціях (юридичних особах приватного права, незалежно від їх організаційно-правової форми), пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків. Також до цих осіб відносяться ті, які виконують такі функції на підприємствах, установах, організаціях або в судовому органі на підставі спеціальних повноважень, наданих ними відповідними уповноваженими органами, службовими особами підприємства, установи, організації або згідно з чинним законом.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов В.В., Грудзур О.М., Кузнецова Л.О. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини. Альбом схем: навч. посіб. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2017. 82 с.
2. Осадчий В. І. Корупційні злочини: монографія. Київ: Видво Європ. унту, 2016. 81 с.
3. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2016. 168 с.
4. Дорохіна, Ю. А., І. О. Мороз. Корупція та корупційні злочини в Україні. Вчені записки 2019 р. 95 с.

ПРАВОВА ПРИРОДА НОРМОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ ЇЇ ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА

Коптєвський Олексій Юрійович

Слухач магістратури навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Олександрівна

викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Одним з ключових аспектів в сфері юриспруденції є правотворча техніка, яка невід'ємно супроводжує еволюцію правових систем на протязі їхньої історії. Цей процес особливо виразно відображається в рамках континентальної правової системи.

Літературний термін "правотворча техніка" використовується в парі з поняттям "нормотворча техніка" [1]. Вважається, що "нормотворча техніка" більш точно відображає суть процесу. Це обґрунтовано двома ключовими аспектами. По-перше, право включає в себе не тільки нормативні, але й ненормативні аспекти. По-друге, формування правових норм відбувається через взаємодію суспільства, і цей процес виявляється в нормах позитивного права, створених вповноваженими суб'єктами.

Нормотворча техніка, як інструмент нормотворчої діяльності, визначається рядом ключових ознак [2, с.33]:

- Застосовується при створенні нормативних правових актів або нормативних правових договорів. Нормотворча техніка використовується у процесі формулювання законів, постанов, розпоряджень, регуляторних актів або укладення нормативних договорів, що регулюють правові відносини.

- Забезпечує формальну визначеність змісту нормативних правових актів і нормативних правових договорів. Це означає, що нормотворча техніка спрямована на забезпечення повноти, точності, чіткості і ясності формулювання правових норм у відповідних документах. Ця визначеність дозволяє уникнути двозначностей та розбіжностей у розумінні нормативних актів.

- Системність викладення змісту правових норм. Нормотворча техніка сприяє системному підходу до викладення правового матеріалу, що означає, що норми взаємодіють між собою без суперечностей і утворюють логічну систему.

- Можливість включення нового нормативного правового акта в існуючу систему законодавства. За допомогою нормотворчої техніки можна забезпечити гармонічне впровадження нових нормативних актів в існуючу систему законодавства, дотримуючись їхньої взаємовідповідності та узгодженості.

Ці ознаки визначають важливість і роль нормотворчої техніки в процесі створення та регулювання нормативно-правового середовища. Вона сприяє якості та зрозумілості законодавства та договорів, що впливає на їхню ефективність та використання в практиці.

У сфері нормотворчої техніки виділяються засоби та правила. Засоби поділяються на інструменти, що визначають, як саме виражаються норми, і прийоми, що вказують на спосіб дії, який визначає зміст даного прийому. Правила нормотворчої техніки поділяються на ті, що регулюють використання відповідних засобів, і ті, що містять загальні вимоги до формальних характеристик нормативно-

правових актів [3].

Правила і засоби визначають зміст нормотворчої техніки та можуть бути розкладені на логічні, спеціально-юридичні, мовностилістичні та структурні правила та засоби. Важливо відзначити, що правила нормотворчої техніки стосуються технічних аспектів і не регулюють відносини між суб'єктами нормотворчого процесу. Засоби нормотворчої техніки, у свою чергу, є безматеріальними.

Важливим аспектом нормотворчої техніки є відмінність між законодавчою та підзаконною технікою, які мають свої особливості, визначені характерними властивостями законів і підзаконних нормативно-правових актів [4, с.91].

Отож, правова природа нормотворчої техніки полягає у тому, що ця техніка визначає методи та правила, за допомогою яких створюються норми права. Нормотворча техніка встановлює процес і правила формулювання правових норм, що забезпечує їхню точність, ясність та системність. Основна мета нормотворчої техніки - зробити законодавство ефективним та доступним для розуміння та застосування в практиці.

Список використаних джерел:

1. Биля І.О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки. Авт. канд. юрид. наук.- Харків. 2004. С.8.
2. Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 року). за ред. проф. В. В. Комарова та І. Д. Шутака. Харків. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2015. 178 с.
3. Юридична техніка. Лекція. 2020. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_documentation/info/lec2.html.
4. Кучук А. М., Замковий Є. М. Юридична техніка як засіб ефективності правових актів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 90-97.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ ДЛЯ ОСІБ, ВИЗНАНИХ ВИННИМИ У КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ ТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Бойко Владислава Юріївна

здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що протидія корупції була і залишається наразі одним із пріоритетних напрямків нашої держави. Ключову роль у протидії цьому явищу відіграють, зокрема, заходи кримінально-правового впливу, які хоч і не можуть самостійно забезпечити системну протидію корупції, проте мають велике значення в цьому процесі. Ефективність цих заходів залежить не тільки від їх належної нормативної регламентації, але й від практики застосування.

У судовій практиці сформувалися два підходи щодо тлумачення та застосування ч. ч. 1-2 ст. 75 КК України. Перший зводиться до того, що ч. 1 ст. 75 КК України встановлює загальну заборону звільнення від відбування покарання з випробуванням щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, яка поширюється і на випадки затвердження угод про визнання винуватості. Другий з них ґрунтується на позиції, що ч. 2 ст. 75 КК України містить окреме правило, на яке не поширюється передбачене в ч. 1 цієї статті обмеження щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Аналіз статистичних даних минулих років про звільнення від відбування покарання за вчинення корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією вказує на те, що, наприклад, у 2019 році 130 осіб було звільнено від відбування покарання, з них 128 осіб – з випробуванням на підставі ст. 75 КК України. Слід зазначити, що Генеральна прокуратура України вживала заходів, спрямованих на недопущення випадків звільнення корупціонерів від відбування призначеного покарання. Так, ще у травні 2015 року в регіональній прокуратурі було надіслано лист Генерального прокурора України, у якому наголошувалося на неприпустимості застосування ст. 75 КК України при укладанні угод про визнання винуватості у корупційних кримінальних правопорушеннях [1]. Загалом простежується негативна динаміка притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, яка, наприклад, у 2022 році порівняно з 2014 роком склала 46,5%.

На жаль, існуюча практика звільнення від відбування покарань не повною мірою відповідає кримінально-правовій політиці держави у сфері протидії корупційним кримінальним правопорушенням та кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Очевидно, що практику, що склалась у цій сфері, можна розглядати як результат судової дискреції. Втім, цю дискрецію було суттєво обмежено, насамперед

йдеться про зміни, внесені до ч. 1 ст. 75 КК України Законом № 1576-IX від 29.06.2021, відповідно до яких, якщо суд, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, ... при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням. Отже, законодавець позбавив суд права звільняти осіб, винних у вчиненні корупційних кримінальних правопорушеннях та кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з корупцією, від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України.

Цільове призначення цих змін очевидне і не викликає жодних сумнівів – посилення кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією. На перший погляд, чітка заборона застосування ст. 75 КК України за вказані кримінальні правопорушення, повинна однозначно спрямувати правозастосовну практику. Втім, суди в багатьох випадках ігнорують цю заборону. Доречно зауважити, що аналіз застосування даної норми дозволяє констатувати істотну гуманізацію кримінально-правової практики [2]. Водночас, наскільки це є виправданим з точки зору ефективної реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції, залишається відкритим питанням.

То як же сприймати «маневри» законодавця у частині регламентації звільнення від покарання із випробуванням для «корупціонерів» - як замисел чи недбалість?

В окремій думці до вироку від 23 вересня 2020 у справі N 991/7534/20 суддя Вищого антикорупційного суду висловив свою позицію щодо даного колізійного питання. Він стверджує, що з вироком не погоджується, зокрема, з огляду на таке: угода не відповідає вимогам п. п. 1, 3, 5 ч. 7 ст. 474 КПК України (її умови суперечать вимогам КПК України та/або закону; її умови порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; існує очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань), а також що суд поза межами своїх прав та повноважень, які визначені нормами КК України, звільнив ОСОБА_5 (обвинуваченого у вчиненні корупційного кримінального правопорушення) від відбування призначеного йому за вироком покарання у виді позбавлення волі з випробуванням. Тому він вважає, що суд не повинен був ухвалювати вирок на підставі цієї угоди про визнання винуватості, а повинен був у відповідності до вимог ч. 7 ст. 474 КПК України відмовити сторонам у її затвердженні та повернути обвинувальний акт з додатками прокурору для продовження досудового розслідування у загальному порядку [3].

На моє переконання, ч. 2 ст. 75 КК України не є спеціальною нормою, а є похідною від ч. 1 ст. 75 КК України, у зв'язку з чим не може бути застосована судом окремо від норми ч. 1 ст. 75 КК України. За класичним підходом, ч. 1 ст. 75 КК України є загальною нормою та визначає не лише обставини та умови звільнення від відбування покарання з випробуванням, а й містить обмеження щодо такого звільнення. Фактично законодавець позбавив суд права звільняти осіб, винних у вчиненні корупційних кримінальних правопорушеннях та кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з корупцією, від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України. Кримінальний закон у цьому питанні максимально конкретний та однозначний. Він не містить будь-яких застережень, які

давали би підстави для обмежувального або розширювального тлумачення його положень у цій частині. Не виникає жодних сумнівів у тому, що встановлення системних зв'язків має базуватися на врахуванні взаємозв'язку окремої норми права з іншими нормами і насамперед з положеннями ч. 1 ст. 75 КК України. Протилежне означатиме порушення системного способу тлумачення норм права.

Така думка ґрунтується на тому, що суд може прийняти рішення про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням виключно за умови, якщо він дійде висновку про можливість її виправлення без відбування покарання. Ця умова міститься лише у ч. 1 ст. 75 КК України та відсутня у ч. 2 ст. 75 КК України, у зв'язку з чим остання окремо застосована бути не може, а оскільки ч. 1 ст. 75 КК України забороняє звільнення особи від відбування покарання за корупційне кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, то ця заборона поширюється також і на випадки затвердження угод. Звільнення ж особи від відбування покарання з випробуванням за відсутності зазначеної умови буде спотворювати як мету покарання та не буде відповідати завданням кримінального провадження, які визначені ст. 2 КПК України.

Положення ч. 2 ст. 75 КК України покликане регламентувати матеріальні аспекти звільнення від відбування покарання з випробуванням. Ця норма має лише одну мету – передбачити можливість для сторін угод про визнання винуватості та про примирення, досягати домовленості не лише щодо виду та розміру покарання, а й щодо ймовірності звільнення від його відбування з випробуванням. Однак такий варіант може бути реалізований лише з урахуванням матеріально-правових обмежень. Насамперед, вона не може бути застосована до кримінальних правопорушень, які містять більш суворе покарання ніж 5 років позбавлення волі тощо. До таких матеріальних заборон належить і заборона застосування ст. 75 КК України до осіб, які вчинили корупційне кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією.

Разом з тим, можливість звільнення судом особи від відбування покарання за вчинення корупційного кримінального правопорушення та кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією у випадку затвердження угоди, що є особливим порядком кримінального провадження за КПК України, поряд з існуванням заборони суду здійснювати звільнення осіб від відбування покарання за вчинення вищевказаних кримінальних правопорушень без такого порядку (у загальному порядку кримінального провадження) є порушенням такої загальної засади кримінального провадження як рівність перед законом і судом (п. 3 ч. 1 ст. 7 і ст. 10 КПК України), оскільки різні особи за абсолютно тотожних підстав та обставин можуть бути: у випадку затвердження угоди звільнені від відбування покарання з випробуванням, а у випадку здійснення кримінального провадження за загальним порядком - ні. Тобто, відбувається дискримінація особи за ознакою певного порядку кримінального провадження, що є проявом вибіркості правосуддя, що є у свою чергу порушенням права на справедливий суд у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Що ж стосується того обмеження, котре на сьогодні наявне у ч. 1 ст. 75 КК України щодо «випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією...», то вважаю, що воно, цілком логічне і безумовно поширюється і на ч. 2 ст. 75 КК України. В іншому ж випадку, якщо вважати, що «...суд не може звільняти від відбування покарання осіб, які вчинили корупційне кримінальне правопорушення, лише при ухваленні «класичного» обвинувального вироку у кримінальному провадженні, що розглядається в

загальному порядку, але не у провадженні на підставі угод, бо у ньому суд може звільнити від відбування покарання з випробуванням» (наведене положення наводять для обговорення та критикують Г.М. Зеленов, О.О. Кваша та інші фахівці), то логіка конструкції ст. 75 КК України, як така втрачається, як і «анулюються» логічні правила законотворчості щодо несуперечності частин однієї норми. До того ж, варто зауважити, що у викладі ч. 2 ст. 75 КК України мова не йде про якісь виняткові випадки, коли законодавець дозволяє не виконувати загальні приписи першої частини ст. 75 КК України або ж про підстави невиконання частини з них. У ч. 2 ст. 75 КК України законодавець не створює нового виду звільнення від відбування покарання, він лише деталізує наявний. Тому за такого співвідношення кримінально-правових норм зрозумілий висновок про те, що в спеціальній нормі повинні бути збережені всі ті положення (вимоги), які притаманні загальній нормі. Тому погоджуюся із науковими переконаннями колег, що матеріальна заборона застосування ст. 75 КК України до осіб, які вчинили корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією поширюється і на випадки ініціювання та укладення угод [4].

Вищенаведені висновки узгоджуються з правовою позицією, яка викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 05 серпня 2020 року у справі N 734/631/19, яка полягає у наступному: "За таких обставин, звільняючи особу, яку визнано винуватою у вчиненні корупційного злочину, від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України, суд апеляційної інстанції неправильно застосував закон України про кримінальну відповідальність, а саме застосував закон, який не підлягає застосуванню".

Водночас, окремі науковці підтримують протилежний підхід, який ґрунтується на тій позиції, що ч. 2 ст. 75 КК України містить окреме, самостійне правило, на яке не поширюється передбачене в ч. 1 ст. 75 КК України обмеження щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням за корупційні кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією. У зв'язку з цим, у разі затвердження угоди про визнання винуватості за вчинення корупційного кримінального правопорушення чи кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією суд може затвердити угоду, сторони якої узгодили звільнення від відбування покарання з випробуванням. Як зазначає Р. Ш. Бабанли, не можна вважати оптимальним застосований законодавцем підхід, який виявився в тотальній забороні застосування ст. 75 КК України до корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією [5]. З одного боку, такий захід є фрагментарним, оскільки навряд чи корупційне кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією є єдиним видом кримінальних правопорушень, при яких звільнення від відбування покарання застосовувалось необґрунтовано. З іншого боку, таке рішення законодавця позбавлено логіки з позицій ієрархії соціальних цінностей, які охороняються кримінальним законом, оскільки за існуючою заборобою застосовувати умовне покарання до осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення, таке покарання може застосовуватися до осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, наслідком якого є позбавлення життя особи. Поки ж що цей недолік змісту кримінального закону, виключно на суб'єктивну думку деяких вітчизняних дослідників, має тлумачитись на користь обвинуваченого. Відмова особі, яка засуджується за корупційне кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене приміткою до ст. 45 КК України, у звільненні від відбування покарання

на підставі ч. 2 ст. 75 КК України, може бути законною лише за умови внесення відповідних змін до законодавства.

В цілому, здійснений мною аналіз, свідчить лише про те, що законодавець мав раніше і має зараз можливість внести до ч. 2 ст. 75 КК України потрібні зміни, тим самим встановивши законодавчий фільтр, однак зроблено цього так і не було. Тому є підстави припускати, що юридична воля і визначеність законодавця звучить наступним чином: «немає прямої заборони суду приймати рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання вини навіть у випадку засудження особи за вчинення корупційного кримінального правопорушення або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією».

Висновки. Підсумовуючи викладене, треба відзначити, що можливість такого звільнення у провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушеннях та кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з корупцією донині залишається дискусійною, адже на практиці існують суперечливі підходи служителів Феміди щодо того, чи можна в таких випадках засуджувати умовно та застосовувати інші пільгові інститути покарання.

Виходячи з усього вищезазначеного, надаю перевагу переважаючому підходу та вважаю, що ч. 1 ст. 75 КК України встановлює загальні обставини, умови та обмеження щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням, які поширюються й на випадки ініціювання, укладення та затвердження угод. Попри це доводиться констатувати, що в ст. 75 КК України законодавець створив колізію, яка негативно впливає на якість кримінально-правового забезпечення протидії корупції та проблема тлумачення й застосування положень ч. 2 ст. 75 КК України залишається остаточно не вирішеною ані в судовій практиці, ані в науковій літературі. Тому встановлені обмеження є чинними, а, отже, повинні імперативно застосовуватись судами для забезпечення загальної та спеціальної превенції корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією як одних із найбільш небезпечних для українського суспільства. Покарання, хоча і не єдиний засіб протидії корупції, однак у всьому світі вважається одним із найбільш ефективних антикорупційних запобіжників.

Список використаних джерел:

1. Zhytnyi O.O., Klochko A.M. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ ОСОБИ, ЯКА ЗАСУДЖУЄТЬСЯ ЗА КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2017. № 24. С. 111-114.
2. Михайленко Д. Г. Звільнення від відбування покарання з випробуванням при засудженні за корупційний злочин у випадку затвердження угоди про визнання вини / Д.Г.Михайленко // Вісник прокуратури. – 2016. – №1. – С. 26–37.
3. Окрема думка судді Вищого антикорупційного суду ОСОБА_1 до вироку від 23.09.2020 року у справі № 991/7534/20. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/91764712>.
4. Бурдін В. М. Звільнення від відбування покарання із випробуванням за корупційні злочини / В. М. Бурдін // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 3. – С. 233–244.
5. Книженко О.О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням та укладення угод у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2015. № 1. С. 119.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Сухицька Наталія Валеріївна

канд. юрид. наук, доцент, завідувачка кафедри
правознавства та галузевих юридичних дисциплін
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Сучасний соціально-економічний розвиток України вимагає ефективного регулювання трудових відносин і забезпечення соціальної справедливості через соціальне партнерство. Засноване на взаємодії між державою, робітниками та роботодавцями, соціальне партнерство є необхідним інструментом для забезпечення гармонії в суспільстві та досягнення загальних соціальних цілей. Перехід України до ринкової економіки вимагає належної уваги до трудових відносин і дослідження правових засад соціального партнерства стає вкрай важливим завданням.

За останні два десятиліття Україна пройшла складний шлях переходу від планової економіки до ринкових відносин та демократичних цінностей. Цей процес був супроводжуваний численними викликами та труднощами, серед яких були питання соціальної справедливості, прав працівників і підтримки підприємництва. Спроби врегулювання цих питань через соціальне партнерство стали ключовим аспектом розвитку України.

За дослідженнями О. Грішнєвої соціальне партнерство – це механізм для функціонування розвинутого, здорового суспільства. Він успішно працює в умовах стабільної економіки і злагоженості суспільства. Такі нагальні українські проблеми як корупційність, податковий, адміністративний та кримінальний тиск, порушення законів, примусовий переділ власності дають зрозуміти, що українському суспільству треба перейти на новий етап суспільно-трудових відносин, а це і є соціальне партнерство [1, с.8].

В Україні вже тривалий час застосовується термін «соціальне партнерство», законодавчо визнаний на підставі Указу Президента України «Про Національну раду соціального партнерства» від 8 лютого 1993 р. № 34. У 2001 р. зазначене поняття було закріплене у ст. 1 Закону України «Про організації роботодавців» як система колективних відносин між найманими працівниками, роботодавцями, виконавчою владою, які виступають сторонами соціального партнерства у ході реалізації їх соціально-економічних прав та інтересів.

При визначенні поняття даної правової категорії слід враховувати те, що у національному законодавстві відбулася заміна терміну «соціальне партнерство» терміном «соціальний діалог», а також те, що у міжнародно-правовій практиці, зокрема в актах і публікаціях МОП, застосовується частіше всього термін «соціальний діалог», ніж «соціальне партнерство».

Термін «соціальний діалог» у національному законодавстві вперше було застосовано в Указі Президента України «Про розвиток соціального діалогу в Україні» від 29 грудня 2005 р. Правові засади організації та порядку ведення соціального діалогу згодом було визначено в Законі України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 р. В Законі України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22 червня 2012 р. замість терміну соціальне партнерство застосовується термін «соціальний діалог». Позиція національного законодавця відповідає юридичній практиці МОП та законодавству країн Західної Європи.

На національному рівні ці питання знайшли своє нормативне закріплення. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», для ведення соціального діалогу на національному і територіальному рівнях з рівного числа представників сторін соціального діалогу відповідного рівня у порядку, визначеному статтями 11 та 17 цього Закону, утворюються Національна тристороння соціально-економічна рада та територіальні тристоронні соціально-економічні ради [2, с.150].

Таким чином, вважаємо за необхідне зазначити, що наведені акти можуть бути різних видів залежно від рівня соціального діалогу. Зокрема, за результатами колективних переговорів укладаються колективні договори та угоди: 1) на національному рівні – генеральна угода; 2) на галузевому рівні – галузеві (міжгалузеві) угоди; 3) на територіальному рівні – територіальні угоди; 4) на локальному рівні – колективні договори [3, с.92]

Дослідження соціального партнерства в Україні показали, що для нашої держави притаманні наступні проблеми:

- 1) домінування у свідомості громадян України патерналістських настроїв;
- 2) слабкість профспілок як представника та захисника інтересів працівників та сторони соціального діалогу;
- 3) домінування в процесі соціального діалогу сторони роботодавців;
- 4) подолання негативного впливу фактичної нерівності сторін соціального діалогу;
- 5) подолання формального характеру колективно-договірного процесу;
- 6) посилення відповідальності соціальних партнерів за недотримання прийнятих ними колективних угод та договорів;
- 7) забезпечення можливості оперативного розв'язання конфлікту [4, с.168]

На жаль, сьогодні суттєвими перешкодами на шляху цивілізованого соціального партнерства також є поширена в Україні корупція, перевага корпоративних інтересів і настроїв, зрощення підприємництва з апаратними структурами. Підприємці потрапляють в умови, далекі від нормальних, законних відносин капіталу і влади. Створюється замкнене коло: держава не захищає інтереси підприємців, підприємці не дотримуються законів. Меншою мірою, але це стосується й інших громадян. Значна частка «тіньової» економіки в Україні також не сприяє розвитку соціального партнерства. На «тіньових» підприємствах, як правило, не дотримуються норми трудового законодавства, зокрема про охорону праці та соціальні гарантії, не сплачуються податки, не реєструються трудові угоди. Працівники розглядаються винятково як трудові ресурси виробництва, єдиною метою якого є отримання прибутку. Суттєвою перешкодою для становлення соціального партнерства є розмивання нормативної системи суспільства, зумовлене масовим порушенням законів і соціальних норм. Це не сприяє поширенню практики соціального партнерства [4, с.169].

Аналізуючи подані вище проблеми, ми погоджуємося з наступними домінантами:

- Необхідність поширення правової свідомості серед громадян.
- Запровадження юридичної відповідальності підприємств за недотримання
- угод, які укладені в рамках соціального діалогу.
- Спрощення механізму вирішення колективних трудових спорів.
- Підтримка і посилення ролі профспілок в Україні для забезпечення
- дієвості профспілок у соціальному діалозі і веденні колективних переговорів.

Сучасний світ вимагає постійних змін та адаптації до нових викликів та можливостей. У цьому контексті соціальне партнерство в Україні має великі

перспективи для розвитку, сприяючи створенню стабільної та справедливої суспільно-економічної системи. Соціальне партнерство в Україні є важливим механізмом співпраці між державою, роботодавцями та профспілками, і воно може призвести до численних позитивних результатів.

По-перше, соціальне партнерство сприяє створенню сприятливого клімату для бізнесу. Роботодавці та профспілки можуть обговорювати та узгоджувати умови праці, зарплати та соціальні гарантії. Це допомагає забезпечити більшу стабільність на ринку праці та приваблювати інвестиції, оскільки бізнес бачить, що влада і робоча сила працюють разом для досягнення спільних цілей.

По-друге, соціальне партнерство сприяє покращенню умов праці та соціального захисту працівників. Держава, роботодавці та профспілки можуть спільно вирішувати питання, пов'язані з підвищенням мінімальної зарплати, забезпеченням безпеки на робочому місці та іншими аспектами трудових прав. Це зміцнює довіру працівників до своїх роботодавців та влади, що в свою чергу призводить до більшої продуктивності та задоволеності населення.

По-третє, соціальне партнерство може сприяти розвитку економіки та соціального зростання. Спільний аналіз економічних проблем і пошук рішень сприяють створенню більш ефективних стратегій розвитку. Крім того, відкрите діалогове спілкування між всіма зацікавленими сторонами може сприяти інноваціям та впровадженню нових технологій.

Загалом, соціальне партнерство в Україні має потенціал зміцнити економіку, покращити умови життя населення та забезпечити більшу стабільність в суспільстві. Важливо, щоб всі сторони були відкриті до співпраці та готові враховувати інтереси і потреби інших. Соціальне партнерство - це шлях до спільного успіху і створення кращого майбутнього для України.

Узагальнюючи, соціальне партнерство в Україні має великий потенціал для вирішення різних соціальних та економічних завдань. Із правильною підтримкою та розвитком цього механізму, Україна може покращити умови життя своїх громадян, підвищити соціальну захищеність та забезпечити сталість економічного розвитку. Важливо надавати пріоритет розвитку соціального партнерства як ключовому інструменту на шляху до процвітання та соціальної справедливості.

Список використаних джерел:

1. Добрянська О. Тенденції розвитку соціального партнерства в Україні. Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2021. С. 6-10.
2. Трудове право України: Підручник / В.І. Щербина, А.М. Соцький. Чернівці: Технодрук, 2021. 552 с.
3. Могілевський Л.В. правові засади соціального партнерства в Україні. Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. Харків. 2018. С. 89-92.
4. Моцна І. В. Проблеми розвитку соціального партнерства в Україні та шляхи їх вирішення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2019. С. 166-170.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЩОДО ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ

Кутєпов Максим Юрійович

канд. юрид. наук, науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінально-виконавчого права
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
ім. академіка В.В. Сташиса, Україна

Система виконання покарань та контролю за особами, засудженими до позбавлення волі в Україні, є важливим складовим елементом суспільного устрою. Ця система має на меті не лише забезпечити виконання судових рішень та накладених покарань, але й гарантувати права та гідність осіб, засуджених до покарань.

Кримінально-виконавча система України сьогодні перебуває на черговому етапі свого реформування й становить комплекс державно-правових, соціально-економічних та психолого-педагогічних інститутів, які в сукупності забезпечують діяльність органів і установ виконання покарань та пробації Міністерства юстиції України, відповідно до євроінтеграційного вектора розвитку нашої держави.

В кримінально-виконавчій системі України є цілий ряд проблем, досить вагомими та актуальними з яких є питання пов'язані з наділенням Міністерства юстиції України функціями що мають правоохоронні органи, скорочення чисельності центрального апарату Державної кримінально-виконавчої служби; питання взаємовідносин працівників кримінально-виконавчих установ із засудженими до покарань пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства (арешт, позбавлення волі); аварійний стан багатьох установ виконання покарання, слідчих ізоляторів.

Внаслідок проведення реформи кримінально-виконавчої системи, не лише не було демілітаризації системи, а і навпаки, у змінах Кримінального процесуального кодексу України свідчать про зворотній результат. Так до прикладу, функції, що пов'язані із здійсненням оперативно-розшукової діяльності в кримінально-виконавчій системі, Мінюст залишив собі, змінивши свої попередні заяви про зворотнє [4].

Основна мета реформування кримінально-виконавчої системи полягає у викоріненні корупційної складової, завдяки максимальному кадровому оновленню, натомість популізм – залишається і дотепер лише формальним механізмом таких реформи. Також варто додати, що Міністерством юстиції України не було розроблено принципово нових законодавчих актів у сфері кримінально-виконавчої реформи. До ще одного напрямку реформ варто віднести покращення умов праці засуджених, що працюють на підприємствах виправних колоній, збільшення їх кількості за рахунок підвищення мотивації до праці. Організація виробництва у виправних закладах, забезпечення роботою засуджених та отримання прибутку від виробництва також залишається під таємним грифом [5, с. 156].

Учені пенітенціаристи обговорюють важливий аспект в галузі кримінально-виконавчого права, а саме необхідність вдосконалення його норм відповідно до положень статті 1 Кримінально-виконавчого законодавства України. Зазначена стаття регулює процедури і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою забезпечення захисту прав та інтересів засуджених, а також гарантує захист інтересів суспільства та держави. Це досягається шляхом створення адекватних умов для реабілітації та ресоціалізації засуджених осіб, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як зі сторони засуджених, так і інших громадян.

Друга частина статті 1 визначає завдання кримінально-виконавчого законодавства України, включаючи в себе встановлення принципів виконання кримінальних покарань, встановлення правового статусу засуджених, надання гарантій їхнього правового захисту та законних інтересів, а також визначення їхніх обов'язків. Додатково, ця частина нормативно визначає порядок застосування впливових заходів з метою реабілітації та профілактики асоціальної поведінки засуджених осіб.

Серед інших аспектів, що регулюються зазначеною статтею, належать встановлення системи органів і установ виконання покарань, уточнення їх функціональних обов'язків і порядку діяльності. Також вона включає в себе визначення нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, а також участь громадськості у цьому процесі. Крім цього, стаття регулює порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань, а також процедури звільнення від відбування покарання та підтримки осіб, які були звільнені від відбування покарання, включаючи контроль і нагляд за ними [1].

Існуюча система виконання кримінальних покарань та попереднього ув'язнення не в повній мірі відповідає принципам гуманізму і поваги до прав і свобод людини. Умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту, потребують приведення у відповідність з європейськими стандартами, на що неодноразово зверталась увага представниками відповідних європейських інспекційних органів за результатами останніх візитів в Україну. Фінансування Державної кримінально-виконавчої служби України протягом останніх років здійснюється на рівні не більше 45% від загальної потреби [2]. Очевидно, що ця ситуація потребує якнайшвидшого вирішення, адже вона не відповідає ані тим принципам, що закріплені у Конституції України, ані тим міжнародним стандартам, які мають бути впроваджені в нашої державі у зв'язку з обраним зовнішньополітичним курсом. Справедливим буде відмінити, що українською владою вже було здійснено декілька важливих кроків у напрямку реформування системи органів виконання кримінальних покарань, однак, навіть запроваджені та намічені для реалізації заходи не охоплюють усіх суттєвих аспектів, які необхідно переглянути та удосконалити на шляху перетворення і розвитку вітчизняної системи виконання кримінальних покарань [3].

Висновок. Отже, кримінально-виконавча система України науково досліджується через призму численних проблем, що стосуються прав засуджених. Розуміння та вирішення актуальних питань вимагає глибокого наукового аналізу та системних змін у кримінально-виконавчій системі для забезпечення дотримання прав засуджених і збільшення ефективності виконання покарань.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 11.10.2023).
2. Проект Закону про пенітенціарну систему № 5293 від 22.03.2021 р. / офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498 (дата звернення: 11.10.2023).
3. Сverdlin K. Yu. Проблеми правових засад кадрового забезпечення державної кримінально-виконавчої служби України. Проблеми сучасної поліцейстики. Вінниця, 2023. С. 166–169.
4. Скибіцький Б. А. Проблемні питання кримінально-виконавчої системи в Україні та Європі. Юридичний бюлетень. Випуск 26. 2022. С. 208–213.
5. Ягунов Д. В. Пенітенціарна реформа як загроза правам людини. Право України. 2017. № 4. С. 154–160.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕТИНУ КОРДОНУ ДИТИНОЮ БЕЗ ЗГОДИ ОДНОГО З БАТЬКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бойко Владислава Юріївна

здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Білик-Ромашенко Олександра Олегівна

ORCID ID: 0000-0001-8828-8931

кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного
права Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Від початку повномасштабного вторгнення життя мільйонів українців перетворилося на стан постійної загрози та невизначеності. Діти – одна з найбільш вразливих та беззахисних категорій цивільного населення під час бойових дій. Однією зі складних правових ситуацій, які виникають в умовах воєнного стану, є перетин кордону дитиною без згоди одного з батьків. Ця проблема стає особливо актуальною у контексті воєнного стану, де правові норми та судова практика вимагають особливої уваги і ретельного вивчення.

Так, через війну багато матерів із дітьми були змушені виїхати за кордон. У певних випадках виїзд відбувається без згоди батьків (іншого з батьків, хто не проживає разом з дитиною). Внесення Кабінетом Міністрів України у 2022 році змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України було обумовлено введенням воєнного стану в Україні внаслідок агресії російської федерації, пов'язаними із цим ризиками та обмеженнями і необхідністю врахування в першу чергу найкращих інтересів дітей. На час запровадження на території України надзвичайного або воєнного стану діють положення абзацу тринадцятого пункту 23 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України», відповідно до яких виїзд за межі України дітей, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків, баби, діда, повнолітніх брата, сестри, мачухи, вітчима або інших осіб, уповноважених одним з батьків письмовою заявою, завіреною органом опіки та піклування, здійснюється без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків та за наявності паспорта громадянина України або свідоцтва про народження дитини (за відсутності паспорта громадянина України)/документів, що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволить перетин державного кордону [1].

З певними змінами в законодавстві щодо правил перетину кордону під час воєнного стану відповідно зазнала змін і судова практика. В діючій реальності єдиним способом батькові (або тому з батьків хто мешкає окремо від дитини) впливати на рішення того з батьків, хто приймає рішення про виїзд з дитиною за кордон, є судові рішення про заборону виїзду дитини. Крім того, незважаючи на безпековий фактор, почастишали випадки звернення батьків українських дітей до суду щодо неправомірного вивезення їхньої дитини або й навіть викрадення (незаконного переміщення) дитини, що може нашкодити правам та інтересам дитини і порушити його батьківські права щодо спілкування з дитиною.

У відносинах між Україною та 85-ма державами світу діє Конвенція про

цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року, філософія якої полягає в боротьбі проти збільшення міжнародних викрадень, заснованій на бажанні захистити дітей та тлумаченні їхніх справжніх інтересів. Відповідно, мета попередження та негайного повернення відповідає концепції «найкращих інтересів дитини». Суть Конвенції полягає в тому, що один із батьків не має права одноосібно приймати рішення про зміну місця проживання дитини та, зокрема, вивозити її в іншу державу. А у випадку виникнення такої ситуації дитина має бути негайно повернута в державу свого постійного проживання для того, щоб компетентний орган саме цієї держави як держави постійного місця проживання дитини прийняв рішення про визначення місця проживання дитини та участь у її вихованні батьків. Питання про сприяння поверненню дитини з-за кордону на територію України чи з території України за кордон та забезпечення реалізації права доступу до дитини регулюється Порядком виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2006 року № 952 [2].

Відповідно до Постанови Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 12 червня 2023 року у справі № 748/1575/22, судом було встановлено, що відсутні законні підстави для заборони виїзду малолітньої дитини за межі України без згоди батька, оскільки позивач не довів створення відповідачем реальної загрози неправомірного вивезення дитини, проте у разі, якщо позивачу створюються перешкоди у спілкуванні з дитиною та її вихованні, він не позбавлений можливості вирішення такого спору в порядку, передбаченому статтею 159 СК України. В ході розгляду справи батько не спростував презумпцію добросовісності та розумності поведінки матері дитини [3].

Перш за все, при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним. Варто відзначити, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків [4].

За даними Міністерства юстиції України станом на 2022-2023 роки, суди країн Європейського Союзу вирішили низку спорів щодо повернення дітей, які знайшли прихисток на території вказаних держав. Ухвалено чотири судові рішення про повернення дітей, зокрема з Польщі та Німеччини, до України (м. Вишневе, м. Ужгород). В 11 справах відмовлено в поверненні дитини, головними чином з посиленням на аргументи безпеки. П'ять справ завершилися затвердженням судом (Німеччина, Швейцарія, Польща) мирових угод, які, серед іншого, передбачають, що дитина залишатиметься проживати з матір'ю за кордоном до припинення в Україні воєнного стану, після чого мати з дитиною повернуться в Україну.

Сам факт запровадження на території України воєнного стану не є достатньою підставою для визначення місця проживання дитини з одним із батьків. Водночас обставини, пов'язані із безпекою дитини та наслідками бойових дій є істотними й підлягають встановленню та оцінці судом. При вирішенні спору про місце проживання дитини під час воєнного стану суди мають оцінювати всі обставини справи в їх сукупності, застосовувати гнучкі підходи до ухвалення рішення у справі з урахуванням найкращих інтересів дитини, балансу між інтересами дитини та

правами батьків на її виховання.

Висновки. З аналізу судової практики, можна зробити висновок, що суди, вирішуючи справи щодо перетину кордону дитини без згоди одного з батьків під час воєнного стану, мають виходити з найкращих інтересів дитини, зокрема з права на безпеку і життя, і вважають це тимчасовою мірою захисту дитини. Дослідження цього проблемного питання дає підстави вважати, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів самої дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків. В той же час, наявний ризик реальної загрози неправомірного вивезення дитини і ризик дитини має бути доведений належними і допустимими доказами, оскільки сам факт перетину кордону дитиною без згоди одного з батьків не тягне безумовне порушення батьківських прав і прав дитини. При визначенні місця проживання дитини судам необхідно крізь призму врахування захисту прав дитини встановлювати та надавати належну правову оцінку всім обставинам справи, які мають значення для правильного вирішення спору.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995р. No 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF/ed20221119#top>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2006 року № 952 "Про виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2006-%D0%BF#Text>.
3. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 12.06.2023 року у справі No 748/1575/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111553907>.
4. Актуальні питання щодо розгляду сімейних спорів в умовах воєнного стану URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_presentation/2022_11_07_Oliinyk_28_10.pdf.

ЩОДО ПИТАННЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНСТИТУТУ БІЖЕНСТВА

Регеда Владислав Євгенович

здобувачка вищої освіти навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Олександрівна

викладачка кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Сучасні умови, що сформувалися в Україні та світі, актуалізують питання, пов'язані з дослідженням міграційних процесів та їх складових. Збройні конфлікти, політичне протистояння, зіткнення на етнічному підґрунті, дискримінація, стихійні лиха, екологічні катастрофи змушують людей шукати притулку та захисту за межами своєї держави, що зумовлює законодавче закріплення правового статусу різних категорій вимушених мігрантів на міжнародному й регіональному рівні. Зазначене засвідчує нагальність дослідження генезису поняття та сутності конституційно-правового статусу біженців й осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Слід зауважити, що питання визначення конституційно-правового статусу особи присвятили свої праці такі вітчизняні вчені К.К. Афанасьєв, О.А. Буткевич, В.С. Гошовський, Н.М. Грабар, Я.О. Грабова, О.Р. Зельдіна, А.Н. Каблов, А.В. Колобов, З.В. Кузнецова, Н.Н. Сінчина, Ц.Ф. Цвігун, Р.Ф. Черниш та інші.

Так, у Конституції України проголошено, що в порядку встановленому законом, іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок. Ці категорії осіб, що перебувають в Україні на законних підставах, можуть користуватися тими самими правами й свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1].

Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» встановлено, що Україна може надавати захист іноземцям та особам без громадянства шляхом визнання біженцем особу. Яка потребує додаткового або тимчасового захисту [2].

Асоціації біженців мають довгу історію. Проте відповідальність Міжнародне співтовариство забезпечує захист біженців і допомога виникла лише в минулому столітті. як правова категорія термін «біженець» не вживався до 1921 р., коли Рада Ліги Націй організували та скликали конференції з питань біженців у Женеві. Перше визначення поняття «біженець» у міжнародно-правовому документі (1928-1935). [3, ст.10]

Конвенція 1951 року визначає біженців як осіб, які через цілком обґрунтовані побоювання стали жертвою расових переслідувань, релігії, громадянство, приналежність до соціальної групи або політичні переконання та не перебувають у країні свого громадянства приналежність і тому не можуть користуватися захистом цієї країни чи ні бажає використовувати такі засоби захисту через такі проблеми або не має певного громадянства та перебуває за межами своєї країни звичайного проживання через такі події, не може або не має бажання повернутися до неї через

цей страх.

Надання притулку часто сприймається як недружній акт щодо держави, громадянство біженців або неприйнятне втручання в їхні справи, в той самий час у практиці країн є традиція надання допомоги, вони можуть обмежувати, враховуючи їх потреби або залежні умови, зокрема обумовлені допомога третім країнам. Так, у деяких країнах (Польща, Литва) крім статусу біженця існує спеціальний «гуманітарний статус», а саме тимчасові притулки, на випадок великого напливу біженців або однак ті, хто не відповідає стандартам Конвенції, не можуть депортований з гуманітарних причин.

Реалізація загальних гарантій прав і свобод особи, визнані біженцями та особами, які потребують додаткового чи тимчасового захисту разом сформувати визначений набір основних умов загалом реальність своїх прав і свобод є вирішальною передумовою формування інтересу особи в їх реалізації. У той же час загальна гарантія, забезпечуючи автентичність правового статусу, не можна гарантувати законність і обґрунтованість здійснюючи права, здійснюючи свободу, здійснюючи обов'язки, не виключаючи можливості порушення законності при здійсненні прав і свобод особи, визнані біженцями. Вони є юридичним вираженням загальних умов для досягнення правового статусу. соціально-економічні, політичні, організаційні гарантії реалізації прав і свобод людини, визнані біженцями та потребуючими додатковий або тимчасовий захист, діє через спеціальна або юридична гарантія.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. (зі змінами і допов.) Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 12, ст.134.
3. Безпалова О. І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 квітня 2017 р.). Ужгород, 2017. С. 10–19.

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ НОРМОТВОРЧОСТІ

Сидоренко Андрій Антонович

Слухач магістратури навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Олександрівна

викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Ситуація розвитку суспільних відносин досить складна і вимагає відповідного правового впливу на них. Деякі деталі динаміки розвитку суспільства зумовлюють такі потреби: розробка нових інструментів регулювання суспільних відносин; вдосконалення наявних правових ресурсів; модернізація системи (форми) правозастосування тощо. Звідси дослідження юридичної техніки як засобу забезпечення стабільності нормотворчості є досить актуальною темою на сьогодні.

Ефективність регулювання суспільних відносин залежить від високого рівня юридичної та технічної досконалості як нормативно-правових актів, так і актів правозастосування. Це юридичний прийом, що дозволяє не тільки сформулювати зміст юридичних документів, а й забезпечити відповідну обізнаність про зміст правових вимог, про можливість узгодження тих чи інших правовідносин відповідно до вимог правових норм. Враховуючи вищесказане, можна відзначити, що інститут правових технологій правоохоронних органів - це спосіб формалізації документа, щоб правильно інтегрувати волю суб'єкта правозастосування і довести його зміст до відома особи, до якої застосовується ця дія. В свою чергу, дієвість правозастосування взагалі визначатиметься рівнем наукового дослідження інституту юридичної техніки актів правозастосування, що виступає одним із засобів забезпечення реальності та повноти реалізації норм права.

Взагалі, інститут юридичних технологій в контексті законотворчості вважається одним з його елементів або інструментів, використовуваних відповідним суб'єктом. Це система правил, методів, інструментів і технологій для підготовки найбільш досконалих за формою і структурою нормативних правових актів, забезпечення максимальної і найбільш точної відповідності формі і змісту нормативних вимог, а також забезпечення доступності та простоти нормативних матеріалів. До них належать вимоги щодо форми акту, зміни або відміни прийнятого акту, оформлення нової редакції документу, а також формальних реквізитів, специфіки мови викладення правових приписів, визначення термінів та спеціальних засобів забезпечення норм [1, с. 92].

Створення логічної і стабільної системи правових актів, яка б відповідала за своїм змістом тенденціям суспільного розвитку, є однією з найважливіших юридичних передумов втілення державної політики у суспільне і державне життя.

Роль юридичної техніки зводиться до того, що вона посідає важливе місце в межах правотворчого процесу та правозастосування, маючи принципове значення, змістом якого є спрямованість на удосконалення правотворчої діяльності та практики правозастосування, націленість на покращення якості законодавчої бази в цілому та системи актів правозастосування, зокрема [2, с. 54].

На наш погляд, питання юридичного та технічного оформлення правових актів, у тому числі актів правозастосування, виникло з моменту виникнення акта і вимагало

відповідної документації для досягнення максимального соціального впливу, визначеного автором документа. Ефективність правового впливу на життя суспільства залежить не тільки від змістовної грамотності норм, та і від якості оформлення у вигляді правових актів. На проблемах значення юридико-технічного оформлення правових документів акцентували увагу ще античні мислителі, які у своїх роботах наголошували на тому, що одним із завдань закону є недопущення колізій між положеннями законодавчих актів [3, с. 203], а сам закон має бути змістовно досконалим з метою уникнення в подальшому постійних змін, що вносяться до діючих нормативно-правових документів.

Інститут юридичної техніки має складний багатовекторний характер, що обумовлює на сьогодні:

- по-перше, відсутність єдиного концептуального підходу до визначення його поняття та сутності;
- по-друге, наявність дискусійних поглядів щодо феноменологічних та методологічних аспектів юридичної техніки;
- по-третє, необхідність встановлення його сутності, структури, місця та значення для розбудови системи правових актів та державності.

Інтерес до проблем юридичної техніки обумовлений усвідомленням усієї значимості зовнішнього оформлення нормативно-правових актів, що впливає на подальшу реалізацію тих норм, що у них вміщені, та прийняття актів правозастосування на підставі й у відповідності до нормативно-правових документів. Крім того, підвищення інтересу до проблематики юридичної техніки обумовлено і практикою правотворчості та правозастосування, що вимагає оволодіння спеціальними знаннями. З цією метою у вищих навчальних закладах України останнім часом вводяться та викладаються спецкурси для студентів, які присвячені основам нормопроєктування, юридичної техніки, мови права, діловодства тощо [4, с. 55].

Юридична техніка являє собою сукупність правил, прийомів, специфічних засобів підготовки, оформлення, публікації і систематизації нормативних правових актів та інших юридичних документів [2, с. 55]. Отже, під юридичною технікою розуміють систему правил і прийомів підготовки найважливіших проектів нормативних актів, які забезпечують максимально точну відповідність форми нормативних приписів їх змістові й доступність нормативного матеріалу.

Юридична техніка як у правотворчості, так і в правозастосуванні повинна бути пов'язана з кваліфікованим і бездоганим поданням юридичних матеріалів, правильним формуванням правових структур і методів подання правових норм, точністю юридичних визначень, грамотним і зрозумілим усним формулюванням юридичних приписів [5, с. 9].

Виступаючи дисциплінуючим фактором, бар'єром, перешкодою на шляху абстрактних домагань або самоуправних дій, юридична техніка спрямована на охоплення правового простору. Вона надає знання про конкретні умови застосування будь-якого правового акта, дії чи ситуації [6, с. 140]. Отже, є підстави стверджувати, що юридична техніка є необхідним інструментом для зміцнення державної дисципліни, законності та сприяє встановленню правопорядку в суспільстві [7, с. 8].

Якість закону є забезпеченням стабільності та прогресу суспільства, що відображає досягнутий рівень юридичних знань, правових ідей, морально-правових цінностей, загальновизнаних норм та принципів міжнародного права. У сучасних умовах розвитку правової сфери якість закону дедалі частіше пов'язують із забезпеченням техніко-юридичного формування останнього, що за своїм характером є активною діяльністю держави та найважливішим засобом управління суспільством,

безпосередньо пов'язане з типом держави, формою, механізмом і функціями. Дотримання техніко-юридичних вимог щодо якості закону є засобом запобігання правотворчим помилкам [8, с. 42].

Отже, юридична техніка взагалі представляє необхідну складову єдиного процесу нормотворення і нормозастосування, в межах якої відбувається функціонування державного апарату будь-якої держави. Якщо розглядати нормотворчу діяльність державного апарату, то побачимо, що її необхідною складовою є нормотворча юридична техніка. Остання, представляючи спосіб вироблення юридичних норм, що формулюються в нормативних актах, підпорядковується, як було сказано, необхідності втілення у сукупності цих норм дійсного змісту юридичного закону як деякої нормативної цілісності, спрямованої на встановлення єдиного правопорядку в суспільстві. Таке цільове визначення нормотворчої техніки передбачає, що юридичний закон як нормативний спосіб закріплення правил поведінки людей повинен бути реалізований найперше в нормативних актах загального характеру, якими є закони держави, що в усій сукупності нормативно-правових актів виступають як особлива форма безпосереднього вираження юридичного закону [4, с. 82].

Таким чином, основна ідея правової технології полягає в тому, що це явище правової реальності є інститутом, що дозволяє не тільки формулювати зміст юридичних документів, а й забезпечувати повну обізнаність про зміст правових норм і можливості узгодження тих чи інших правовідносин відповідно до їх вимог.

Важливість правової технології пов'язана з її роллю в напрямку розробки і реалізації комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію всього існуючого правового масиву підвищення фундаментальних наукових узагальнень в різних областях права. Інститут юридичних технологій займає важливе місце в юридичній науці і практиці, оскільки швидкість соціальних перетворень суспільства вимагає ефективності прийняття нових нормативних актів.

Список використаних джерел:

1. Кучук А. М. Юридична техніка як засіб ефективності правових актів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 90-97.
2. Лебеденко В. І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування. Інформація і право. 2014. № 2. С. 52-56.
3. Скаун О. Ф. Теорія держави і права. Підручник. 5-е вид. / Пер. з рос / О. Ф. Скаун. Харків: Консум, 2016. 734 с.
4. Шутак І. Д. Юридична техніка: теоретико-правовий аспект. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2014. Вип. 27. С. 54-59.
5. Мозолюк-Боднар Л.М. Вплив юридичної техніки на зміцнення державної дисципліни: теоретичний аспект дослідження. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2021. Том 32 (71). № 1. С. 7-11.
6. Савчин М.В. Методологія порівняльного правознавства у контексті зближення правових культур та соціогуманітарного виміру права. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, О.В. Кресіна; Упор. О.В. Кресін, О.М. Редькіна, за участі К.О. Черніченка. Київ: ІДП ім. В.М. Корецького НАНУ, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Київський університет права НАНУ, 2006. С. 136 – 144.
7. Лавренко Д.О. Значення юридичної конструкції як засобу юридичної техніки. № 3 (2023): Аналітично-порівняльне правознавство. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284514>.
8. Мельник А.А. Техніко-юридичний аспект якості закону. Право і суспільство. 2018. № 4. С. 38-43.

СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ВАЖЛИВІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тінін Дмитро Геннадійович

ORCID ID: 0000-0002-8593-1706

старший викладач кафедри ТСП, майор поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тимофєєв Володимир Павлович

ORCID ID: 0000-0002-6805-8933

старший викладач кафедри ТСП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Професійна спрямованість правоохоронців на сьогоднішній день передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажання показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [1, с. 102; 2, с. 426].

Найрозповсюдженішою в умовах сьогодення являється проблематика у відносинах з громадянами, поліцейський повинен беззаперечно віддавати перевагу принципам гуманності, які виражаються через ввічливість і доброзичливість, відкритість, готовність надавати допомогу, чуйність, делікатність, коректність і толерантність. Це досить важливий аспект, оскільки відповідно до Конституції України, найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, гідність та честь, недоторканність і безпека. Забезпечення прав і свобод людини є обов'язком поліцейських, які безпосередньо реалізують ці конституційні положення в реальному житті.

Поняття комунікації, як науковий термін і предмет дослідження, пережило своє друге народження завдяки роботам науковців початку ХХ століття. Ім'я походить від латинського слова «communicatio», що означає повідомлення, передачу, розмову. Більше того, словники свідчать, що вивчення проблем комунікації має своє коріння ще в часи Платона [3, с. 10].

Загалом, термін «комунікація» використовується в багатьох соціальних, біологічних і технічних науках. Незалежно від галузі, для забезпечення комунікації потрібна наявність чотирьох елементів: відправник (передавач) повідомлення,

отримувач (приймач) повідомлення, інформація (повідомлення) та зворотній зв'язок. Потрібно зазначити, що за відсутності одного з цих елементів комунікація не відбудеться.

Здатність керувати так званими «процедурними» аспектами комунікації для забезпечення її плавного протікання є важливою частиною професійного спілкування.

Необхідно погодитись з думкою В. Зеленого, що «комунікативний аспект є однією з ключових складових формування іміджу правоохоронних органів через взаємодію з засобами масової інформації та громадськістю для створення позитивних оцінок щодо діяльності цих органів» [4].

Загальний теоретичний аналіз досліджень в галузі юридичної комунікації дозволяє точніше сформулювати визначення «комунікативної компетентності» працівника поліції. Ця компетентність розуміється як комплекс особистих якостей і здібностей, за допомогою яких працівник поліції досягає професійного високого рівня, будуючи конструктивне та ефективне спілкування в будь-яких життєвих ситуаціях з різними особистостями [5].

У професійній діяльності працівників поліції спілкування з різноманітними людьми є важливою частиною. Дії поліцейських під час спілкування з людьми називаються «тактикою комунікації».

Переосмислення завдань правоохоронних органів на сучасному етапі передбачає акцент на підвищенні комунікативного потенціалу персоналу Національної поліції та розвитку їх здатності до конструктивного діалогу з усіма верствами населення [5]. Цей підхід отримав підтримку від керівництва МВС України. Завдання підвищення комунікативної компетентності працівників Національної поліції та формування їх здатності до конструктивного спілкування з різними категоріями населення розглядається як важливий компонент професійно-психологічної підготовки курсантів вищого навчального закладу МВС України та практичних працівників органів і підрозділів внутрішніх справ, зокрема на етапі підвищення кваліфікації та спеціалізації.

Одним із засобів для досягнення цього завдання є проведення тренінгів для розвитку комунікативної компетентності та комунікативних навичок. Ефективність цих тренінгів великою мірою залежить від наукової обґрунтованості їх змісту та використаних методів навчання.

Сьогодні знову постає питання використання російської мови. Коли російська федерація веде війну проти нашої держави та намагається знищити нашу культурну спадщину, все більше виникає випадків суперечок щодо не доречності використання мови агресора не лише на робочих та в публічних місцях, але й в осередках життя повсякденності [6; 7].

В умовах воєнного стану ми можемо спостерігати як наш народ намагається все більше ідентифікувати українську мову. Багато хто відмовляється говорити російською та навчається української. В країнах пострадянського простору, де багато хто розуміє та володіє російською мовою, зараз принципово її не використовують через безпідставну агресію. Законодавство нашої держави також продовжує мовну політику. Так, сфера обслуговування, освіта, державна влада, діловодство та інші сфери життя зараз повинні здійснюватись державною мовою. Як приклад, державні службовці повинні мати сертифікати з володіння державною мовою [8].

Пам'ятаємо, що сучасна концепція сьогоденної Національної поліції України передбачає партнерство, довіру, спілкування та діалог між поліцією та громадянами.

А отже, професіоналізм поліцейського будуватиме довіру населення до такої правоохоронної системи. Крім того, довіра громадян до Національної поліції, як до правоохоронної системи, безпосередньо залежить від успіху поліції у сфері захисту громадян, а також від рівня взаємодії громадськості з правоохоронними органами [9, с. 99; 10, с. 134].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що комунікація грає ключову роль у професії поліцейського. Професійні працівники поліції повинні вміло застосовувати свої комунікативні навички, які сприяють відновленню поваги та довіри належним чином. Запропоновані вправи для вдосконалення тактики комунікації поліцейських в різних умовах професійної діяльності вимагають практичного відпрацювання в ситуативних умовах та під емоційним напруженням. Розвиток цих навичок має пріоритетне значення і може бути досягнутий через застосування методів наочного навчання під час вирішення конкретних завдань.

Список використаних джерел:

1. Тінін, Д. (2022). ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>.
2. Тінін Д. Удосконалення умов праці поліцейського в умовах сьогодення. The 15 th International scientific and practical conference “Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects”(August 14-16, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 426 p. <https://reposit.unisport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4356/MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-ACHIEVEMENTS-INNOVATIONS...-14-16.08.22%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20301.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=410>.
3. Ванчик Ю.А. Професійне спілкування поліцейських з різними категоріями громадян. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія» 2020. Випуск 1.С.60-63.
4. Зелений В.І. Позитивний імідж правоохоронних органів та його формування в сучасних умовах. Військова освіта. 2016. №1(33). С. 104-111.
5. Тренінг із формування комунікативних умінь і навичок: заняття із вправами та технікам. Психологія, «Основа» видавнича група. 15.03.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osnova.com.ua/trening-izformuvannya-komunikativnih-umin-i-navichok-zanyattya-iz-vpravami-ta-tehnikami/>.
6. Тінін Д. Г. (2023). ПРОБЛЕМИ МОВНОГО ПИТАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОЧАТОК СУПРОТИВУ ПОЧИНАЄТЬСЯ З КОЖНОГО, А НЕ ЛИШЕ З КОМБАТАНТА. Матеріали конференцій МЦНД, (23.06.2023; Полтава, Україна), 142–144. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/638>.
7. Тимофєєв, В., & Тінін, Д. Г. (2023). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДЛЯ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА РЕАЛІЇ. Матеріали конференцій МЦНД, (23.06.2023; Полтава, Україна), 123–125. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/633>.
8. Савенко, Г. Б., Тінін, Д. Г., & Тимофєєв, В. П. (2022, June). ПРОБЛЕМА МОВНОГО ПИТАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР. In The 3 rd International scientific and practical conference—Modern research in world science|(June 12-14, 2022) SPC—Sci-conf. com. ua|, Lviv, Ukraine. 2022. 1867 p. (p. 1827). https://www.researchgate.net/profile/M-Rumiantsev/publication/361865011_MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-12-140622/links/62c91c3d3bbe636e0c4ded01/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-12-140622.pdf#page=1827.

9. Тінін, Д. Г., & Тимофєєв, В. (2023). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. Матеріали конференцій МЦНД, (02.06.2023; Одеса, Україна), 98–100. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/600>.
10. Тінін, Д. Г. ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ. Шановні учасники міжнародної конференції!, 134. // Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2021) / упор.: Г.Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 172с. https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4008/1/05_11_2021.pdf#page=134.

НЕОБХІДНІСТЬ ТА СПОСОБИ ПОКРАЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СЕКТОРУ ПРЕВЕНЦІЇ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Тінін Дмитро Геннадійович

ORCID ID: 0000-0002-8593-1706

старший викладач кафедри ТСП, майор поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тимофєєв Володимир Павлович

ORCID ID: 0000-0002-6805-8933

старший викладач кафедри ТСП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сучасна ситуація в Україні зумовлена новим виміром суспільно-політичних, військово-стратегічних та економічних відносин, що ставить перед державою та суспільством важливі завдання щодо вдосконалення правової бази в інтересах зміцнення національної безпеки України. Відповідно, існує потреба не тільки у науковому дослідженні теоретичних аспектів національної безпеки у світлі глобалізації, а й практичному їх втіленні у сучасні реалії [1, с. 108; 2, с. 98].

Професійна спрямованість правоохоронців на сьогоднішній день передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [3, с. 102; 4, с. 426].

В сучасній Україні проблема домашнього насильства кожного року лише набирає оберти, це показує статистика звернення з цією проблемою до органів Національної поліції за останні роки. Понад 60% жінок в Україні зазнають психологічного, фізичного або сексуального насильства, майже кожна третя – від партнера. Про це свідчать дослідження ЛБСЄ з питань добробуту та безпеки жінок в Україні [5].

По-перше, слід визначити, що домашнє насильство - це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [6].

По-друге, слід визначити, що існує такий термін «невидимі жертви домашнього насильства», до них відносяться діти правопорушника, які хоча напряду і не зазнають домашнього насильства, але застайуть подібні дії у будь-якій формі по відношенню до іншої особи, яка зазнає таке насильство напряду. Таким чином можна визначити, що

якщо в одній сім'ї, наприклад, жінка зазнає домашнього насильства від свого чоловіка, то це також визначає їх дітей, які живуть разом з ними в одному будинку жертвами домашнього насильства з боку чоловіка [7].

Вище сказане дає змогу зрозуміти важливість психологічних знань і навичок спілкування з особами, які зазнали домашнє насильство не-напрямую (невидимі жертви) для працівників підрозділів сектору превенції Національної поліції України. Спілкування з дітьми, які пережили домашнє насильство, вимагає особливого підходу та високого рівня психологічної компетентності з боку правоохоронців. Психологічні знання є важливим інструментом для правоохоронців, які мають справу з дітьми-жертвами домашнього насильства. Наприклад, якщо правоохоронець має достатні знання психологічного розвитку дитини (типове для її віку), то він зможе ефективніше налагодити контакт з жертвою і створити більш сприятливу атмосферу для спілкування, створити емпатичний контакт з дітьми, відчувати їхні потреби та страхи, що сприяє покращенню комунікації та допомагає дітям відчувати для себе підтримку. Також необхідно підкреслити, що діти, які були жертвами насильства, можуть демонструвати різні психологічні симптоми, такі як тривожність, депресія, посттравматичний стрес, а правоохоронці з психологічними знаннями можуть вчасно виявити ці симптоми та забезпечити жертвам підтримку, та вказати на потребу в психологічній підтримці для дітей-жертв, що також є важливим для відновлення психічного здоров'я дітей.

Для вирішення відсутності психологічних знань та навичок, щодо праці з "невидимими жертвами" домашнього насильства серед правоохоронців потрібно вжити заходи для здобуття таких знань. Одним з таких заходів може включати лекційний матеріал, що містить інформацію про дитячу та підліткову психологію, ознаки та симптоми деформації, типового для свого віку, психологічного здоров'я. Симптоми посттравматичного стресу, депресійного стану тощо. Правоохоронці повинні мати доступ до актуальних стандартів і протоколів для роботи з дітьми-жертвами насильства, які враховують психологічні аспекти, а також слід користуватися досвідом Європейських країн.

Другим таким заходом може стати створення механізму співпраці між правоохоронцями та психологами, які зможуть надавати експертну допомогу при роботі з дітьми-жертвами. Це збільшить ефективність та швидкість роботи з дітьми превентивними підрозділами.

Третім заходом для збільшення відсотку правоохоронців, які матимуть психологічні знання та навички, стане більш глибоке вивчення вище перерахованих заходів у закладах освіти зі специфічними умовами навчання, тобто курсантами.

В умовах урбанізації та розвитку економіки суспільство дедалі більше приділяє уваги проблемам, які пов'язані з міжособистісними відносинами в родині. Необхідність вирішення проблем дискримінації та цькування у сім'ях є вкрай високою. Домашнє насильство на сьогоднішній день являється серйозною проблемою, яку не можна ігнорувати [8, с. 290].

Особливістю підготовки поліцейських сектору превенції в умовах воєнного стану постало питання щодо протидії домашньому насильству з особами, які тимчасово переміщені або втікають від війни. З такою тенденцією також виникла нагальна потреба для відпрацювання та отримання практичних навичок для поліцейських під час роботи з сім'ями на блокпостах та інших тимчасових контрольних пунктах. Особливо з сім'ями, які лишились своїх домівок, пережили обстріли та не розуміли що їм робити далі [9].

Приходимо до висновку, що для успішного розгляду справ домашнього

наси́льства та надання підтримки дітям, які постраждали від нього, превентивні підрозділи Національної поліції України повинні мати психологічні знання та навички. Це допоможе забезпечити кращий захист та підтримку для дітей, які опинилися в складних ситуаціях. Реалізація вищезазначених заходів сприятиме покращенню добробуту дітей та зменшенню впливу домашнього насильства на їхнє життя.

Список використаних джерел:

1. Гунько, К. О., & Тимофєєв, В. П. ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЇМ. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу, 108. <http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-29.09.pdf#page=108>.
2. Тінін, Д. Г., & Тимофєєв, В. (2023). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. Матеріали конференцій МЦНД, (02.06.2023; Одеса, Україна), 98–100. вилучено із <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/600>.
3. Тінін, Д. (2022). ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>.
4. Тінін Д. Удосконалення умов праці поліцейського в умовах сьогодення. The 15 th International scientific and practical conference “Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects”(August 14-16, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 426 p. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4356/MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-ACHIEVEMENTS-INNOVATIONS...-14-16.08.22%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20301.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=410>.
5. Статистика в Україні. Статистика насильства. Тетяна Рамус та Біла стрічка, Україна. URL: <https://whiteribbonukraine.org/statistics/> (дата звернення 20.10.2023).
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України № 2229-VIII від 07.12.2017. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> дата звернення: 20.10.2023).
7. Микивер І. Керівник Жіночого кризового центру Інґа Міківер: «Жінки, знайдіть у собі самоповагу та навчіться любити себе!». Postimees.ee. 10.11.2020. URL: <https://rus.postimees.ee/7105863/rukovoditel-zhenskogo-krizisnogo-centra-inga-mikiver-zhenshchiny-naydite-v-sebe-samouvazhenie-i-nauchites-lyubit-sebya>.
8. Тінін Д. Г., & Крисько В. А. (2023). ЦЬКУВАННЯ В КУРСАНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ: РОЗМЕЖУВАННЯ МІЖ «МОБІНГОМ» ТА «БУЛІНГОМ». Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (209), 290-296. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-209-290-296>.
9. Тінін, Д., & Тимофєєв, В. (2023). ВАЖЛИВІСТЬ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО НЕСЕННЯ СЛУЖБИ В КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (June 16, 2023; Athens, Greece), 75–77. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1037>.

СЕКЦІЯ VIII. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНІВ НАСИЧЕННЯ ВИДАМИ ГІРЧИЦІ ПОЛЬОВИХ НЕЗРОШУВАНИХ СІВОЗМІН ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Жуйков Терентій Олександрович

здобувач вищої освіти агрономічного факультету
Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Жуйков Олександр Геннадійович

Д-р. с.-г. наук, професор, професор кафедри рослинництва та агроінженерії
Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Для сучасного вітчизняного агровиробництва типовим на сьогодні є певний ступінь розбалансування як окремих ланок агроценозів, так і сівозмін в цілому, що виражається у надмірному зростанні питомої долі в них високоприбуткових культур на фоні одночасного зменшення посівних площ таких, що забезпечують збереження та примноження рівня родючості агроландшафтів. Не є виключенням і гірчиця: в окремих господарствах як зони Південного Степу, так і інших агрокліматичних зон України, відмічається не виважена позиція сільгосптоваровиробників, які мають певний позитивний досвід вирощування культури, що виражається у надмірному розширенні площ посіву гірчиці, нехтуванні класичними канонами агрономічної науки, пріоритетності економічних міркувань над принципами раціонального і заощаджувачого використання природних ресурсів [1, 2].

Окремі дослідники у своїх працях зауважують, що поряд із радикальним зниженням урожайності, спричиненим, в першу чергу, масовим заселенням сходів гірчиці найбільш небезпечним фітофагом – капустяними блішками, дорослі особини яких зимують в ґрунті на площах, зайнятих гірчицею в попередньому році, в разі повторних посівів, а також недотримання вимог часового розриву в ротації культур, істотно погіршується значення і такого принципового показника, як вміст у насінні сирого жиру, що особливо актуальним є в разі вирощування культури для зовнішньоекономічного ринку, де критерій олійності є принциповим при встановленні вартості окремої партії насіння гірчиці [3]. На думку інших авторів, не менш негативним фактором, що спричинює істотне зниження насінневої продуктивності гірчиці з одночасним погіршенням показника олійності насіння, і є наслідком збільшення граничного рівня насичення агроценозу культурою, є розповсюдження комплексу шкідників генеративних органів (бутонів, квіток, плодів, насіння) [4, 5]. Зважаючи на важливість питання насичення агрофітоценозів Південного Степу гірчицею, що набуває особливої актуальності в разі вирощування культури в короткоротаційних сівозмінах фермерських та одноосібних господарств, нами були проведені дослідження щодо припустимих термінів повернення гірчиці в те ж поле.

В цілому, характер залежності показників заселеності сходів і ураженості рослин

шкідником від фактору, що вивчався в досліді (термін повернення культури в те ж поле), абсолютно відповідав характерові залежності насінневої продуктивності видів гірчиці від зазначеного фактору. За результатами наших досліджень, інтенсивність заселення повторних посівів культури різними видами капустяних блішок (чорні, широкосмугасті, світлоногі, виїмчасті, хвилясті, сині, південні) є основним негативним фактом радикального зменшення рівня насінневої продуктивності всіх видів гірчиці з одночасним погіршенням основних господарськоцінних ознак (вмісту в олії сирого жиру, загального збору гірчиної олії та шроту). Динаміка розповсюдження капустяних блішок в посіві гірчиці на період максимальної вразливості культури до шкодочинної дії зазначеного шкідника («сходи – перша пара справжніх листків») залежно від терміну повернення в те ж поле наведена на рис. 1.

Відмічено, що терміном, починаючи з якого інтенсивність зменшення заселеності гірчиного клину дорослими особинами капустяних блішок починає доказово тяжити до позначки природного фону та не перевищувати відмітки економічного порогу шкодочинності, є 4-5 роки за всіма видами гірчиці – дана залежність простежувалася нами впродовж всіх років проведення досліджень.

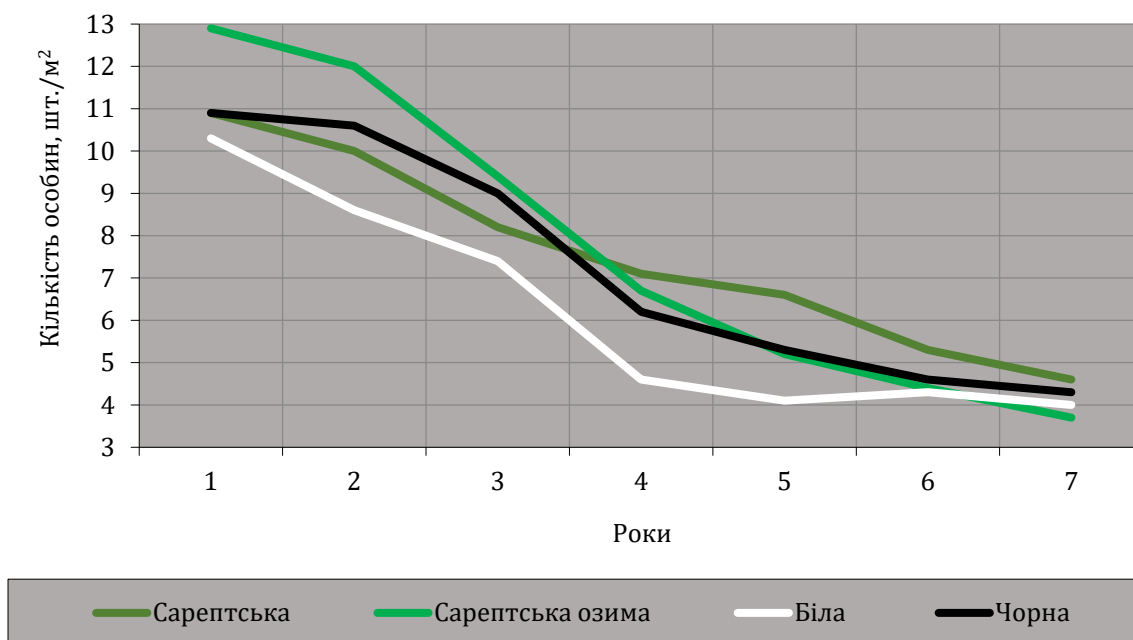

Рис. 1. Заселеність сходів гірчиці імаго капустяних блішок на період сходів культури залежно від терміну повернення її в те ж поле сівозміни

Дослідами встановлено, що повернення гірчиці сарептської (як ярої, так і озимої форми) та гірчиці чорної в теж саме поле раніше, ніж на п'ятий рік, доказово зменшувало врожайність культури впродовж всіх років проведення дослідження. Особливої інтенсивності цей процес набував у терміни до четвертого року включно: так, в середньому за роки проведення досліджень, урожайність кондиційного насіння гірчиці сарептської, висіяної другий рік поспіль на одному і тому ж виробничому масиві, становила 5,6 ц/га (проти 16,2 ц/га – на четвертий рік), озимої – 6,7 і 10,3 ц/га, білої – 3,1 і 9,9 ц/га, чорної – 2,8 і 8,8 ц/га відповідно.

У табл. 1 знайшли відображення рівні врожайності кондиційного насіння видів гірчиці, його олійність і загальні збори гірчиної олії та шроту залежно від терміну повернення культури в те ж поле сівозміни.

Таблиця 1

**Урожайність та олійність насіння видів гірчиці залежно від
терміну повернення культури в те ж поле сівозміни**

Вид гірчиці (фактор А)	Термін повернення, рік (фактор В)	Урожайність кондиційного насіння, ц/га	Олійність насіння, %	Збір з 1 га, ц*	
				олії	шроту
Сарептська	1	5,6	34,3	1,8	3,8
	2	6,3	35,9	2,2	4,1
	3	9,5	36,8	3,4	6,1
	4	14,3	38,5	5,3	9,0
	5	16,2	38,6	6,0	10,2
	6	16,8	38,8	6,3	10,5
	7	16,7	38,6	6,2	10,5
Сарептська озима	1	6,7	35,2	2,3	4,4
	2	7,3	35,9	2,5	4,8
	3	7,9	36,9	2,8	5,1
	4	8,8	37,7	3,2	5,6
	5	10,3	39,0	3,9	6,4
	6	10,5	39,2	3,9	6,6
	7	10,4	39,2	3,9	6,5
Біла	1	3,1	30,1	0,9	2,2
	2	6,2	30,7	1,8	4,4
	3	7,9	30,9	2,3	5,6
	4	9,8	31,7	3,0	6,8
	5	9,9	32,4	3,1	6,8
	6	10,2	32,4	3,2	7,0
	7	9,4	32,9	3,0	6,4
Чорна	1	2,8	33,4	0,9	1,9
	2	4,5	33,8	1,5	3,0
	3	6,2	33,9	2,0	4,2
	4	7,6	34,6	2,5	5,1
	5	8,8	35,5	3,0	5,8
	6	8,7	35,9	3,0	5,7
	7	8,5	36,3	3,0	5,5

Вміст в насінні гірчиці різних видів сирого жиру характеризувався схожою тенденцією: в термін 1-4 роки він різко зменшувався, а, починаючи з четвертого року, не залежав від цього фактору: за сарептською гірчицею відповідне зниження становило 34,3 і 38,5%; озимою – 35,2 і 37,7%; чорною – 33,4 і 34,6%. За гірчицею білою зазначений термін був дещо меншим і становив 3 роки за аналогічної тенденції стрімкого погіршення господарськоцінних ознак культури паралельно із скороченням терміну повернення її в те ж поле сівозміни – діапазон склав 30,1-30,9%. Загалом, скорочення терміну повернення культури в те ж поле сівозміни доказово погіршувало значення основної господарськоцінної ознаки культури – вмісту в насінні жирної олії за всіма видами гірчиці, що, у поєднанні із рівнем реальної насінневої продуктивності, залежно від фактору, що вивчався, сформувало значення розрахункового підсумкового показника загального збору рослинної олії та гірничого шроту – основних видів гірничої сировини, за якими проводиться господарська оцінка технології вирощування культури. Максимальні збори жирної олії та шроту були відмічені нами за наступними варіантами: сарептська гірчиця – 6,3 і 10,5 ц/га (за повернення в те ж поле агроценозу на 5 рік); озима – 3,9 і 6,4 ц/га (5 рік); біла – 3,0 і 6,8 ц/га (5 рік) і чорна – 3,0 ц/га олії і 5,8 ц/га шроту за повернення в те ж поле на 6 рік. Збільшення, порівняно з іншими видами гірчиці, часового інтервалу між попереднім і наступним розміщенням посіву чорної гірчиці в тому ж полі пояснюється нами нижчим ступенем толерантності чорної гірчиці по відношенню до основного шкідника сходів – капустяних блішок, ступінь розповсюдженості яких у агрофітоценозі культури напряду залежить від періодичності повернення її на той

же виробничий масив.

Список використаних джерел:

1. Абрамик М.І. Гірчиця. Івано-Франківськ: Симфонія-Форте, 2011. – 32 с.
2. Архипенко Ф. М. Гірчиця біла – культура широкого діапазону використання. Агроном. 2006. № 3. С. 26-28.
3. Гірчиця в Україні [Електрон. ресурс] – Код доступу <http://buklib.net/books/3038/>.
4. Женченко К. Гірчиця сарептська має лідирувати в п'ятипільних зерно просапних сівозмiнах. Зерно і хліб. 2013. №3. С. 53-54.
5. Посухостійка пропозиція для сівозмiн Пiвдня [Електрон. ресурс] – Код доступу http://referatcentral.org.ua/organization_of_production_load.php?id-797.

СЕКЦІЯ ІХ. ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ, ЯК ПОТУЖНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Хорошевська Ірина Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
комп'ютерних систем і технологій

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Упровадження мультимедійної технології у навчальний процес допомагає створити такі мультимедійні навчальні видання у вигляді цілісних комплексів, що включають в себе різний медіаконтент (текст, малюнки, аудіо, відео, моделі тощо), що логічно та цілісно подається користувачу в процесі його навчання. Такі мультимедійні навчальні комплекси (МНК) надають можливість користувачу навчатися в прийнятний для нього формі та у зручний час. Користувач при цьому має можливість для побудови власної траєкторії навчання з врахуванням власних потреб, інтересів, можливостей, наявних знань та вмінь. Подання контентної складової в таких МНК повинно мати варіативний характер в залежності від рівня підготовленості користувача за предметною областю [1]. Також, в МНК обов'язково повинна бути реалізовано декілька педагогічних траєкторій для освоєння навчального матеріалу користувачами, що мають різний рівень підготовленості.

Однак, процес побудови таких МНК є складним. Він потребує ретельного пророблення багатьох питань. Це чітка ідея, постановка мети, окреслення завдань, формування портрету цільового користувача, окреслення функціоналу, формування вимог до дизайну (дизайнерський стиль, модульна сітка, колір, шрифт тощо), окреслення обмежень (функціональних, технічних, технологічних тощо) майбутнього МНК, а також, формування структурної та технологічної схем, розроблення специфікації на проект комплексу, розроблення прототипів, дизайну, складників, що забезпечать інтерактивність МНК та ін. Наприклад, до інтерактивних складників можуть бути віднесені: інтерактивні завдання та вправи, навчальні відеосимуляції з залученням користувачів до дії в процесі роботи з навчальним відео, аудіо- та відеопідказки, інтерактивні тести різного ступеня складності, тематичні релаксаційні ігри, кросворди, пазли тощо. Від логіки побудови та правильності реалізації цих елементів залежить змістовна цілісність, функціональна працездатність та ергономічна реалізованість МНК. Тому важливим етапом створення МНК є багатоітераційний процес тестування як всього комплексу, так і окремих його складників.

Форма надання навчального матеріалу у МНК забезпечує підвищення зацікавленості користувача та стимулює його до самонавчання та саморозвитку. Отже, МНК відкривають можливість для переведення процесу вивчення конкретної навчальної дисципліни на новий, сучасний рівень з використанням засобів мультимедіа та підтримкою інтерактивної взаємодії з користувачем в процесі

реалізації навчальних, розвиткових та ігрових елементів комплексу.

Наприклад, МНК «Теорія кольору» [2] надає можливість опанувати специфіку роботи та керування кольором на основі залучення користувача до візуалізованого багатьма прикладами та завданнями електронного посібника, відеоуроків, інтерактивних текстів та множини ігор.

Висновок: реалізовані як багатокomпонентні навчальні засоби МНК надають можливість цілісного подання, в межах одного мультимедійного продукту, різного медіаконтенту та множини складників з активним залученням користувачів в процес навчання та саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Хорошевська І.О. Структура представлення інформації в технічному завданні на створення мультимедійних дидактичних навчальних комплексів. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: технічні науки. Том 29 (68), № 5. 2018. С. 85-93.
2. Хорошевська І.О., Глебов В.О. Економіко-математичне підґрунтя розробки мультимедійного навчального видання «Теорія кольору». Поліграфічні, мультимедійні та web-технології: монографія / редкол.: В.П. Ткаченко, О.В. Вовк, І.Б. Чеботарьова та ін. Харків: ТОВ «Друкарня Мадрид», 2021. С.136-149 с.

СЕКЦІЯ Х. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ШЛІФУВАННЯ КІЛЬЦЕВИХ КАНАВОК

Бельмас І.В.

доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Танцура Г.І.

кандидат технічних наук, доцент
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Чепурко В.К.

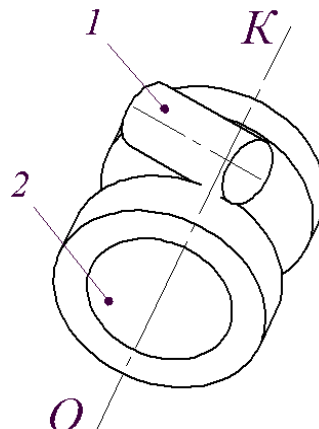
здобувач вищої освіти третього (Phd) рівня
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Романенко В.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Металообробка широко застосовується в машинобудуванні. Шліфування, як правило, використовується як завершувальна операція. Вона суттєво впливає на якість виготовленої деталі.

Метою роботи є розробка технології виготовлення деталі обертання з кільцевою канавкою шляхом переміщення абразивного інструменту інструменту прямолінійною траєкторією. Схема шліфування наведена на рисунку 1.

1 - частина простору циліндричної форми в межах якої переміщається шліфувальний круг; 2 - деталь що обробляють

Рис. 1. Схема шліфування канавки переміщенням абразивного круга вздовж його осі мимобіжній відносно осі деталі

Переміщення різального інструменту прямолінійною траєкторією, відсутність умови завдання робочій поверхні інструменту спеціальної форми забезпечують підвищення якості обробки поверхні деталі разом з тим реалізація такого методу обробки вимагає розробки алгоритму визначення характеру взаємного розташування деталі та інструменту. За рисунком 1 вісь обертання деталі проходить крізь точки OK . Прийнемо що металообробка здійснюється шліфувальним кругом радіусом R_s . Він переміщується вздовж власної осі обертання яка збігається з віссю циліндричної частини простору 1.

Для зручності подальшого викладення матеріалу, побудуємо проекції осі обертання деталі та циліндричної частини простору в межах якої переміщується різальний інструмент – шліфувальний круг. Вісі вказаних елементів розташовані в паралельних площинах і не перетинаються. Відстань поміж площинами примемо рівною A . Перетинаються лише їх проекції. Кут поміж проекціями на горизонтальну площину $\pi/2-\alpha$. На рисунку 2 зображені дві проекції циліндричної частини простору в межах якої переміщується шліфувальний круг та вісь обертання деталі – пряма OK .

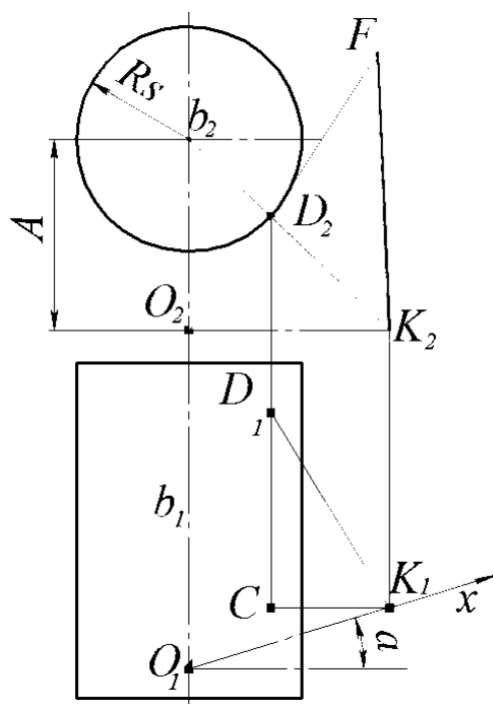

Рис. 2. Проекції частини циліндричного простору в межах якого переміщується шліфувальний круг та вісь обертання деталі що обробляється

На рисунку 2 за вертикальну площину проекцій обрана площина розташована під прямим кутом до прямої подачі – осі шліфувального круга. За такого розташування вертикальної площини вісь деталі є горизонталлю. Вздовж осі деталі спрямована вісь координат x . Визначимо закон зміни радіуса деталі по його довжині, розв'язавши вказану задачу методами нарисної геометрії.

На рисунку (2) радіус деталі в перерізі, розташованому на відстані x від перерізу з мінімальним діаметром, дорівнює довжині відрізка FK_2 . Вказаний відрізок натуральною величиною визначено методом трикутника за проекціями вказаного радіуса. З рисунка маємо залежність відстані від осі обертання до поверхні

шліфувального круга як функцію координати x , або закон зміни радіусу деталі вздовж її осі.

$$R_{det} = \sqrt{D_2 K_2^2 + C D_1^2} = \left(\sqrt{(x \cos(a))^2 + A^2} - R_s \right) \sqrt{1 + \left(\frac{x \cos(a)}{A \tan(a)} \right)^2}. \quad (1)$$

Мінімальний та максимальний радіуси канавки шириною L .

$$R_{det min} = A - R_s \quad (2)$$

$$R_{det max} = \left(\sqrt{\left(\frac{L}{2} \cos(a) \right)^2 + A^2} - R_s \right) \sqrt{1 + \left(\frac{L \cos(a)}{2A \tan(a)} \right)^2} \quad (3)$$

Наявність трьох параметрів (A, a, R_s) розташування елементів шліфування надає можливість забезпечити ще одну умову. Такою умовою може бути умова забезпечення радіусу канавки в заданому перерізі. Наприклад, в перерізі мінімального радіуса ($x=0$) треба забезпечити кривизну твірної рівну R^{-1} . Для цього прирівнюємо кривизну другій похідній функції зміни радіусу при $x=0$.

$$R^{-1} = \frac{d}{dx} \left[\left(\sqrt{(x \cos(a))^2 + A^2} - R_s \right) \sqrt{1 + \left(\frac{x \cos(a)}{A \tan(a)} \right)^2} \right]. \quad (4)$$

Отримаємо

$$R^{-1} = \left(\frac{\cos(a)}{A \tan(a)} \right)^2 (R_{min} + A \tan^2(a)). \quad (5)$$

Залежність (5) запишемо у формі квадратного рівняння.

$$A^2 - A \cos^2(a) R - R_{min} R \cos^4(a) \sin^{-2}(a) = 0. \quad (6)$$

Рішення квадратного рівняння відносно A .

$$A = R \left[\frac{\cos^2(a)}{2} \pm \sqrt{\left(\frac{\cos^2(a)}{2} \right)^2 + \frac{R_{min}}{R} \left(\frac{\cos(a)}{\tan(a)} \right)^2} \right]. \quad (7)$$

Після спрощення маємо

$$A = R \frac{\cos^2(a)}{2} \left[1 \pm \sqrt{1 + \frac{4 R_{min}}{R \sin^2(a)}} \right]. \quad (8)$$

Врахуємо те що розмір A не може бути від'ємним.

$$A = R \frac{\cos^2(a)}{2} \left[1 + \sqrt{1 + \frac{4 R_{min}}{R \sin^2(a)}} \right]. \quad (9)$$

Відоме значення величини A дозволяє визначити невідомий кут поміж проекціями осей з трансцендентного рівняння (5). Умова рівності нулю діаметра шліфувального інструменту дозволяє, за отриманими вище виразами (2) – (9), визначити закономірність зміни форми криволінійної твірної деталі обертання отриманої шляхом точіння. Для цього ближня до осі обертання деталі вершина різця має пересуватися по прямій лінії.

Висновок. Запропонована схема механічної обробки деталей обертання переміщенням різального інструменту мимобіжною до осі деталі прямою, розширює технічні можливості металообробки та забезпечує вищу якість обробки її поверхні.

СЕКЦІЯ XI. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ НА ПОЛІССІ

Герман Наталія Володимирівна

канд. пед. наук, доцент, професор кафедри екології, географії і туризму
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Мельничук Сергій Леонідович

аспірант кафедри екології, географії і туризму
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Полісся – географічний та історико-етнографічний регіон, що розташований на території чотирьох сучасних сусідніх держав: Польщі (східна смуга Підляшшя), України (північні райони Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей), Білорусі (південна частина Брестської області) і Росії (південний захід Калузької області). Етимологія назви «Полісся» безпосередньо пов'язана зі словом «ліс» й означає територію дрімучих лісів. У давнину (IX – X ст.) Полісся було зоною проживання слов'ян – дреговичів, волинян, древлян, а також балтських ятвягів. З огляду на це, його ще називають прабатьківщиною слов'ян і прадавньою колискою слов'янства.

Нині Полісся – це єдиний природний регіон Європи, що зберіг автентичні риси: еталонні з точки зору історичного фітоценогенезу заболочені ліси, що отримали статус пралісів, квазіпралісів та природних лісів, цінні масиви боліт, неповторні екосистеми заплав «європейської Амазонки» – річки Прип'ять, що слугують притулком для рідкісних і вразливих видів тварин, птахів, рослин і комах.

Наголосимо, що комунікуючи з природою впродовж тривалого часу, людина, з одного боку, необмежено витрачає її ресурси, а з іншого – продукує відходи, що забруднюють навколишнє середовище. З огляду на це, довкілля зазнає інтенсивного антропогенного впливу та деградаційних змін, зокрема, зменшення площ лісів і пасовищ, погіршення якості питної води, зростання викидів забруднюючих речовин до атмосфери тощо. Не уникло цього й Українське Полісся.

Однією з серйозних екологічних проблем Полісся України є несанкціонований видобуток бурштину. За даними прогнозних ресурсів стосовно наявності бурштинової сировини на Поліссі, Україна посідає друге місце в світі. Зокрема, значні його запаси знаходяться на Поліссі Рівненщини [1, с. 112-113]. Так, згідно результатів пошуково-оцінюваних робіт, що проводилися Рівненською геологічною експедицією, прогнозні ресурси бурштину на окремих ділянках лише в Дубровицькому, Сарненському та Володимирецькому районах Рівненської області складають більше 1 500 т. Однак згідно офіційних даних, річний видобуток бурштину в Рівненській області становить всього 4-5 т [3, с. 4-5]. Це, за підрахунками фахівців, складає лише 5% від реального обсягу видобутку бурштину. Відтак, 95% щорічного видобутку

«жар-каменю» в Україні – це несанкціонований, неконтрольований і незаконний процес.

Невирішені питання в царині вітчизняного законодавства щодо несанкціонованого видобутку бурштину на Поліссі і багатомільйонні втрати держави доповнюються катастрофічними екологічними наслідками. Сучасна важка техніка «чорних» старателів – гідромотопомпи, драги, бульдозери, екскаватори та інші гірничопрохідницькі засоби – призвела до масштабних антропогенних впливів-руйнувань й перетворила Полісся на зону екологічного лиха. Основними негативними екологічними наслідками цього є: 1) пошкодження, висихання та суттєве зменшення обсягів лісових насаджень, 2) знищення родючого шару ґрунту (вимивання поживних речовин і утворення болотистої місцевості, на якій не ростуть рослини), 3) порушення цілісності геологічних пластів, 4) руйнація річок і водойм (проривка каналів, зміна русел річок, що веде до їх осушення і зникнення), 5) порушення гідрологічного режиму, 6) збільшення площ неродючих і спустошених земель, 7) засмічення й забруднення території тощо. Всі ці чинники в підсумку формують масштабну екологічну катастрофу, а саме порушення цілісної, сформованої впродовж століть екосистеми Українського Полісся. Не випадково «варварський» видобуток бурштину на Поліссі за своїм руйнівним впливом на природу прирівнюється до наслідків негативних геологічних процесів [2, с. 105-106; 4].

Місце розробок родовищ бурштину «чорними» копачами на Поліссі нагадує «місячний ландшафт»: «...На величезних площах ліс повністю знищений. Десятки гектарів перекопані і перемиті. Справа не обмежується ручною роботою: у болотах працює важка техніка... Ліс виглядає апокаліптично... На великих ділянках дерев майже не лишилось, більшість їх була спиляна, аби не заважали, в тому числі й вікові сосни... Густі чагарі в місцях видобутку стоять на заваді копачам. Тому вони масово випалюють підлісок для своїх потреб...» [4].

Таким чином, проблема несанкціонованого видобутку бурштину на Поліссі має низку аспектів, зокрема, законодавчий, економічний, а також екологічний, що є чи не найвагомим у нагальній потребі її вирішення. Масштабність екологічної катастрофи на Поліссі, спровокована несанкціонованим видобутком бурштину, змушує фахівців говорити про неї як одну з потенційних загроз національній безпеці України, бо «Збереження навколишнього середовища є надважливим елементом національної безпеки кожної держави» [4].

Список використаних джерел:

1. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2020 році. Рівне: Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації, 2021. 236 с.
2. Жовнерук А. Незаконний видобуток бурштину як передумова екологічної катастрофи. Екологічне право. 2017. № 11. С. 104-107.
3. Мельничук В.Г., Криницька М.В. Бурштин Полісся. Довідник. Рівне: НУВГП, 2018. 236 с.
4. Плига А. Бурштинова біда Полісся. Українська правда. 2015. 2 червня. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2015/06/2/194898/>.

СЕКЦІЯ XII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЙ АРТИЛЕРІЇ ПРИ ПРОТИДІЇ ВИСАДКИ МОРСЬКОГО ДЕСАНТУ В КОМП'ЮТЕРНІЙ ГРІ

Максимов Максим Віталійович

Д-р. техн. наук, професор

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Тошев Олександр Тимурович

Аспірант

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Постановка проблеми. Складовою частиною військового мистецтва є тактика, якій притаманна теорія і практика підготовки сучасного бою в інформаційному середовищі та його проведення спеціалізованими підрозділами. Тактика знаходиться в логічному взаємозв'язку з стратегією та положеннями, якими вона керується. Теоретична частина з тактики зосереджена на закономірностях, характері та змісті бою і розробляє методи підготовки його проведення. Невід'ємною частиною тактичних досліджень будь-якої бойової операції є її математичне моделювання для застосування в комп'ютерній грі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день створюються та використовуються імітаційні моделі, включаючи елементи систем підтримки прийняття рішень з управління військовими діями та в основу якого покладено в комп'ютерну гру. Імітаційні моделі військових дій ґрунтуються на моделях Марківських ланцюгів, диференціальних рівнянь, кінцевих автоматів чи методах розподіленого штучного інтелекту. Розглядається можливість моделювання артилерійських пострілів за допомогою Марківських ланцюгів. Тому розробка імітаційної моделі для протидії висадки морського десанту на основі Марківських ланцюгів є актуальною [1,2].

Мета – розробка імітаційної моделі використаних артилерійських гармат впродовж часу для зупинення висадки морського десанту на основі Марківських ланцюгів.

Для досягнення мети статі необхідно розробити імітаційну модель використання артилерійських гармат для протидії висадки морського десанту на основі: закону розподілення снарядів при стрільбі, математичної моделі влучення в прямокутник заданої форми, пошуку ймовірності влучення не менше ніж задану кількість снарядів у ціль при визначеній кількості снарядів в залежності від дальності стрільби.

Визначення ймовірності влучення в надводну ціль. Для цього було прийнято твердження, що снаряди розсіюються за нормальним законом випадкової величини [1,2] з щільністю розподілу:

$$f(x) = \frac{\rho}{E\sqrt{\pi}} e^{-\frac{\rho^2}{E^2}(x-m)^2}$$

де m – центр розсіювання, $\rho \approx 0,477$, E – ймовірне (серединне) відхилення.

Визначення ймовірності влучення в корабель. Для визначення ймовірності влучення в корабель використовувалась формула ймовірності влучення в прямокутну область R (рис. 1), розміри якого по фронту і глибині цілі відповідно рівні $2m$ і $2l$:

$$P((x, z) \in R) = \frac{1}{2} \left[\Phi^* \left(\frac{x+l}{B_\phi} \right) - \Phi^* \left(\frac{x-l}{B_\phi} \right) \right] \cdot \left[\Phi^* \left(\frac{z+m}{B_\phi} \right) - \Phi^* \left(\frac{z-m}{B_\phi} \right) \right]$$

де x та z — віддалення центру розсіювання снарядів від центру цілі по дальності (x) та у напрямку (z);

B_ϕ, B_ϕ — бічне ймовірне (серединне) відхилення та ймовірне (серединне) відхилення по дальності;

$$\Phi^*(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^x e^{-\frac{t^2}{2}} dt \text{ — функція Лапласа.}$$

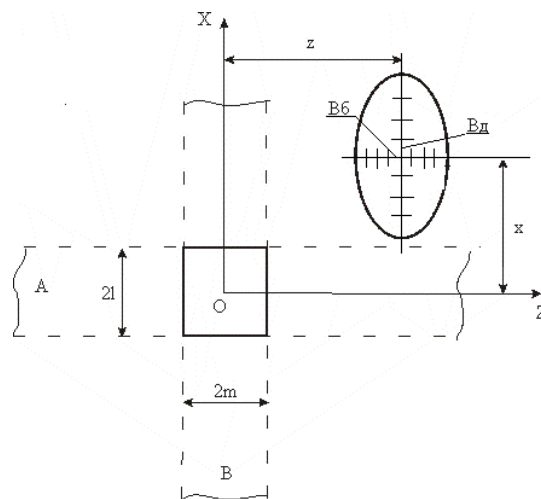

Рис. 1. Схема розрахунку влучення в прямокутник заданих розмірів

Для спрощення розрахунків було прийнято, що $x = z = 0$ і сторони прямокутника паралельні координатним осям, тому формула для визначення ймовірності влучення в прямокутник прийняла вигляд:

$$p = \Phi^* \left(\frac{l}{B_\phi} \right) \cdot \Phi^* \left(\frac{m}{B_\phi} \right).$$

Визначення ймовірності влучення не менше ніж задану кількість снарядів у ціль при визначеній кількості снарядів в залежності від дальності стрільби.

Для визначення ймовірності влучення в корабель кожного виду не менше ніж k з n снарядів використовувалась формула

$$P = 1 - (P_{n,1} + P_{n,2} + \dots + P_{n,k}),$$

де $P_{n,i}$ обчислювалось за законом Бернуллі $P_{n,i} = C_n^i p^i q^{n-i}$.

Визначення відстаней кожного виду кораблів без зміни курсу. В основі моделювання динаміки зміни стану сил морського десанту лежать методи моделювання випадкових процесів [9,10] на базі дискретних ланцюгів Маркова.

Основа принципу Марківських ланцюгів зводиться до того, що розгляд реального випадкового процесу замінюється розглядом системи, яка в деякі моменти часу випадковим чином може переходити в одне з властивих їй станів. Загальний набір станів є головною умовою у вихідних даних для можливості використання ланцюгів Маркова. Така математична модель, взагалі кажучи, представляє функціонування такої формалізованої системи, яка утворює схематизований аналог реального випадкового процесу. Випадковий процес називається Марківським, якщо здатність системи в майбутньому переходити в різні її можливі стани залежить тільки від стану системи в поточному і не залежить від того, які переходи зробила система в минулому, і як саме перейшла в свій поточний стан [1,2].

В задачі, що розглядається, корабель рухаючись у напрямку берега наражається на вогонь артилерійських гармат. При цьому вогонь несе вірогідний характер. Тому не всі снаряди вражають ціль. Відомо, що корабель зупиняє виконання завдання, коли в нього влучають k снарядів. З фізичної точки зору корабель, що рухається «збирає» потрібну кількість влучень. Ці влучення збираються за певний час на певній відстані, де артилерійські гармати ведуть вогонь. В кожному з інтервалів дальності в залежності від швидкості корабля і часу артилерійського вогню можливо здійснювати вогонь по умовному прямокутнику заданих розмірів, в якому розташовується корабель. Зрозуміло, що кожне попереднє влучення, що відбулося ні як не зв'язано з наступним влученням. Прийmemo наступні стани системи: S_0 – корабель «знищений»; S_i – корабель знаходиться на i -ому інтервалі дальності. p_i – ймовірність переходу з робочого стану S_i в стан S_0 , q_i – ймовірність переходу з робочого стану S_i в стан S_{i+1} «корабель збирає снаряди». Розрахунок такого процесу накопичення снарядів математично описується ланцюгом Маркова (рис. 2).

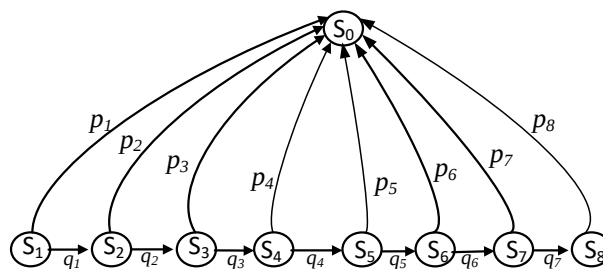

Рис. 2. Ланцюг Маркова для умов і характеристик десантного корабля

Досліджуваний процес є дискретним ланцюгом Маркова, якщо цьому процесу може бути дано такий формальний опис. Є система, яка в кожен момент часу може знаходитися в одному з m станів. Зміна системою стану (крок процесу) здійснюється тільки в фіксовані моменти часу. Відомі або можуть бути обчислені ймовірності того, що система, яка до чергового кроку була в стані S_i ($i = 1, 2, \dots, m$), в результаті цього кроку перейде в стан S_j ($j = 1, 2, \dots, m$). Ймовірність, що система виявиться в будь-якому стані за черговий крок процесу, залежить тільки від стану системи до чергового кроку і не залежить від того, як саме система виявилася в цьому стані. Переходи системи в можливі стани складають повну групу несумісних подій [1,2].

Для використання дискретних ланцюгів Маркова оперативно-тактична постановка задачі повинна містити відомості, що дозволяють виявити: визначення

системи, що розглядається, можливі стани системи, крок процесу та моменти часу здійснення кроків, можливі переходи системи зі стану в стан за один крок, умови початкового стану системи.

В задачі, що розв'язується, система – корабель одного типу зі своїми властивостями, який має мету досягнення берегової лінії при цьому передбачається, що корабель, який отримав певну кількість влучень в подальшому не розглядається («знищений»); кількість артилерійських гармат зі своїми властивостями, які ведуть вогонь з метою недопущення досягнення берегової лінії кораблями противника; передбачається, що відсутні обмеження на використання снарядів [1,2].

Результати моделювання. Розглядалася задача знищення морського десанту в кількості однієї бригадно-тактичної групи або зупинення його висадки

Першим етапом моделювання є визначення кількості артилерійських гармат в поточному часі та кількості використаних снарядів під час операції на кожному інтервалі по прийнятій моделі десантної операції. Така модель складається з послідовності, часу руху кожної кількості кораблів на рівні бригадно-тактичної групи.

Слід відзначити, що розрахунки на інтервалах дальності включно моделювались як груповий загороджувальний вогонь по цілі з урахуванням наступних чинників.

Для моделювання потрібного об'єму снарядів та артилерійських гармат розглянемо типові стани системи ланцюга Маркова на прикладі його застосування для враження десантного корабля: S_i – стан корабля (рисунок 2). В прикладі, що розглядається S_0 – стан «знищення», S_i ($i=1..7$) – стани «корабель збирає снаряди».

Слід зауважити, що кількість станів для кожного виду кораблів різна, так як залежить від їх швидкості.

В задачі кроком процесу є сума часу, який витрачається на артилерійський вогонь та зміну налаштувань прицілів артилерійських гармат.

Переходи з одного стану в інший задається матрицею переходів, яка утворюється з ймовірностей за умовою визначеною формулою. Матриця для ДКа має вид:

$$D = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0,516 & 0 & 0,484 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0,842 & 0 & 0 & 0,158 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0,842 & 0 & 0 & 0 & 0,158 & 0 & 0 & 0 \\ 0,999 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0,001 & 0 & 0 \\ 0,984 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0,016 & 0 \\ 0,987 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0,013 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Стани системи в подальшому описуються матрицею рядком, кожен i -ий елемент якого дорівнює поточній ймовірності стану S_i . Наприклад, за початковий стан $\Pi_0 = (0 \ 1 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0)$ системи було прийнято умову, яка складається в тому, що ймовірність стану S_1 дорівнює 1, а інші дорівнюють до нуля. Далі для знаходження інших станів використовується формула:

$$\Pi_{i+1} = \Pi_i \times S, \quad i = \overline{0..7}.$$

Таким чином розраховуються всі можливі поточні стани Π_i до першого досягнення ймовірності стану S_0 більше чи дорівнює 0,95. Для ДКа з вказаним вище початковим станом отримано наступні матриці станів, які дозволяють зробити висновок, що корабель повинен перетнути три умовні прямокутники (рис. 3):

$$\begin{aligned} \Pi_1 &= (0,516 \ 0 \ 0,484 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0) \ \Pi_2 = (0,923 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0,077) \\ \Pi_3 &= (0,988 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0 \ 0,012 \ 0 \ 0) \end{aligned}$$

Початковий стан Π_0 системи змінювався для кожного виду кораблів даного виду в залежності від дальності, на якій було зроблено перший постріл. Такий підхід дозволив отримати повні данні проходження десантної операції.

На другому етапі моделювання протидії десантній операції було отримано результати по кількості необхідних бойових ресурсів на кожному інтервалі часу за умовою, що на кожен вид кораблів застосовувався один дивізіон з 18 гармат (швидкострільність 5 снарядів за хвилину), час для прицілювання 2 хв.

Так як при моделюванні виявлено, що при умові, що КВП завжди знаходиться на дальності від 26,5 до 16,7 км, ймовірність влучення дуже мала. Тому було прийнято, що умову ураження КВП ($k = 10$) необхідно замінити умовою втрати КВП здатності вести вогонь. Для цього враховувались періодичні постріли по кораблям цього виду.

Висновки

Для визначення характеристик протидії сухопутної артилерії діям морському десанту було проведено моделювання. Кількість влучень в залежності від прийнятих вихідних даних носить випадковий циклічний характер. Тому влучення снаряду в ціль є випадковим процесом, що дало можливість використовувати ланцюг Маркова. Задача розглядалась без обмеження на кількість використаних снарядів. З одного боку потрібно збільшити скорострільність артилерійських гармат, суттєво підвищити якість розвідки та якість стрільби (влучання), що дасть змогу збільшити ймовірність влучення в умовах обмеженої кількості снарядів. Але з іншого боку збільшив кількість артилерійських гармат, та їх можливе зведення в єдину автоматизовану систему керування вогнем артилерійських гармат, дасть можливість починати знищувати кораблі противника на менших відстанях, що дасть змогу ще більше підвищити ймовірність виконання бойового завдання та зменшити об'єм використаних снарядів.

Список використаних джерел:

1. Максимов, М. В., Добринін, Є. В., Максимова, О. Б., Акініна, Т. Л., Данилов, Ф. А. (2023). Динамічний метод імітаційного моделювання використання бойових ресурсів для протидії висадці морського десанту на основі марківських ланцюгів. Морська безпека, (1), 69-77. <https://doi.org/10.32782/msd/2023.1.9>.
2. Boltentkov V., Brunetkin O., Maksymova O., Kuzmenko V., Gultsov P., Demydenko V., Soloviova O. Devising a method for improving the efficiency of artillery shooting based on the Markov model. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2021. Vol 6. № 3 (114). P. 6-7. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.245854>.

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ (SAAS, PAAS, IAAS, DAAS, DBAAS)

Тарасенко Владислав Сергійович

студент 21011-бск групи, спеціальності «Інженерія програмного забезпечення»
Національний університет біоресурсів і природокористування, України

Науковий керівник: Голуб Белла Львівна

кандидат технічних наук, доцент, викладач
Національний університет біоресурсів і природокористування, України

Програма – це запис алгоритму розв'язання задачі у вигляді послідовності команд або операторів мовою, яку розуміє комп'ютер. Кінцевою метою будь-якої комп'ютерної програми є керування апаратними засобами [5].

За основу роботи комп'ютерів покладено програмний принцип керування, який полягає в тому, що комп'ютер виконує дії за заздалегідь заданою програмою. Цей принцип забезпечує універсальність використання комп'ютера: у певний момент часу розв'язується задача відповідно до вибраної програми. Після її завершення у пам'ять завантажується інша програма і т.д.

Хмарні технології – це парадигма, що передбачає віддалену обробку та зберігання даних. Хмара – це деякий ЦОД (дата-центр, сервер) або їх мережа, де зберігаються дані та програми, що з'єднуються з користувачами через Інтернет.

Хмарна технологія дозволяє значно ефективніше керувати, обробляти та працювати з інформацією за рахунок централізації цієї самої інформації [6]. На мою думку, простим прикладом хмарних технологій є сервіси електронної пошти, наприклад, Gmail, Meta і т.д. Вам потрібно всього лише підключення до Інтернету, і Ви зможете відправити пошту, при цьому додаткового програмного забезпечення або сервера не потребуючи.

Хмарні технології являють собою загальний термін для всього, що включає в себе постачання послуги хостингу через Інтернет. Ці послуги, в цілому, можна поділити на три категорії:

1. Програмне забезпечення як послуга (SaaS).
2. Платформа-як-сервіс (PaaS).
3. Інфраструктура як послуга (IaaS) [3].

Програмне забезпечення як послуга (SAAS) - це модель розповсюдження програмного забезпечення, в якій програми розміщуються постачальником або постачальником послуг та надаються клієнтам через мережу, як правило, через Інтернет. Служба додатків у хмарі або Програмне забезпечення як сервіс (SaaS) є найбільшим «хмарним ринком» і зростає швидкими темпами, щоб утримати попит. SAAS стає все більш поширеною моделлю доставки, оскільки основні технології, що підтримують веб-сервіси та архітектуру, орієнтовану на сервіс (SOA), стають популярними та нові підходи до розвитку, такі як Аїах. Кілька додатків, розміщених у вигляді SaaS, досить популярні у газузах охорони здоров'я, електронної пошти та співпраці тощо. SAAS тісно пов'язаний з ASP (постачальником послуг) та моделями доставки обчислювальних програм на вимогу. За допомогою SaaS користувачу не потрібно турбуватися про встановлення або завантаження, хоча для деяких додатків може знадобитися плагін. IDC виділяє дві дещо різні моделі доставки для SAAS, а саме модель розміщеної програми та модель розробки програмного забезпечення [2].

Отже, те що більшість додатків можна отримати за допомогою веб-браузера, робить SaaS набагато популярнішим. SaaS дозволяє кінцевому користувачеві користуватися доступом до сервісів через Інтернет і взаємодіяти з клієнтами через інтерфейс. Компанії легко спрощують їх технічне обслуговування та підтримку за допомогою SaaS, оскільки постачальники можуть керувати всією інформацією, підтримувати та забезпечувати плавність роботи програми [3].

Проаналізувавши дані, я дійшов до висновку, що деякі великі компанії, які традиційно не визнаються постачальниками програмного забезпечення, почали будувати SaaS як додаткове джерело доходу для отримання конкурентної переваги.

Модель SaaS дозволяє бізнесу швидко отримувати доступ до хмарних веб-додатків, не зобов'язуючись встановлювати нову інфраструктуру. Програмне забезпечення як сервіс (SaaS) - це модель для розподілу програмного забезпечення, де клієнти отримують доступ до програмного забезпечення через Інтернет. Програми працюють на хмарі постачальника, яку вони, звичайно, контролюють і підтримують. Програмне забезпечення як сервіс замінює традиційне програмне забезпечення на пристрої за допомогою програмного забезпечення, яке ліцензовано на підписці. Програми доступні для використання з платною ліцензованою підпискою або безкоштовно з обмеженим доступом. SaaS не вимагає будь-яких установок або завантажень у існуючій інфраструктурі, що, в свою чергу, виключає необхідність встановлення, обслуговування та оновлення програм на кожному з ваших комп'ютерів [1].

За допомогою хмари програмне забезпечення, таке як Інтернет-браузер або програма, може стати корисним інструментом. Він розміщений у хмарі централізовано. Яскравим прикладом є Salesforce.com. Більшість застосувань SaaS можна отримати безпосередньо з веб-браузера без необхідності завантажувати або встановлювати. Однак для деяких додатків SaaS потрібні плагіни [2].

Desktop as a Service (DaaS) - модель поширення і експлуатації програмного забезпечення, що здобула популярність на початку 2000-х років і є логічним продовженням SaaS. При наданні послуги DaaS клієнти отримують повністю готове до роботи («під ключ») стандартизоване віртуальне робоче місце, яке кожен користувач має можливість додатково налаштовувати під свої завдання. Таким чином, користувач отримує доступ не до окремої програмою, а до необхідного для повноцінної роботи програмного комплексу. Фізично доступ до робочого місця користувач може отримати через локальну мережу або Інтернет. Як терміналу може використовуватися ПК або ноутбук, нетбук і навіть смартфон. Пристрій доступу використовується в якості тонкого клієнта і вимоги до нього мінімальні [4].

Платформа як послуга (PAAS) - це модель хмарних обчислень, яка доставляє програми через Інтернет. PaaS - це фреймворк, який найбільш бажаний розробниками, оскільки вони можуть налаштовувати та розробляти програми. У моделі PAAS хмарний постачальник послуг постачає користувачеві та програмному тарифу, як правило, необхідні для розробки додатків, своїм користувачам як послугу. Платформа як служба (PaaS) або служба Cloud Platform є досить популярною, і вона використовується для розробки додатків та надання хмарних компонентів для програмного забезпечення. Постачальник ПААС розміщує обладнання та програмне забезпечення на власній інфраструктурі. Вибравши роботу з обласною платформою, багато питань логістики ставляться до уваги - розробка, тестування додатків та розгортання є досить швидкими, простими та рентабельними. Як результат, PAAS звільняє користувачів від необхідності встановлювати внутрішнє обладнання та програмне забезпечення для розробки або запуску нового додатка [6].

Підприємство PaaS забезпечує ефективне маневрування та допомагає управляти обчислювальною інфраструктурою з централізованого ІТ-центру за допомогою платформ, що присутні на апаратному забезпеченні. PaaS не замінює всю інфраструктуру бізнесу, але натомість бізнес покладається на постачальників PaaS для ключових послуг, таких як розробка Java або розміщення програм [3]. Програми, що використовують PaaS, успадковують характеристики, унікальні для хмарної інфраструктури. Наприклад, у програмах будуть відображатися відомі хмарні функції, такі як багаторазовий прокат, розширення можливостей PaaS, масштабованість тощо. Однак постачальник PaaS підтримує всі основні обчислювальні програми та програмне забезпечення; Користувачам потрібно лише увійти та почати користуватися платформою, як правило, через інтерфейс веб-браузера. Потім провайдери PaaS платять за цей доступ щомісяця. Багато переваг, які пропонує PaaS для підприємств, - це забезпечує величезний перепочинок з широкого кодування, дозволяє автоматизувати бізнес-політику, а також забезпечує легкий перехід додатків на гібридні моделі. Користувачі можуть ефективно створювати індивідуальні програми за допомогою програмних компонентів, які вбудовані в PaaS [1].

Отже, за допомогою моделі платформа-як-сервіс (послуга) сторонній постачальник надає вашому бізнесу платформу, на якій ваш бізнес може розвивати та запускати програми. Вибираючи рішення PaaS, найважливіші міркування, крім того, як він розміщується, полягають в тому, наскільки добре він інтегрується з існуючими інформаційними системами, якими мовами програмування він підтримується, які інструменти для створення додатків він пропонує, і наскільки ефективно це підтримується провайдером.

IaaS – це віртуальний сервер instanceAPI для запуску, зупинки, доступу, налаштування своїх віртуальних серверів та систем збереження. IaaS дозволяє компанії платити саме за стільки потужностей, скільки їй необхідно. Дану модель іноді називають «комунальні обчислення» [3].

Користувачі IaaS спеціально отримують перевагу, маючи можливість встановлювати будь-яку платформу по інфраструктурі. Крім того, кілька постачальників IaaS пропонують послуги, пов'язані з наданням черг повідомлень та баз даних. Одним з важливих факторів є той факт, що за допомогою IaaS користувачі керують додатками та програмним забезпеченням. Постачальники послуг обробляють складні деталі, що обертаються навколо серверів, зберігання, мереж та віртуалізації [1].

Інфраструктура як сервіс включає в себе метод надання послуг від операційних систем до серверів та зберігання через підключення через IP як частину послуги за запитом. IaaS - це модель обслуговування, яка забезпечує комп'ютерну інфраструктуру на підході до зовнішніх джерел для підтримки операцій підприємства. Однак з IaaS користувачі повинні дбати про оновлення програмного забезпечення, якщо випускаються нові оновлені версії програмного забезпечення. Клієнти можуть уникнути необхідності придбати програмне забезпечення або сервери, а замість цього закуповувати ці ресурси на замовленій службі за запитом. Як правило, IaaS забезпечує простір апаратного забезпечення, пам'яті, серверів та центру обробки даних або мережеві компоненти; це може також включати програмне забезпечення [2].

Служба, як правило, функціонує за допомогою моделі «оплати за вами», що дозволяє можливість росту та гнучкості. Інфраструктура як служба (IaaS) також відома як апаратне забезпечення як служба (HaaS). Вона дозволяє уникнути

довгострокових інвестицій у обладнання та забезпечити незалежність від місця розташування. Її використовують команди розробників та системні адміністратори як альтернативу внутрішнім серверам перед масштабуванням. Замість цього апаратне забезпечення розміщується в декількох центрах обробки даних і керується постачальником [1].

Характеристики IaaS включають:

1. Автоматизовані адміністративні завдання
2. Динамічне масштабування
3. Віртуалізація платформи
4. Інтернет-з'єднання [3]

Отже, IaaS має ряд переваг, проте, треті сторони розміщують елементи інфраструктури, такі як апаратне забезпечення, програмне забезпечення, сервери та зберігання, а також забезпечують резервне копіювання, безпеку та технічне обслуговування. До того ж клієнти, зазвичай, дорого платять за користування обчислювальною або комунальною базою.

Також, існує Database as a service (DBaaS). DBaaS - хмарний підхід до зберігання і управління структурованими даними. Це одна з найбільш затребуваних технологій в галузі управління інформаційними ресурсами. Суть концепції DBaaS в тому, що користувачеві не потрібно встановлювати і підтримувати базу даних, йому досить зробити запит і отримати по ньому базу даних. Для її створення використовуються ресурси приватного, публічної або гібридної хмари.

Деякі хмарні платформи пропонують сервіс баз даних, за допомогою чого можна обійтися без віртуальної машини. Постачальник сервісу бере на себе відповідальність за установку і обслуговування бази даних. Як приклад можна назвати Amazon Web Services. Вони надають три бази даних, що входять до їх хмарний сервіс: SimpleDB – NoSQL, де дані зберігаються в парах ключ-значення, – Amazon Relational Database Service (а це вже SQL-орієнтована база даних з MySQL-інтерфейсом) і DynamoDB [4].

Користувач отримує з інформаційних ресурсів необхідну інформацію, зібрану згідно з параметрами свого запиту, і може працювати з нею як зі звичайною базою даних: зберігати, редагувати, відправляти іншим користувачам, об'єднувати з іншими базами і інше.

DBaaS забезпечує функціональні можливості бази даних, схожі з тими, що надають реляційні системи управління базами даних (реляційні СУБД), такі як SQL Server, MySQL і Oracle. З іншого боку, будучи хмарної, DBaaS забезпечує гнучку, масштабовану платформу за запитом, що спрямована на самообслуговування і просте управління, зокрема з точки зору ініціалізації власної бізнес-середовища. DBaaS-продукти зазвичай дають достатньо можливостей для моніторингу, щоб відстежувати продуктивність і витрати і щоб попереджати користувачів про можливі проблеми. Продукти також можуть виробляти найпростіший аналіз даних [2].

Отже, DBaaS – це один з прикладів хмарних сервісів, на зразок платформи як послуги (PaaS), інфраструктури як послуги (IaaS) і ПО як послуги (SaaS). Адмініструються за допомогою такої моделі бази даних іноді називають хмарними.

На мою думку, прийняття хмарних рішень у малому масштабі та для короткострокових проектів може сприйматися як дороге. Однак найважливіша вигода в хмарних обчисленнях полягає в економії витрат на ІТ. Хмарні послуги з оплатою за проходом можуть забезпечити більшу гнучкість та менші витрати на обладнання, але загальний ціник може виявитися вищим, ніж ви очікували.

Поки ви не будете впевнені в тому, що найкраще підійде для вас, корисно експериментувати з різноманітними пропозиціями. Ви також можете скористатися

калькуляторами витрат, які надаються такими постачальниками, як веб-сервіси Amazon та веб-платформа Google Cloud [2].

Список використаних джерел:

1. R. Hevner, S. T. March, J. Park and S. Ram, "Design Science in Information Systems Research," Management Information Systems Quarterly, vol. 28, no. 1, pp. 75-105, March 2004.
2. Амазон. Огляд веб-сервісів Амазон. Огляд веб-служб Амазон. – Сіетл: Amazon Web Services, Inc. – 2017.
3. Платформа як послуга URL: <http://www.softline.kiev.ua/ua/khmarni-poslugi/poslugi-u-khmarakh/platforma-yak-posluga.html> (дата звернення: 23.10.2023).
4. Платформа як послуга. Platform as a Service (PaaS), Desktop as a Service (DaaS), Database as a Service (DBaaS) <https://datapark.com.ua/ua/services/cloud/platforms-as-a-service-paas> (дата звернення: 23.10.2023).
5. Програмне забезпечення персональних комп'ютерів URL: <http://www.victoria.lviv.ua/html/oit/html/lesson8.htm> (дата звернення: 23.10.2023).
6. Хмарні технології URL: <http://j.parus.ua/ua/358> (дата звернення: 23.10.2023).

СЕКЦІЯ XIII. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ PROMPTING ПІДХОДУ З ВИКОРИСТАННЯМ GPT 3.5-TURBO ДЛЯ ТЕКСТОВОЇ КАТЕГОРИЗАЦІЇ

Волощук Юрій Олексійович

магістрант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Науковий керівник: Міца Олександр Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-6958-0870

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри інформаційних
управляючих систем та технологій

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Моделі машинного навчання революціонізували галузь текстової категоризації, автоматизуючи процес призначення попередньо визначених категорій або міток текстових даних [1]. Традиційні алгоритми машинного навчання, такі як наївний байес, методи опорних векторів (SVM) [2] та випадковий ліс широко використовуються для завдань текстової класифікації. Ці алгоритми ґрунтуються на інженерії ознак, де відповідна інформація витягається з тексту, часто за допомогою методів, таких як TF-IDF (Частота слів - Інверсна частота документа) або представлення "мішок слів". Хоча ці методи довели свою ефективність, вони вимагають експертизи в галузі та ручного вибору ознак, що обмежує їх адаптивність до різних текстових даних [3].

У порівнянні з цим великі мовні моделі (LLM), такі як GPT-3, GPT-3.5 та їхні наступники, виявилися потужними інструментами в обробці природної мови. Ці моделі попередньо навчені на великому обсязі текстових даних та проявили надзвичайні здатності в різних завданнях NLP, включаючи текстову категоризацію. Вони можуть автоматично вивчати контекстуальні ознаки з сирого тексту, усуваючи необхідність в явній інженерії ознак. Інтеграція LLM в завдання текстової категоризації має потенціал спростити процес та покращити точність, що робить їх захоплюючим напрямком для дослідження.

Задача категоризації є дуже актуальною і для інноваційних технологічних розробок науковців Ужгородського національного університету, таких як інтерактивна карта діалектів [4], інтерактивна карта в рамках реалізації актуальних державних та громадських напрямків [5] та платформи корпусів текстових співів церковнослов'янською мовою [6].

У цій роботі досліджено можливості prompting підходу з використанням GPT 3.5-turbo щодо його продуктивності, масштабованості та адаптивності до різних сценаріїв текстової категоризації.

Було використано набір даних із платформи, яка зв'язує дві категорії користувачів:

1. відвідувачів платформи, які мають якесь питання чи проблему і потребують допомоги кваліфікованого спеціаліста;

2. експертів, які мають кваліфікацію в різних категоріях і надають консультації.

Набір даних містить дві колонки:

1. питання користувачів англійською мовою;

2. категорія цього питання.

Попередньо було досліджено, що модель GPT 3.5-turbo виконала завдання категоризації набагато краще за davinci та curie. Проте її не вдалося протестувати з першого разу на повному наборі даних тестових даних з більш ніж 11 000 питань. Два рази програма зупинялася через перевищення часу очікування відповіді від API – один раз на прогресі 12% і один раз на 56%. У результаті оригінальний тестовий набір даних було розбито на 10 менших наборів з близько 1000 записів у кожному наборі. Потім результуючі 10 документів із передбаченими категоріям зведено в один і розраховано метрики для категоризації. Загальне успішне виконання програми категоризації для всіх документів зайняло більше двох годин.

Результати категоризації за допомогою prompting підходу з використанням GPT 3.5-turbo: Precision – 77%, Recall – 70%, F1 Score – 69%. Проаналізувавши детальніше всі випадки, коли GPT 3.5-turbo неправильно визначив категорію, виявлено, що в 3% випадків відповідь моделі виходила за межі списку наперед визначених категорій.

Висновки. Провівши дослідження, prompting підхід з використанням GPT 3.5-turbo для категоризації можна порекомендувати для наступних випадків:

- Для нових додатків, які ще не мають історичних даних для тренування моделей.

- Для компаній, які не мають ресурсів для розгортання, налаштування і підтримки моделей машинного навчання. Вартість використання LLM пропорційна активності користувачів на сайті і розтягнута в часі. У той же час, для розгортання повноцінної інфраструктури для класичних моделей машинного навчання потрібна початкова інвестиція.

- Для додатків де вхідні і вихідні дані категоризації досить малі, загальна потреба в кількості категоризацій за проміжок часу невелика і точність категоризації не є критичною для функціонування бізнесу. У таких випадках використання LLM API може бути дешевшим за повноцінну ML інфраструктуру.

- Для додатків, де немає потреби вибирати із наперед визначеного списку категорій або для випадків коли цей список потрібно дуже часто оновлювати і перетреноувати. Для таких додатків LLP є більш гнучким рішенням, що краще адаптується до змін вхідних даних.

Список використаних джерел:

1. Lupei, M., Mitsa, O., Sharkan, V., Vargha, S., & Gorbachuk, V. (2022, April). The identification of mass media by text based on the analysis of vocabulary peculiarities using support vector machines. In 2022 International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST) (pp. 1-6). IEEE. doi: 10.1109/SIST54437.2022.9945774.
2. Lupei, M., Mitsa, O., Sharkan, V., Vargha, S., Lupei, N. (2023). Analyzing Ukrainian Media Texts by Means of Support Vector Machines: Aspects of Language and Copyright. In: Hu, Z., Dychka, I., He, M. (eds) Advances in Computer Science for Engineering and Education VI. ICCSEE 2023. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies, vol 181. Springer, Cham. doi: 10.1007/978-3-031-36118-0_16.
3. Lupei, M., Mitsa, A., Povkhan, I., & Sharkan, V. (2020, August). Determining the eligibility of

- candidates for a vacancy using artificial neural networks. In 2020 IEEE Third International Conference on Data Stream Mining & Processing (DSMP) (pp. 18-22). IEEE. doi: 10.1109/DSMP47368.2020.9204020.
4. Mitsa, O., Sharkan, V., Maksymchuk, V., Varha, S., & Shkurko, H. (2023). Ethnocultural, Educational and Scientific Potential of the Interactive Dialects Map. In 2023 IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST) (pp. 226-231). Astana, Kazakhstan. doi: 10.1109/SIST58284.2023.10223544.
 5. Lupei, M., Shlahta, M., Mitsa, O., Horoshko, Y., Tsybko, H., & Gorbachuk, V. (2022, September). Development of an Interactive Map Within the Implementation of Actual State and Public Directions. In 2022 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT) (pp. 384-387). IEEE. doi: 10.1109/ACIT54803.2022.9913191.
 6. Popovych, N., Lutskiv, A., Mitsa, O., Lyntvar, O., & Ivanova, A. (2023). Ukrainian Redaction of Church Slavonic (URCS): Needs for Digitalization and Text Corpora Platform Generation. Part I.

МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ АКУСТИЧНИХ ХВИЛЬ АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ГАРМАТИ ДЛЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ «ВОГНЕВИЙ ВАЛ»

Брунеткін Олександр Іванович

Д-р. техн. наук, професор

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Сідельников Олександр Володимирович

аспірант

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Вступ. Проаналізовані фізичні моделі і наявні експериментальні дані, що описують властивості акустичних сигналів БХ і ДХ, які супроводжують артилерійський постріл, і синтезувати акустичні сигнали артилерійських пострілів зі стволів з різним рівнем зносу.

Мета і задачі дослідження. Мета роботи полягає в розробці моделей, методів та ІТ імітації акустичних хвиль артилерійських систем за рівнем зносу на основі аналізу та класифікації акустичних полів пострілів.

Мету досягнуто за рахунок рішення наступних задач:

– розробки моделей і методів акустичних хвиль для ідентифікації пострілів артилерійських систем;

– розробки математичних моделей формування акустичних хвиль від пострілу для ІТ комп'ютерної гри «Вогневий вал».

Моделювання акустичних хвиль. Акустичний сигнал БХ має характерну N-подібну форму з фронтами наростання і спаду тривалістю близько 1мкс на початку і в кінці сигналу. Сигнал БХ широкосмуговий, загальна тривалість його для артилерійського пострілу становить 3...8мс. Ширина смуги частот сигналу БХ від 1 кГц до 10 кГц. Форма сигналу БХ визначається уточненою моделлю Вайтмана:

$$A = \frac{0,53P_0(M^2 - 1)^{1/8}\phi}{d_{sM}^{3/4}l^{3/4}} [Па], \quad T_N = \frac{1,82Mld^{1/4}\phi}{c(M^2 - 1)^{3/8}l^{1/4}} \approx \frac{1,82\phi}{c} \left(\frac{Md}{l}\right)^{1/4},$$

де $t_r = \frac{\lambda P_0}{c A}$ – тривалість фронту наростання (спаду), A – амплітуда БХ;

T_N – тривалість основної частини імпульсу, P_0 – атмосферний тиск, ϕ – калібр;

l – довжина снаряду, d_{sM} – найкоротша відстань від точки реєстрації до конуса Маха;

$t_r \approx t_d$ – тривалість фронтів наростання та спадання імпульсу БХ відповідно;

λ – середня довжина вільного пробігу молекули в повітрі.

Акустичний сигнал ДХ поширюється зі швидкістю звуку c від дульного зрізу гарматного ствола в навколишнє середовище. Рівень звукового тиску ДХ становить близько 150 дБ біля дульного зрізу ствола. ДХ – імпульсний сигнал з тривалістю 30...50 мс, що має частотний спектр у діапазоні від 8...10 Гц до 100 Гц. Форма ДХ описується модифікованою моделлю Фрідлендера-Ріда

$$P_{mw} = A_{mw} \left(1 - \frac{t}{T_0} \right) e^{-\beta t / T_0},$$

де A_{mw} – амплітуда імпульсу, T_0, β – параметри форми імпульсу.

Експерименти з записами ДХ від реальних артилерійських пострілів показали, що її форма на відстанях більше ніж 50 м від дульного зрізу стволу добре апроксимується адаптованою для опису акустичних імпульсів моделлю Берлаге:

$$P_{mw}^B = A_{mw} t^{nr} e^{-\alpha t} \sin(f_o t),$$

де nr – показник швидкості зростання переднього фронту ДХ, α – показник швидкості згасання коливального процесу ДХ, f_o – домінуюча частота.

На відміну від моделі (3) модель Берлаге є нерозривною функцією та описує мінімально-фазовий імпульс, у якому енергія зосереджена в початковій частині імпульсу. Це дозволило спростити виділення ІО для класифікації, без аналізу складної структури хвостової частини імпульсу, яка утворюється викидом порохових газів через отвори компенсатора гармати і реверберацією звукових хвиль в приземному шарі атмосфери. Для оцінки ІО достатньо проаналізувати лише перший півперіод імпульсу Берлаге, скоротити час виділення ІО ДХ до 20-30 мс і тим самим підвищити оперативність діагностування.

Дульна енергія пострілу $E_m = qV^2 / 2$ – це кінетична енергія поступального руху снаряда масою q в момент його вильоту з каналу стволу зі швидкістю V . Величина дульної енергії розглядається як порівняльна характеристика його могутності. В теорії стрільби артилерії коефіцієнт могутності гармати $C_E = E_m / \phi^3$ виражає відношення дульної енергії до кубу калібру гармати ϕ . Коефіцієнт зносу стволу:

$$\eta = V^* / V, 0 < \eta < 1,$$

де V^* – початкова швидкість снаряда під час пострілу зі стволу із зносом. Гранично допустимим мінімальним значенням η для наземної артилерії прийняте 0,9. Тоді для стволу із зносом отримуємо таку залежність могутності гармати від рівня зносу

$$C_E^* = q(V^*)^2 / 2(\phi^*)^3,$$

тобто постріл з гармати з коефіцієнтом зносу η за інших рівних умов пострілу еквівалентний пострілу з гармати зменшеного калібру ϕ^* . Для виконання умови $C_E^* = C_E$ доцільно ввести поняття умовного еквівалентного калібру ϕ^* , який дорівнює

$$\phi^* = \phi \eta^{2/3}.$$

Остання залежність дає передумови для оцінювання зносу стволу за параметрами БХ і ДХ, які супроводжують постріл і діагностування стану стволу.

Опис розрахункового експерименту. В основу моделі поставлена задача створити спосіб визначення зношення дула і зарядної камори артилерійської гармати, забезпечити істотну точність і достовірність імітації.

Поставлена задача вирішена способом визначення зношення дула і зарядної камори артилерійської гармати, відповідно до якого, модель повинна, отримати інформацію аналогічну реальному об'єкту. На позиції розміщують гармату, зношення дула якої потрібно визначити; заряджають гармату заданим зарядом з певним снарядом; на відстані від 50 до 500 м від дульного зрізу дула гармати на поверхні землі на лінії, перпендикулярній проекції траєкторії стрільби розташовують мікрофони, які реєструють балістичну, потім дульну хвилю від пострілів і роблять постріл. За допомогою мікрофонів реєструють сигнали від пострілу і за допомогою аналого-цифрового пристрою перетворюють сигнали в цифрову форму і передають їх в комп'ютер. Для сигналів від балістичної і дульної хвиль пострілу обчислюють набір параметрів, що характеризують збурення атмосферного середовища при зробленому реальному пострілі: амплітуду балістичної хвилі, тривалість сигналу балістичної хвилі, амплітуду дульної хвилі, тривалість першого півперіоду дульної хвилі, ширину спектру на рівні 0,707 сигналу балістичної хвилі, частоту максимуму спектру сигналу дульної хвилі, ексцес спектра сигналу балістичної хвилі і скошеність спектра сигналу балістичної хвилі, тим, що, на відміну від прототипу, додатково здійснюють вимірювання температури, тиску, вологості повітря, напрямку і швидкості вітру в точках розташування гармати і мікрофона або мікрофонів, усереднення вимірних параметрів і визначення поправки на швидкість поширення дульної хвилі в навколишньому середовищі при існуючих умовах, визначення швидкості дульної хвилі, визначення часу проходження дульної хвилі від гармати, в момент пострілу, до мікрофона або мікрофонів за вимірюваною відстанню від гармати до мікрофона. Обчислюють швидкість поширення дульної хвилі, визначення часу проходження балістичної хвилі від гармати до мікрофона або мікрофонів як різниці часу проходження дульною хвилею мікрофона або мікрофонів і часового інтервалу при реєстрації мікрофоном або мікрофонами проходження дульної хвилі від гармати до мікрофона і реєстрації мікрофоном балістичної хвилі від носика снаряда, який летить над мікрофоном і визначення швидкості балістичної хвилі. В таблиці наведено результати розрахункового експерименту.

Показники артилерійської гармати, які було отримано при моделюванні:

Найменування показника, од. виміру	Значення показника			
1. Номер розрахункового експерименту	1	2	3	4
2. Загальна кількість пострілів з гармати, (№ гармати)	91, (перша)		1968, (друга)	
3. Номер пострілу з гармати	1	2	1	2
4. Відстань від гармати до вимірювального мікрофона, м	300			
5. Таблична дальність стрільби по прицілу, м	9000			
6. Сумарна поправка на метеоумови, м	-137	-157	-215	-215
7. Балістичні поправки, м	+12			
8. Розрахункова дальність стрільби, м	8875	8855	8797	8797
9. Фактична дальність стрільби, визначена далекоміром, м	9165	9082	8665	8671
10. Амплітуда балістичної хвилі, Па	380		240	
11. Тривалість сигналу балістичної хвилі, мс	4,8		4,1	
12. Амплітуда дульної хвилі, Па	140		90	
13. Тривалість першого півперіоду дульної хвилі, мс	22		14	
14. Ширина спектру на рівні 0,707 сигналу балістичної хвилі, Гц	180		250	
15. Центральна частота (частота максимуму) спектру сигналу дульної хвилі, Гц	12		16	
16. Розрахункова початкова швидкість снаряда, м/с	560			
17. Обчислена реальна початкова швидкість снаряда, м/с	558,2	556,9	504,2	504,5

Висновки

1. Основна вимога до методів та ІТ моделювання стану каналу стволу

артилерійської гармати полягає в своєчасному і достовірному виявленні зносу ствола. Тому створення ІТ моделювання акустичних полів пострілів з стволів артилерійських систем з високою достовірністю та підвищеною оперативністю. Такою ІТ може бути комп'ютерна гра «Вогневий вал» в основу якої покладено використання акустичних полів пострілу.

2. Встановлена залежність вогневої могутності гармати від рівня зносу ствола, яка відрізняється від відомих доведень еквівалентності акустичних полів пострілів зі ствола із зносом та зі ствола меншого калібру. Введено поняття умовного еквівалентного калібру та обґрунтовано його використання для оцінювання зносу ствола за параметрами балістичної та дульної хвиль.

Список використаних джерел:

1. E. Dobrynin, M. Maksymov, V. Boltenkov. Development of a Method for Determining the Wear of Artillery Barrels by Acoustic Fields of Shots. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. Vol 3, No 5 (105), 2020, p.6–18.
2. Dobrynin Y., The Development of Physical Models for Acoustic Wave Formation at the Artillery Shot and Study of Possibilities for Separate Registration of Various Types Waves / Y. Dobrynin, V. Volkov, M. Maksymov, V. Boltenkov // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. Vol 4, No 5 (106), 2020, p.6–15.
3. Dobrynin Y., Constructing a Method for Solving the Riccati Equations to Describe Objects Parameters in an Analytical Form / Y. Dobrynin, O. Brunetkin, M. Maksymov, O. Maksymov // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. Vol 3, No 4 (105), 2020, p.20–26.

МОДЕЛЮВАННЯ ВИТРАТ ЕНЕРГОУСТАНОВКИ ДЛЯ ПАЛИВ ШТУЧНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОХОДЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ НЕЙРОМЕРЕЖ

Максимов Максим Віталійович

Д-р. техн. наук, професор

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Грішин Павло Ігорович

аспірант

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для вирішення поставленої задачі розробки імітаційної моделі впливу якості палива на зносостійкість труб теплообміну енергетичної установки необхідно розробити модель регулювання для обробки палива та метод автоматизованого керування станом труб поверхні теплообміну за рахунок збурення абразивним складом, яке формує постачальник [1,2,3]. Структура моделі має наступні складові:

–математична модель ZTPP у вигляді системи алгебраїчних рівнянь, яка відображає добові грошові витрати, пов'язані з вимушеним передчасним ремонтом та заміною обладнання, збагаченням палива та іншими витратами, які необхідно мінімізувати;

–математична модель (Slwg) у вигляді системи алгебраїчних рівнянь, яка відображає формування обсягу вибірки перевірки якості вугілля;

Мета. Одним із способів визначення шкідливого впливу абразивної складової у паливі є вимірювання грошових витрат, пов'язаних із використанням цього палива. Для цього розглядається математична модель, яка базується на алгебраїчних рівняннях [1,2,3].

Математична модель має загальний вигляд:

$$ZTPP = \begin{cases} W = W_{enrich}(Ad, V_{purch}) \\ L = L_{log}(x, V_{purch}) \\ C = C_{TPP}(Ad, T_{equip}) \\ T = T_{equip}(Ad, V_{purch}) \\ V = V_{purch}(Ad) \end{cases}$$

де $W_{enrich}(Ad, V_{purch})$ – функція, що описує витрати, пов'язані з процесом збагачення палива, залежно від Ad та обсягу закупівлі;

$V_{purch}; L_{log}(x, V_{purch})$ – функція, що описує витрати, пов'язані з логістикою, залежно від обсягу закупівлі (V_{purch});

$V_{purch}(Ad)$ – функція визначення необхідного обсягу для закупівлі з урахуванням абразивності палива;

$C_{TPP}(Ad, T_{equip})$ – функція, що описує витрати ТЕС, пов'язані з екологічним забрудненням, ремонтом та заміною обладнання через експлуатацію високоабразивного палива, залежно від часу експлуатації до термінової зупинки на ремонт;

$T_{equip}(Ad, V_{purch})$ – функція розрахунку часу поточної експлуатації до ремонту.

Моделювання витрат спричинених зношеністю обладнання витрати. Вони є частиною загальних річних витрат теплової електростанції і залежать від регулярної заміни обладнання [1,2,3]:

$$C_{TPP} = \frac{U^{eq.rep.} + U^{ash collectors rep.} + U^{ash removal.} + U^{ash collector rep.} + U^{storage}}{365}.$$

Усі перелічені витрати залишаються незмінними, за винятком витрат на ремонт наступного обладнання: пароперегрівачі (SH), топкові екрани (СТ), фестони (F), економайзер (WEC), які описуються наступною формулою.

$$U^{eq.rep.} = \frac{U^F + U^{WEC} + U^{SH} + U^{CT}}{Y},$$

$$U^{F,WEC,SH,CT} = \frac{S}{(1-y)^T} \cdot \frac{1}{T},$$

де Y – загальна річна ставка дисконтування; y – питома ставка дисконтування (F , WEC , SH або CT); S – вартість виготовлення й заміни відповідної одиниці обладнання; T – функція розрахунку терміну використання обладнання до заміни.

Для розрахунку часу роботи в разі абразивного пошкодження обладнання внаслідок згоряння палива використовується наступна формула:

$$T = \frac{(\delta_{CT} - \delta_{OCT})}{(3,6 \cdot \delta_{spec.h} \cdot G_M)}$$

де δ_{CT} – товщина стінки трубопроводу, мм;
 δ_{OCT} – стандартна мінімальна товщина стінки трубопроводу, мм;
 $\delta_{spec.h}$ – питомий лінійний абразивний знос трубопроводу, мм/т абразиву в потоці палива і матеріалу, що спалюється;
 G_M – масова витрата матеріалу, кг/с.

Розрахунок величини питомого лінійного абразивного зносу трубопроводів пневмотранспортних установок систем пиловловлювання та золошлаковидалення $\delta_{spec.h}$ виконано для горизонтальних ділянок

$$\delta_{spec.h} = \frac{5,55 \cdot 10^{-7} \cdot K_{\Pi} \cdot U_m^2 \cdot k_{SiO_2}}{D^2 \cdot m^{0,4} \cdot k_{res}},$$

а для вертикальних ділянок:

$$\delta_{spec.h} = \frac{1,39 \cdot 10^{-7} \cdot K_{\Pi} \cdot U_m^2 \cdot k_{SiO_2}}{D^2 \cdot m^{0,4} \cdot k_{res}},$$

де k_{SiO_2} – коефіцієнт відносного вмісту SiO_2 в матеріалі, що транспортується;
 $K_{\Pi} = \frac{\rho_s \cdot d_0}{6}$ – критерій аеродинамічної легкості частинок при пневмотранспортуванні дрібнодисперсних сипучих матеріалів, кг/м²;
 ρ_s – щільність матеріалу, що транспортується, кг/м³;
 d_0 – усереднений еквівалентний діаметр частинок матеріалу;
 U_m – середня поперечна швидкість потоку частинок матеріалу, м/с;
 D – внутрішній діаметр трубопроводу, мм;
 m – масова витрата концентрації суміші матеріалу і повітря, кг матеріалу/кг повітря;
 k_{res} – коефіцієнт відносної зносостійкості матеріалу трубопроводу, визначається залежністю HV (твердість за Віккерсом матеріалу стінки

трубопроводу):

$$k_{res} = 6,42 \cdot 10^{-5} \cdot HV^2 - 0,0157 \cdot HV + 1,97.$$

Коефіцієнт відносного вмісту SiO_2 в транспортованому матеріалі визначається наступним чином:

$$k_{SiO_2} = \frac{n_{SiO_2}}{94\%},$$

де n_{SiO_2} – відсотковий вміст кварцу в матеріалі:

$$n_{SiO_2} = Ad - n_{other\ minerals},$$

де $n_{other\ minerals}$ – процентний вміст інших зольних мінералів у матеріалі, що транспортується.

Запропонована математична модель дозволяє кількісно оцінити витрати на знос обладнання теплових електростанцій з урахуванням абразивних властивостей вугілля і золи та графіків заміни обладнання. Вона також надає метод розрахунку часу роботи під впливом абразивних пошкоджень від спалювання палива.

Моделювання збагачення палива. В якості прототипу було використано механічну флотаційну машину [1,2,3]. Формула розрахування виходу корисних компонентів внаслідок збагачення наступна:

$$\varepsilon_{coal} = \frac{M_{conc} \cdot I_{enrich}}{M_{carbone}};$$

де $M_{conc} = I_{conc} \cdot M$ – вихід концентрату, $M_{carbone} = M \cdot (1 - Ad_r)$; – вміст вуглецю копалин у вихідному об'ємі, I_{enrich} – загальний вміст вуглецю у початковому концентраті. Відповідно, при кожному повторному збагаченні буде зменшуватись початковий об'єм від купленого палива, призначеного для спалювання, однак і Ad з кожною новою ітерацією теж буде зменшуватись.

$$Ad_r = \begin{cases} Ad_r > Ad_{perm}: r = r + 1 \\ 1 - \left(\frac{(1 - Ad_n) \cdot \varepsilon_{coal}}{I_{conc}} \right); n = \overline{1, r} \end{cases}$$

Денні витрати від збагачення можна розрахувати наступним чином:

$$W_{enrich} = 24 \cdot \left(\sum_{n=0}^r \frac{G_m}{(I_{conc})^n \cdot M_{pos}} \right) \cdot t_{el};$$

де M_{pos} – пропускна здатність збагачувального обладнання, t_{el} – тариф за використання електроенергії для збагачувального обладнання.

Згідно з технічними характеристиками обладнання, вилучення концентрату становить $I_{conc} = 87,6\%$ (отже, вилучення хвостів становить $12,4\%$). Вилучення корисних компонентів у пульпі концентрату при збагаченні палива було взято $\varepsilon_{coal} = 95\%$.

Модель враховує як абразивні властивості вугілля та золи, так і регулярні заміни обладнання для оцінки щорічних витрат на ремонт основного та допоміжного обладнання котлів. Витрати на ремонт певних компонентів, таких як пароперегрівачі, топкові екрани, фестони та економайзери, моделюються за спеціальними формулами, які враховують ставки дисконтування, вартість виготовлення та заміни, а також термін служби обладнання. Також включені методи розрахунку часу роботи під впливом абразивних пошкоджень від спалювання палива та питомого лінійного

абразивного зносу трубопроводів.

Математичні моделі розрахунку витрат на логістику та формулювання цільової функції. Оскільки основним паливом вважалося вугілля, то, крім основних компонентів, необхідно також враховувати негорючі золоутворюючі добавки. Зола забруднює навколишнє середовище і спікається в шлак, який ускладнює спалювання вугілля, а також має абразивну руйнівну дію на топкові труби, пароперегрівач, економайзер тощо. Залежно від типу та умов видобутку вугілля, кількість мінералів у ньому змінюється. Наприклад, зольність кам'яного вугілля становить 14 – 35%, а антрациту – 5 – 20% [1,2,3].

Раніше згадувався G_M – як показник масової витрати палива, для G_M було наведено стандартну формулу вираховування добового споживання палива електростанцією [1,2,3]:

$$G_M = \frac{N}{\eta_{TPP} \cdot Q_H^p},$$

де Q_H^p – найнижча теплота згоряння на кг речовини; η_{TPP} – загальна ефективність ТЕС, N – потужність станції [2].

На даному етапі важливо дослідити, наскільки збільшення зольності впливає на споживання палива на електростанціях. Необхідно надати нове формулювання, яке полегшить визначення добової потреби електростанції у паливі.

$$G_M^* = \frac{G_M}{(1 - Ad)}$$

де M^* – обсяг необхідної добового постачання з урахуванням зольності. Таким чином, отримано:

$$G_M^* = \frac{N}{\eta_{TPP} \cdot Q_H^p \cdot (1 - Ad)}.$$

Було сформульовано наступну функцію для розрахунку обсягу палива:

$$V_{purch} = \begin{cases} \frac{G_M}{(I_{conc})^n}; & n = \overline{1, r} \text{ де } Ad_r > Ad_{perm}: r = r + 1; \\ G_M; & \text{де } Ad_r = Ad_{perm} \end{cases}$$

Однією із зазначених проблем є оптимізація витрат палива, яке використовується для генерації електроенергії.

$$Z = W_{enrich} + L_{log} + C_{TPP},$$

$$Z(W, L, C) \rightarrow \min.$$

Для цього використано концепцію цільової функції, яка відображає добові грошові витрати з урахуванням декількох ключових параметрів.

Модель враховує зольність вугілля та її вплив на добову потребу в паливі, створюючи формулу для визначення обсягу палива з урахуванням необхідності збагачення та мінливості зольності. Це пов'язано з функцією для розрахунку логістичних витрат, включно з транспортним тарифом і відстанню. Потім формулюється цільова функція для оптимізації споживання палива, що відображає щоденні грошові витрати з кількома ключовими параметрами [1,2,3].

Висновки

1. Модель дозволила отримати наступні результати: на операційні витрати значною мірою впливають численні змінні, наприклад зольність, вартість палива,

тарифи на транспортування та абразивний знос. Інноваційні стратегії, такі як флотаційне збагачення палива, потенційно можуть знизити витрати. Було запропоновано і розглянуто математичну модель.

2. Моделювання електрофільтрів продемонстрували значні поліпшення в уловлюванні золи, що свідчить про їхній потенціал для майбутнього застосування. Особливо підкреслюється важливість вчасного визначення високоабразивного палива, зокрема в ситуаціях, коли зазначена якість відрізняється від фактичної.

Список використаних джерел:

1. Grishyn M. V. Information on fuel properties for the automated control circuits of the furnace as a component of the coal quality assurance method. // European scientific congress. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Madrid, Spain. 2023. P. 85-95.
2. Grishyn M.V. Adaptive computer-integrated control system for coal quality assurance using the analysis of current samples of fuel. // Progressive research in the modern world. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2023. P. 103-114.
3. Maksym Grishyn. Modelling of automated steam coal transportation and enrichment systems for efficient operation and cost reduction of thermal power plants. // Scientific Collection «InterConf+». 2023. Vol 34(159). P. 271–285.

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

АРХІТЕКТУРА МЕТОДУ УПРАВЛІННЯ СТАНОМ BLOC ФРЕЙМВОРКУ FLUTTER

Петрушенко Артем В'ячеславович

здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Науковий керівник: Ширін Артем Леонідович

OCRID ID: 0000-0003-0026-2767

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Архітектура Business Logic Component (BLoC) є популярним способом управління станом і бізнес-логікою в застосунках, що розробляються з використанням фреймворку Flutter. Вона пропонує відокремлення бізнес-логіки від призначеного для користувача інтерфейсу для створення програмних продуктів, які легко тестувати та підтримувати. Архітектура BLoC розподіляється на **три шари** (рис. 1), які взаємодіють між собою [1].

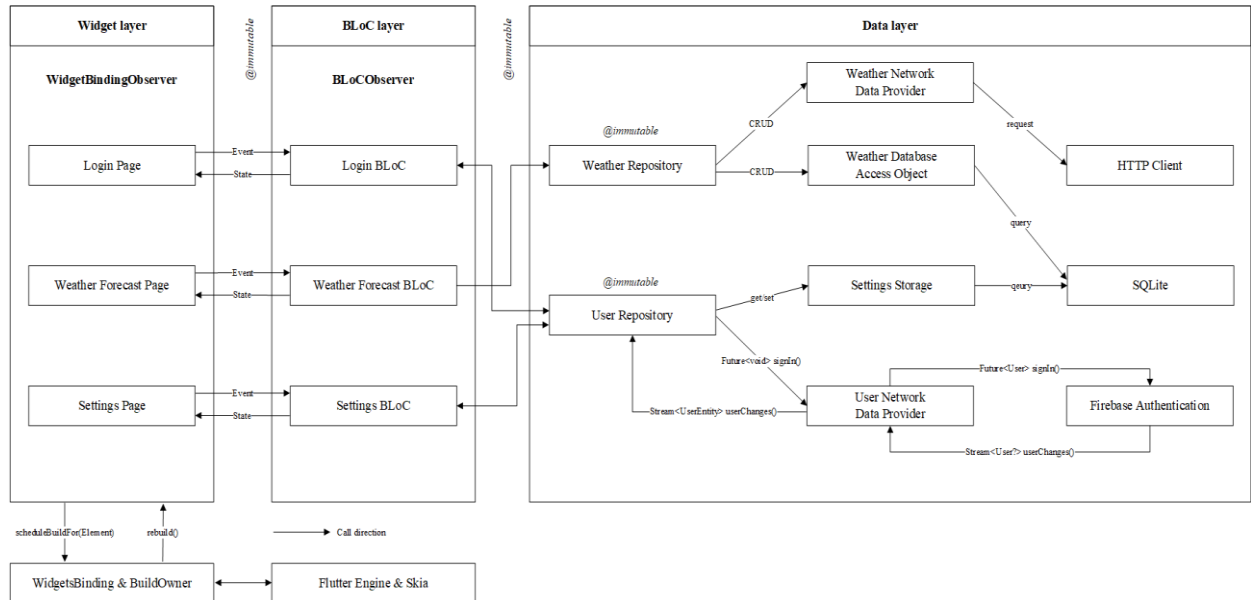

Рис 1. Графічне представлення архітектури BLoC

Widget Layer є шаром презентації в архітектурі BLoC, який має і не має статусу, може містити життєвий цикл, композицію, локалізацію, показники навантаження на пам'ять, навігацію, залежності застосунку, взаємодію з платформною тощо. У Flutter шар віджетів формується у дерево елементів. Кожному віджету відповідає один елемент. Елементи пов'язані один з одним і утворюють дерево. Тому елемент – це посилання на щось у дереві (рис. 2) [2].

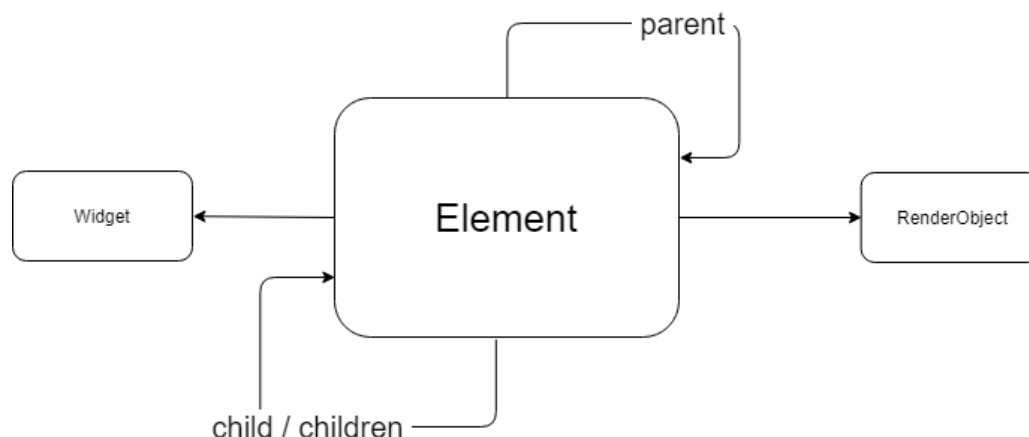

Рис. 2. Графічне представлення відношення віджетів та об'єктів до елементів у Widget Layer

Відповідальність Widget Layer полягає в тому, щоб визначити, як рендерити себе на основі одного або декількох станів блоків. Крім того, він повинен обробляти вхідні дані користувача та події життєвого циклу програми. Також рівень віджетів повинен визначити, що відображати на екрані на основі стану з рівня бізнес-логіки. Widget Layer реагує на зміни стану, що надаються BLoC, і оновлює користувацький інтерфейс відповідно. Це відбувається шляхом створення віджетів, які прослуховують потоки даних, що надаються BLoC, і автоматично оновлюються при зміні даних. Перевага такого розподілу на презентаційний рівень від бізнес-логіки полягає в тому, що це робить код чистішим і зрозумілішим. Бізнес-логіка розміщена в BLoC, що полегшує тестування, а користувацький інтерфейс розміщений у Widget Layer, що забезпечує хороше поділення між логікою та представленням [3].

BLoC Layer є одним із ключових компонентів архітектури BLoC у Flutter. Цей шар відповідає за керування бізнес-логікою застосунку та забезпечує відокремлення між користувацьким інтерфейсом, логікою і даними програмного продукту. Таке розподілення забезпечує передбачувану послідовність перетворення подій у стани та ізолює логічні помилки (рис. 3) [4].

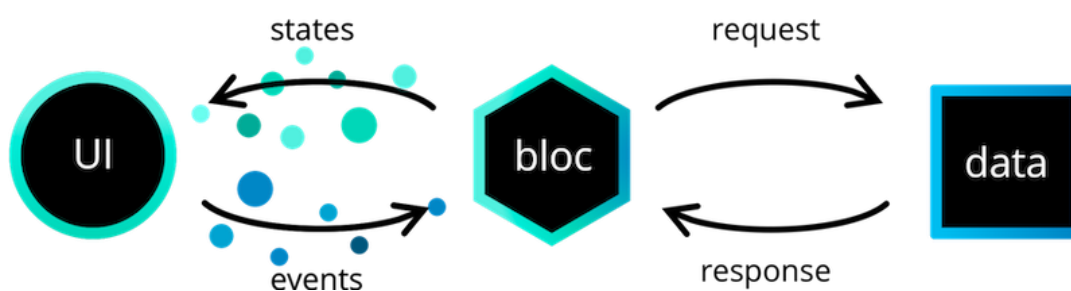

Рис. 3. Графічне представлення роботи BLoC Layer

Шар бізнес-логіки містить наступні елементи [4-5]:

1. BLoC: клас, який представляє бізнес-логіку програмного продукту. Він містить логіку для обробки подій (events), зміну станів (states) та керування даними. BLoC перетворює вхідні події в стани та надає їх до Widget Layer для оновлення користувацького інтерфейсу.

2. Events: надають дії, які можуть відбуватися в застосунку, на які BLoC реагує, виконуючи відповідну бізнес-логіку.

3. States: надають різні стани програми, які можуть змінюватися в результаті

дій користувача або інших подій. BLoC оновлює стани у відповідності з бізнес-логікою, а Widget Layer відображає інформацію за поточним станом.

4. Робота з даними: BLoC може взаємодіяти з даними, які розташовані в Data Layer (репозиторії, сервіси).

5. Логіка застосунку: BLoC є місцем реалізації бізнес-логіки програмного продукту, що може вміщувати в себе обробку бізнес-правил, обчислень і взаємодій із зовнішніми сервісами.

6. Тестування: створення unit-тестів для перевірки логіки застосунку без необхідності взаємодії з користувацьким інтерфейсом.

BLoC Layer надає структуру для організації та управління бізнес-логікою застосунку. Це допомагає зробити програмний код більш чистим, модульним і легким для супроводу. У комбінації з Widget Layer, який керує відображенням даних, архітектура BLoC забезпечує гарний поділ між бізнес-логікою та користувацьким інтерфейсом у застосунках Flutter [5].

Data Layer в архітектурі BLoC у Flutter являє собою шар, який відповідає за роботу з даними. Цей шар виконує такі функції [6]:

– завантаження даних: шар даних відповідає за отримання даних з різноманітних джерел, таких як сервери, бази даних або кешовані дані, що може включати в себе відправку мережових запитів, виконання операцій читання або запису в базі даних тощо;

– перетворення даних: виконання перетворень і форматування даних у відповідності з вимогами застосунку;

– кешування даних: Data Layer може включати в себе механізми кешування даних для покращення продуктивності або скорочення запитів до віддалених серверів; кешовані дані можуть використовуватися при відсутності подій або станів для повідомлення BLoC про стан даних;

– робота з сервісами та application programming interface (API): взаємодія з віддаленими API, відправка запитів, обробка відповідей, зберігання даних автентифікації та авторизації;

– тестування: шар даних підлягає unit-тестуванню для перевірки функціональності без необхідності взаємодії з іншими компонентами застосунку.

Data Layer часто використовується в поєднанні з BLoC, який керує бізнес-логікою програмного продукту. BLoC отримує дані від шару даних, обробляє їх і надає стани для оновлення користувацького інтерфейсу. Цей поділ обов'язків допомагає зробити код більш модульним і забезпечує гарний поділ між шарами даних і бізнес-логікою в застосунку Flutter.

Висновки. Переваги архітектури BLoC включають поліпшене налагодження, тестування і легкість супроводу коду. Однак вона може здатися надлишковою для невеликих і простих застосунків. Для них можна використовувати простіші методи управління станом. Архітектура BLoC може здатися складною, але вона варта того, особливо у великих і масштабних проєктах, де є чіткий поділ користувацького інтерфейсу, бізнес-логіки та даних стає критично важливим.

Список використаних джерел:

1. Matiunin M. Business logic component. PLAGUE FOX. URL: <https://plugfox.dev/business-logic-component-2/> (дата звернення: 18.10.2023).
2. Філімончук Т. В., Чепелев Є. О. Модель мобільного застосунку з використанням фреймворку Flutter. Проблеми інформатизації : Дев'ята міжнар. науково-техн. конф., м. Харків, 18-19 листоп. 2021 р. 2021. С. 99.

3. Application development using Flutter / A. Tashildar et al. International research journal of modernization in engineering technology and science. 2020. Vol. 2, no. 8. P. 1262-1266.
4. Ciman M., Gaggi O., Gonzo N. Cross-Platform mobile development: a study on apps with animations. Gyeongju. P. 757-759.
5. Порев Г. В. Дослідження методів розробки кросплатформного програмного забезпечення. Методи та системи оптико-електронної і цифрової обробки зображень та сигналів. 2013. Т. 19, № 1. С. 64-68.
6. Zimmermann M. Flutter app architecture and how to structure your folders. Medium. URL: <https://medium.com/itnext/flutter-app-architecture-and-how-to-structure-your-folders-7fdc9c269274> (дата звернення: 18.10.2023).

СЕКЦІЯ XV. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

НАПРУЖЕНИЙ СТАН СТРІЧКИ НОРІЇ НА ОПУКЛОМУ БАРАБАНИ

Білоус О.І.

кандидат технічних наук, доцент
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Танцура Г.І.

кандидат технічних наук, доцент
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Сидоренко О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Канаєв С.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Переміщення зернових у вертикальному напрямі в сільському господарстві, в переробній промисловості, здебільшого, здійснюють норіями. В такій машині до плоскої стрічки приєднані ковші. В них засипається зерно на нижньому рівні. Розвантажуються зерно в момент переміщення ковша над приводним (верхнім) барабаном. За рахунок відцентровим силам, зерно під дією власної маси переміщається не лише у вертикальному напрямі, а і горизонтальному. Достатня величина відцентрової сили забезпечується зменшенням діаметру барабана та збільшенням частоти його обертання.

Мінімальні похибки встановлення барабанів норій, зміна їх циліндричної форми в наслідок зносу під час експлуатації спричиняють не контрольований зсув стрічки в напрямі паралельному осі барабана. Упередити таку ситуацію можливо. Одним з конструктивних способів є надання робочій поверхні барабана опуклої форми, симетричної осі стрічки норії. Разом з тим, взаємодія стрічки норії з опуклим барабаном супроводжується перерозподілом напружень в перерізі стрічки. Порушується рівномірність їх розподілу що має місце на циліндричному барабані. Урахування такого перерозподілу актуальна задача. Її розв'язання дозволить забезпечити достатній рівень надійності та безпеки експлуатації стрічки та норії в цілому.

Тягова стрічка норії армована поздовжніми нитками, тросами. Спрямуємо вздовж стрічки вісь x елементам армування надамо номери i від одиниці до $2M$. Номери внесемо в нижні індекси величин яких вони стосуються Умовно ви ріжемо зі стрічки окремий подовжній елемент армування довжиною dx . Складемо умову його

рівноваги.

$$dp_i + d \cdot (\tau_{i+1} - \tau_i) dx = 0 \quad (1)$$

де p , d , τ це внутрішня сила розтягу, діаметр елемента армування, напруження в матеріалі розташованому поміж елементами армування.

За законом Гука дотичне напруження визначається залежністю.

$$\tau_i = \frac{G b}{h} k_G [u_i - u_{i-1}], \quad (2)$$

де u_i , h , b , G , k_G це переміщення елемента армування вздовж осі x), відстань поміж ними, товщина стрічки, модуль зсуву матеріалу що з'єднує елементи армування, коефіцієнт впливу його форми на жорсткість зсуву.

Підставивши значення дотичних напружень у формулу (1), маємо

$$\frac{dP_i}{dx} + \frac{Gd}{h-d} k_G (u_{i-1} - 2u_i + u_{i+1}) = 0. \quad (3)$$

З урахуванням закону Гука

$$p_i = E F \frac{du_i}{dx}, \quad (4)$$

де E , F це зведений модуль пружності на розтяг та площа поперечного перерізу елемента армування.

Підставимо (4) в (3), отримаємо систему однорідних алгебраїчних рівнянь порядку $M-1$.

$$\frac{d^2 u_i}{dx^2} + \frac{G b k_G}{(h-d) E F} (u_{i-1} - 2u_i + u_{i+1}) = 0, \quad 1 \leq i < M \quad (5)$$

Розв'язок системи (4) будемо шукати в наступній формі.

$$u_i = \sum_{m=1}^{M-1} (A_m e^{\beta_m x} + B_m e^{-\beta_m x}) \cos(\mu_m (i - 0.5)) + Px, \quad (6)$$

де A_m , B_m це невідомі сталі; μ_m , β_m це характеристичні показники. Їх визначимо за наступними залежностями

$$\mu_m = \frac{\pi m}{M}; \quad \beta_m = \sqrt{2 \frac{G b k_G}{(h-d) E F} [1 - \cos(\mu_m)]}.$$

Як показано вище, барабану доцільно надати опуклу форму. В наслідок симетричності опуклості барабану, та огину його стрічкою розглянемо четверту її частину з кількістю елементів армування M . До складу цієї частини входить частина стрічки що взаємодіє з барабаном та частина де елементи армування будемо вважати прямолінійними. Через різні умови деформування стрічки поділимо її на частини. Частину що взаємодіє з барабаном будемо вважати першою. Номери частин також занесемо до індексів відповідних величин. Початок осі координат сумістимо з початком першої частини. Прийнемо що твірна барабану має форму квадратичної

параболи. Відносно подовження довільного i -того елемента на барабані становлять

$$\varepsilon_i = \frac{2R_{\max}}{R_{\max} + R_{\min}} \left(1 - \left(1 - \frac{R_{\min}}{R_{\max}} \right) \left(\frac{2i}{M} \right)^2 \right), \quad (7)$$

де $R_{\max}$ $R_{\min}$ це найбільший та найменший радіус робочої поверхні барабана.

Розкладемо (7) в ряд Фур'є на осі обмеженої довжини номерів елементів армування.

$$\varepsilon_i = \sum_{m=1}^{M-1} D_m \cos(\mu_m (i - 0.5)).$$

Довжиною ділянки просторового деформування стрічки є довжина

$$L = (R_{\max} + R_{\min}) \frac{\pi}{4}.$$

З урахуванням деформування стрічки на барабані (6), заданого рядом Фур'є, закону Гука (4) навантаження першої частини стрічки та її переміщення

$$p_{i,1} = E F \left[\sum_{m=1}^{M-1} \left((A_{m,1} e^{\beta_m x} - B_{m,1} e^{-\beta_m x}) \beta_m + D_m \right) \cos(\mu_m (i - 0.5)) + P \right]. \quad (8)$$

$$u_{i,1} = \sum_{m=1}^{M-1} (A_{m,1} e^{\beta_m x} + B_{m,1} e^{-\beta_m x} + D_m x) \cos(\mu_m (i - 0.5)) + Px + \delta, \quad (9)$$

де P це середнє навантаження елемента армування стрічки.

З умов симетрії деформування суміжні кінці стрічки не викривляються. Відповідно,

$$\text{коли } x = 0 \quad u_1 = 0, \quad (10)$$

$$\text{коли } x = L + H \quad u_2 = 0. \quad (11)$$

де H це половина відстані поміж осями барабанів.

З умови сумісності деформування частин маємо наступні умови, коли

$$x = L \quad u_1 = u_2, \quad p_1 = p_2.$$

З них маємо значення невідомих коефіцієнтів.

$$A_{m,1} = -B_{m,1}, \quad A_{m,2} = -B_{m,2} e^{2\beta_m(L+H)}, \quad B_{m,2} = \frac{B_{m,1} (e^{\beta_m L} + e^{-\beta_m L}) - D_m \beta_m^{-1}}{e^{\beta_m(3L+2H)} + e^{-\beta_m L}},$$

$$B_{m,1} = \frac{D_m \beta_m^{-1} (e^{-\beta_m L} - e^{\beta_m(3L+2H)})}{(e^{\beta_m L} + e^{-\beta_m L}) (e^{-\beta_m L} - e^{\beta_m(3L+2H)}) - (e^{\beta_m(3L+2H)} + e^{-\beta_m L}) (e^{-\beta_m L} - e^{\beta_m L} + D_m L)}.$$

Визначенні коефіцієнти дозволяють розраховувати значення сил розтягу елементів армування (8) та напружень в матеріалі що їх з'єднує (2). Виконаний аналіз показав що максимальні сили розтягу виникають в середніх елементах армування. Максимальні дотичні напруження - в матеріалі суміжному з середнім волокном та

волоконном більш віддаленим від площини симетрії барабану, в перерізі $x=0$. Відомі вирази показників напруженого стану елементів стрічки, відомі допустимі для них навантаження дозволяють сформулювати умови міцності стрічки норії з опуклими барабанами.

$$\sum_{m=1}^{M-1} \left((A_{m,1} - B_{m,1}) \beta_m + D_m \right) \cos(\mu_m (M - 0.5)) + P \leq \frac{[P]}{E F}, u_M - u_{M-1} \leq \frac{[\tau] h}{G b k_G},$$

де $[P]$, $[\tau]$ це допустимі навантаження елементів армування та матеріалу що їх з'єднує.

Висновок. Сформульовані умови міцності дозволить забезпечити достатній рівень надійності та безпеки експлуатації стрічки та норії в цілому.

СЕКЦІЯ XVI. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

THE ROLE OF NON-VERBAL COMMUNICATION IN EVERYDAY INTERACTION

Shovak Oksana

Associate Professor, English Language Department
Uzhhorod National University, Ukraine

Petiy Natalia

Senior Lecturer, English Language Department
Uzhhorod National University, Ukraine

In today's globalized world, communication skills are considered the key to individual success, and there is a rising demand for these crucial skills, which have diversified into numerous divisions and techniques. Both oral and written communication styles achieve excellence when accompanied by the utilization of non-verbal cues. A harmonious blend of verbal signs (language) and non-verbal cues is essential for meaningful communication, and among the various factors influencing successful communication, non-verbal cues play a vital role.

Non-verbal communication refers to a method of conveying messages without the usage of spoken or written language. This type of communication encompasses a wide range of expressions and cues, including facial expressions, body language, gestures, posture, eye contact, tone of voice, touch, and other non-linguistic signals. Through non-verbal communication, individuals can express emotions, attitudes, and intentions, and it serves as a means to support or contradict spoken messages.

Nonverbal communication, in reality, constitutes the majority of our intended messages. Early researchers even suggested that verbal communication accounted for only 7% of the conveyed message. Mehrabian [1, 2] conducted research that indicated listeners' perception of a speaker's attitude was influenced by 7% from the verbal message and 38% from the vocal tones used, totalling 93% of communication being done through nonverbal channels. While the accuracy of this percentage may be debated, most researchers concur that verbal communication contributes around 35% to the overall message.

Non-verbal signals operate on two levels, with written communication incorporating stylistic features such as headings, titles, subheadings, photographs, captions, figures, graphs, and bar charts. On the other hand, oral communication involves non-verbal signals like gestures, postures, facial expressions, pace, intensity, tone of voice, and body language.

Non-verbal communication plays a pivotal role in human interaction and is of paramount importance in everyday communication. Non-verbal cues, such as facial expressions and body language, allow individuals to convey emotions effectively. These expressions often provide a more nuanced and immediate understanding of one's feelings, supplementing or even transcending the limitations of verbal expression. Different types of non-verbal communication complement spoken words, adding layers of meaning to the message. A speaker might use gestures or facial expressions to emphasize a point, making

the communication more vivid and impact. The ability to interpret and respond to non-verbal cues is crucial for building and maintaining relationships. Non-verbal communication fosters a sense of connection, empathy, and understanding between individuals, contributing to the overall quality of interpersonal relationships.

Different types of non-verbal communication, including posture, eye contact, and handshake, contribute to the perception of confidence and competence. Individuals who can effectively manage their non-verbal communication often make positive impressions in professional and social situations. Non-verbal communication allows individuals to adapt to various situations dynamically. Adjusting one's body language, tone, and expressions in response to the context can enhance communication effectiveness and ensure that the message is appropriately conveyed.

Scholars [3] identified various functions carried out by nonverbal communication, and namely: **regulatory function:** effort is required to keep conversations on track, especially with individuals from different linguistic or sociocultural backgrounds. Nonverbal clues play a significant role in regulating conversational behaviour; **interpersonal function:** nonverbal communication is instrumental in expressing attitudes and emotions within interpersonal relationships, also known as 'affect displays'; **emblematic function:** primarily involves the use of gestures to convey specific messages; **illustrative function:** nonverbal communication is employed to indicate size, shape, distance, and other visual elements; **adaptive function:** used as a means of reassurance and self-comforting, often involving unconscious acts like playing with hair, stroking a beard, or fidgeting with a pencil or cigarette.

Thus, non-verbal communication stands as a complex and integral component of human interaction. Its importance spans diverse areas, enriching and enhancing communication in personal, professional, and societal settings. Acquiring an understanding of non-verbal cues and refining the skill to interpret and deploy them proficiently can markedly improve an individual's communication abilities and overall effectiveness in social engagements.

References:

1. Mehrabian A. (1971). Silent messages. Belmont, CA: Wadsworth.
2. Mehrabian A., & Russell, J. A. (1974). An approach to environmental psychology. Cambridge: MIT Press.
3. Capper S. (2000). Nonverbal Communication and the Second Language Learner: Some pedagogic considerations. URL: <http://langue.hyper.chubu.ac.jp/jalt/pub/tlt/00/may/capper.html>.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО «МЕНІ ВІДКРИЛАСЬ ІСТИНА ПЕЧАЛЬНА...»

Світлозарова Анна Романівна

студентка факультету української та іноземної філології
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені І. Франка, м. Дрогобич, Україна

Ліна Василівна Костенко (19 березня 1930 р.) – Людина-епоха, неповторна Душа, Сила та Незламність українського народу, письменниця, поетеса-шістдесятниця, лауреатка Шевченківської премії. Безстрашна і у той же час лірична. Принципова, справжня і ніжна. Геніальна, але і зрозуміла кожному, хто має живе серце у грудях. У її творчості чути голос віків. Історія і сучасність пов'язані пам'яттю історії, мови, культури, літератури України. Поезія Ліни Костенко — незмірний степ народної душі. Її слова надихають, лікують, гоять рани, дарують крила, участь любити, творити та жити...

Проаналізуємо макроструктуру однієї з поезій Поетеси «Мені відкрилась істина печальна...»: її зовнішню та внутрішню форми, зміст та сенс.

Мені відкрилась істина печальна:

життя зникає, як ріка Почайна.

Через віки, а то й через роки,

ріка вже стане спогадом ріки.

І тільки верби знатимуть старі:

киян хрестили в ній, а не в Дніпрі.

Зовнішня форма

Художнім мовленням у цій поезії можна назвати підкреслено індивідуалізовану форму мовлення, що емоційно увиразнює наше оцінювальне ставлення до твору з естетичним враженням. Художнє мовлення в даному творі досить виразне, точне, емоційне та водночас індивідуалізоване, що виступає як вирішальна передумова і основна запорука його експресивності. Виразність тут – це виділеність, підкресленість та відчуття форми.

Художнє мовлення у складі цього великого літературного твору виступає як зовнішня його форма, себто як та конкретно-чуттєва словесна одиниця, в якій втілюється зміст твору, за допомогою якої відображаються образи й події, про які йдеться у творі та, зрештою, передається авторське до них ставлення. Це можна не тільки точно побачити в цій поезії, а й тонко відчутти...

Під структурою цього художнього твору розуміється його загальна смислова побудова: умовна розчленованість його органічно-цілісної образності на окремі смислосназущі елементи та їх внутрішній взаємозв'язок, що підкреслює, посилює та увиразнює смислову суть і естетику твору. Мова йде про **художні тропи**, які допомагають досягнути нам всю цінність та глибину твору:

- метафори: «істина відкрилась», «життя зникає», «ріка стане спогадом ріки», «верби знатимуть», «спогад ріки»;
- порівняння: «життя зникає, як ріка Почайна»;
- епітети: «істина печальна», «верби старі»;
- інверсія: «відкрилась істина печальна»;
- гіпербола: «через віки, а то й через роки ріка вже стане спогадом ріки»;
- антитеза: «киян хрестили в ній, а не в Дніпрі»;

- градація: «через віки, а то й через роки»;
- символ: «Почайна» (імовірно, саме тут, на річці Почайні, хрестили Україну-Русь.

Почайна – це не просто "нова назва річки", це частина нашого культурного коду);

- тавтологія: «ріка вже стане спогадом ріки»;

Форма – це наче як спосіб зовнішнього вияву (себто вираження).

Форма не є якимось одягом чи якоюсь оболонкою, які, здається, можна зняти. Під формою треба розуміти щось більше, глибше – обличчя, тіло, живий зміст. Заглядаючи до твору, ми, звісно, сприймаємо не що інше, як його форму. Чи не так? Форма цього твору несе у собі весь зміст, виступає як його об'єктивне буття. Це, по суті, зміст у його зовнішньому вияві, так, як він постає об'єктивно, для нашого сприйняття.

Можна мріяти, сумувати, радіти, боротися, ба навіть більше – жити такими формами та поезіями...

Внутрішня форма (ейдологічна система)

Твір архітекτονіки не має (бо це ліричний твір, який ґрунтується на одному мегаобразі – образі природи). Натомість тут наявна композиція. Композиційна домінанта (композиційний фактор):

- центральний персонаж – природа (ріка);
- основний конфлікт –плинність часу;

Для творів Ліни Костенко характерне повне єднання ліричної героїні з природою. Та це не означає, що вона не цікавиться реальною дійсністю. Картини природи у поезіях письменниці тісно переплітаються із сучасним життям, а за допомогою пейзажу вона передає душевний стан людини. Також природа завжди була для людини невичерпним джерелом насаги, творчого натхнення та сили. Часто через образи природи поетеса ставить багато важливих для людини проблем.

Заголовок нема (ним слугує перший рядок вірша, котрий є істинним і печальним).

Присвята, епіграф, пролог, епілог, передмова, післямова, супліка – усе це в даній поезії не простежується.

Сюжет будується на роздумах ліричної героїні про минулість людського буття, вона акцентує свою увагу на плинності часу та незнищеності людської пам'яті, яка закарбовує історію нації, країни, роду, мови...

• перша строфа – зав'язка (вона одразу налаштовує і веде реципієнта до того, що зараз буде розкриття якихось переживань та думок автора);

• друга і третя строфи – розвиток дії (ідеться про те, як швидко зникає життя);

• четверта строфа – кульмінація (напружений момент, де варто зрозуміти: життя – це спогади, які не можна знищити);

• п'ята строфа – спадання дії;

• шоста строфа – розв'язка (тут ми дізнаємося всю історію народу, усе значення ліричного вірша).

Взаєминам людини й природи Ліна Василівна приділяє багато уваги. Вона переконана: вони складні – людина часто забуває про те, що вона частина природи. Лірична героїня поетеси завжди розуміє природу й надзвичайно тонко та глибоко відчуває її.

Зміст твору

Рід: лірика.

Вид: філософська.

Тема твору: розповідь про швидкоплинність людського життя.

Мотиви твору: історія нашого народу, єднання людини з природою, філософічність буття, усвідомлення того, яке життя коротке, як воно швидко минає; цінність пам'яті: *«життя зникає, як ріка Почайна», «через віки, а то й через роки, ріка вже стане спогадом ріки», «і тільки верби знатимуть старі: киян хрестили в ній, а не в Дніпрі».*

Проблематика:

- віковичний зв'язок з рідною землею;
- пам'ять як незламна сила українського народу;
- життя та його швидка минуцність.

Сенс твору

"Безсмертним дотиком до душі" стали для мене поезії Ліни Костенко. Такі глибокі, але водночас м'які, лаконічні, ліричні... такі беззахисно щирі! Читаючи й осмислюючи поезію Ліни Василівни, ще раз можна утвердити думку: саме жінку Господь наділив даром глибоко проникати в суть буття, в суть питання про Всесвіт, про вічність і суть людського життя. Людське життя, його наповненість – це філософська тема, що хвилювала поетесу завжди. Тому так часто в її віршах трапляються філософські роздуми щодо сенсу людського життя. І поезія «Мені відкрилась істина печальна...» не виняток.

Підкреслена філософічність — одна з прикметних ознак лірики Л. Костенко. Самоцінність і неповторність людського існування, морально-етичні пошуки окремої індивідуальності, шаленство сучасного життя, його наслідки і пам'ять історії — ось основна цінність художніх роздумів поетеси, яка по-максималістськи, без напівтонів і компромісів говорить про цінності неперехідні і вічні. Разом з тим вона, як і її лірична героїня, настільки щира і безпосередня з читачем, що посвячує його в сам процес народження думки, почуття, переживання.

Цим твором Ліна Костенко наче нагадує нам, що життя – коштовний дарунок, що це велика відповідальність, важка праця серця, вічна боротьба добра і зла, вічне протистояння. Поетеса весь час нагадує: ми – люди, і саме від нас залежить, яким буде цей світ та це життя. Вона, зрештою, нагадує кожному про його величність та неповторність, про те, що кожний з нас – Людина, вінець творіння, і що ми маємо берегти те, що в нас є найкращим: пам'ять історії, мови, культури, літератури...

Людина повинна думати про своє життя авжеж: тільки тоді вона зможе прожити його гідно та не дарма.

Ця поезія – це, звісно, наполеглива робота думки в намаганні досягнути вічні теми, що хвилюють людство, мабуть, ще з його зародження...

КАРТИНА АБСУРДНОЇ ДІЙСНОСТІ В РОМАНІ ГАЛИНИ ТАРАСЮК «ЦІНЬ ХУАНЬ ГОНЬ»

Гриневич Олена Валеріївна

здобувач вищої освіти навчально-методичного
центру заочної та вечірньої форм навчання

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Олійник Наталія Петрівна

ORCID ID: 0000-0001-5093-4264

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Роман-антиутопія Галини Тарасюк «Цінь Хуань Гонь» – це суспільно-політична сатира, головним персонажем якої є пострадянська Україна. Персонажі «Цінь Хуань Гонь» виокреслюють не лише міф міста, у якому живуть, а й міф козацтва, яке має приземлені ідеали та цілі. Якщо в реальній Січі не було ні феодалної власності на землю, ні кріпацтва, на Запоріжжі панував не феодалний лад, а критерій найму, то домінуючу частку Запорозької Січі складали не феодали як досить привілейований стан, а безпосередні власники рибних промислів, скотарі, різного роду торговці, а з активізацією землеробства та інших галузей сільського господарства – власники чималих зимівників, водяних млинів, чумацьких валок тощо, у романі світ козацтва – Січ – зовсім інша. Головним у світі Козацької Корчми є олігархи, які здобули свій Капітал дуже швидко після здобуття «Країною» (Україною) незалежності: «Спочатку – крутими, братками, любими друзями, потім – елітою, але це масне слово не дуже подобалось олігархам. Вони воліли радше бути “батьками нації” і “синами народу”, але їх і далі називали старою назвою з наголосом на -*гархи*, бо звучала вона поважно і грізно, як і належить звучати тим, у кого вся Країна в руках аж до надр і джерел, ще й народне гуляполе – на прицілі...» [1, с. 30]. Характеристики олігархів художньо репрезентовано крізь призму сатири, наприклад, у сцені неприйняття життєвих реалій одним із персонажів, який не вірить, що олігархи створили свій бізнес нелегальним шляхом: «– Воно то так, але, як пише пан Варцаба в бозна-котрім фоліанті “Рідної історії” для коледжів з ліквідації історичної непам’єти, а я йому вірю, усі олігархи вийшли з народу! – вперся на своєму пан Мірча...» [1, с. 30]. Економічна міць олігархів, героїв роману «Цінь Хуань Гонь», базується на їх політичних зв’язках, на неосвіченості тих нерозумних, які віддали владу в їхні руки. Користуючись своїми зв’язками із правлячими колами, вони (олігархи) забезпечують на рівні прийняття державних рішень сприятливі умови для власного бізнесу. Ситуація підкупу голови Корчми інтерпретується як буденна справа: «Найбільше надихало на боротьбу сповіщення з регвека про матеріальну підмогу, за яку на позаминулому витку перевиборів Покукальський купив у столиці дочці квартиру в елітній “висотці”, а на минулих перегонах – синові “пежо”...» [1, с. 43]. Козацькі цінності зводяться до матеріального багополуччя, що викриває сутність «нового» козацтва. Д. Яворницький, глибокий дослідник козацтва, свого часу правомірно наголошував на тому, що «прийнятий у Січ козак повинен був жити винятково доброчесно... Друга умова вимагала, щоб прийнятий, якщо він був не руським, забув свою рідну мову й говорив козацькою, тобто українською...» [2, с. 142]. Український історик чимало уваги зосереджує на характеристичі збройних сил і бойових навичках й уміннях

запорозьких козаків, їхніх буденних заняттях (хліборобстві, скотарстві, рибальстві, мисливстві, садівництві, торгівлі тощо), котрі забезпечували стабільність «дня завтрашнього». Характеризуючи Запорозьку общину, Д. Яворницький підкреслював, що вона «доходила до повного ідеалу рівності, невідомого ні в стародавньому світі, ні в середніх віках; пануючі там засади рівності проходили скрізь: під час загальних зборів, при виборах військових старшин, у січовому і паланочному управлінні, в усіх запорізьких школах, на загальній трапезі, при розподілі майна і в приватному житті по куренях...» [2, с. 150]. Запорозька козацька спільнота жила за законами так званого звичаєвого права, в основі яких – концептуально значущі давні військові звичаї, словесне право і здоровий глузд. Умови, акцентовані Д. Яворницьким, художньо не втілено Галиною Тарасюк у романі «Цінь Хуань Гонь», що створює своєрідний ефект сатиричного викриття. Козаки у творі не мають уявлення про моральні цінності, рівність та справедливі вибори. Вони вже не ті, які були на Січі, а зовсім інакші. Як зауважено в тексті, їх залишилося мало, і вони вже кардинально відрізняються від колишнього козацтва: «**КОЗАКИ** – або **КРАЇНЦІ**, або **ТИТУЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ**, або **АВТОХТОНІ** (застарілий термін) – різні варіанти самоназви аборигенів-українців, які раніше густо, а нині зрідка населяють Країну...» [1, с. 19]. Інше трактування одержує й слово козак: «...оскільки нібито слово **козак** – тюркське і означає воно – **вільна людина**, а це нібито жодного відношення не має до населення вашої, тобто нашої Країни...» [1, с. 16], тобто асоціативно виникає думка, що вільних людей у романі зі своєю життєвою позицією майже немає. Козаки-запорозжці славились своєю мужністю, стійкістю, твердістю та впевненістю, але у творі «Цінь Хуань Гонь» кардинально протилежні персонажі, які за випивку навіть з ворогами стануть друзями: «...Отака правдивая душа козацькая – м'яка, як хліб, а коли ще й під чаркою, то – суцільне перемир'я і братання з супротивником!...» [1, с. 129].

Процеси державотворення зведені до актуалізації проблеми називання за їхніми переконаннями, воно й визначає формування національної свідомості, але в реальності втрата героями національно-символічних назв призвела до абсурду буття. Окрім історії, у тексті художньо переосмислюється фольклор, який набуває образно-сатиричного спрямування, бо вихваляє олігархію та гроші. Традиційні українські свята, про які йдеться в романі, увиразнюють абсурдність світу. Вони модифікуються за допомогою гротеску. Трансформація погляду на релігію репрезентує світовідчуття суспільства роману «Цінь Хуань Гонь», яке за своєю суттю практично стало сатирою на демократичні й гуманістичні ідеали. Це роман-попередження про можливі трагічні наслідки (О. Поліщук) світу, в якому править абсурд.

Список використаних джерел:

1. Тарасюк Г. Цінь Хуань Гонь: роман-антиутопія. Біла Церква: КОТО «Культура», «Буква», 2008. 256 с.
2. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. Львів: Світ, 1990. 319 с.

ТРАДИЦІЯ БРИТАНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ У «ВОЛОДАРІ КІЛЕЦЬ» ДЖ. ТОЛКІНА

Радиш Христина Олегівна

Здобувач вищої освіти філологічного факультету
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Україна

Мартинець Алла Михайлівна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри світової
літератури і порівняльного літературознавства
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Україна

Вперше в активний ужиток англійського літературознавства термін «фольклор» увів В.Томс у 1846 році. Фольклор – одна із форм виявлення національної ідентичності. Основними проявами британського фольклору вважається казка і балада. Джерелом британської казки стає кельтська фольклорно-міфологічна традиція. Міф стає основоположенням різним епічним жанровим формам, в тому числі і чарівній казці. Саме з кельтського міфу постають сюжет, образність і казкова фантастика британських казок[4]. В свою чергу, балада, емоційно-насичений представник фольклору, залишалася улюбленим методом самовираження британців.

Одним із прикладів взаємодії казки та міфу є твір Джона Рональда Роуела Толкіна «Хобіт». Героєм англійської казки часто є дитина. Навіть якщо хтось із героїв і удостоюється звання лицаря, свої подвиги він здійснює не в образі героя, а у вигляді маленького хлопчика чи дівчинки. Так головний герой казки Толкіна хобіт Більбо чимось нагадує дитину. Хобіти в порівнянні з іншими народами Середзем'я – ті ж діти, і з'явилися вони в цьому світі відносно недавно, і в жодні серйозні дорослі легенди та перекази їх не включають[10].

Класичним проявом фентезі є «Володар кілець» Толкіна. Основним виявом образу британського фольклору в цьому творі є гоблін. Вперше орки з'явилися вже в ранніх з відомих текстів Дж. Р. Р. Толкіна. З моменту їх виникнення образ орків перебував у тісній взаємодії з образом гоблінів із загальноєвропейської міфологічної традиції, назву Толкін використовував як переклад запозиченого ним з давньоанглійської поеми «Беовульф» слова «орк»[12]. Слово «орк» позначало невизначених злих духів. Таким чином, слова «орк» та «гоблін» є синонімами. Після виходу роману «Володар кілець» архетип орків і сама їх назва були швидко популяризовані, увійшовши до найбільш поширених штампів жанру фентезі і зустрічаючись у творах багатьох інших письменників, хоча з часом уявлення про орків зазнали значних змін у масовій культурі. Орки у «Володарі кілець» і в «Сільмариліоні», мають і традиційні для гоблінів риси, але у них інше походження, інша роль[5].

Вперше про гоблінів написав Гіральд Камбрійський, валієць, що народився в замку Пемброк, у «Легенді про Елідор». Він розповідає про «гоблінів паури». Ці гобліни жили в напівзруйнованих замках і виділялися оригінальним спорядженням. Згадки про гоблінів зустрічаються навіть у традиційних баладах «*The off to reap the corn, and leave where I was born. Cut a stout black-thorn to banish ghost or goblin;*» [6]

Для створення образу гоблінів або ж орків, мабуть, послужили казки англо-шотландського дитячого письменника Джорджа Макдональда (1824-1905) Принцеса і гоблін (1872) і Принцеса і Курді (1883), які Толкін добре знав і дуже любив

у дитинстві. Дж.Макдональд докладно описав дивовижний народ, який живе у гірських печерах. Люди називали їх гоблінами, але дехто називав їх гномами, а дехто - кобольдами. Про походження цього народу Макдональд повідомляє таке. Колись вони жили на землі і були дуже схожі на інших людей. Але король, володар тих земель, з якоїсь причини став поводитися з ними із зайвою суворістю. Одного разу вони всі зникли. Однак, замість того, щоб піти в якусь іншу країну, вони знайшли притулок у підземних печерах, звідки виходили лише ночами, щоб не попадатися на очі людям [9].

Толкін дотримувався принципу «гарна література починається з правильних слів» і намагався по можливості позбуватися тих термінів і форм, які йому з тих чи інших причин не подобалися (elfin, fairy, gnome, dwarfish) [6]. Так само він постарався позбутися і слова «гоблін», що має порівняно недавнє походження, замінивши його давньоанглійським «орк» [6].

Наступними персонажами, яких варто описати, є велетні або ж гіганти. Якщо гобліни є поширеними серед робіт Толкіна, то велетні ж навпаки, з'являються в кількох згадках в книгах. Енти («ент» лише означає «велетень» давньоанглійською) описані у «Володарі кілець». Енти є доброзичливі, вони мають погані відносини з орками. Однією із найдавніших істот у Толкіна є Деревобородий. Є епізод, де Деревобородий рятує Фродо, коли той заблукав, мандруючи лісом, до того ж, він доставляє його в Онд [11].

Якщо енти в результаті стали одним з найбільш оригінальних створінь Толкіна (викликавши схвалення з боку таких різних критиків, як К.С. Льюїс) – то велетні в традиційному уявленні як величезні небезпечні чудовиська, що мають більш-менш людський вигляд, зникли з Середзем'я. Щодо кам'яних велетнів, вони зустрічаються також у «Хобіті» Толкіна. Їхні розваги здебільшого виглядають так, ніби є надлишком активності, але не злості. Так, у сцені де велетні кидались камінням, робили вони це з розваги. Або ж, наприклад, велетень з «Фермер Джайлс з Хема» Толкіна є героєм дурнувтим, незграбним, який трощить все на своєму шляху, включаючи корову фермера. Робить він це теж не зі злості [13].

Заслужують уваги також гноми у творі «Володар кілець» Дж.Р.Толкіна. Гноми – це істоти з німецького та скандинавського фольклору, карлики, що схожі на людей. Гноми живуть під землею. Гноми зазвичай носять довгі бороди, як чоловіки, так і жінки, мають грубі риси обличчя [1]. У міфології та літературі гном – це збірний образ. Найчастіше гномів зображують як істот невеликого зросту з пивним животом. У творах Дж.Р.П. Толкіна гноми (англ. Dwarves) – один із Вільних Народів Середзем'я. Вони є природжені рудокопи, знавці руди, майстерні каменерізи, ювеліри та ковалі [1]. Тобто, у творах Толкіна гноми зображені в позитивному ключі, хоча і з багатьма вадами, наприклад, такими як жадібність.

В романі Дж.Толкіна образи чаклунів та магів зустрічаються у вигляді персонажів, таких як Гендальф та Саруман. Обидва персонажі володіють великою силою та магічними здібностями, які допомагають їм в боротьбі з темними силами. Гендальф представляє собою чаклуна, який володіє багатьма здібностями, такими як вміння керувати елементами, трансформація форми, здатність відновлювати речі та телепортуватися. Саруман, з іншого боку, є магом, який володіє силами відчуження, здатністю до телекінезу та здібністю до створення тварин [11].

У романі Толкіна маги та чаклуни не є однозначними персонажами. Вони виступають як складні, багатогранні постаті, що мають свої мотивації та амбіції. Гендальф, наприклад, має свою мету, яка полягає в знищенні Саурона та його прибічників. Саруман же, незважаючи на свою велику силу, виявляється зрадником

та приєднується до темних сил.

У романі Толкіна використання образів чаклунів та магів також пов'язане з традиціями британського фольклору та міфології. В британській фольклорній традиції чаклуни та маги виступають як важливі персонажі, які здатні контролювати надприродні сили та знаходити вирішення навіть найскладніших проблем[2].

Звернемось до персонажів ельфів у «Володарі кілець». Ельфи володіють магічними здібностями та можуть виконувати надприродні вчинки, такі як створення заклять та захист від зла. Образ Ельфів також поєднує у собі елементи фольклору та міфології.

У романі "Володар кілець" Дж. Р. Р. Толкіна використовуються елементи міфології та фольклору, щоб створити образи персонажів. Один з таких елементів – міф про Святого Грааля та романтичні легенди – був використаний для створення образів Еовіна та Теодреда.

Міф про Святого Грааля пов'язаний із Легендою про короля Артура та Рицарів круглого столу. Цей міф розповідає про те, як рицарі шукали Святий Грааль – келих, з якого Ісус Христос пив на останній вечері. Легенди про Святий Грааль нерозривно пов'язані з темами пошуку та відданості, що стали важливими мотивами в романі Толкіна [7].

Персонаж Еовін – донька короля Рохану, яка є символом краси та грації. Її образ був створений з використанням романтичних легенд та мотивів Святого Грааля. Вона є прекрасним прикладом традиційної жіночої ролі у фольклорі, яка виступає як мотиватор для головного героя. У романі, Еовін зображена як рятівниця для Арагорна, що відображає традиційну роль жінки у фольклорі.

Теодред – інший персонаж, чиє втілення пов'язано з міфом про Святого Грааля. Він є правителем Рохану, який страждає від тьми, що навколо нього. Образ Теодреда був створений з використанням мотивів Святого Грааля та традиційної ролі правителя в фольклорі. У романі Теодред зображений як людина, яка страждає від зла, але зможе знайти силу, щоб здійснити перемогу.

Використання міфу про Святого Грааля та романтичних легенд дозволило Толкіну створити цікаві та складні образи персонажів, які мають глибину та багатогранність. Еовін та Теодред стали важливими героями роману, які не тільки відображають традиційні ролі у фольклорі, але також відображають ідеї та теми, які були важливими для Толкіна, такі як пошук, відданість та перемога над злом [3].

Загалом, використання міфу про Святого Грааля та романтичних легенд дозволило Толкіну створити образи Еовіна та Теодреда, які відображають традиційні ролі у фольклорі та відображають ідеї, які були важливими для автора. Ці образи стали важливими героями роману "Володар кілець" та є прикладом того, як використання елементів міфології та фольклору може додати глибину та складність до літературних творів [14].

Отже, в англomовному фентезі зустрічається велика кількість образів із британського фольклору. Проаналізувавши і відстеживши еволюцію цих образів, ми можемо скласти загальну картину того, які перетворення на різних етапах літератури зазнавали характерні для британського фольклору образи. І, вивчивши кілька прикладів сучасного англomовного фентезі, ми визначили кінцевий етап перетворення цих образів на даний момент.

Список використаних джерел:

1. Borges, Jorge Luis (1974). Book of Imaginary Beings. Middlesex, England: Penguin Books.
2. Briggs K. M. A dictionary of fairies: Hobgoblins, brownies, bogies and other supernatural

- creatures. London : Penguin, 1994. 481 p.
3. Carpenter H. J. R. R. Tolkien: A biography. London : G. Allen & Unwin, 1977. 287 p.
4. Hemming J. Celtic Myth in Contemporary Children's Fantasy: Idealization, Identity, Ideology. *Folklore*. 2019. Vol. 130, no. 4. P. 427–428. URL: <https://doi.org/10.1080/0015587x.2019.1606516> (date of access: 10.09.2023).
5. Lobdell J. A Tolkien compass: Including J. R. R. Tolkien's Guide to the names in The lord of the rings. La Salle, Ill : Open Court, 1975. 201 p.
6. Shippey T. A. Orcs, Wraiths, Wights: Tolkien's Images of Evil.// J.R.R. Tolkien and His Literary Resonances: Views of Middle-Earth./ George Clark, Daniel Timmons - eds.// Greenwood Press: Westport, CT, 2000, pp. 183-198.
7. Shippey T. A. The Road to Middle Earth. *Critical Quarterly*. 1982. Vol. 24, no. 4. P. 4. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8705.1982.tb01892.x> (date of access: 14.10.2023).
8. Stephens J., Larcom L., Dobson T. Rocky Road to Dublin. Creative Media Partners, LLC, 2015.
9. The Princess and the Goblin Annotated MacDonald. Princess and the Goblin Annotated. Independently Published, 2021.
10. Tolkien C., Tolkien J. R. R. Hobbit. HarperCollins Publishers, 2009.
11. Tolkien C., Tolkien J. R. R. Lord of the Rings. HarperCollins Publishers, 2009.
12. Tolkien J. R. R. Beowulf: The monsters and the critics. Philadelphia : R. West, 1977. 51 p.
13. Tolkien J. R. R. Farmer Giles of Ham. HarperCollins Audio, 2003.
14. Tolkien J. R. R. The Letters. HARPERCOLLINS PUBLISHERS LTD, 1990. 463 p.

ТРАНСФЕРНІСТЬ У «ЛІЛЕЯХ» А. МІЦКЕВИЧА ТА «ЛІЛЕЇ» Т. ШЕВЧЕНКА

Тимчишин Мар'яна Ігорівна

здобувач вищої освіти філологічного факультету
*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна*

Науковий керівник: Вовк Олена Василівна

кандидат філологічних наук, доцент
*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна*

Звернемось до аналізу текстів двох романтиків, в основі сюжету яких – художнє дослідження проблеми переходу через лімінальну зону, і потрактуємо здатність образу до такого переходу, як його «трансферність», а пов'язану з такою дією переміну зовнішніх прикмет героя – трансфігуративністю образу. Маємо на увазі тексти двох балад: «Лілеї» Адама Міцкевича та «Лілея» Тараса Шевченка. Обидва досліджувані тексти використовують метаморфозу. Сучасні погляди на це явище переконують, що перетворення однієї форми на іншу – це лиш частина складного явища переміни образу. Ще В. Пропп назвав перетворення візуальних ознак героя «трансфігурацією». За висновками М. Майстренко, «перевтілення – особливий стан. Не смерть і не життя, а щось середнє між ними з непомітною межею переходу» [1].

Спробуємо дослідити, яким чином трансферність і трансфігуративність образу проявляються у польському та українському тексті? Яка співмірність такого прояву? Як це впливає на естетику образу, на ідею цілого твору?

Одна з балад А. Міцкевича має назву «Лілеї». На могилі в битого пана виростають лілеї» [2]. Автор тут навіть не обмовився, що наслідком вбивства зрадливою жінкою чоловіка є перетворення героя в квіти, які є вихідним образом акту зміни, за логікою мають бути якимось пов'язані з художнім образом жертви (вихідний образ метаморфози). Однак, за текстом, присутня тільки вказівка, що висота лілей залежить від того, наскільки глибокою є могила.

Шевченкова балада передає вхідний образ метаморфози як молоду дівчину, вихідний – лілею. Чеський поет К. Ербен у своєму творі (балада «Лілея», перша половина XIX ст.) зображає героїню, яка також перемінюється в лілею. Як і в тексті Міцкевича, на могилі зростає квітка. Однак у чеській баладі вхідний і вихідний образи метаморфози пов'язані між собою, тому що протагоністка К. Ербена незабаром здійснить зворотну метаморфозу (з квітки у дівчину), повернеться до нашого, живого світу.

Протагоніст Міцкевичевої балади теж приходить до світу живих, проте цей прихід – не результат метаморфози (з лілеї у пана). Пролежавши в могилі більше року, мрець кожної ночі з'являється в своєму замку. Все через те, що не був проведений поховальний обряд. Інакше кажучи, смерть героя не припинила того, що на нього продовжує діяти хронотопний модуль. Трансферністю даного образу є перехід міжсвіття між світами живих і мертвих. Незважаючи на те, що герой стоїть дуже близько із сакральним позачасовим простором, однак не може піти далі, зупиняється на цій межі.

Поява у світі живих вихідця із світу померлих є результатом у трансферній

переміні образу, оскільки два рази впродовж ночі той переходить до різних сфер (від світу померлих до світу живих та назад). У баладі відсутні спостереження за актом трансфігурації, пов'язаним з переходом межі, але, що такий акт відбувся, свідчать представлені наратором певні характерні ознаки образу: чоловік щоночі тиняється двором, стукає, ходить по будинку, чується його ходьба по кімнаті, клич дітей і т.д. Існують у тексті ознаки візуального сприймання трансфігуративності образу: пані бачить, як убитий нею наближається, стає поруч з ліжком, лякає, тримаючи закривавлений ніж. Уся фігура сповнена негативної енергії, яку символізують іскри, що сипляться з рота упира. Третій вимір трансфігуративності образу – дотик: нічна мара шарпає паню, щипає. Усі ознаки підтверджують зображення вихідного образу метаморфози в баладі, а також дії вихідного образу. Ці два елементи модуля метаморфози складають постметаморфозу. Спробуємо відтворити решту елементів модуля.

Акт зміни тісно пов'язаний з переходом кордону світів (трансферність). Прямого опису цієї події у тексті нема, але зате детально змальовано убивство й поховання героя, а потім його появу у світі живих, що вказує на акт переміни «прах» – «живий чоловік». Кризову і критичну ситуації для даної переміни образу створюють ревності чоловіка, його страждання (навіть по смерті) через зраду молодой красуні-дружини. Головною пружиною повернення образу у світ живих – жадоба помсти коханій за нечуваний злочин. Інвертором у цьому модулі – традиційне вміння упирів самоперемінюватися. Вхідний образ метаморфози – «прах», не квіти. Свідченням цього є сцена вінчання молодой вдови, де розбещеність та цинізм молодой героїні сягає вершини, де пані має обрати собі нового чоловіка між братами вбитого пана за допомогою лілей. Але сталося те, чого ніхто не очікував: двоє закоханих парубків вплели ці квіти до своїх вінків. Поява упира посеред білого дня та ще й у костюлі є грубим порушенням у звичних фольклорних уявленнях щодо такого образу. У цей же час дана сцена твору стає підтвердженням переміни «прах – живий пан», хоч ніби мала б бути «лілея – живий пан». Зустріч лілей (їх зірвали з гробу покійника й уплели до вінків) та живого пана в костелі заперечує традицію вхідного і вихідного образів, що повинні бути на різних сторонах кордону світів. Власне акт зміни, будучи переходом крізь міжсвіття, розділює вхідний та вихідний образи (принаймні, візуально). Одночасна наявність у костюлі квітів та живого небіжчика, на чийй могилі росли лілеї, означає те, що для квітів у баладі А. Міцкевича відведена інша роль.

Поява в костюлі під час вінчання живого покійника зайвий раз засвідчує, що у романтичному тексті трансферність і трансфігуративність художнього образу тісно переплітаються, що зовсім не суперечить архетипові переходу межі між світами: входить особа в білому, знайома усім хода, знайома зброя, зупиняється, скоса на всіх поглядає...

Завершується розвиток подій у баладі А. Міцкевича трансферною метаморфозою – за наказом упира до хтонічного світу провалюється кожен з учасників віртуальної шлюбної церемонії включно з костюлом, усіх накрила земля... А зверху вирости лілеї, які стали символом не образу зміненого небіжчика, а звершеною помстою після зради і вбивства.

Щодо Шевченкової балади «Лілея», то трансферність і трансфігуративність художнього образу також актуалізуються у тісному взаємозв'язку. Лілея – центральний образ, що однозначно трактується як вихідний у переміні «дівчина – лілея», бо має всі ознаки трансфігурації. Через дії вихідного образу – розмову Лілеї з Королевим Цвітом – розкривається ознака трансферності: присутності у тексті художнього відтворення архетипу переходу межі між світами (того, що був до

переміни, і того, що настав після переміни). Сфери перебування образу у тексті зображено при допомозі двох кольорових тональностей: світ людей є темно-сірим, для світу квітів притаманний ніжний білий і червоно-рожевий кольори, які символізують палітру енергії. Чистий і ніжний образ Лілеї весь час намагається осяяти своїм дивним світлом той світ, що тепер лежить по той бік лімінальної зони, світ своїх безрадісних дитячих років, яким керує Цар Гріха, не відкрито виражений в баладі. Енергія любові та краси протиставлена у тексті жорстокості, облуді, насиллю і цинічності. Усвідомлення акту зміни є символом, через який проявляється велика Божа благодать, яка в неочікуваний спосіб зійшла на безталанну протагоністку.

Через трансфігурацію протагоністки Т. Шевченка (тільки в формальному аспекті) розділено обидва головні образи, тобто образ дівчини і лілеї. Вхідний та вихідний образи тісно дуже переконливо пов'язані між собою, тому їх можна сприймати єдиним цілим. При сприйнятті дівчини увага прикута не тільки до її зовнішнього вигляду. Людським еталоном краси будь-якої дівчини, незважаючи на такий вагомий фактор як візуальна гармонія між пропорціями і лініями фігури, виступає її цнота. Тому бачимо контрастність у ставленні до збезчещеної дівчини, яка помирає біля плоту, та до лілеї: «Зимою люде... Боже мій // В хату не пустили. // А весно, мов на диво, // На мене дивились».

Висновок. Сам акт перемін у тексті Шевченка цілком відрізняється від того, як з'являються лілеї в баладі Міцкевича, Ербена чи Гейбеля, твір якого «Багач із Кельна» Григорій Нудьга трактував як найближчий до Шевченкової «Лілеї» «за змістом, і образами», а також за «одними і тими ж символами» [2]. У Міцкевича, як ми вже переконалися, лілеї посіяла пані на гробі своєї жертви; у Ербена та Гейбеля квіти також виростають на гробі. А в Шевченка: «...Я умерла // Зимою під тином, // А весною процвіла я // Цвітом при долині...». Розповідь про переміну самим об'єктом переміни – найбільший аргумент на користь безперечного здійснення метаморфози «дівчина» – «лілея».

Трансферна ознака образу у тексті Шевченка також цілком відрізняється від трансферності образу в баладі Міцкевича, де герой опинився на межі існування й не-існування. Дівчина у Шевченка, коли перемінюється у квітку, все одно є «на сім світі», незважаючи на змінений вигляд. Зазнавши трансфігурації, образ дівчини не переходить лімінальної зони, а світ квітів допоміг її душі відчувати всю жахливість контрасту попереднього й теперішнього життя. В людському світі героїня не ставила перед собою ті питання, що роздирають душу по метаморфозі. Саме ця низка питань протагоністки в Шевченковій баладі «Лілея» є великим одкровенням, своєрідною людською Євангелією Любові. Наділена цією великою незгасною любов'ю до людей, героїня знаходить у собі силу пробачити вчинені щодо неї дії, весь біль і страждання. Завдяки цій любові внутрішня суть образу може здійснити оте «трансферо», той перехід поміж світами, пройти крізь невидимий, проте відчутний, больовий кордон.

Список використаних джерел:

1. Майстренко М. Шевченко і античність. Одеса, 1992. 296 с.
2. Нудьга Г. Українська балада. К., 1970. 260 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТРОПОНІМІВ У ВІРШАХ, ПРИСВЯЧЕНИХ ДРУЗЬМ БОРИСА ЧИЧИБАБІНА

Юр'єва Ж.А.

викладач

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, Україна*

Про ідіостиль лірика можуть розповісти оніми, які використовуються у творах. Власні назви створюють ліричний простір поетичного тексту. Важливі функції онімів: сприяння формуванню художніх образів, співвідношення описаних подій з місцем, часом і соціальним середовищем, створення біографічних посилань та лінгвокультурних зв'язків. Однією із значних груп онімної системи є антропоніміка. При складанні словника онімів, представлених в ідіостилі Бориса Чичибабіна, відомого поета-дисидента, який брав участь у правозахисному русі, ми проаналізували антропоніми – імена друзів лірика.

Ми розглянули антропоніми – імена поетів: *«Их свечи блестками парят, / и я мою зажгу, / чтоб бедный Галич был бы рад / упавшему снежку»*. («Сияние снегов», 1979) [1, с. 309]; *«Не знаю впредь, предам ли струшу ли: / страна у нас передовая, – / но как мы песни эти слушали, / из уст в уста передавая! // Как их боялись – вот какая вещь – / ввали, хапужники, невежды! / Спасибо, Александр Аркадьевич, / от нашей выжившей надежды»*. («Посмертная благодарность А.А. Галичу», 1988) [1, с. 385 – 386]. Борис Олексійович Чичибабін і Олександр Аркадійович Галич зустрілись у кінці 60-х років минулого століття. Це знайомство стало важливою моральною підтримкою для поетів. Вони дружили сім'ями, приймали участь у літературних зустрічах, на яких виступали зі своїми чудовими віршами і піснями. Чичибабін ставив ім'я відомого лірика, драматурга в один ряд з іменами Солженіцина і Сахарова. Борис Олексійович вважав Олександра Аркадійовича рідною душею. І у віршах Чичибабіна, і у творах Галича постійно присутня боротьба за справедливість і свободу у вираженні думок і почуттів.

Імена поетес: *«Марленочка, не надо плакать, / мой друг большой. / Все – суета, все – тлен и слякоть, / живи душой»*. («Марленочка, не надо плакать», 1972) [1, с. 198]; *«Зина Миркина»* («Зина Миркина», 1975) [1, с. 248]; *«Здравствуй, душенька с телешком / и телешко с душенькой! / Здравствуй, Дусенька с Олешком / и Олешек с Дусенькой!»* («Здравствуй, душенька с телешком...», 1984) [1, с. 558]. Вірші Чичибабіна пронизані співчуттям та сумом. Він з ніжністю звертається до поетеси и перекладача Марлени Давидівни Рахліної. Лірик вдячний поетесі Зінаїді Міркіній, від якої почув молитву, і полюбив усім серцем, прийнявши слова Христа із захопленням. Чичибабін ласкаво називає своїх друзів Євдокію МIRONІВНУ ОЛЬШАНСЬКУ та її чоловіка Олега Степановича Ричуна. Євдокія Ольшанська була керівником клубу поезії «Джерело». Під час поїздки до Києва Борис Олексійович та Лілія Семенівна були бажаними гостями у Ольшанської.

Імена письменників: *«Но лишь тогда в Начале будет Слово, / когда оно готово Богом стать, – / вот почему писателя Шарова / пришла пора, открыв, перечитать»*. («Памяти друга», 1973, 1984) [1, с. 351]; *«Я плачу о душе, и стыдно мне, и голо, / и свет*

во мне скорбит о поздней той поре, / как за моим столом сидел, смеясь, **Мыкола** / и тихо говорил о поправном добре». («Я плачу о душе, и стыдно мне, и голо...», 1977–1978) [1, с. 279]; «Молюсь – и молитва в листве сохранится / без фальши оттенка – / о том, чтоб не смог улететь за границу / **Мыкола Руденко**». («Молитва за Мыколу», 1987) [1, с. 376]; «Пока не престану молиться о том я, / **Мыкола** с Раисой / не бросятся в неть из родного бездомья, / с земли украинской». («Молитва за Мыколу», 1987) [1, с. 378]. У Чичибабіна були чудові друзі-однодумці: улюблений казкар, прозаїк Олександр Шаров (Шер Ізраїльович Нюренберг) і український письменник, правозахисник Микола Данилович Руденко. Лірик перебував у листуванні та безперервно творчому спілкуванні, коли не міг зустрітися з ними.

Ім'я дружини Бориса Чичибабіна: «И хоть я из тех самых зануд, / но, за что-то святое жалея, / есть мне чудо, что **Лилей** зовут, / с кем спасеннее всех на земле я». («Защита поэта», 1973) [1, с. 216]. Лілія Семенівна Карась-Чичибабіна допомогла подолати кризу, коли поет був близький до самогубства. Вона – дійсно самовідданий друг і однодумець.

Ім'я громадського і політичного діяча: «И пусть твой добрый смех от наших глаз упрятан, / от смеха твоего со света спал туман. / Нет лучшего добра, чем быть герою братом, / И горю места нет, где дышит **Алтунян**». («Генриху», 1981) [1, с. 333]. Дисидент, «антисоветчик» Генріх Алтунян познайомився з Борисом Чичибабіним після відсідки. Відкрито говорити про свою громадянську позицію – ця риса поета особливо була дорога Алтуняну. Чичибабін не боїться переслідувань, дружить з татарами і у «Кримських прогулянках» стверджує, що Крим без татар не Крим.

Ім'я харківського драматичного актора: «С дорогой, **Леша Пугачев**, / и здравствуй, и прощай! / Кто знает, брат, когда еще / приду к тебе на чай. // Тобой одним в краю отцов / мне красен гиблый край. / С дорогой, **Леша Пугачев** / и здравствуй, и прощай! // За то, что чуешь Бога зов / сквозь вой недобрых стай, / С дорогой, **Леша Пугачев** / и здравствуй, и прощай! // Но все забьет в конце концов / зеленый молочай... / С дорогой, **Леша Пугачев** / и здравствуй, и прощай!» («Посошок на дорожку Леше Пугачеву», 1978) [1, с. 288]. До кола найближчих друзів Чичибабіна увійшов наприкінці 50-х – початку 60-х років харківський драматичний актор Леонід Пугачов. Саме він поклав на музику і співав тюремно-табірні вірші «Махорка», «Красные помидоры кушайте без меня».

Ім'я харківської актриси: «Пью за Хьюза, Хикмета и Гарсиа Лорку, / ... за твою красоту, **Александра Петровна!** // Неуклончивый друг мне судьбою подарен, / и за ддужбу с тобой я судьбе благодарен, / и люблю твой талант, задушевный и вещный, / и свищу тебе в лад свои лучшие вещи». («Александре Лесниковой», 1965, 1990) [1, с. 546 – 547]. Олександра Леснікова – відомий у Харкові майстер художнього слова, включила вірші Чичибабіна у свій репертуар і читала їх із задоволенням.

Ім'я харківської співачки: «О, мне бы хоть горстку с души соскрести, / в чем совесть повинна. / Прости мне, Марлена, и Генчик, прости, / и **Шмеркина Инна**». («9 января 1980 года», 1980) [1, с. 315]. Фаїна (Інна) Шмеркіна у колі друзів Чичибабіна успішно співала. Вона – дуже тонка, ранима людина, тому іноді Шмера, як називали її друзі, ображалась, коли під час її виступу Чичибабін з друзями щось бухтів, або викрикував. Згодом Борис Олексійович зрозумів її ціну і соромився своєї поведінки.

Ім'я працівника бібліотечного колектора: «На Павловом поле, / **Наташа**, на Павловом поле / мы жили бок о бок, но все это было давно. / Мы стали друзьями, молясь о покое и воле, / Но свет их изведать живым на земле не дано». («На Павловом

поле, Наташа, на Павловом поле», 1973) [1, с. 224 – 225]; «Уста твои да не ужалит ложь, / но да сластит их праздничная чаша. / Ты тем вином натешисься ль, **Наташа?** / А старых дружб водой не разольешь». («Наташе», 1964) [с. 138]. Працюючи у бібліотеці, Наталья Іванівна Смирська мала змогу спілкуватися і співпрацювати з Чичибабіним, радуючи поета книжковими новинками.

Матеріал показує, що антропоніміка займає певне місце в організації онімосфери Бориса Чичибабіна.

Список використаних джерел:

1. Чичибабин Б.А. Собрание стихотворений [сост. Л.С. Карась-Чичибабина; вступ. ст. С.Н. Буниной; коммент. Л.С. Карась-Чичибабиной, С.Н. Буниной]. Харьков: Фолио, 2009. 890 с.

СЕКЦІЯ XVII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

EFFECTIVENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN COMPARISON WITH TRADITIONAL FOREIGN LANGUAGE TEACHING METHODS

Nataliia Sarnovska

ORCID ID: 0000-0001-7278-5183

Lecturer

Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

In the ever-evolving field of education, technology has become an indispensable tool for both teachers and learners. One area where technology, in particular artificial intelligence (AI), has had a significant impact is in the teaching and learning of foreign languages. It is important to note the effectiveness of artificial intelligence compared to traditional methods of teaching foreign languages.

Artificial intelligence, capable of processing and analyzing vast amounts of data, has led to a new generation of tools for foreign language learning. These tools range from language learning apps to chatbots and virtual language tutors. Here are some of the major ways in which artificial intelligence is transforming language education:

Personalized learning: AI-driven platforms can tailor lessons to the learner's individual needs. Through constant assessment, these systems adapt to the learner's pace, strengths and weaknesses, providing a personalized approach to learning.

Immediate Feedback: Traditional language learning often lacks real-time feedback. Conversely, AI provides instant correction and guidance, allowing learners to correct mistakes as they occur.

Enhanced Engagement: Gamification elements and interactive features in AI language learning apps make the process more engaging and enjoyable, encouraging regular practice. "Gamification reinforces important educational skills like problem-solving, collaboration, and communication" [3].

Accessibility: AI language learning tools are available 24/7, allowing learners to study at their convenience. This flexibility can be particularly beneficial for busy university students.

Big Data Analysis: AI systems can analyze learner data to identify patterns and areas where students commonly struggle. This information can be used to improve course materials and teaching methods.

Traditional methods of teaching foreign languages often rely on in-person instruction, textbooks, and rote memorization. While these methods have been effective for generations, they come with certain limitations:

One-Size-Fits-All: Traditional classroom settings often follow a standardized curriculum, which may not cater to individual learning styles and paces.

Limited Immersion: Full language immersion can be challenging to achieve in a classroom setting. This is where AI language learning apps can offer a more immersive experience.

Lack of Real-Time Feedback: Traditional classrooms may not provide immediate correction and feedback, leaving students unaware of their mistakes until much later.

Resource Constraints: Effective language teaching can require extensive resources, such as native-speaking instructors and language labs. AI can help bridge this resource gap.

The effectiveness of AI in language learning is a topic of ongoing research. Some studies indicate that AI-powered language learning tools can be as effective as traditional methods, if not more so, for specific aspects of language acquisition. “AI has the potential to transform the functioning of the education system, increase the competitiveness of institutions and empower teachers and students at all levels” [1]. However, it’s important to note that AI is not a complete replacement for human instructors. A balanced approach that combines the strengths of both AI and traditional teaching methods may be the most effective. Speaking of teachers, it should be noted that “AI can complement rather than replace them” [2].

In conclusion, AI has revolutionized the way foreign languages are taught and learned. The effectiveness of AI in comparison with traditional methods depends on various factors, including the individual’s learning style and the specific language skills being developed. AI offers personalized, interactive, and accessible language learning experiences, which can significantly benefit university students seeking to master foreign languages. However, the integration of AI should be part of a broader educational strategy that values the unique contributions of both technology and human instruction. The future of foreign language education is likely to be a harmonious blend of AI and traditional teaching methods, offering students the best of both worlds.

References:

1. Kushmar, L.V., Vornachev, A.O., Korobova, I.O., & Kaida, N.O. (2022). Artificial Intelligence in Language Learning: What Are We Afraid of. Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on CALL (8). 262-273., <https://dx.doi.org/10.24093/awej/call8.18>.
2. Lucas Kohnke, Benjamin Luke Moorhouse, Di Zou. (2023). Exploring generative artificial intelligence preparedness among university language instructors: A case study, Computers and Education: Artificial Intelligence (5). <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100156>.
3. Thurairasu, V. (2022). Gamification-Based Learning as The Future of Language Learning: An Overview. European Journal of Humanities and Social Sciences, 2(6), 62–69. <https://doi.org/10.24018/ejsocial.2022.2.6.353>.

МУЗИКОТЕРАПІЯ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Нікітнюк Таїсія Ростиславівна

студентка спеціальності «Музичне мистецтво»
*Фаховий коледж «Універсум» Київського університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна*

Кифенко Анна Миколаївна

канд. пед. наук
*Фаховий коледж «Універсум» Київського університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна*

Система музичного виховання – це багатоскладове та складне за структурою явище, яке характеризується синергетичним зв'язком діяльності педагога та учня. Музика є потужним засобом виховання та розвитку учнівської молоді. «Велич мистецтва, мабуть, найяскравіше виявляється в музиці», – писав Й. В. Гете. За Т.Гаміною, мистецтво – це особлива організація переживань, що має свою систему правил, умовностей і обмежень. І в кожному мистецтві є своя логіка, свої закони й поняття, без розуміння яких сприйняття мистецтва доступне не всім, а вплив утруднюється й стає малоефективним [Гаміна с. 82]. Музичне мистецтво в образно-звуковій формі відображає й узагальнює досвід емоційного ставлення до навколишньої дійсності. Тому, саме в музичній діяльності дитина має можливість найкраще реалізувати притаманну їй потребу в самовираженні. Залучення учнівської молоді до різних видів музичної діяльності створює широкі можливості для проявів та розвитку їх творчої активності. В.Сухомлинський вважав, що в структурі людських художніх смаків музика посідає перше місце, випереджаючи інші види мистецтва. Вона виступає компонентом багатьох інших синтетичних видів мистецтв, формує середовище, створює унікальні умови для людського суспільства сприймати прекрасне в житті й мистецтві, допомагає людині стати чуйною, впливає на всі складові її психіки – уяву, почуття, мислення, волю, здібності.

Термін «музикотерапія» має греко-латинське походження і в перекладі означає «лікування музикою», характеризується, як правило, дуже об'ємним змістом, який включає в себе процес міжособистісного спілкування; метод, що використовує музику в якості засобу корекції емоційних відхилень, страхів, рухових і мовних розладів, відхилень у поведінці особистості; комунікативну систему; невербальну форму комунікації, яка у певних почуттях і людських взаєминах є більш результативною, ніж мовне спілкування.

Теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників засвідчує наявність кількох напрямків досліджень щодо впливу музикотерапії на організм, душевний стан, інтелектуальну діяльність, естетичні потреби людини. Одним з перших, хто пояснив лікувальний ефект музики, був Піфагор. Він стверджував, що музика підкоряється вищому закону (математиці) і відновлює в організмі людини гармонію. А давньогрецький лікар Гіппократ лікував музикою

безсоння та епілепсію.

Цікавими є дослідження впливу релігійної музики на особистість. Доведено, що знаменний спів, григоріанський хорал, хорова музика доби Бароко відновлює душевну рівновагу, дарує відчуття спокою [Кифенко с. 28]. Якщо порівнювати музику з ліками, то релігійна музика – анальгетик у світі звуків, вона полегшує біль. А спів веселих пісень допомагає при серцевих недугах, сприяє довголіттю. Але найбільший ефект на людину надають мелодії Моцарта. Цей музичний феномен, до кінця ще не пояснений, так і назвали – «ефект Моцарта».

У процесі хорового співу учнівської молоді, спів в унісон певним чином позначається на емоційному стані співаків. Це виражається в тому, що люди, які співають разом, починають краще «відчувати один одного», жити ніби одними емоціями [Гриньова с. 22]. Безпосереднє «живе» колективне виконання або слухання фольклорних творів (календарно-обрядових, народних пісень) сприяє творчому натхненню, породжує емоції, радість творчості, підсилює переживання, думки, має лікувальні властивості. Тому, що краса мелодики українських народних пісень злилася з життям. У них звучить жива, сповнена барв та істини, яскрава народна історія, яку ми відчуваємо всім серцем, на генетичному рівні.

Заслугує уваги творчість сучасного диригента, музикотерапевта Стефана Недериці, який першим винайшов і втілює ідею поєднання класичної музики і звуків природи (спів пташок, дельфінотерапія).

Сучасні науковці виокремлюють два види музикотерапії:

Пасивна музикотерапія припускає сприйняття музики з корекційною метою. Розрізняють три форми рецептивної психокорекції: комунікативну – спільне прослуховування музики, спрямоване на підтримку взаємних контактів, взаєморозуміння і довіри; реактивну – спрямовану на досягнення катарсису; регулятивну – сприяє зниженню нервово-психічної напруги. Пасивну групову музикотерапію краще проводити у формі регулярного прослуховування музичних творів. Активна музикотерапія передбачає безпосередню участь в різних видах музичної діяльності, зокрема: співах, музичних рухах, інструментальному музикуванні.

Вплив музики на учнівську молодь важко переоцінити. Зацікавленість музикою підростаючого покоління є важливим фактором душевного та фізичного здоров'я особистості. Урок музичного мистецтва – це своєрідна музикотерапія. Спів улюблених пісень на уроці чи в позаурочний час є одним із видів активної музикотерапії – вокалотерапією. Рухи під музику – кінезотерапія, а якщо учень грає на музичних інструментах то це – інструментальна музикотерапія. Але, однією з головних вимог результативності музикотерапевтичних уроків є дотримання гедоністичного підходу. Якщо учень більше усміхається та відчуває радість і задоволення, то він здоровіший, психічно і фізично. Головним завданням педагога є розкриття позитивної, душевної сфери учнів. Тому що, емоції, у житті школярів відіграють важливу роль у розумінні навколишнього світу, вони є головним механізмом внутрішньої регуляції психічної діяльності та поведінки, котра направлена на задоволення власних потреб, на формування здорової самооцінки.

Отже, музикотерапія як один із інноваційних технологій навчання та виховання є рушійною складовою фізичного, психічного, емоційного, інтелектуального, соціального, естетичного і духовного розвитку учнівської молоді.

Список використаних джерел:

1. Верстюк А. Музика – помічник у вихованні дітей / А. Верстюк // Обдарована дитина. – 2019. – 4. – С. 55-66.
2. Гаміна Т.С. Музикотерапія як складова артсинтезтерапії / Т.С.Гаміна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2019. – №11 (174). – С. 82-90. 3.
3. Кифенко А. М. Хорове виконавство як художньо-комунікативний процес. Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф.О. М. Олексюк / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2017. Вип 3.
4. Музикотерапія як складова здоров'язберезувальної технології виховання студентської молоді / В. Гриньова // Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 16. - С. 20-28.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ MICROSOFT TEAMS

Яненко Ярослав Васильович

доктор наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики та філології
Сумський державний університет, Україна

Процес організації онлайн-навчання студентів за умов повномасштабної війни характеризується підвищенням значення самостійної роботи студентів із використанням сучасних інтернет-технологій. При цьому певною проблемою може стати розміщення навчальних матеріалів та завдань на різних технічних засобах і платформах (лекції у Google Meet, презентації до них – на Google Диску, листування зі студентами – через пошту або месенджери тощо). Особливу актуальність це набуває у контексті перспектив реформ, що проводяться МОН України, зокрема, це стосується поступової відмови від заочної форми навчання в університетах та її заміну на дистанційну форму навчання із використанням сучасних інтернет-технологій.

Відповідно, метою роботи є визначення особливостей використання у процесі організації самостійної роботи студентів платформи Microsoft Teams як засобу, здатного технічно об'єднати усі види навчальних матеріалів для студентів.

Передусім варто відзначити умови, у яких відбувалося активне впровадження платформи Teams у освітній процес. Зокрема, «Microsoft Teams було представлено незадовго до кризи COVID, і через цю ситуацію викладачам довелося швидко прийняти та використовувати цю нову форму технологій дистанційної освіти» [1, с. 694]. Наприклад, у навчальних закладах Німеччини при вирішенні проблеми переходу на онлайн-освіту під час епідемії коронавірусу «вихід був знайдений досить швидко: Управління сенату з питань освіти, молоді та науки дозволило використовувати на персональних і робочих пристроях платформу Microsoft Teams» [2, с. 377].

Автор використовував Microsoft Teams у навчальному процесі, зокрема у організації самостійної роботи студентів, під час викладання дисциплін «Мистецтво реклами», «Практика рекламної та ПР-діяльності» тощо у Сумському державному університеті (2022-2023 навчальний рік). У поточному навчальному році автор продовжує використання Microsoft Teams у процесі викладання обов'язкових дисциплін за освітньою програмою «Реклама і зв'язки з громадськістю» спеціальності 061 Журналістика та дисциплін за вибором студентів. Відповідно, у процесі навчання по кожній дисципліні була створена окрема команда у Microsoft Teams, куди було підключено студентів з певної академічної групи за наявними корпоративними університетськими аккаунтами у Microsoft.

Для самостійної роботи студентів у Microsoft Teams було розміщено навчальні матеріали – записи відеолекцій, завдання з тем практичних занять для можливості їх здачі у асинхронному режимі, завдання з самостійної роботи (творчі проекти).

Використовуючи Microsoft Teams, студенти мали можливість за допомогою однієї платформи здати завдання, отримати коментар та оцінку від викладача, а також бачити усі свої виконані й невиконані завдання та отримані оцінки.

На мій погляд, саме платформа Microsoft Teams може бути основою для організації навчання студентів за дистанційною формою. Використання Microsoft Teams у якості платформи для дистанційної освіти дозволяє розміщувати навчальні

матеріали, записи лекцій, завдання для самостійної роботи тощо з доступом до них не будь-кому, а лише зареєстрованим користувачам, що мають корпоративний університетський аккаунт у Microsoft.

Однією з важливих технічних особливостей ефективного використання викладачами платформи Microsoft Teams є можливість формування в університетській системі Microsoft академічних груп студентів для підключення до команди дисципліни у Teams відразу усієї групи студентів – на відміну від ситуації, коли викладач має підключати кожного студента окремо (що не досить зручно при значній кількості студентів, які вивчають дисципліну).

Висновки. В результаті нашої роботи визначено основні особливості використання у процесі організації самостійної роботи студентів платформи Microsoft Teams, зокрема необхідність створення окремих команд для кожної дисципліни, підключення студентів до команд дисциплін за наявними корпоративними університетськими аккаунтами у Microsoft, можливість розміщення різних видів навчальних матеріалів, коментування та оцінювання викладачем виконаних завдань, призначених для самостійної роботи студентів.

Практичне значення роботи полягає у можливості її використання у процесі організації онлайн-навчання студентів, зокрема їх самостійної роботи з використанням платформи Microsoft Teams.

Список використаних джерел:

1. Marcinkovic B., Abersek B., & Pesek I. (2021) The satisfaction of primary school teachers with the introduction and use of ms teams in distance education. In 44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology. P. 694-698.
2. Сучкова С., Сучкова О. (2023) Дистанційна освіта в умовах пандемії та надзвичайних ситуацій у Федеративній Республіці Німеччина на прикладі платформи Microsoft Teams. Distance Education in Ukraine: Innovative, Normative-Legal, Pedagogical Aspects. Vol. 2. P. 376-383.

ОСНОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Дригач Тетяна Григорівна

ORCID ID: 0000-0002-0278-2777

кандидат педагогічних наук, старший викладач, старший
викладач кафедри математики та фізики
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків, Україна

Крайник Поліна Вікторівна

здобувач фахової передвищої освіти педагогічного відділення
Харківський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна

Основи Нової Української Школи (далі НУШ) залишається актуальною темою для України, особливо в контексті реформування освітньої системи. НУШ є концепцією освітнього реформування, яка була запроваджена в Україні з метою сучасного оновлення навчального процесу та підготовки учнів до життя в сучасному світі.

З початку вересня 2017 року в Україні стартували роботи 100 пілотних шкіл за новим Державним стандартом початкової загальної освіти, який передбачає впровадження Концепції Нової української школи. Першим кроком у цей світ для учнів відчиняє вчитель початкових класів. Він повинен бути готовий до індивідуального та особистісного розвитку, а також професійного самовдосконалення, а також володіти базовими компетентностями, властивими вчителю початкових класів, а саме [1]:

- професійно-педагогічна компетентність;
- соціально-громадянська кваліфікація;
- загальнокультурна кваліфікація;
- мовнокомунікативне володіння;
- психологічно-фасилітативна кваліфікація;
- підприємницька справність;
- інформаційно-цифрова вправність.

Нова українська школа трактується, як особливе освітнє середовище, абсолютно нові умови навчання зі зміненим підходом до викладання предметів [2].

Основні принципи нової української школи [3] відображені в табл.1.

Таблиця 1

Основні принципи «Нової української школи»

№	Принцип	Поняття
1	Компетентнісний підхід	Освітні програми розробляються з фокусом на розвиток конкретних компетенцій, необхідних для успішного функціонування в сучасному світі, таких як критичне мислення, комунікативні навички, цифрова грамотність та інші.
2	Гнучкість навчання	Учні мають можливість вибирати свій навчальний шлях та предмети, які їх цікавлять. Це дозволяє кожному учневі розвивати свої сильні сторони та індивідуальні інтереси.
3	Інклюзивність	Реформа спрямована на створення умов для навчання кожного учня, незалежно від його особливостей та потреб. Педагоги отримують підтримку та інструменти для роботи з учнями з різними стилями навчання.

Продовження табл. 1

Основні принципи «Нової української школи»

№	Принцип	Поняття
4	Розвиток критичного мислення та творчості	Освітній процес спрямований на стимулювання аналітичного мислення та творчі здібності кожного здобувача освіти.
5	Активна участь учнів	Учні беруть активну участь у власному навчанні, ставлять питання, вирішують завдання та самостійно обирають свій навчальний шлях.
6	Розвиток особистості	Навчальний процес спрямований не тільки на набуття знань, але й на розвиток особистісних якостей, таких як відповідальність, комунікабельність, самоконтроль тощо.
7	Застосування сучасних технологій	Застосування інформаційних та комунікаційних технологій є важливою частиною навчального процесу.

У центрі освіти та виховання учнів обов'язково має стояти особистість кожної дитини, яка відвідує навчальний заклад. Важливо, щоб навчання було комфортним, для здобувачів знання, яке можна використовувати в житті, а також вчитися критично мислити, висловлювати свою думку та встояти за неї. Тому у навчальному процесі використовуються нові підходи, методи та технології. Широко впроваджуються інтерактивні методи навчання, які стимулюють активність учнів, покращують їхню мотивацію та сприяють підвищенню результативності навчальної діяльності [1].

Оточення впливає на людину, може бути позитивним або негативним. У педагогічному контексті цей вплив може бути випадковим або спеціально організованим та цілеспрямованим. Тому важливо в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу створити таке оточення, яке сприятиме розвитку особистісних цінностей зростаючої особистості та буде відзначатися переважаючим позитивним впливом. Особливо це важливо в системі початкової освіти, де виховання через приклад має пріоритетне значення. Діти молодшого шкільного віку особливо схильні до наслідування поведінки оточуючих [2].

Ключові компоненти нової української школи охоплюють дев'ять важливих елементів [2]:

1. Сучасна освіта спрямована на розвиток компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.
2. Фокус на індивідуальних потребах учня та централізація уваги навколо дитини в освітньому процесі.
3. Вчителі мають бути мотивовані та мати можливість для творчого розвитку.
4. Нова організаційна структура школи сприяє засвоєнню нового матеріалу та набуттю компетентностей для успішного життя.
5. Систематичний виховний процес, який формує цінності в учнів.
6. Справедливий розподіл громадських коштів, що гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей.
7. Децентралізація та ефективне управління, що надають школі реальну автономію.
8. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечує всі необхідні умови, засоби та технології для навчання не лише в приміщенні навчального закладу.
9. Педагогіка, побудована на партнерстві між учнем, вчителем та батьками.

Втілення поданих компонентів пов'язана з використанням нових професійних ролей вчителем. Роль вчителя представляє собою набір офіційно схвалених стандартів, які встановлюють вимоги до професійної поведінки педагога. Ця поведінка орієнтована на контроль і відображення власних уявлень та оточення щодо цієї ролі, а також на необхідні дії у конкретних педагогічних ситуаціях. Впровадження педагогіки партнерства, компетентнісного та особистісно

орієнтованого підходів в Новій Українській Школі вимагає від вчителя виконання нових професійних ролей, таких як фасилітатор, тьютор, коуч, модератор. [4].

Результати теоретичного аналізу вказують на те, що Основи Нової Української Школи залишаються актуальними для освітньої системи України. Нова українська школа розглядається, як унікальне освітнє середовище, що впроваджує абсолютно нові умови навчання з використанням переглянутих підходів до викладання предметів. Проте важливо відзначити, що велика кількість вчителів стикається з труднощами у реалізації нових професійних ролей, що створює необхідність у подальшій перепідготовці. Дослідження професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи наголошує на важливості вдосконалення цього процесу з метою формування їх здатності ефективно втілювати нові професійні ролі в рамках Нової Української Школи.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya / уклад. : Софій Н. З., Онопрієнко О. В., Найда Ю. М., Пристінська М. С., Большакова І. О; за ред. Бібік Н. М. - К: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. - 206 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>.
2. Феньов Я.І., Шипович М.В. Наукові основи освітнього середовища за концепцією НУШ: стаття. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7673/1/Scientific_bases_of_the_organization_of_the_educational_environment_according_to_the_concept_of_NUS.pdf.
3. Дубровська Л. О., Дешко О. О. Проблема готовності вчителів початкових класів до впровадження ідей реформи Нової української школи // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2018. № 3. с. 23-27. URL.: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/958/1/6.pdf>.
4. Лимар Ю.М., Чекан Ю.М. Нові професійні ролі вчителя в умовах Нової української школи // Теорія та методика професійної освіти : зб. наук. праць. Випуск 15. Т. 2. 2019. с.100-103. URL: <https://cutt.ly/NwQLnJrX>.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПРАКТИЧНІ ПРИКЛАДИ

Гайович Галина Василівна

ORCID ID: 0000-0003-0135-6191

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри інновацій,
інформаційної діяльності в освіті та навчання за міжнародними проектами
*Інститут державного управління та наукових досліджень
з цивільного захисту, м. Київ, Україна*

Романюк Наталія Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8598-7275

викладач кафедри інновацій, інформаційної діяльності
в освіті та навчання за міжнародними проектами
*Інститут державного управління та наукових досліджень
з цивільного захисту, м. Київ, Україна*

Малярєнко Ольга Володимирівна

майстер виробничого навчання

*Кременчуцьких територіальних курсів ЦЗ та БЖД II категорії НМЦ ЦЗ та БЖД
Полтавської області, м. Кременчук, Україна*

Ладур Олена Іванівна

Завідувач

*Кременчуцьких територіальних курсів ЦЗ та БЖД II категорії НМЦ ЦЗ та БЖД
Полтавської області, м. Кременчук, Україна*

Анотація. У статті проаналізовано особливості навчання дорослих у сфері цивільного захисту, розглянуто окремі інтерактивні методики, що використовуються педагогічними працівниками Навчально-методичного центру сфери цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (далі – НМЦ ЦЗ та БЖД) під час проведення занять, представлено приклади практичних завдань. У дослідженні зроблено висновок, що використання в освіті дорослих сучасних методів навчання сприяє отриманню свідомих знань та засвоєнню практичних навичок для правильного поведіння у випадку загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації.

Україна як держава, на території якої вже другий рік іде війна, перебуває у постійних змінах та пошуках нових ефективних форм і методів роботи в нових умовах. Разом із трансформацією суспільства перебудовуються й різні сфери життя. У цій статті проаналізуємо особливості навчання дорослих у сфері цивільного захисту. Метою роботи є опис та розгляд прикладів застосування новітніх методів навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, що використовуються на практиці педагогічними працівниками НМЦ ЦЗ та БЖД, зокрема у м. Кременчук Полтавської області.

Проблеми й тенденції функціонування та розвитку освіти у різні часи, зокрема й освіти дорослих, досліджували вітчизняні вчені, зокрема, Л. Антонюк, І. Вакарчук, Л. Ващенко, І. Гавриш, Т. Десятов, А. Іщенко, О. Коваленко, В. Кремень, О. Локшина,

В. Луговий, Т. Лукіна, О. Ляшенко, В. Мадзігон, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, О. Огієнко, В. Олійник, П. Полянський, Л. Шинкаренко, Т. Яровенко та інші [1]. Освіта дорослих є чинником, який забезпечує безпосередній розвиток особистості й визначає шляхи реалізації та оновлення цього процесу. Її сутність передбачає не лише наявність економічного підґрунтя, а й реалізацію морально-розвивальної функції, що уможливорює удосконалення знань, умінь та навичок особистості шляхом поступового збагачення попередньо набутих знань і вмінь.

Людина здатна набувати нові знання, розширювати світогляд в усі періоди свого життя, а під час професійної діяльності поглиблювати досвід, за потреби, оволодівати новими й суміжними професіями. Ефективність навчання дорослих залежить від багатьох чинників – мотивації, рівня підготовленості, прагнення навчатися, підвищувати свій професійний рівень, а відтак вимагає різних підходів і принципів у реалізації цілей навчання [2].

Галузь педагогічної науки, яка вивчає особливості навчання цієї категорії, називається андрагогікою. Андрагогіка об'єднує знання про специфіку навчання дорослої людини з урахуванням її віку, освітніх та життєвих потреб, реальних можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду, психіки і фізіології [3]. Важливою умовою ефективності навчання дорослих є чітке визначення його мети: чим конкретніше визначено завдання й сплановано результати навчання, тим кращих результатів вдається досягти [4, с. 159-172].

Основним завданням курсів цивільного захисту є підготовка дорослих людей до дій у надзвичайних ситуаціях. Для проведення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, враховуючи умови воєнного стану, важливо використовувати інноваційні методи. Окремі сучасні форми й методи організації освітнього процесу представлено в статті «Інноваційні методи навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях в умовах воєнного стану» [5]. Окрім того, проводячи функціональне навчання, заняття за програмою спеціальної підготовки або ж надаючи методичний супровід заходів практичної підготовки на підприємствах, в установах, організаціях, необхідно враховувати специфічні особливості вікової категорії, до якої належать слухачі. Зазвичай це дорослі люди, які мають певний життєвий та професійний досвід. Під час навчання цей досвід може мати як позитивне, так і негативне значення, оскільки дорослі люди дають власну оцінку відповідно до власного розуміння, досвіду, мотивів усього контенту, який опрацьовується. Окремі професійні стереотипи іноді можуть заважати оволодінню новими знаннями та навичками. Важливо й те, що їхні функціональні обов'язки у сфері цивільного захисту – це не основний вид діяльності. Перш за все, слухачі цього навчання є лікарями, вчителями, інженерами, робітниками тощо. Враховуючи зазначені особливості, навчання дорослих з цивільного захисту буде ефективним за умови, якщо воно відповідатиме наступним принципам:

- орієнтованість на вирішення конкретних проблем;
- зосередженість на життєвому досвіді слухачів;
- спрямованість не на формальне засвоєння знань, а на активну участь слухача в їх здобуванні;
- налагодження атмосфери взаємодії, взаєморозуміння та взаємоповаги.

У зв'язку з вищезазначеним специфіка навчання дорослих висуває певні вимоги до педагогічного працівника та до форм і методів викладання навчального матеріалу. З огляду на сучасні наукові дослідження з андрагогіки та особистий практичний досвід авторів цієї статті можемо виокремити такі особливості роботи педагога з

дорослими:

- із лектора педагог перетворюється на консультанта, інструктора;
- орієнтується на діалоговий стиль спілкування зі слухачами;
- враховує попередній досвід слухачів і допомагає застосовувати його під час розгляду практичних ситуацій;
- має бути готовим до того, що хтось зі слухачів у тому чи іншому питанні виявиться компетентнішим за нього;
- оскільки працює з групою людей різних за віком, рівнем освіти, досвідом тощо, повинен володіти різними інноваційними педагогічними методами та прийомами, щоб забезпечити індивідуальний підхід до кожного слухача, надати за необхідності допомогу, підтримати, спрямувати тощо.

Зазначимо, що така традиційна форма навчання як лекція тут не виконує поставлених завдань. Дійсність вимагає застосування сучасних педагогічних технологій, які враховують особливості категорії людей, що навчаються. Щоб забезпечити належну якість навчання дорослих, слухачі мають бути залучені до активної участі в навчальному процесі. З цією метою педагогічні працівники НМЦ ЦЗ та БЖД під час проведення занять з питань цивільного захисту використовують різні інтерактивні методики. Наведемо приклади практичних занять, які вже показали свою результативність та були оцінені як самими педагогами, так і слухачами.

Ділова гра (у деяких випадках – управлінська гра). Мета ділової гри – підготувати учасників до вирішення складних проблем шляхом застосування конкретних альтернативних дій. У ході ділової гри слухачі в спеціально змодельованих умовах навчаються аналізувати можливі ситуації, приймати оптимальні рішення. Основними ознаками ділової гри є: моделювання діяльності керівників і фахівців, пов'язаної з планувальними та організаційними заходами по діях у НС; спільна мета, що пов'язує слухачів, які беруть участь у грі.

Наприклад, під час навчання керівників суб'єктів господарювання та їх заступників у м. Кременчук Полтавській області, доцільно моделювати та опрацьовувати наступні ситуації:

1. Більша частина м. Кременчук знаходиться в зоні катастрофічного затоплення в випадку прориву дамби Кременчуцької ГЕС. Опрацьовуються дії керівного складу підприємств, установ чи організацій, розташованих у цій зоні. Слухачам необхідно спланувати евакуаційні заходи. Головна роль: директор дитячого садочку, в якому 40 працівників і 80 вихованців. Питання для опрацювання: «З чого починати планувати заходи евакуації? Як організувати вивіз дітей і персоналу? Чим та куди вивозити? Де розміщувати евакуйованих? Як повідомити батьків, де вони зможуть знайти своїх дітей?»

2. ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна» - велике підприємство з іноземними інвестиціями, структурні підрозділи якого розташовані в різних районах міста, але всі в зоні катастрофічного затоплення. Слухачам необхідно спланувати евакуаційні заходи.

Під час розгляду цих ситуацій відповіді на всі питання слухачі шукають разом з викладачем. Попередньо викладач ознайомлює аудиторію з нормативними документами, у яких прописано правила евакуації населення, працівників. Також обговорюється план евакуації, його структура, додатки.

Роль викладача в організації та проведенні заняття у формі ділової гри: до початку він – інструктор, який пояснює зміст, порядок та правила гри; у процесі гри – консультант; під час підбиття підсумків – головний суддя і керівник.

Дискусія, обговорення. Суть цієї навчальної технології полягає в тому, що викладач пропонує два різні погляди на одну й ту ж проблему, а слухачі мають обрати один з них та обґрунтувати свій вибір. У процесі дискусії слухачі вільно обмінюються думками, озвучують докази, що підтверджують їхню позицію.

Приклади ситуацій, що пропонуються до розгляду (для м. Кременчук Полтавської області):

Ситуація 1. Загроза катастрофічного затоплення в неробочий час: хвиля висотою 8 метрів дійде до міста за 37 хвилин. Ви (слухач) проживаєте в дев'ятиповерховому будинку недалеко від річки Дніпро. Два варіанти поведінки: евакуюватися в безпечну зону чи піднятися на дах власного будинку?

Для обговорення ситуації викладач заздалегідь готує відповіді, які можуть виглядати так: «Дії будуть залежати від різних факторів:

- наявність авто, яким швидко можна доїхати до частини міста на підвищенні (пішки за 37 хвилин не дійдеш);

- часу, коли дізналися про НС (якщо пройшло 20 хв. з моменту прориву дамби, то до нагірної частини не дістанешся навіть при наявності авто)».

Ситуація 2. Усі знають, що під час ракетних обстрілів кращим захистом є укриття в захисній споруді, але вона розташована на значній відстані від вашого місця знаходження. Як краще вчинити в цьому випадку: бігти в укриття по відкритій місцевості, спуститися в підвальне приміщення чи залишитися вдома, скористувавшись правилом «двох стін»?

Роль викладача полягає в тому, щоб підтримати дискусію, розкриваючи, уточнюючи ті чи інші аргументи, ставлячи додаткові запитання.

Ситуація 3. Ви (слухач) завітали до стоматологічного центру, який знаходиться через дорогу від м'ясокомбінату. На підприємстві сталася аварія з викидом аміаку. Ваші дії, коли ви опинилися в зоні хімічного забруднення? Роль: ви керівник медичного закладу; ви його працівник; ви відвідувач (роль обирається відповідно до категорії слухачів, які навчаються). Що робити, якщо ви проживаєте чи працюєте в зоні можливого хімічного забруднення аміаком чи хлором?

У цьому випадку важливо обговорити та оновити знання щодо характеристик цих небезпечних хімічних речовин. Дії будуть залежати від загрози, яку нестиме та чи інша хімічна речовина: аміак легший за повітря, хмара піднімається вгору, укриттям можуть бути підвали, льохи; хлор важчий за повітря, стелиться по землі, заповнюючи заглибини, тому ні в якому разі не можна ховатися в льохах та підвалах, а, навпаки, необхідно піднятися якомога вище.

Ситуація 4. Під час розгляду теми про радіаційну безпеку слухачам пропонується назвати асоціації зі словом «радіація». Варіанти відповідей різні: «Чорнобиль», «Атомна бомба», «Запорізька атомна станція», «Хіросіма й Нагасакі» тощо. Але всі ці асоціації об'єднують одне значення «небезпека для життя й здоров'я людини». Питання: «Що може бути джерелом цієї небезпеки?». Відповідь: «Радіаційно-небезпечні об'єкти». Далі можна обговорити зі слухачами основні поняття: «радіаційно-небезпечний об'єкт» (РНО), «радіаційна аварія», її причини і наслідки. Також розглядаємо фактори ураження під час аварії на РНО, від чого залежить площа пошкоджень та радіоактивного зараження (забруднення). Далі пропонується опрацювати проблемні питання: Чи може мешканцям міста загрожувати Запорізька АЕС? При яких умовах ця загроза буде реальною? Наприклад, при південно-західному вітрові Полтавщина може опинитися в зоні радіоактивного забруднення? За показниками рози вітрів у нас переважає північно-східний вітер.

Звідки може бути радіаційна загроза для містян? Щоб спрямовувати дискусію та отримати правильну відповідь, викладач має підготувати варіанти відповідей заздалегідь.

Ситуація 5. Ви прийшли в театр, сіли на своє місце. Ваші перші відчуття? Зазвичай слухачі звертають увагу на те, чи зручно сидіти? Чи добре видно сцену? Чи є серед глядачів знайомі? Резюмуємо: потрібно насамперед подивитися, де знаходяться запасні та аварійні виходи та який з них розташований найближче до вас. Пояснення: у випадку виникнення надзвичайної ситуації (наприклад, пожежі) ваш мозок матиме інформацію для порятунку, як мінімум, власного життя. Тут варто нагадати, що дії людини у надзвичайній ситуації залежать від її підготовленості, тобто навченості – її практичних умінь і знань.

Як інформація відкладається у мозку людини? За дуже спрощеною схемою це виглядає так: про небезпеку ми дізнаємося за допомогою органів чуття, зокрема ми можемо побачити пожежу та почути вибухи, відчути дуло зброї, що торкається тіла тощо. Відбуваються фізіологічні зміни в організмі, які яскраво можна описати за допомогою українського фольклору: «У страху очі великі», «Серце вискакує з грудей», «Серце в п'яти упало», «Ноги приросли», «Закляк на місці». Це відбувається миттєво. З іншого боку, у цей же час мозок шукає відповідь на питання, як врятуватися. Аналізує, яка це небезпека, велика чи мала, близько чи далеко, чим можна загасити вогонь, де знаходиться вогнегасник, як до нього дістатися, як ним користуватися тощо. Коли відповіді знайдено, страх зовсім не зникає, але вже знайдено певний алгоритм дій у конкретній ситуації, і людина починає діяти. Якщо ж людина не знаходить відповіді, виникає паніка, яка сковує всі рухи.

Висновки. Отже, результати цього дослідження дають підстави стверджувати, що використання в освіті дорослих інноваційних методів навчання сприяє отриманню свідомих знань та засвоєнню практичних навичок щодо дій у випадку загрози виникнення чи виникнення надзвичайної ситуації. Підводячи підсумок, наголосимо також на необхідності адаптації педагогічних працівників до нових умов організації освітнього процесу, спричинених війною та новими викликами у сфері освіти.

З огляду на власний досвід зазначимо, що проблемні ситуації мають розроблятися так, щоб слухачі під час їх опрацювання опинилися в умовах, коли вони можуть: 1) використовувати набуті знання та вміння на практиці; 2) вибрати правильне рішення з декількох запропонованих; 3) бачити, що знання, які вони отримують під час навчання, їм потрібні, оскільки наявних у них знань і вмінь недостатньо для виконання поставлених завдань.

Перспективи подальших наукових та творчих пошуків вбачаємо у необхідності вивчення, аналізу, розробок та впровадження нових видів практичної роботи на заняттях з цивільного захисту.

Список використаних джерел:

1. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / редкол. Л.Б. Лук'янова, О.В. Аніщенко та ін.; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ: 2022. Вип. 2 (22). 234 с. URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/issue/view/22/23>(дата звернення: 17.10.2023).
2. Лук'янова Л. Б. Підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими: теоретичний і методичний аспекти : монографія. Київ : ІПОД НАПН України, 2016. URL : https://lib.iitta.gov.ua/710017/1/2016_monograph_Lukianova.pdf (дата звернення: 17.10.2023).

3. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник. Київ – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. 108 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/7697/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%20%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B8%D1%85.pdf (дата звернення: 17.10.2023).
4. Основні аспекти підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту : навчальний посібник. За ред. П. Б. Волянського. Київ: ІДУ НД ЦЗ, 2023. 248 с. URL : <https://idundcz.dsns.gov.ua/upload/1/6/1/2/3/1/3/navcpos-kafinnov-2023.pdf> (дата звернення: 17.10.2023).
5. Гайович Г.В. Іноваційні методи навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях в умовах воєнного стану. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2023. № 27. С. 457-461.

ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

Лімаренко Анастасія Романівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
електричної інженерії та інформаційних технологій

Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, Україна

Науковий керівник: Максимова Лариса Петрівна

ORCID ID: 0000-0001-7197-3254

канд. пед. наук, старший викладач кафедри інформатики та вищої математики
Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, Україна

У часи швидкого темпу життя, розвитку інноваційних технологій, цифровізації та комп'ютеризації, модернізації змісту освіти та програм навчання у закладах загальної середньої освіти гостро постає питання розвитку пізнавального інтересу до навчання у школярів, аби по закінченні цього процесу кожен учень чи учениця були різнобічно розвинутою, конкурентоспроможною, вихованою, здатною до реалізації в особистісному та професійному житті.

Пізнавальний інтерес – вищий етап розвитку пізнавальної діяльності особистості, пов'язаний з намаганням людини самостійно розв'язати проблемне питання; у центрі уваги – проблема, а не готові знання; учень шукає причину, намагається осягнути сутність предмета, самостійно встановити закономірність, розкрити причинно-наслідкові зв'язки; напружується думка, вольові зусилля, виявляються емоції.

Головним стимулом розвитку пізнавального інтересу є зміст навчального матеріалу. Другим важливим чинником є організація навчальної діяльності учнів та відносини між вчителем та учнями.

Розглянемо сучасні педагогічні методи та засоби навчання на уроках інформатики, реалізація яких максимально буде сприяти розвитку пізнавального інтересу учнів старшої школи.

Відповідно до класифікації методів навчання за Ю. Бабанським, методи розвитку пізнавального інтересу учнів відносяться до методів стимулювання та мотивації учнів.

Будь-яка свідома діяльність учня передбачає наявність мотивації.

Мотиви учіння поділяють на внутрішні (пов'язані зі змістом навчальної діяльності і процесом її виконання: пізнавальний інтерес, прагнення досягти кращого результату тощо) та зовнішні (пов'язані з взаємодією учня із соціумом: вимоги, натяки, вказівки тощо). Відповідно до цього, методи стимулювання навчальної діяльності поділяють на: методи формування пізнавального інтересу; методи формування почуття відповідальності у навчанні.

Зважаючи на те, що інформатика у закладах загальної середньої освіти починає викладатись з 2 класу, певний рівень пізнавального інтересу до інформатики як науки в цілому або до окремих її розділів в учнів до 10 класу вже сформований, цікавими є педагогічні методи та засоби подальшого розвитку пізнавального інтересу учнів старшої школи.

Основними методами розвитку пізнавального інтересу є: формування

готовності сприйняття навчального матеріалу; вибудовування навколо навчального матеріалу захоплюючого сюжету; стимулювання цікавим змістом; створення ситуацій творчого пошуку.

Пасивні методи навчання, коли вчитель головна дійова особа, яка керує ходом заняття, а учні виступають у ролі пасивних слухачів сприяють розвитку пізнавального інтересу учнів у разі якщо вчитель на уроці використовує цікаву подачу нового матеріалу, що супроводжується цікавими фактами в теми що вивчається, різними формами подачі візуальної інформації (презентація, відеоролик, схеми, графіки, діаграми та інфографіка, кросворди, ребуси, пазли тощо).

Максимально сприяють розвитку пізнавального інтересу учнів старшої школи активні методи навчання (АМН).

Вибір того чи іншого АМН на уроках інформатики залежить від: мети заняття, віку та досвідченості учнів, їхніх знань, типу уроку. Серед різноманіття активні методи навчання максимально сприяють розвитку пізнавального інтересу учнів старшої школи на уроках інформатики такі:

- різнорівнева диференціація практичних завдань – мета задовольнити різносторонні інтереси учнів до інформатики як до науки, що розвивається дуже швидкими темпами та служить розкриттю індивідуальності учнів. Учням пропонується практичні вправи різного рівня складності з використанням ІКТ, ресурсів мережі Інтернет, з відповідною шкалою оцінювання результатів їх виконання;

- ігрові технології – зменшують психологічне навантаження та активізують пізнавальну діяльність у класі. На різних етапах уроках можна використовувати такі елементи гри, як «Мозаїка», «Кросворд», «Ребуси», Mind Maps, інтерактивні ігри, наприклад, «Мозковий штурм» або «Мікрофон»;

- проблемне навчання (Problem-Based Learning) – метод, в якому реальні складні проблеми використовуються як освітній інструмент. До проблемного навчання відноситься кейс-метод. Максимально сприятиме розвитку пізнавального інтересу учнів з теми що вивчається, серед всіх видів кейсів, максимально буде сприяти «Метод інцидентів». Метод інциденту полягає в тому, що учень повинен сам відшукати потрібну інформацію для ухвалення рішення з заданої проблеми. При цьому учень вчиться працювати з інформацією (повідомляти її, систематизувати, аналізувати), формувати власну позицію (або стати на чийсь бік, або залишатися стороннім спостерігачем, який констатує полярність думок) і на підставі цього робити висновки [1];

- діяльнісний метод навчання – метод, при якому учень не отримує знання у готовому вигляді, а здобуває їх самі у процесі власної навчально-пізнавальної діяльності. До таких відносяться проєктний метод. Основною метою метода проєктів є розвинути пізнавальні навички, вміти керувати та самостійно будувати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі та формувати високий рівень мислення, розвивати пізнавальний інтерес до навчання. При цьому, використання інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує неперервне формування в учнів цифрової компетентності для подальшої реалізації їх творчого потенціалу.

У навчанні інформатики потужним стимулом для розвитку пізнавального інтересу учнів є сучасне дидактичне забезпечення уроку, яке здатне покращити всі етапи освітнього процесу: ознайомлення з навчальним матеріалом, його опанування, формування вмінь й навичок, перевірка й корекція правильності засвоєння навчальної інформації. Для розробки сучасного дидактичного забезпечення уроків вчитель може використовувати:

- генератор ребусів (<http://rebus1.com/ua/>) – містить бібліотеку цікавих ребусів, дозволяє згенерувати ребус на будь-яке слово або фразу;
- сервіс <http://cross.highcat.org> для створення кросвордів;
- Word It Out (<https://worditout.com/>) або Word Cloud Generation (<https://worditout.com/word-cloud/create>) – онлайн-сервіс, за допомогою якого можна створювати різноманітні хмари слів (хмари тегів);
- Kahoot (<https://kahoot.com/>) – хмарна платформа для створення вікторин, тестів, дидактичних ігор;
- Draw.io, Venngage (<https://ua.venngage.com/>), Xmind (<https://xmind.app/>), інтернет-ресурс www.mindmeister.com, PowerPoint – сервіси та програмні засоби для створення інтелект карт, комп'ютерних презентацій;
- Інтернет ресурси Infogr.am, Easel.ly, Vizualize.me, Venngage – інструменти для створення інфографіки, що містять десятки безкоштовних шаблонів для створення інфографіки на будь-яку тему;
- Canva (<https://www.canva.com>) – інструмент для онлайн-дизайну, з яким можна створювати якісну графіку (інтелект карти, інфографіку, презентації, відео тощо) за допомогою сотень готових шаблонів, використовувати вбудовану інтерактивну дошку тощо;
- LearningApps.org, Genial.ly – онлайн-сервіси призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань (невеликих інтерактивних модулів) з різних предметних складників в ігровій формі;
- інтерактивні дошки для спільної роботи вчителя і учнів зі створення й редагування документів і зображень, спілкування в реальному часі, серед найбільш популярних Google Jamboard, Twiddla, Miro, Drawchat.

Крім перерахованих вище програмних застосунків при виконанні проєктів, навчальних кейсів, практичних вправ учні використовують програми пакету прикладних програм Microsoft Office або їх аналоги, графічні редактори векторної чи растрової графіки, відеоредактори тощо.

Узагальнюючи можна констатувати, що на розвиток пізнавального інтересу учнів при вивченні інформатики впливає зміст предмету або теми, що вивчається, організована пізнавальна діяльність школярів, дидактичні засоби, що використовуються на уроці, а також діяльність учителя щодо організації самостійної роботи учнів.

Список використаних джерел:

1. Желізняк Л.Д. (2013) Кейс-технологія. Збірка кейсів з інформатики. Інформатика в школі, (4), 5-10.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Бондарчук Юлія Вікторівна

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої
освіти спеціальності 013 Початкова освіта
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Метод проектів досить активно використовується в умовах провадження Концепції «Нова українська школа» [2]. Саме цьому методу присвячено досить багато уваги, оскільки він дає змогу забезпечувати практико-орієнтоване навчання, формує уміння працювати у колективі, а також розвиває лідерські якості дитини. Метод проектів – це метод в основі якого лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити [1].

Розглянемо основні переваги використання проектних технологій на уроках інформатики в початковій школі.

Застосування методу проектів покращує якість контролю за засвоєнням знань та рівнем набуття навичок в учнів початкових класів. Отриманий під час виконання проекту результат в електронній формі легко перевірити, поширити а також оцінити, що в свою чергу дозволяє визначити параметри якості освітнього процесу.

Метод проекту формує зв'язок між теоретичними знаннями та практичними навичками, оскільки дозволяє дітям активно застосовувати отримані знання у практичному вимірі, проявляючи при цьому свою креативність, застосовуючи нестандартні підходи.

На уроках інформатики як окремі практичні роботи так і результати проектів переважно мають вигляд певного інформаційного продукту: електронного тексту, зображення, презентації, комп'ютерної програми тощо. Вважається, що значною перевагою шкільної інформатики є можливість показати учням конкретний результат та показати їм на шляхи перетворення теоретичних знань у практичний прояв.

Як правило при створенні проектів використовується груповий підхід. Побудова команди, визначення ролей виконавців дозволяє згуртувати учнів та сформувати колектив. В інформатиці взаємодія між учасниками команди може відбуватися не лише в очній формі, а і за допомогою електронних засобів комунікації. При цьому власне виконання проекту, а також його результат також можуть набувати певної електронної форми.

Також для інформатики характерна наявність значних можливостей щодо здійснення досліджень навіть на рівні початкової школи. Використання пошуку в Інтернеті, перегляд різноманітних електронних джерел, моделювання процесів за допомогою дитячих середовищ програмування – усе це навчає дітей застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для розв'язання різноманітних практичних завдань, які виникають перед ними у шкільному та повсякденному житті.

Таким чином метод проектів на уроках інформатики має значні переваги над класичними методами та може активно застосовуватися як на уроках так і в

позаурочний час. Зазначимо, що він не може повністю замінити інші форми навчання але помітно підсилює ті педагогічні впливи, які може здійснювати учитель на своїх учнів.

Список використаних джерел:

1. Буйницька, О. (2012). Інформаційні технології та технічні засоби навчання. Київ: Центр учбової літератури.
2. Концепція "Нова українська школа". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>.

ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ LEAN HIGHER EDUCATION В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Потеряйко Владислава Андріївна

здобувач магістерського рівня освіти кафедри

Інформаційно-вимірювальних технологій

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Мощенко Інна Олексіївна

канд. техн. наук, старший викладач кафедри

Інформаційно-вимірювальних технологій

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Освіта виконує роль головного інструменту здобуття знань і розвитку навичок, необхідних для участі в економічному, культурному і політичному житті суспільства. Особливу увагу привертає якість підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, що відповідають вимогам ринку праці.

Закон України «Про вищу освіту» визначає вищу освіту як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [1]. Якість вищої освіти визначається за різними вимогами різних груп інтересів та стандартами, такими як ДСТУ ISO 9000:2015 Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2015, IDT) [2].

Сучасна вища освіта повинна бути високою якістю, гнучкою та відповідати викликам, таким як пандемія та геополітичні події. Вона сприяє соціокультурному та економічному розвитку суспільства, включаючи засвоєння знань і навичок, а також особистісний розвиток. Сучасні вищі навчальні заклади (ВНЗ) опиняються під впливом глобальних викликів, таких як інтернаціоналізація, глобалізація, проблеми навколишнього середовища та інші. Пандемія COVID-19 також створила надзвичайну ситуацію, яку можна розглядати як можливість для змін та покращень у вищій освіті. Українські ВНЗ також стикаються з викликами, такими як геополітичні події та вторгнення Росії на територію України. Ці події призвели до змін у роботі закладів, вимушеного виїзду викладачів і студентів, скорочення видатків на освіту та інші проблеми. Таким чином, ВНЗ мають адаптуватися до нових обставин та забезпечити високу якість освіти.

Основною метою ВНЗ має стати створення системи, що мінімізує можливість помилок та гарантує ефективний навчальний процес, ґрунтуючись на принципах ощадливого навчання (Lean Higher Education) (за адаптованими принципами ощадливого виробництва Дж. Вумека і Д. Джонсона) [3].

Модель управління якістю Lean Higher Education може сприяти у досягненні таких стратегічних цілей ЗВО як:

1. Підвищення якості освіти: Метою може бути покращення методів навчання, розвиток нових програм або підвищення рівня успішності студентів.

2. Залучення та утримання талановитого персоналу: Університет може прагнути

залучити визнаних вчених, викладачів та дослідників та надати їм сприятливі умови для роботи та досліджень.

3.Розвиток наукових досліджень: Метою може бути збільшення обсягу та якості наукових досліджень, отримання грантів та публікацій в наукових журналах.

4.Підвищення репутації: Університет може прагнути підняти свій рейтинг в національному або світовому масштабі.

5.Розширення міжнародного співробітництва: Університет може прагнути розвивати партнерство з іншими університетами або організаціями в інших країнах.

6.Збільшення розміру студентської спільноти: Метою може бути залучення більшої кількості студентів або підвищення різноманітності студентської популяції.

7.Покращення фінансової стабільності: Університет може працювати над збільшенням фінансових ресурсів та зниженням боргів.

8.Розвиток інфраструктури: Метою може бути модернізація кампусу, забезпечення сучасної технічної бази та створення комфортних умов для навчання та досліджень.

Узагальнюючи, модель управління якістю Lean Higher Education є потужним інструментом для досягнення вищої якості освіти та забезпечення ефективного управління в університетському середовищі, а її впровадження в Україні має великий потенціал для покращення вищої освіти в країні.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. ДСТУ ISO 9000:2015 Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2015, IDT).
3. Womack J., Jones D. Beyond Toyota: How to root out waste and pursue perfection. Harvard Business Review. 1996;74(5). P. 140-158.

ПРИНЦИПИ КОМУНІКАТИВНОГО ВИКЛАДАННЯ МОВИ

Холодова Дарина Олександрівна

здобувачка вищої освіти факультету іноземної філології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна

Через стрімкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій, поглиблення зв'язків України з іншими державами стає очевидним, що інтерес до опанування іноземних мов відчутно зростає. Науковці шукають нові шляхи покращення та вдосконалення засобів здобуття необхідних навичок, які відповідають різноманітним потребам освітян.

Як наслідок, цей попит на знання англійської мови призвів до значного зростання популярності на високоякісні навчальні матеріали, ресурси та викладачів. Оскільки освіта адаптується до цих змін, відповіддю на процеси, перераховані вище, стає зміна ролі викладача та традиційних методів викладання. У пошуках найефективнішої методики ми звернулися до комунікативного навчання іноземних мов [1].

Метою цієї статті є розглядання методики комунікативного викладання мови як одного з найефективніших шляхів вивчення іноземних мов та визначення її основоположних рис.

Безліч питань, порушених цією комунікативною методикою викладання, залишаються актуальними й сьогодні. Це викладання можна описати як систему, що охоплює різні принципи, які стосуються цілей викладання мови, механізмів засвоєння мови, видів діяльності в класі, які найкраще сприяють навчанню, а також ролей викладачів та учнів у навчальному процесі [1,3].

Комунікативне мовне викладання прагне розвинути комунікативну компетенцію як свою основну мету. Знання того, як використовувати мову для різних цілей, як створювати і розуміти варіативні тексти, як підтримувати комунікацію, як змінювати використання мови відповідно до оточення та контексту (формальне та неформальне спілкування) – є необхідною компетенцією для даної методики [3].

Серед основних принципів комунікативної методики викладання іноземної мови виокремлюємо наступні пункти:

1. Можливість експериментувати та перевіряти свої знання. Комунікативне викладання підтримує підхід, орієнтований на учня, коли студенти активно експериментують і застосовують вивчене на практиці. За такого підходу вивчення мови є активним процесом, який залучає студентів до творчої мовленнєвої діяльності. Динамічний характер цього процесу навчання активізує пізнавальну активність і заохочує учнів застосовувати мову в реальних ситуаціях [3].

2. Змога розвивати як точність, так і плавність мовлення. У той час як точність забезпечує граматичну правильність, вільне володіння мовою фокусується на плавному та природному використанні мови. Цей принцип підкреслює необхідність одночасного розвитку обох аспектів, щоб підготувати учнів до ефективного спілкування [2,3].

3. Толерантність до помилок учнів. За подібним підходом, помилки не розглядаються негативно, а скоріше як невіддільна частина процесу вивчення мови. Помилки свідчать про активні старання учня, спрямовані на розвиток його

компетенції. Цей принцип сприяє створенню сприятливої навчальної атмосфери, в якому учні відчують себе комфортно [1,2].

4. Фокус на виробленні та поєднанні різних мовних навичок. Дана методика визнає, що мовні навички, такі як говоріння, читання та аудіювання, тісно пов'язані між собою, віддзеркалюючи те, як вони функціонують у реальному світі. Цей принцип підкреслює необхідність інтеграції цих навичок, щоб дати можливість учням використовувати мову всебічно, а не односторонньо набувати знань [1].

Отже, проведений аналіз підтверджує, що комунікативне навчання по праву може бути визнане як одне з найефективніших шляхів вивчення мов. Новітні комунікативні технології навчання втілюють у собі толерантність до помилок та органічне поєднання різних підходів до занурення в іншомовну середу, що представляє значний потенціал для підвищення якості викладання та навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Козак М. В. Комунікативний метод навчання іноземних мов. Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. № 32. С. 93–95.
2. Communicative language teaching (CLT) assumptions and principles - elttguide.com. elttguide.com. URL: <https://elttguide.com/communicative-language-teaching-clt-assumptions-and-principles/>.
3. Richards J. C. Communicative language teaching today. CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2006. 52 с.

СПІЛЬНІ КРОКИ: РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Аксютенко Поліна Геннадіївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
*Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради, Україна*

Науковий керівник: Вознюк Лідія Володимирівна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітнього менеджменту, державної політики та економіки
*Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради, Україна*

За останні десятиліття інклюзивна освіта стала не лише ключовим питанням в сучасній педагогічній парадигмі, але й важливим чинником формування патріотичного світогляду молодого покоління. Цей синергетичний підхід спрямований на створення сприятливого середовища для навчання та виховання кожної дитини, незалежно від її особливостей та можливостей. Важливим етапом в реалізації цього завдання є інтеграція національно-патріотичного виховання в процес навчання.

Сучасні виклики вимагають від української освіти не лише забезпечити повноцінну інклюзивну практику, але й сформувати в учнів почуття гідності, патріотизму та готовності віддати свої сили на користь України. Саме тут набуває ваги об'єднуючий потенціал інклюзивної освіти та національно-патріотичного виховання, який відкриває нові можливості для розвитку особистості кожного учня [2].

Дані підходи взаємопов'язані та взаємозбагачують один одного, надаючи дітям можливість розкрити свій потенціал у повному обсязі. Вони доповнюють один одного, сприяючи гармонійному розвитку особистості та готовності до плідного співробітництва в суспільстві. Необхідно враховувати цей синергетичний ефект, розглядаючи питання формування освітнього простору, який сприятиме не лише індивідуальному, але й загальному добробуту кожного члена суспільства.

Інклюзивна освіта передбачає створення умов для навчання та виховання кожної дитини, незалежно від її фізичних, інтелектуальних, емоційних особливостей. Це вимагає розробки індивідуалізованих підходів до навчання та педагогічного супроводу. Головним завданням інклюзивної освіти є виховання повноцінної особистості, здатної жити та працювати в суспільстві.

Національно-патріотичне виховання – це система заходів, спрямованих на формування патріотичних почуттів, гордості за свою країну, розуміння важливості її історії та культури. Важливим аспектом цього виховання є виховання громадянина, здатного приймати відповідальність за долю своєї країни та активно приймати участь у її розвитку [1].

Спільна мета інклюзивного навчання та національно-патріотичного виховання полягає в формуванні повноцінного громадянина, який бере активну участь у житті своєї країни, розуміє її цінності та готовий захищати її інтереси. Обидва підходи спрямовані на створення гармонійного суспільства, де кожна особистість має можливість реалізувати свій потенціал та приносити користь загальному добробуту.

Інклюзивне навчання ставить перед собою завдання забезпечити рівні можливості для всіх учнів незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Це означає створення умов для навчання кожної дитини в інклюзивному середовищі, де враховуються її потреби та можливості. Інклюзивна освіта сприяє розвитку толерантності, поваги до різноманітності та вмінню співпрацювати з різними людьми [4].

Одночасно з цим, національно-патріотичне виховання спрямоване на формування в учнів почуття приналежності до своєї країни, глибокого розуміння і відчуття її історії, культури та цінностей. Це включає в себе виховання готовності долучитися до будівництва сильної, єдиної та процвітаючої України.

Коли обидва ці напрямки об'єднуються, вони створюють синергетичний ефект, який робить освіту більш ефективною та впливовою. Інклюзивна освіта надає можливість кожному учневі відчувати себе повноцінним членом суспільства, в той час як національно-патріотичне виховання надає йому знання та цінності, необхідні для активної громадянської позиції.

Разом ці напрямки сприяють формуванню громадянина, який не лише розуміє та поважає різноманітність свого суспільства, але й має певні цілі та цінності, спрямовані на загальне благополуччя та процвітання України.

Для досягнення цієї мети, необхідно розробити і впровадити комплексний підхід до освіти та виховання. Це включає в себе розробку індивідуалізованих програм для кожного учня з урахуванням його особливостей. Також важливо залучати вчителів, педагогів-дефектологів та батьків до спільної роботи [3].

Ми розглянули два ключові аспекти освіти, які мають величезне значення для формування повноцінної та відповідальної громадянської особистості. Інклюзивне навчання надає кожному учневі можливість розвиватися та реалізовувати свій потенціал, незалежно від особливостей. Воно сприяє вихованню толерантності, поваги до інших та умінню співпрацювати в різноманітних командних ситуаціях.

Національно-патріотичне виховання, з іншого боку, допомагає учням розуміти та цінувати історію, культуру та цінності своєї країни. Воно виховує почуття гідності, гордості та відповідальності за майбутнє України.

Поєднуючи обидва аспекти, ми створюємо умови для формування громадян, які не тільки розуміють та приймають різноманітність, але й активно долучаються до будівництва сильної та єдиної держави. Це сприяє створенню гармонійного суспільства, де кожен громадянин відчуває свою важливу роль у розвитку країни.

Все це разом робить інклюзивну освіту та національно-патріотичне виховання невід'ємною складовою сучасної освітньої системи. Ці підходи сприяють не лише особистісному зростанню, але й формуванню майбутнього сильного та самосвідомого українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді: Київ, 2014. С. 45-55.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Дошкільне виховання. 2003. №2. С. 22-25.
3. Черемський М. Толерантність освітнього середовища як умова творчого самовираження особистості. Теорія і практика управління соціальними системами. 2018. № 2. С. 75-82.
4. Яланська С. П. Психологічні аспекти розвитку толерантності особистості в освітньому середовищі. Психологія особистості. 2016. № 1. С. 25-27.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Шекмар Б.В.

здобувачка освіти ІІ курсу спеціальності 035 Філологія
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», м. Мукачево, Україна

Науковий керівник: Синевич І.С.

доктор філософії, викладач педагогічних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», м. Мукачево, Україна

Пріоритетними тенденціями вищої освіти ХХІ століття, зокрема мовної освіти, є її глобалізація та інтернаціоналізація. Глобалізаційний та міжнародний характер вищої освіти підтверджується зростаючим значенням мови, і особливо іноземної освіти, у суспільстві. По-перше, вивчення хоча б однієї іноземної мови є обов'язковим предметом для здобувачів освіти, щоб отримати ступінь бакалавра, незалежно від спеціальності. По-друге, зросла кількість мов, які викладаються у закладах вищої освіти. Значно зросла і кількість курсів іноземних мов в університетах.

Однією з головних особливостей глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти є широке впровадження в освітній процес новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій. Зокрема, сучасна мовна освіта все більше характеризується постійним використанням спеціальних освітніх технологій і засобів, таких як спеціалізоване програмне забезпечення для розробки навчальних курсів з використання комп'ютерів, мультимедійних технологій та мережевих засобів. Навчання та тестування контролюють якість знань. Наразі науковцями доведено, що інформаційні та Інтернет-технології значно збагатили навчально-методичні ресурси, а також сприяли відкриттю освіти впродовж життя та налагодженню співпраці між освітянською спільнотою. (В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, А. Коломієць та ін.) [1].

Розвиток мовної освіти має базуватися на вихованні пізнавальних і творчих особистостей, які володіють високим рівнем комунікативних навичок, здатністю сприймати та передавати різноманітну інформацію. Варто зазначити, що орієнтиром для впровадження наукових методів неперервної мовної освіти та розвитку на початку ХХІ століття стали нормативні документи, які регулюють мовну освіту на всіх рівнях від дошкільної до старшої школи.

Водночас відомо, що не завжди легко втілити декларативні положення у сферу практики, що, у свою чергу, потребує пошуку найбільш дієвих методів і прийомів розвитку кожної молодої людини.

В Україні діє система неперервної мовної освіти, підкріплена виваженою державною мовною політикою, спрямованою на те, щоб кожен носій мови досконало володів рідною мовою, усі громадяни (незалежно від національності, віросповідання, соціальної та виробничої сфери) володіли рідною мовою.

Сьогодні вважається, що спосіб організації мовних освітніх просторів відображає мовну політику, яка допоможе зміцнити позиції рідної мови та відкрити нові можливості для розвитку інших мов, враховуючи специфічні обставини мови. Мова необхідна людині, як дух і світогляд народу, вона допомагає нам мислити і спілкуватися. Ці функції мови є найважливішими [4].

У цьому контексті методологічною основою аналізу умов і конкретного змісту формування освітнього простору є онтологічний (дослідження мовної освіти як сутності), аксіологічний (виявлення цінностей та умов їх зміни в сучасному суспільстві), гносеологічний (встановлення конкретного змісту засвоєння рідної та іноземних мов в освітньому процесі) та антропологічний (вивчення ролі мови для людини, її функції в розвитку людини) об'єднані в єдине ціле. Це гносеологічний аспект (встановлення специфіки засвоєння рідної та іноземних мов в освітньому процесі), антропологічний аспект (дослідження ролі мови для людини, призначення мови в житті людини та функції мови для формування людської особистості) та практичний аспект (методика трансформації навчання мови як під системи освітньої практики).

У контексті розгляду напрямів удосконалення змісту і методів навчання мови необхідно врахувати загальноєвропейські тенденції організації процесу мовної освіти, які значною мірою висвітлено у відповідних рекомендаціях Ради Європи. Так, серед головних заходів виділено всіляке сприяння дослідженню й розвитку програм, що ведуть до впровадження таких методів і засобів навчання, які б найповніше відповідали здатності різних типів учнів оволодівати комунікативними вміннями відповідно до власних потреб [2].

З огляду на це актуальним є питання компетентнісного підходу до формування мовної особистості та вибору методів його забезпечення. Рада Європи рекомендує базувати роботу з організації вивчення мови на потребах, мотиваціях, вікових, соціальних, освітніх характеристиках і здібностях здобувачів освіти. Особливого значення набуває логічне твердження, висунуте в рекомендаціях РЄ, що розвиток комунікативного досвіду потребує інших параметрів, ніж вузько лінгвістичні (наприклад, соціокультурного усвідомлення, афективних стосунків, уміння вчитися) [2].

Затребуваним став діяльнісно-компетентнісний підхід до мовної освіти: навчання мови «включає в себе дії, що виконуються особами, які в ролі окремих індивідів чи соціальних агентів розвивають ряд компетенцій, як загальних, так і комунікативних мовленнєвих компетенцій» [3]. За такого підходу до мовної освіти той, хто навчається, має діяти як мовець, а для цього він повинен бути здатним виконувати певну послідовність дій у різних видах рецептивної і продуктивної мовленнєвої діяльності на рівні вмінь. Для того щоб слухати, необхідні такі вміння: сприймати висловлювання (слухові фонетичні вміння); ідентифікувати лінгвістичну форму висловлювання (лінгвістичні вміння); розуміти висловлювання (семантичні вміння); інтерпретувати висловлювання (когнітивні вміння). Для того щоб читати, необхідно володіти такими вміннями: сприймати письмовий текст (візуальні вміння); розпізнавати написане (орфографічні вміння); ідентифікувати висловлювання (лінгвістичні вміння); розуміти висловлювання (семантичні вміння); інтерпретувати висловлювання (когнітивні вміння). Для того щоб розмовляти, необхідними постають такі вміння: планувати й організовувати висловлювання (когнітивні вміння); формулювати висловлювання мовними засобами (лінгвістичні вміння); оформлювати висловлювання артикуляційно (фонетичні вміння). Для того щоб писати, необхідно володіти такими вміннями: організовувати й формулювати висловлювання (когнітивні та лінгвістичні вміння); писати або друкувати текст (мануальні вміння) [4]. Формування кожного з наведених умінь забезпечується відповідними дидактичними стратегіями і тактиками.

Не можливо ігнорувати той факт, що розвиток пріоритетних напрямів лінгвістики вплинув на формування нових підходів до викладання рідної та

іноземних мов і розвиток комунікативно-когнітивної методики. Основним завданням комунікативної методики є формування комунікативної особистості, здатної вільно і невимушено висловлюватися з будь-якого питання і демонструвати високий рівень мовної культури. Під когнітивною методикою вчені розуміють сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних шляхів і засобів засвоєння мовних одиниць як основи пізнання і формування концептуальної та мовної картини світу, з певним результатом створення образу світу в уяві кожної людини. За такого підходу мовні одиниці вивчаються як концепти – особливі сигнали глибинного смислу та культурної інформації, що мають розгорнуті семантичні структури.

Комунікативний і когнітивний методи доповнюють один одного і забезпечують досягнення основних цілей навчання мови – формування й розвиток комунікативної компетенції кожного, хто вивчає мови.

Сучасне навчання мови має на меті формування певного способу мислення про мову, певного способу наукового пізнання мовної картини світу (як національної, так і інтернаціональної) та здатності бути ефективним комунікатором у суспільстві. Сучасні тенденції у виборі стратегій формування мовної та комунікативної особистості як основного суб'єкта навчання мови передбачають пошук ефективних методів, орієнтованих на особистісно-культурні моделі організації процесу викладання і вивчення мови, комунікативні методи, акцент на методи, що стимулюють пізнавальну самостійність і навчальну діяльність алгоритмічні та творчо-розвивальні методи організації навчальної діяльності, а також поєднання ігрових методів.

Таким чином, сучасні тенденції в системі викладання мови пов'язані з прагненням до поєднання і комбінування наукових, загальних і специфічних методів навчання, змодельованої з урахуванням кращих лінгводидактичних традицій та світової практики навчання мов.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 960-962.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Іваницька Н.Л. Алгоритми в практиці вивчення української мови : Навчальний посібник / Н.Л. Іваницька. – Вінниця, 2010. – 256 с.
4. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи : [монографія] / Л. І. Мамчур. – Умань : Видавець «Сочінський», 2012. – 449 с.

СЕКЦІЯ XVIII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

АРХЕТИПНЕ ПРОЖИВАННЯ ТРАВМІВНИХ ПОДІЙ ЧЕРЕЗ МАТЕРІАЛИ ПОПУЛЯРНОЇ КУЛЬТУРИ: АНАЛІЗ ВИПАДКУ

Новицький Тарас Олександрович

Аспірант кафедри практичної психології

Інституту управління, психології та безпеки

Державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна

Архетипічне проживання травмівних подій є визначальною віхою терапії психічної травми в аналітичній психології (Kalsched 2013). Під цим маємо на увазі допомогу пацієнту осмислити прожите через сюжети певних важливих для нього історій, що символічно повторюють його долю. Таке проживання травми не лише дозволяє суб'єкту ідентифікувати свою історію з історіями багатьох людей до нього, а й створює необхідну для інтеграції травми "мембрану" фантазії та мислення між травмівним досвідом, а відповідно, пробудженим ним афектом, і своїм повсякденним життям.

Проаналізований випадок — це терапія пацієнта Ж у Центрі Ментального Здоров'я при національному реабіліаційному центрі "Незламні" ТМО1.

Ж — бойовий медик, що зазнав важких мінно-уламкових поранень та важкої баротравми черевної порожнини, в наслідок яких переніс ампутацію правої ноги вище коліна та ушкодження правої руки зі зниженням її функціональності.

Травму не лише бойових дій, але й втрати кінцівки Ж переносить стійко, реабілітацію проходить, досягаючи швидких та вражаючих результатів в плані мобільності та психологічної стабілізації й реінтеграції у цивільне суспільство. Психотерапія Ж фокусована як на нейрореабілітації з метою зниження симптомів посткомоційного синдрому, так і на розмовній психотерапії з метою полегшення його реінтеграції.

У випадку пацієнта Ж одразу увагу привернула його любов до конкретного фікційного світу, на базі якого пишуть багато книжок та роблять відеоігри - "Warhammer 40K". Терапевт, розділяючи захоплення пацієнта, мав щасливу нагоду використати цей світ для зміцнення психотерапевтичного альянсу.

Втім, в ході контент-аналізу транскриптів сновидінь та історій пацієнта Ж було виявлено, що функція фікційного світу для нього виходила далеко за рамки створення точки зв'язку з іншими людьми. Було виявлено, що у історіях та сновидіннях, які включали в себе символіку "40K" було більше емотивних дескрипторів узагалі, і з них позитивних було 64%, а негативних 36%. У всьому продуктованому пацієнтом та транскрибованому тексті було виявлено 50 емотивних дескрипторів. 29 із них позначали позитивні емоції, а 21 — негативні. При цьому в історіях, що пов'язані з символікою "40K" було виявлено 32 дескриптори у вищезазначеній пропорції, а у тексті, непов'язаному із фантастичним світом — 18 у пропорції 50% і 50% позитивних та негативних дескрипторів.

Пацієнт Ж використовував для осмислення травми образи та символи фантастичних романів сучасної, популярної між молодими чоловіками літератури, базованої в одному фікційному світі. Основною тематикою "40К" є саме війна, і всі книжки, написані про нього, є також книжками про війни. Використання персонажів, організацій та різноманітних політичних сил фікційного світу дозволяло Ж виражати емоції щодо травмівної події в безпечний спосіб, що сприяв інтеграції його досвіду, а не дисоціації (Brooke 2017), про що свідчить більша емоційна насиченість тексту, що використовує цю символіку.

Дане дослідження вказує на важливість та науковий інтерес розвитку розуміння зв'язку наративів популярної культури в проживанні травмівного досвіду в психотерапевтичному сетингу.

Список використаних джерел:

1. Коширець В. Особливості організації особистого простору військовослужбовців з ознаками ПТСР/ В. Коширець, К. Шкарлатюк. *Psychological Prospects Journal*. 2020. №36. С. 124-143.
2. Турецька Х. Застосування імагінативних технік при психокорекції ПТСР в учасників бойових дій. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: психологія*. №35. 2015. С. 127-136.
3. APA (American Psychiatric Association). 2000. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, Text Revision (DSM-IV-TR)*. Washington, DC : American Psychiatric Publishing Association.
4. Brooke, R. An archetypal approach to treating combat post-traumatic stress disorder/ Roger Brooke// *Outpatient Treatment of Psychosis*, 1 ed, 2017, p. 170-195.
5. Kalsched, D. *Trauma and the soul: A psycho-spiritual approach to human development and its interruption*. Routledge/Taylor & Francis Group. 2013.
6. Wilson, J. The Abyss Experience and the Trauma Complex: A Jungian Perspective of Posttraumatic Stress Disorder and Dissociation/ John Wilson// *Journal of Trauma & Dissociation*, Vol. 14, 2013, p. 43-68.

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПЕДАГОГІВ ЯК ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА ПРОБЛЕМА

Торба Н.Г.

доцент кафедри ПП та М

*Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти
ДВНЗ «УМО» НАПНУ, Україна*

Сучасна освіта в умовах переходу на національну модель освіти потребує «нового» типу педагога — це творча особистість яка, володіє сучасними методами і технологіями освіти, прийомами психолого-педагогічної діагностики та корекції поведінки учнів, способами самостійного конструювання освітнього процесу в умовах конкретної практичної діяльності, умінням прогнозувати кінцевий результат своєї діяльності.

Проблема становлення і розвитку професіоналізму є загальнодержавною проблемою, вирішенню якої відводиться пріоритетне завдання. Не випадково основною метою освіти стає не просто сукупність знань, умінь і навиків, а заснована на них особиста, соціальна і професійна компетентність — уміння самостійно добувати, аналізувати і ефективно використовувати інформацію, уміння раціонально й ефективно жити і працювати в світі, що швидко змінюється.

Педагог є головною дійовою особою будь-яких перетворень, які вимагають від нього переорієнтації його діяльності на нові педагогічні цінності, що, у свою чергу, висвічує одну з основних проблем в роботі щодо підвищення професіоналізму педагогів.

Сьогодні педагог поставлений в такі умови, коли високий розвиток професіоналізму виступає обов'язковою умовою його формування як педагогічного суб'єкта згідно новій парадигмі і методології освіти. Лише з таким педагогом можна говорити про якісну освіту, оскільки якість освіти - це показник розвитку суспільства, національної культури, національної самосвідомості.

Модель педагога-професіонала включає в себе високий рівень розвитку професійної майстерності, який визначається присвоєнням кваліфікаційної категорії. Але і особистість сучасного педагога має відповідати вимогам ринку освітніх послуг, а саме: педагог має володіти високою комунікабельністю, мобільністю, конкурентоспроможністю в професійному середовищі [4]. високим рівнем професійної компетентності.

Так, В. Баркасі виділяє такі критерії та показники професійної компетентності педагога:

1) процесуально-змістовий з показниками:

знання (методологічні, загальнотеоретичні, спеціальні), уміння, навички; оволодіння основами педагогічних технологій; використання прийомів педагогічного менеджменту;

2) суспільно-громадянський з показниками: громадянська відповідальність; розуміння значущості педагогічної діяльності; суспільна активність;

3) культурологічний з показниками: усвідомлення себе носієм національних цінностей; толерантність, повага до мови, релігії, культури різних націй; планетарне мислення;

4) регулятивно-оцінний з показниками: мотивація досягнення компетентності;

рівень професійної самосвідомості; емоційна гнучкість;

5) професійно-особистісний з показниками: гуманність; мобільність; комунікативність [1, с. 74].

Сучасного педагога не поставиш у жорсткі рамки формули «знання - уміння - навички», немає інструменту, яким можна виміряти шляхетність його душі, неповторні моменти його творчості в освітньому процесі.

В. Калінін у процесі дослідження проблеми готовності педагога до професійної діяльності визначив такі критерії його професійної готовності: стимулюючий, когнітивний, практичний, ціннісний та результативний [5, с.15].

О. Волченко виділяє професійно-мотиваційний, змістово-операційний, персоналізований, результативний критерії [3].

Період навчання в освітньому закладі виступає для особистості як сфера реалізації та подальшого розвитку її здібностей, сфера соціальних контактів, у яких втілюються її цінності, установки, уявлення, спрямування та життєві сенси в конкретно-практичних і поведінкових формах.

У цей період відбувається соціальне та особистісне самовизначення. Головними психологічними надбаннями підліткового віку, за визначенням І. Кона, є відкриття свого внутрішнього світу, усвідомлення своєї неповторності та унікальності. Особистість підліткового віку потребує не стільки автономії від дорослих, скільки чіткої орієнтації та визначення свого місця в житті. Це зумовлює необхідність розвитку інтегративних механізмів самосвідомості, формування світогляду й життєвих позицій. У цей період юнацтво має впоратися з великою кількістю завдань розвитку – їх більше ніж в будь-який інший період життя. Пройти успішно цей складний період без професійного педагогічного супроводу дуже складно.

Отже щоб відповідати вимогам своєї професії й гарантувати високу якість освітнього процесу, педагогу необхідно щиро прагнути стати професіоналом своєї справи, досягти певних вершин професіоналізму. Стимулом до «руху нагору» може стати дещо прагматичний вислів А.С.Макаренка: «Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу... Наші діти – це наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, це – наша провина перед іншими людьми, перед усією країною». [2,6].

Список використаних джерел:

1. Баркасі В. В. 9 Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов (1997–2004 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Баркасі Вікторія Володимирівна. – Одеса, 2004. – 254 с.
2. Біла І. М. 1 Професіоналізм педагога як передумова становлення творчої особистості дитини // Педагогічна Спадщина В. О. Сухомлинського у діалозі із сучасністю. – Луцьк., 2014. – С.38-42.
3. Волченко О. М.16 Комунікативна компетенція майбутніх учителів іноземних мов у контексті теорії діяльності // 36. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – 2005. – № 1. – С. 40–46.
4. Гершунский Б. С. 23 Педагогическая прогностика: Методология, теория, практика – К.: Вища шк., 1986. – 197 с.
5. Калінін В. О. 34 Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – Житомир, 2005. – 20 с.
6. Макаренко, А. С.2 Педагогическая поэма –.: ИТРК, 2003. – 736 с., ил.

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Марчук Сніжана Вікторівна

аспірантка кафедри психології та соціальної роботи
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Виникнення поняття «емоційний інтелект» має довгий шлях наукових пошуків різних вчених, адже вже розмежування емоцій і емоційних станів як особливих сфер психічного життя сталося в античний період. З розвитком психології саме як окремої самостійної науки почалося детальне вивчення когнітивної детермінованості емоційних процесів, а також самого поняття емоцій і зв'язок їх з пізнавальною діяльністю. Звичайно, що пізніше було доведено різними науковцями наявність логічного зв'язку між мисленнєвими та емоційними процесами. Самі ж вчені не тільки вивчили ці зв'язки, але і створили передумови для подальшого і глибшого вивчення справи емоційної регуляції мисленнєвої діяльності та поведінки особистості. Поштовхом до виділення інтелектуальних здібностей, які відповідають за опрацювання саме емоційної інформації, спричинило, по-перше, розширення загальної структури інтелекту. Вже пізніше після численних досліджень з'являються такі поняття як соціального інтелекту, і як наслідок – до виникнення окремих моделей емоційного інтелекту. Вже у XX столітті світ побачив чимало наукових праць, які описували суть нового психологічного феномену та його впливу на різні аспекти життєдіяльності особистості. Однак розгляд емоційного інтелекту у різних напрямках науки не зупиняється і досі. І соціологи, і психіатри, і психологи прагнуть зрозуміти сутність і знайти нові закономірності й механізми даного поняття.

Аналіз досліджень вивчення природи емоційного інтелекту серед українських науковців показав, що є виражена тенденція спиратися на дослідження американських вчених. Наприклад, на працю «Емоційний інтелект», науковця Д. Гоулман, яку він опублікував у США у 1995 році. Перш за все, автор наголошує, що якраз емоційний інтелект сприяє особистісному зростанню та ефективності професійної діяльності. Д. Гоулман зауважує той факт, що емоційний інтелект допомагає людині ідентифікувати та виокремлювати емоційні стани, осмислювати взаємозв'язок між емоціями, мисленням та діями, управляти станами, а також контролювати емоції та входити в емоційні стани, що сприяють досягненню успіху, розуміти емоції інших людей, бути емпатійними, підтримувати гармонійні відносини з оточенням, що сприяє самоефективності особистості в соціумі. Це все зумовлює і відкриває для особистості багатогранні можливості для самоактуалізації [5, с.132].

Сьогодні кількість наукових досліджень, спрямованих на вивчення емоційного інтелекту зростає серед українських вчених. Кожен з авторів пропонує своє тлумачення емоційного інтелекту, його структури та шляхів дослідження. Циганчук Т. В., вивчаючи даний феномен у зв'язку зі стресостійкістю на вибірці студентів, встановила зворотну кореляцію між показниками емоційного інтелекту та соціального самоконтролю та пряму кореляцію з показниками самоконтролю в емоційній сфері [14, с.201].

Носенко Е.Л. та Коврига Н.В. акцентували увагу на п'ятифакторній структурі емоційного інтелекту, яка доповнена за рахунок вивчення нейротизму, екстраверсії, гнучкості. Крім того вчені надали характеристику рівневих показників емоційного

інтелекту. Високі показники емоційного інтелекту, з позиції науковців, зумовлені високим рівнем розвитку внутрішнього світу, що базується на наявності у суб'єкта можливих альтернатив поведінки у різних ситуаціях на основі його системи цінностей. Крім того, високі показники пов'язані з його свободою від безпосередніх ситуаційних вимог, інтернальним локус-контролем, сензитивністю до емоціогенних подразників, високою самооцінкою та психологічним благополуччям, незалежністю від ситуації у виборі копінг- стратегій [7,8].

Д.В. Люсіним пропонується двокомпонентна структура емоційного інтелекту як здатності до розуміння своїх і чужих емоцій, управління ними. Автор вводить поняття внутрішньо-особистісного та міжособистісного емоційного інтелекту. Міжособистісний емоційний інтелект – розуміння емоцій інших людей і управління ними. Внутрішньо-особистісний емоційний інтелект – розуміння власних емоцій та управління ними. Оскільки і здатність до розуміння емоцій, і здатність до управління емоціями можуть бути спрямовані на власні емоції і емоції інших людей, на думку Д.В. Люсіна, можна говорити про внутрішньо-особистісний та міжособистісний емоційний інтелект, які хоча й припускають актуалізацію різних когнітивних процесів, але повинні бути взаємопов'язаними [11, с.98-101].

М. А. Манойлова розглядає емоційний інтелект як здатність людини до усвідомлення, прийняття та регуляції емоційних станів і почуттів інших людей і самого себе. Автор виділяє внутрішньо-особистісний (усвідомлення своїх почуттів, самооцінка, впевненість в собі, відповідальність, терпимість, самоконтроль, активність, гнучкість, зацікавленість, відкритість новому досвіду, мотивацію досягнення, оптимізм) та міжособистісний (комунікабельність, відкритість, емпатія, здатність враховувати і розвивати інтереси іншої людини, повага до людей, здатність адекватно оцінювати і прогнозувати міжособистісні відносини, вміння працювати в команді) аспекти емоційного інтелекту [2, с.276-278].

І. М. Андрєєва пропонує інтегративну модель емоційного інтелекту, згідно якої емоційний інтелект має ієрархічну структуру, яка включає «інтелект індивіда» (емоційний інтелект як «можливість»), «інтелект суб'єкта діяльності» (емоційний інтелект як когнітивно-особистісне утворення) та «інтелект особистості» (емоційний інтелект у взаємозв'язку з іншими особистісними властивостями) [1, с.78-79].

Розвинений емоційний інтелект виконує ряд функцій, серед яких І.Собченко виділяє такі: інтерпретативна – уможлиблює розшифровування емоційної інформації та створення власного «тлумачного словника емоцій»; регулятивна – забезпечення емоційного балансу і комфорту особистості та адекватності зовнішнього прояву емоцій; адаптивна та стресозахисна функція виявляються в актуалізації та стимулюванні психічних резервів людини в складних життєвих ситуаціях; активізуюча функція забезпечує гнучку спроможність до конгруентності у спілкуванні. [11, с.28-31].

Емоційний інтелект осіб юнацького віку, визначається О. Бантишевою, як особистісне утворення, що забезпечує значне розширення кола чинників, здатних викликати емоційний відгук; емоційну забарвленість особистіснозначущих відносин юнаків і юнок (морально-етичних почуттів, потреби в дружбі й любові), підвищення їх самоконтролю та саморегуляції. Також вченою було відмічено вплив на загальний рівень розвитку емоційного інтелекту біологічних (рівень емоційного інтелекту батьків; спадкові задатки емоційної здатності; властивості темпераменту) та соціальних (ступінь розвитку самосвідомості, самоствавлення та самооцінки; рівень освіти батьків та сімейного доходу; емоційно благополучні відносини між батьками; гендерні особливості виховання та ін.) чинників [2, с.42-44].

Вагомий внесок у вивчення емоційного інтелекту в Україні зробила Лящ О.П. Саме вона у контексті психологічної моделі генези емоційного інтелекту в юнацькому віці розглядала емоційний інтелект особистості юнацького віку як ієрархізовану систему здібностей молодого людини до обробки емоцій як інформації, що передбачає функціональну єдність емоційних та інтелектуальних процесів щодо сприйняття, розпізнавання і розуміння власних емоцій та емоцій інших людей, управління емоційними проявами та зумовлює більш високу адаптивність і ефективність особистості в спілкуванні і діяльності. Дослідниця вважала, що емоційний інтелект як інтегрований конструкт передбачає функціональну єдність емоційних та інтелектуальних процесів у цілісній системі здібностей щодо сприйняття, розпізнавання і розуміння власних емоцій та емоцій інших людей, управління емоційними проявами. Відповідно психологічна структура емоційного інтелекту методологічно ґрунтується на принципах системності, детермінізму як залежності психічних явищ від факторів, що їх зумовлюють, положеннях психологічних теорій діяльності, особистості, положеннях про структуру особистості та її розвиток в середовищі і діяльності; принципах організації психологічного дослідження; уявленнях про сутність, психологічні механізми та умови формування особистості в юнацькому віці [12, с.327-328].

У змісті психологічної моделі розвитку емоційного інтелекту в юнацькому віці, розробленої О.П. Лящ, системна детермінованість характеризується зумовленістю рівнів розвитку компонентів (афективно-когнітивного, поведінково-діяльнісного, мотиваційно-рефлексивного) емоційного інтелекту від сукупності чинників (гендерно-вікових, психофізіологічних, когнітивних, особистісних). При цьому О.П. Лящ досліджено відносно нижчий рівень розвитку емоційного інтелекту, зокрема здатностей до розуміння та свідомої регуляції емоцій, у віці 14-16 років, ніж у 17-18 років, а також меншу узгодженість на етапі ранньої юності вимірюваних у структурі емоційного інтелекту характеристик у порівнянні з особами старшого юнацького віку. Важливим аспектом в розвитку емоційного інтелекту О.П. Лящ вважала збалансованість його складових з гендерно-віковими, психофізіологічними, когнітивними, особистісними параметрами. На думку дослідниці збалансованість розвитку емоційного інтелекту в юнацькому віці взаємозалежна з силою і рухливістю, практичним інтелектом, мотиваційними, емоційно-вольовими властивостями [13, 283-286].

Таким чином, аналіз наукової літератури вказує на те, що українські науковці, які досліджували поняття емоційного інтелекту у психологічній науці виділяють його як багатовимірний складний конструкт.

Без сумніву складність наукових досліджень полягає в тому, що на даному етапі розвитку психології, немає єдиного бачення змістового визначення поняття емоційного інтелекту серед українських та зарубіжних науковців. Незважаючи на суперечність тлумачень науковців, які у свою чергу намагаються поповнити явище новими аспектами, дослідження даного поняття продовжуються.

Список використаних джерел:

1. Андреева І. Н. Поняття і структура емоційного інтелекту. Соціально-психологічні проблеми ментальності. 2014. (1).К.
2. Бантишева О. О. Психологічні особливості емоційного інтелекту осіб юнацького віку, схильних до віктимної поведінки: дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2017. 315 с.
3. Бреус Ю. Роль емоційного інтелекту в професійній діяльності керівника закладу середньої освіти: Навчальний посібник. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети». 2016. 36 с.

4. Вірна Ж.П., Брагіна К.І. Емоційний інтелект у смисловому локусі професіоналізації особистості. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць ДВНЗ «Запорізький національний університет» та Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. № 2 (8). С. 38-43.
5. Носенко, Е.Л., Коврига, Н.В. (2003). Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. Київ: Вища школа.
6. Коврига Н.В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: авто-реф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. К.: Вища школа, 2003. – 126 с.
7. Люсін Д. В., Марютина О. О., Степанова А. С. Структура емоційного інтелекту і зв'язок його компонентів з індивідуальними особливостями - емпіричний аналіз. Соціальний інтелект: Теорія, вимір, дослідження. Вид-во «Інститут психології РАН », 2004. с. 129-140. Психології РАН», 2004. с. 29-36.
8. Лящ О.П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень. Проблеми сучасної психології. 2013. № 22. С. 324–335.
9. Лящ О. Генеза емоційного інтелекту в юнацькому віці : дис. ... док. наук з псих. : 19.00.07. «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2021. 458 с.
10. Циганчук Т. В. Емоційний інтелект в структурі стресостійкості студентів. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. 2017. № 2. с. 200-204.

СЕКЦІЯ ХІХ. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

EFFECTIVENESS OF CHILD VACCINATION IN CENTRAL ASIA REGIONS

Zakirova Bakhora Islamovna

assistant professor

Samarkand State Medical University, Samarkand, Uzbekistan

Ibragimov Sherzod Umidovich

Student

Samarkand State Medical University, Samarkand, Uzbekistan

Shavazi Ramiz Nuraliyevich

Student

Samarkand State Medical University, Samarkand, Uzbekistan

Ganieva Aziza Burxonboy kizi

Student

Samarkand State Medical University, Samarkand, Uzbekistan

Kuzibekov Eler Yusufjonovich

student

Samarkand State Medical University, Samarkand, Uzbekistan

Summary. *Child vaccination programs are a cornerstone of public health efforts worldwide, aiming to prevent numerous infectious diseases and their associated morbidity and mortality. This scientific article explores the effectiveness of child vaccination in Central Asia regions, focusing on the impact of vaccination campaigns, vaccine coverage rates, and their contribution to disease control and public health outcomes. We examine the current state of child vaccination programs in Central Asia, assess the challenges faced, and discuss the prospects for improving vaccination coverage to ensure the health and well-being of children in the region.*

Introduction:

Child vaccination is a vital and time-tested public health intervention designed to prevent and control infectious diseases among the most vulnerable members of society. In Central Asia, a region characterized by its cultural diversity and dynamic geopolitical landscape, child vaccination programs play a pivotal role in safeguarding the health and well-being of its youngest citizens. This scientific article embarks on a comprehensive exploration of the effectiveness of child vaccination initiatives in Central Asia, delving into the multifaceted dimensions of vaccination campaigns, vaccine coverage rates, and their profound influence on disease control, healthcare infrastructure, and broader public health

outcomes.

Central Asia is a region encompassing five nations: Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan. The region's unique blend of ethnicities, languages, and cultures is mirrored in the array of public health challenges faced by its diverse population. In a vast and intricate landscape spanning deserts, mountains, and steppes, the design and execution of child vaccination programs necessitate a nuanced approach that takes into account the region's unique socioeconomic conditions, healthcare infrastructure, and sociocultural dynamics.

Central Asia's commitment to child vaccination is fortified by the collaborative efforts of national governments and international organizations such as the World Health Organization (WHO) and UNICEF. The Expanded Program on Immunization (EPI), originally introduced in 1974, stands as a testament to the region's dedication to delivering essential vaccines to children, thereby mitigating the burden of vaccine-preventable diseases.

Despite notable progress in the development and implementation of child vaccination programs, Central Asia confronts an array of hurdles on the path to achieving high and equitable vaccine coverage. These challenges include geographical isolation in remote areas, inadequacies in healthcare infrastructure, fragile health systems, and the pervasive issue of vaccine hesitancy. These obstacles have, in part, hindered the realization of herd immunity, a cornerstone of public health that limits the propagation of vaccine-preventable diseases within communities.

The impact of child vaccination programs on disease control in Central Asia has been profound. Maladies like measles, polio, diphtheria, and pertussis have witnessed substantial declines, thanks to dedicated vaccination efforts. Most notably, in 2019, the World Health Organization declared the region free of wild poliovirus, marking a significant milestone in child vaccination campaigns and a testament to the remarkable progress achieved.

However, Central Asia is not without its prospects and challenges. To further enhance vaccination coverage and its ensuing outcomes, a holistic approach is needed. Strengthening healthcare systems, overcoming vaccine hesitancy, ensuring equitable vaccine access for all children, particularly those in marginalized and underserved populations, and maintaining robust surveillance and monitoring systems are integral components of the path forward.

This article delves into these dimensions of child vaccination in Central Asia, offering insights into the progress made, the challenges that persist, and the collective efforts required to ensure the continued health and well-being of the region's children. The effectiveness of child vaccination is a beacon of hope and a testament to the significance of international collaboration in the realm of public health. Central Asia's journey serves as both inspiration and a model for regions worldwide seeking to achieve similar milestones in child vaccination and disease prevention.

1. Vaccination Programs in Central Asia

Central Asia has made significant progress in developing and implementing child vaccination programs. These programs are typically organized and funded by national governments, with support from international organizations such as the World Health Organization (WHO) and UNICEF. The Expanded Program on Immunization (EPI), initially launched in 1974, has been a key initiative for delivering vaccines to children in Central Asia.

2. Vaccine Coverage Rates

Despite efforts to improve vaccination coverage, Central Asia faces several challenges in achieving high and equitable vaccine coverage. Factors contributing to low vaccination coverage include geographic barriers in remote and rural areas, inadequate infrastructure, weak health systems, and vaccine hesitancy. These challenges have hindered the achievement of herd immunity, which is vital in preventing the spread of vaccine-

preventable diseases.

3. Impact on Disease Control

Child vaccination programs have had a considerable impact on disease control in Central Asia. Diseases such as measles, polio, diphtheria, and pertussis have significantly declined, thanks to vaccination efforts. In 2019, the World Health Organization declared the elimination of wild poliovirus in the region, marking a significant achievement in child vaccination.

Figure 2. Prevalence of zero-dose and under-vaccinated children in Europe and Central Asia

Historical trends over the past two decades show **less than 10 per cent prevalence of zero-dose children**. However, since the onset of the COVID-19 pandemic, there has been **a slight increase in the prevalence of zero-dose and under-vaccinated children**.

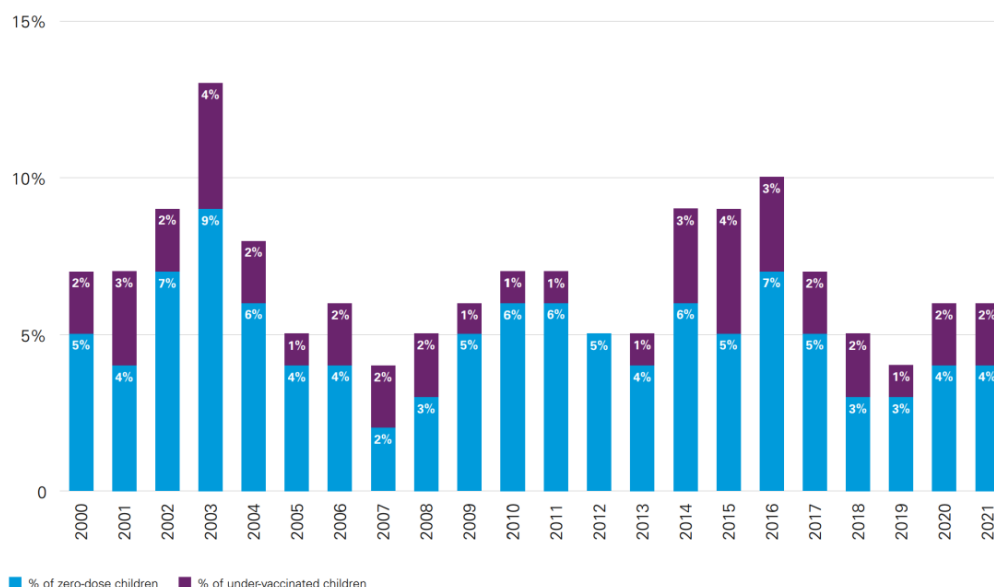

Fig.1. Prevalence of zero-dose and under-vaccinated children in Europe and Central Asia

4. Prospects and Challenges

The effectiveness of child vaccination in Central Asia regions is commendable, but several challenges persist. To further improve vaccination coverage and outcomes, it is crucial to address these challenges:

4.1. Strengthen Health Systems: Investments in healthcare infrastructure, including the training of healthcare workers and the expansion of healthcare services in rural and remote areas, are essential.

4.2. Overcome Vaccine Hesitancy: Misinformation and vaccine hesitancy are issues in Central Asia. Public health campaigns and community engagement are necessary to build trust in vaccines and healthcare providers.

4.3. Equity in Vaccine Access: Ensuring that vaccines reach all children, including those in marginalized and vulnerable populations, is vital for achieving high vaccination coverage rates.

4.4. Surveillance and Monitoring: Continual surveillance and monitoring of vaccination coverage and disease incidence are crucial for early detection and response to outbreaks.

Conclusion:

Child vaccination programs in Central Asia have been effective in reducing the burden of vaccine-preventable diseases. However, there is still room for improvement in

vaccination coverage, healthcare infrastructure, and addressing vaccine hesitancy. Efforts to strengthen health systems, ensure equitable vaccine access, and maintain high-quality surveillance will be essential in the ongoing battle to protect the health and well-being of children in the region. Central Asia's commitment to child vaccination is a testament to the importance of global collaboration in public health, and serves as a model for other regions striving to achieve similar success.

Acknowledgments:

The author would like to thank the World Health Organization, UNICEF, and other international organizations, as well as the healthcare workers and government officials in Central Asia who have tirelessly worked towards the success of child vaccination programs in the region.

References:

1. Burstein, R., Henry, N. J., Collison, M. L., Marczak, L. B., Sligar, A., Watson, S., Marquez, N., Abbasalizad-Farhangi, M., Abbasi, M., Abd-Allah, F., Abdoli, A., Abdollahi, M., Abdollahpour, I., Abdulkader, R. S., Abrigo, M. R. M., Acharya, D., Adebayo, O. M., Adekanmbi, V., Adham, D., Afshari, M., ... Hay, S. I. (2019). Mapping 123 million neonatal, infant and child deaths between 2000 and 2017. *Nature*, 574(7778), 353–358. <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1545-0>.
2. Davies, P., Aluloski, I., Aluloski, D., Brcanski, J., Davidzenka, A., Durdyeva, A., Gayrat Umarzoda, S., Goshliyev, K., Jovanovic, V., Jugeli, L., Kocinaj-Berisha, M., Maistruk, G., Naumovic, T., Pilav, A., Rzaeva, G., Saribekyan, K., Siljak, S., Ten, E., Valuta, D., Veljkovic, M., ... Melnic, E. (2023). HPV Vaccination and Cervical Cancer Screening Policies and Practices in 18 Countries, Territories and Entities across Eastern Europe and Central Asia. *Asian Pacific journal of cancer prevention: APJCP*, 24(5), 1781–1788. <https://doi.org/10.31557/APJCP.2023.24.5.1781>.
3. Latipov, R., Utegenova, E., Kuatbayeva, A., Kasymbekova, K., Abdykarimov, S., Juraev, R., Ismailov, U., & Flem, E. (2011). Epidemiology and burden of rotavirus disease in Central Asia. *International journal of infectious diseases : IJID : official publication of the International Society for Infectious Diseases*, 15(7), e464–e469. <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2011.03.014>.
4. Berkhof, J., Bogaards, J. A., Demirel, E., Diaz, M., Sharma, M., & Kim, J. J. (2013). Cost-effectiveness of cervical cancer prevention in Central and Eastern Europe and Central Asia. *Vaccine*, 31 Suppl 7, H71–H79. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2013.04.086>.
5. Rogovskaya, S. I., Shabalova, I. P., Mikheeva, I. V., Minkina, G. N., Podzolkova, N. M., Shipulina, O. Y., ... & Poljak, M. (2013). Human papillomavirus prevalence and type-distribution, cervical cancer screening practices and current status of vaccination implementation in Russian Federation, the Western countries of the former Soviet Union, Caucasus region and Central Asia. *Vaccine*, 31, H46–H58.
6. Bloom, D. E., Canning, D., & Weston, M. (2017). The value of vaccination. In *Fighting the diseases of poverty* (pp. 214–238). Routledge.
7. Ball, L. K., Ball, R., & Pratt, R. D. (2001). An assessment of thimerosal use in childhood vaccines. *Pediatrics*, 107(5), 1147–1154.
8. Ibragimov, S. (2021). HEART DAMAGE IN PATIENTS WITH SYSTEMIC LUPUS ERYTHEMATOSUS. *Збірник наукових праць ЛОГОС*.
9. Ibragimov, S. (2022). The hormone estradiol and what advantages it has over testosterone. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (June 24, 2022; Helsinki, Finland), 57–59.
10. Абдуллаева, Н., Ибрагимов, Ш., & Ахмедов, Д. (2023). ОСНОВНЫЕ ЭТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ И КЛИНИЧЕСКИЙ ПОДХОД В ОРТОДОНТИЧЕСКОЙ СТОМАТОЛОГИИ. *Grail of Science*, (25), 450–456.

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ТА РАДІОЧАСТОТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Гнутова Лада Вячеславівна

здобувач вищої освіти 2 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Мокрякова Марина Іванівна

асистент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність: Смартфони, комп'ютери, інтернет є невід'ємною частиною життя людини в 21 столітті і прямопропорційно впливає її організм. Актуальність впливу радіовипромінювання на здоров'я людини є важливою темою в сучасному світі, оскільки технології з бездротовими зв'язками, такі як мобільні телефони, Wi-Fi мережі, мережі 5G та інші, стають все більш поширеними та необхідними частиною нашого повсякденного життя.

Методи і матеріали: Для оцінки впливу радіовипромінювання на організм людини було проведено соціологічне опитування серед 40 студентів, які довгий час займаються онлайн.

Результати дослідження: Wi-Fi – є технологією для забезпечення бездротового з'єднання з мережею Інтернет чи іншими мережевими ресурсами. Ця технологія дозволяє пристроям, які мають підтримку Wi-Fi, підключатися до бездротових мереж, що працюють на радіочастотах, і використовувати їх для обміну даними, доступу до Інтернету і спільного використання ресурсів мережі.

Роутер Wi-Fi розповсюджує високошвидкісний доступ до інтернету завдяки електромагнітним хвилям. Вони дали можливість працювати великій кількості техніки – від мобільних телефонів до мікрохвильової печі.

Частота роутера, як і мікрохвильової печі, становить 2,4 ГГц, але остання є більш шкідливою, бо має в рази більшу потужність. Смартфон є у кожного, і промені від сигналу 4G проходять через усі стіни будинку, і несуть також велике випромінювання. Тому, робимо висновок, що роутер має незначну силу випромінювання, на відміну від іншої техніки.

Наукові дослідження не підтвердили шкідливого впливу Wi-Fi на людське здоров'я в межах регуляторних норм та стандартів безпеки. Але, деякі експерти стверджують навпаки: випромінювання, яке генерується Wi-Fi роутерами, може бути пов'язане з розвитком нейродегенеративних захворювань і формуванням ракових клітин. Також відомо, що електромагнітне випромінювання може викликати симптоми, такі як висипи, втома та мігрені. Як стверджують дослідники, Wi-Fi роутери випромінюють сигнали, через які відбувається створення реактивного кисню. Через це живі клітини піддаються окисленню, що може створювати загрозу для розвитку злоякісних новоутворень.

Також, спільнота французьких науковців – Claire Dalmay, Arnaud Pothier, Pierre Blondy, Mathilde Cherray, Fabrice Lalloue та Marie-Odile Jauberteau, у 2009 році виступила у Римі на конференції “European Microwave Conference (EuMC)” з експериментом на мишах. На клітку “А” була направлена антена, на відстані 1,0 метру, випромінювання якої дорівнювало випромінюванню з роутера. Клітку “Б” розташували так, щоб на неї не потрапляло випромінювання. Цей дослід зайняв

6 місяців, протягом яких мишей піддавали випромінюванню по 8 годин вдень. Усіх тварин годували дієтичним кормом, давали очищену воду та у кімнаті підтримували постійну температуру.

Через місяць у мишей, які піддавали випромінюванню, виявили знижений рівень глобуліну та глутамінтрансферази, і навпаки, збільшений рівень лактатдегідрогенази. А цей фермент потрапляє у кровотік, коли клітини пошкоджені. Також, спостерігали підвищення аміаку, а це значить що печінка не може нормально функціонувати та створювати сечовину. Через чотири місяці у мишей, що перебували під опроміненням виявили абсцес легневих тканин, запалення тканини мозку та печінки. У мишей в клітці "Б" нічого не було виявлено.

По результатам анкетування було виявлено, що 57,8% респондентів розташовують Wi-Fi роутер у спальні, та 92% не вимикають його на ніч. Але ж, науковці рекомендують слідувати цим правилам:

1. Розміщати точку доступу Wi-Fi не ближче 1,0 м від місць, де людини проводить багато часу. Найкращим місцем для розташування роутера буде коридор.
2. Вимикати роутер на ніч, та на час, коли Вам не потрібен інтернет.
3. Робити перерви, під час роботи з смартфоном, ноутбуком тощо.
4. Не класти мобільні пристрої поряд з собою під час сну.
5. Мінімізувати час використання бездротової мережі.

Висновок: Не має прямих доказів того, що Wi-Fi роутери несуть прямий шкідливий вплив на організм людини. Але, слід дотримуватись правил щодо використання та налаштування мережі інтернет, щоб уникнути інших неприємних ситуацій.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ РЕЖИМІВ УЛЬТРАФІОЛЕТОВОГО ОПРОМІНЕННЯ В ІНАКТИВАЦІЇ ВІРУСУ ФОТОДИНАМІЧНИМ МЕТОДОМ НА МОДЕЛІ АНТИСИНЬОГНІЙНОГО БАКТЕРІОФАГА ПРЯМИМ ТА РЕВЕРСІЙНИМ МЕТОДАМИ

Калініченко Світлана Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-3482-9605

Д-р. мед. наук, старший науковий співробітник,
завідувачка лабораторії вірусних інфекцій

*ДУ "Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова
Національної академії медичних наук України", Україна*

Антушева Тетяна Іванівна

ORCID ID: 0009-0006-0953-2830

канд. біол. наук, старший науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій

*ДУ "Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова
Національної академії медичних наук України", Україна*

Мелєнтьєва Христина Валентинівна

ORCID ID: 0000-0003-4338-6655

канд. біол. наук, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій

*ДУ "Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова
Національної академії медичних наук України", Україна*

Оветчин Петро Васильович

ORCID ID: 0000-0001-8008-4256

канд. біол. наук, старший науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій

*ДУ "Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова
Національної академії медичних наук України", Україна*

Актуальність. Застосування живих та інактивованих вірусних вакцин забезпечує формування міцного довготривалого імунітету у людей, але має також і негативні наслідки. Це, насамперед, здатність до реверсії атенуйованих штамів мікроорганізмів. У інактивованих штамів це реактогенність та алергенність за рахунок появи баластних антигенних речовин, що утворюються в реакціях з хімічними інактиваторами, як то мертіоляти та формалін, які наразі застосовуються [1]. На сучасному етапі є найважливім завданням замінити небезпечні інактиватори продуцентів вакцин на такі, які не утворюють з антигеном небезпечні ковалентні зв'язки. Такими інактиваторами можуть бути флавоноїди, що використовують у медичній та фармацевтичній промисловості в технологіях знезаражування продуктів крові в трансфузіології [2] і за класом токсичності Food and Drugs Administration (FDA) вважаються безпечними. Саме тому їх розглядають як перспективні фотоінактиватори, що мають великий антимікробний фотодинамічний потенціал [2-4]. Використання опромінених ультрафіолетовим світлом флавоноїдів в

якості фотоінактиваторів патогенів є перспективним для створення новітніх вакцинних препаратів.

Метою роботи стало визначення режимів ультрафіолетового опромінення в методології інактивації вірусу фотодинамічним методом на моделі антисиньогнійного бактеріофага прямим та реверсійним методами

Матеріали і методи.

Як тест-об'єкти було використано бактеріофаг полівалентний Піофаг®

(реєстраційне посвідчення №UA/15974/01/01, затверджено Наказом МОЗ України № 43 від 11.01.2022р., виробник НеоПробіоКеар Інк., Канада) та референс-штами бактерій *Pseudomonas aeruginosa* ATCC 27853 (F-51), одержані з Філії Національного музею мікроорганізмів ДУ «ІМІ НАМН» та клінічні штами *Pseudomonas aeruginosa*, які вилучено з виділень нижніх дихальних шляхів хворих на пневмонію на території України, не пізніше ніж за 3 роки до проведення даного дослідження.

Джерелом ультрафіолетового світла був опромінювач бактерицидний побутовий з озоною бактерицидною лампою ОБВ 15Р-METAL, країна виробник Польща. Технічні характеристики: потужність УФ-С опромінення 3,1 Вт; частота 50 Гц; довжина бактерицидної хвилі 253,7 нм.

Як фотоінактиватор було використано рибофлавін - розчин в полісорбаті-80 0,02% - 1,0 %, (Fluka, Австрія). Дослідження інактивації бактеріофагу проводили за методом spot-тесту [4]. Визначення робочої активності бактеріофагів проводили реверсійним методом [5 - 7].

З основного розчину фотоінактиватора (1 % рибофлавін) робили наступні розведення у ізотонічному розчині: 0,5 %; 0,2 %; 0,1 %; 0,01 %; 0,02 % та 0,05 %.

Режими ультрафіолетового опромінення (УФО) були наступними: 60 хв; 45 хв; 30 хв; 15 хв.

Дослідження проводили у трьох повторях, як мікрометодом (у лунках стрипованих полістиролових стерильних планшетів), так і макрометодом у об'ємах 100 мл. Для макрометоду використовувались стерильні одноразові ПВХ-пакети для крові. До розчину рибофлавіну певної концентрації додавали в тому ж об'ємі полівалентний бактеріофаг, до складу якого входив також і антисиньогнійний фаг. Після ретельного мішунгу з'єднані компоненти опромінювали УФО у зазначених вище режимах.

Після чого робили висіви фагів (по 10 мкл) із зразків на тест-культури за методом spot-тесту, інкубували 18-20 год при 28-29 °С та проводили облік результатів.

Статистична обробка експериментальних даних здійснена за допомогою комп'ютерних програм Microsoft Excel 2000 і пакета прикладних програм для обробки медико-біологічної інформації "Biostat-4".

Результати досліджень

Результати дослідження свідчать, що лізуюча активність синьогнійного бактеріофага відносно штамів *P. aeruginosa* в залежності від часу дії ультрафіолетового опромінення була така: після впливу УФО протягом 60 хвилин — лізис відсутній, після впливу УФО протягом 45 хвилин — незначна кількість негативних колоній (10-20 БУО) при концентрації фотоінактиватора до 0,05%; після впливу УФО протягом 30 хвилин — напівзливний лізис при концентрації фотоінактиватора до 0,05% та невелика кількість негативних колоній (більше 20) при концентрації фотоінактиватора нижче 0,05%; після впливу УФО протягом 15 хвилин — зливний лізис незалежно від концентрації фотоінактиватора (табл.1). В контрольних зразках без застосування опромінення спостерігали зливний лізис.

Таблиця 1

**Лізуюча активність синьогнійного бактеріофага відносно штамів
P. aeruginosa залежно від часу впливу УФО та концентрації рибофлавіну**

Зразок	Час опромінення, хв				
	60	45	30	15	0
0,5 % розчин рибофлавіну + фаг	-	++	SCL	CL	CL
0,2 % розчин рибофлавіну + фаг	-	++	SCL	CL	CL
0,1 % розчин рибофлавіну + фаг	-	++	SCL	CL	CL
0,05 % розчин рибофлавіну + фаг	-	+	+++	CL	CL
0,02 % розчин рибофлавіну + фаг	-	-	++	CL	CL
0,01 % розчин рибофлавіну + фаг	-	-	++	CL	CL
K ₁ фаг + рибофлавін	-	-	+++	CL	CL
K ₂ фаг + із.р	-	-	++	CL	CL
K рибофлавіну	-	-	-	-	-
K фага	-	-	++	CL	CL

[авторська розробка]

Примітка: CL – зливний лізис; SCL – напівзливний лізис; +++ – окремі негативні колонії (більше 20); ++ – окремі негативні колонії (від 10 до 20); + – окремі негативні колонії (до 10); - – відсутність лізису; K – контроль

За результатами експерименту було встановлено найбільш ефективну дію УФО на бактеріофаг протягом 15 хвилин. Визначення активності синьогнійного бактеріофагу після застосування вищезначених умов реверсійним методом показало збіжність результатів.

При визначенні режимів фотодинамічної інактивації бактеріофагів в макроумовах досліди проводились у об'ємах 100 мл. Отримані результати показали, що подовження часу опромінення до 45 хв призводило до 100 % віруліцидного ефекту.

Експозиція УФО від 15 до 30 хв призводить до фотодинамічної інактивації фагів лише з певною концентрацією флавоноїда. Достовірні показники інактивації фагів макрометодом реєструються за 15 хвилин впливу ФДТ, а повне знезараження розчину – через 45 хвилин опромінення.

Висновки. Отримані результати свідчать, що час опромінення УФ 60 хв призводить до віруліцидної дії у всіх дослідах, незалежно від застосування ФС. Розчини рибофлавіну у концентраціях від 0,5 % до 0,05 % призводили до часткового захисту бактеріофагу від дії УФО – після 45-хвилинного опромінення фіксувались окремі негативні колонії на відміну від контролю. Інактивація бактеріофагів на рівні контролів була визначена за впливу двох концентрацій фотоінактиватора – 0,02 % і 0,01. Таким чином, доказано можливість використання певних режимів впливу УФО в інактивації вірусу фотодинамічним методом з використанням фотоінактиваторів (в даній роботі рибофлавін). Подальші дослідження по визначенню оптимальної концентрації фотоінактиватора рекомендовано проводити з 15-хвилинним опроміненням УФО.

Список використаних джерел:

1. Посібник з медичної вірусології / ред. В. М. Гиріна – К. : Здоров'я, 1995. – 367 с.
2. Hamblin M.R. Antimicrobial photodynamic inactivation: a bright new technique to kill resistant microbes. Curr Opin Microbiol. 2016. 33. 67–73. doi:10.1016/j.mib.2016.06.008.
3. Інформаційно-аналітичний пошук інноваційних методів інактивації вірусів /Калініченко С.В., Мартинов А.В., Торяник І.І., Дубініна Н.В., Тищенко І.Ю. //Innovative ways of improving medicine, psychology and biology: collective monograph /Khrebtii H. – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2023. 305.

4. p. Available at : DOI – 10.46299/ISG.2023.MONO.MED.2. с. 250-268.
5. Inactivation of pathogens by the photodynamic method / Kalinichenko S., Dubinina N. // Scientific space: integration of traditional and innovative processes: Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2023. 600 p. – P. 171-195. ISBN: 978-9934-26-310-1 DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-310-111>.
6. Стандартизація приготування мікробних суспензій: Інформаційний лист про нововведення в системі охорони здоров'я №163-2006 К.: (Укрмедпатентінформ), 2006. 10 с. – (Нормативний документ. МОЗ України; Укрмедпатентінформ. Інформаційний лист).
7. Баснакьян И.А. Культивирование микроорганизмов с заданными свойствами. М.: Медицина, 1992. С.29-59.
8. BS EN 13610:2002 Chemical disinfectants. Quantitative suspension test for the evaluation of virucidal activity against bacteriophages of chemical disinfectants used in food and industrial areas. Test method and requirements (phase 2, step 1).

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ ДРАЙВОВОГО ТИСКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ РЕСПІРАТОРНОЇ ПІДТРИМКИ У ПАЦІЄНТІВ З ЛЕГЕНЕВОЮ КОНТУЗІЄЮ ТА ОЗНАКАМИ ГОСТРОГО РЕСПІРАТОРНОГО ДИСТРЕС-СИНДРОМУ

Курсов Сергій Володимирович

д-р. мед. наук, професор кафедри медицини
невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Ніконов Вадим Володимирович

д-р. мед. наук, професор, завідувач кафедри медицини
невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Скоропліт Сергій Миколайович

асистент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Інвазійна штучна вентиляція легень (ШВЛ) є провідним методом інтенсивної терапії у хворих з розвитком гострого респіраторного дистрес-синдрому (ГРДС). Одною з найбільш вагомих причин для розвитку ГРДС є тяжка травма грудної клітки з легеневою контузією. ШВЛ поступово нормалізує вентиляційно-перфузійні співвідношення в легенях, і тим самим сприяє зменшенню венозно-артеріального шунтування та тяжкості артеріальної гіпоксемії. При збільшенні напруження кисню в легеневих венулах відбувається пригнічення продукції запальних медіаторів, які сприяють підвищенню проникності судинної стінки та активації капілярного витоку внутрішньосудинної рідини до легеневого інтерстицію. Отже покращується оксигенація організму, регресує запалення і легеневий набряк. Тим самим зменшується тяжкість проявів синдрому гострої дихальної недостатності. Респіраторна підтримка проводиться із створенням в дихальних шляхах постійного позитивного тиску для запобігання спадання альвеол. Повітряно-киснева суміш вводиться до дихальних шляхів під тиском і наприкінці видиху також створюється позитивний тиск в дихальних шляхах. Для більш ефективного розправлення альвеол після створення пікового тиску на вдиху величина тиску в дихальних шляхах критично не зменшується, а певний час підтримується на відносно постійному рівні, який називають «тиском плато». І тиск плато і позитивний тиск наприкінці видиху (positive end respiratory pressure, PEEP) сприяють кращому роздуванню альвеол, покращенню співвідношення між вентиляцією та легеневою перфузією та зменшенню венозно-артеріального шунтування. Різницю між величиною тиску плато та PEEP називають драйвовим тиском. Саме в межах величини драйвового тиску відбувається ефективна вентиляція альвеол та оксигенація крові в легеневих капілярах. Зрозуміло, що більша тяжкість легеневого ураження асоційована з потребою застосування більшого пікового тиску, тиску плато, PEEP та драйвового тиску. Потребу у збільшенні величини PEEP віддзеркалює шкала тяжкості легеневого ураження за Мюрреєм. Чим більш тяжким є перебіг ГРДС, тим більший PEEP потрібно

створювати в дихальних шляхах для врятування життя хворого під час проведення ШВЛ [1, 2].

Проте створення постійного позитивного тиску в дихальних шляхах загрожує розвитком баротравми легень. Найбільш розповсюдженим проявом легеневої баротравми є погіршення системної оксигенації організму та утворення пневмотораксу. Для запобігання баротравми величину тиску плато рекомендують обмежувати 30 см H₂O. У пацієнтів з ознаками ГРДС II-III ступеня тяжкості ми найчастіше використовуємо величину тиску плато на рівні 25-27 см H₂O. Особливу увагу в теперішній час приділяють величині драйвового тиску. Мала місце численна кількість повідомлень про те, що збільшення величини драйвового тиску більше 13 см H₂O асоційована із значним зростанням летальності у пацієнтів з ГРДС. Саме тому більшість фахівців з інтенсивної терапії найчастіше намагається використовувати при проведенні ШВЛ величину драйвового тиску в межах 10-13 см H₂O, і тільки в самих тяжких випадках, коли ризик летального результату через прогресування проявів гострої дихальної недостатності стає надзвичайно високим, застосовується величина драйвового тиску на рівні 14-15 см H₂O [3-4].

Тим не менш, в сучасних спеціалізованих наукових виданнях все частіше зустрічаються повідомлення, що підвищення драйвового тиску до 15-16 см H₂O не було асоційоване з летальними результатами у хворих з тяжким перебігом ГРДС. В свою чергу, ми накопили власний досвід проведення респіраторної підтримки у пацієнтів з ГРДС, головною причиною розвитку якого була легенева контузія. У частки хворих, в яких ми проводили інтенсивну терапію застосування величини драйвового тиску 13-14 см H₂O не призводило до покращення оксигенації, і величина насичення периферичної артеріальної крові киснем в цих пацієнтів не сягала 90% навіть в умовах застосування повітряно-кисневої суміші із 80% вмістом кисню. Зрозуміло, що зберігання артеріальної гіпоксемії II ступеня тяжкості негативно впливало на показники серцевого викиду, судинного тону, серцевого ритму та стан свідомості хворих. Застосування величини драйвового тиску на рівні 15-16 см H₂O кардинально змінило перебіг ГРДС. Вже протягом однієї доби нам вдавалося забезпечити у цих пацієнтів зростання насичення артеріальної крові киснем до 97-98%. При цьому потреба в застосуванні кисню зменшувалася, і показник FiO₂ з 0,8 зменшився до 0,6-0,5. У хворих покращувалася гемодинаміка. Констатовано швидке регресування тахікардії, зменшення тяжкості артеріальної гіпотензії. У хворих значно зменшилися показання для застосування вазопресорів, глюкокортикостероїдів, антиаритмічних заходів. У всіх пацієнтів швидко покращувався стан свідомості, і вони достатньо швидко стали доступними елементарному продуктивному контакту в умовах інтубованої трахеї. Всі 12 пацієнтів, в яких ми вимушено застосували ШВЛ з створенням величини драйвового тиску на рівні 15-16 см H₂O благополучно були переведені на самостійне дихання, переведенні з відділення інтенсивної терапії та в подальшому виписані з лікарні.

Отже тяжкість стану хворих і перебігу гострої дихальної недостатності вимагає в кожному випадку індивідуалізованого підходу до методики проведення респіраторної підтримки. Не викликає сумнівів, що високий ризик летального результату завжди асоційований з тяжкістю торакальної травми і ступенем тяжкості ГРДС, який розвивається на тлі такої травми. Міжнародні рекомендації щодо методики проведення респіраторної підтримки у пацієнтів з ГРДС в численній кількості випадків цілком себе виправдовують та їх ретельне застосування сприяє зберіганню життя хворих. Проте для тих випадків, коли стан пацієнтів буває надзвичайно тяжким, офіційних керівництв ще й досі не розроблено. Тоді фахівці з

інтенсивної терапії мають самостійно приймати достатньо сміливі рішення. Провідним механізмом цих рішень є ретельний моніторинг стану пацієнта та швидке реагування лікарів на зміни в цьому стані.

Список використаних джерел:

1. The British Thoracic Society & Intensive Care Society (2018) Guidelines on the Management of ARDS. The British Thoracic Society. July 2018, from <https://www.brit-thoracic.org.uk/quality-improvement/guidelines/acute-respiratory-distress-syndrome-ards/>.
2. Tran A., Fernando S.M., Brochard L.J., Fan E., Inaba K., Ferguson N.D., Calfee C., Burns K, Brodie D., McCredie V.A., Kim D.Y., Kyereanteng K., Lampron J., Slutsky A.S., Combes A. & Rochwerger. (2021) Prognostic factors for development of acute respiratory distress syndrome following traumatic injury – a systematic review and meta-analysis. *European Respiratory Journal*. 61(4). Doi: 10.1183/13993003.00857-2021.
3. Chiumello D., Brochard L., Marini J.J., Slutsky A.S., Mancebo J., Ranieri V.M., Thompson B.T., Papazian L., Schultz M.J., Amato M., Gattinoni L., Mercat A., Pesenti A., Talmor D. & Vincent J-L. (2017) Respiratory support in patients with.
4. acute respiratory distress syndrome: an expert opinion. *Critical Care*. 21, 240–247. Doi: 10.1186/s13054-017-1820-0.
5. Guérin C., Papazian L., Reignier J., Ayzac L., Loundou A. & Forel J-M. (2016) Effect of driving pressure on mortality in ARDS patients during lung protective mechanical ventilation in two randomized controlled trials. *Critical Care*. 20, 384-392. Doi: 10.1186/s13054-016-1556-2.

ЗАСТОСУВАННЯ СТРОМИ КСЕНОРОГІВКИ СВИНІ, ОТРИМАНОЇ МЕТОДОМ ДЕЦЕЛЮЛЯРИЗАЦІЇ, ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МЕХАНІЧНОЇ ТРАВМИ РОГІВКИ

Шмир Соломія Миколаївна

Аспірант

*Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, Україна*

Мета дослідження – довести доцільність та ефективність застосування строми ксенорогівки свині, отриманої методом децелюляризації, для корекції механічної травми рогівки. Трансплантаційний матеріал – строма ксенорогівки свині, отриманої методом децелюляризації, яку проводили шляхом її обробки 0,5 % розчином додецилсульфату натрію та, у подальшому, ультразвуком протягом 5 хв з подальшою інкубацією за присутності 0,1 % розчину папаїну (рН 6,5) впродовж 2,5 год при 30 °С.

В експериментах на кролях проведено моделювання непроникаючої механічної травми рогівки та проведено корекцію із застосуванням строми ксенорогівки свині. Встановлено, що за умов механічної травми рогівки значно порушується структурна організація переднього епітелію, пограничної пластинки та власної речовини. Ступінь деструктивних змін залежить від терміну дослідження. У пізній термін експерименту відбувається слабо виражена крайова епітелізація рогівки, власна речовина деструктивно змінена, наявна лейкоцитарна інфільтрація.

Застосування строми ксенорогівки свині після моделювання механічної травми рогівки зменшує ступінь пошкодження її компонентів, активізує регенераторні процеси, що сприяє поступовому оновленню та відносній нормалізації переднього епітелію, пограничної пластинки та власної речовини рогівки.

Позитивні результати застосування строми ксенорогівки свині вказують на доцільність застосування їх в офтальмологічній практиці при лікуванні хворих із механічною травмою рогівки.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІКУВАННЯ ХВОРИХ З НЕСТАБІЛЬНІСТЮ ШИЙНОГО ТА ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛІВ ХРЕБТА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ БАЛАНС-ТЕСТУ

Фаріон-Навольська О.В.

Аспірант кафедри медичної реабілітації 4 року навчання
*Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я.Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна*

Проблеми патології опорно-рухового апарату у людей зростають з року в рік [1]. Опорно-рухова система забезпечує утримання пози в статичному та динамічному положеннях та виконання рухів. Для оцінки положення тіла в просторі центральна нервова система (ЦНС) формує відповідні взаємозв'язки [2], сприяючи активації чи гальмуванню відповідних м'язів. До постуральних м'язів відносяться довгі м'язи шиї, потиличні м'язи, паравертебральні м'язи, довгі м'язи спини, попереково-здухвинний м'яз. Їх перевантаження спричинює розвиток нестабільності різних відділів хребта [3], що порушує можливість підтримання вертикального положення тіла [4]. Також у повільних та високо-амплітудних рухах, які відсутні у звичайній вертикальній позі здорової людини, бере участь вестибулярна система [5]. Сучасним методом для оцінки постурального балансу є стабілометрія, яка дозволяє оцінити компоненти системи зворотного зв'язку [6].

Мета роботи: Виявити ефективність застосування медичних методів реабілітації пацієнтів з нестабільністю шийного і поперекового відділів хребта за допомогою стабілометрії.

Матеріали і методи. Дослідження проводилися на стабілоплатформі з біологічним зворотнім зв'язком ТУМО (Tyromotion). У дослідженні брали участь 30 здорових студентів, 28 пацієнтів з нестабільністю шийного відділу хребта та 29 пацієнтів з нестабільністю поперекового відділу хребта. Пацієнтам проведено стандартне лікування, яке включало наступні фізпроцедури: гальванізація, магнітотерапія, лазеротерапія, ампліпульстерапія, курс лікувальної фізкультури протягом 10 днів. Аналіз стабілометрії проводили до реабілітації, відразу після неї та через 1 місяць після завершення курсу. Стабілометрія виконувалась у бімодальній позиції, стоячи, в чотирьох функціональних положеннях: на твердій поверхні з відкритими та закритими очима (M1 і M2), на м'якій поверхні з відкритими та закритими очима (M3 і M4). Аналізували такі показники: 1) пройдена відстань: відстань переміщення тіла для утримання балансу в сантиметрах, 2) відхилення: переміщення у фронтальній площині чи сагітальній площині в сантиметрах, 3) ділянка COF – площа статокінезіограми при утриманні балансу (см²), 4) середня швидкість переміщення: середнє значення швидкості руху тіла під час проведення баланс-тесту (см/с), 5) різниця 1 – різниця при виконанні тестових кроків лівою і правою ногою в динаміці, вимірюється в кілограмах, різниця 2 – різниця в навантаженні в статичному положенні на ліву і праву ногу, вимірюється у відсотках. Використовували тільки для пацієнтів з нестабільністю поперекового відділу хребта. Також у ці терміни проведено психологічне тестування хворим з нестабільністю шийного відділу хребта [7].

Результати. У пацієнтів з нестабільністю шийного та поперекового відділів хребта виявлено погіршення усіх показників, що реєструвалися на стабілоплатформі.

У хворих з нестабільністю шийного відділу хребта через 10 днів при аналізі

передньо-заднього відхилення найкращий лікувальний ефект, порівняно із показниками до лікування, виявлено у положеннях М і М3; середньо-бокового відхилення – виявлено нормалізацію показників до контрольних у положеннях М1 і М4; передньо-заднього відхилення – у положеннях М2 і М3, де показники не відрізнялися від контролю; ділянки СОФ – у положенні М4, а саме ділянка СОФ зменшилася на 36,2 % ($p < 0,001$); середньої швидкості – нормалізацію всіх показників; розподілу навантаження – практично рівномірне зменшення розподілу навантаження в усіх положеннях, з найкращим результатом у положенні М2 на 20,0 % ($p < 0,002$); показників частотності – вирівнювання всіх показників до показників групи контролю, а у положенні М4 він був навіть меншим на 90,5 % ($p < 0,001$); індекс Ромберга – на твердій поверхні не відрізнявся від групи контролю, а на м'якій поверхні зріс на 24,4 % ($p < 0,001$); покращилася увага і пам'ять.

Через 1 місяць практично всі показники погіршувалися, хоча й були ще кращими, порівняно з результатами, які отримано до лікування. В усіх положеннях тільки значення середньої швидкості не відрізнялися від контролю і не поверталися до показників, що були до лікування. Тобто, фізіотерапевтичні процедури є дуже важливими для лікування нестабільності хребта, але мають не довготривалий лікувальний ефект.

У хворих з нестабільністю поперекового відділу хребта через 10 днів лікування спостерігалася покращення практично всіх показників, але до рівня контролю нормалізувалися показники пройденої відстані (у положенні М3), середньо-бокового відхилення (у положеннях М1 і М2), передньо-заднього відхилення (у положеннях М2 і М3), ділянки СОФ (у положенні М1), середньої швидкості, розподілу навантаження, аналізу частотності, індексу Ромберга. Статистично достовірно не досягли значень контролю тільки показники різниці навантаження.

Через 1 місяць практично всі показники погіршувалися, хоча й були ще кращими, порівняно з результатами, які отримано до лікування. Не відрізнялися від контролю показники середньо-бокового відхилення (у положеннях М2), ділянки СОФ (у положенні М1), середньої швидкості, розподілу навантаження, аналізу частотності (у положеннях М1 і М2).

При оцінці різниці в навантаженні встановлено, що у пацієнтів із нестабільністю поперекового відділу хребта, порівняно з контролем, різниця 1 (у динаміці) була у 3,2 раза більшою ($p < 0,002$), а різниця 2 (у статичі) була у 3,4 раза більшою ($p < 0,001$). Через 10 днів після реабілітації, порівняно з результатами до лікування, різниця 1 була у 2,8 раза більшою ($p < 0,001$), а різниця 2 була у 2,0 рази більшою ($p < 0,001$). Через 1 місяць після реабілітації, порівняно з результатами до лікування, різниця 1 була у 2,7 раза більшою ($p < 0,001$), а різниця 2 була у 3,0 рази більшою ($p < 0,001$). Статистично достовірної різниці між показниками груп пацієнтів, яких лікували, через 10 днів і 1 місяць не виявлено.

Тобто, фізіотерапевтичні процедури є дуже важливими для лікування нестабільності поперекового відділу хребта, але мають довготривалий ефект переважно на твердій поверхні.

Отже, результати досліджень вказують на те, що для збереження нормальної функції опорно-рухового апарату необхідно підтримувати рівень фізичної активності, включаючи вправи статичні та на балансування із задіянням постуральних м'язів, а не тільки проводити лікувальні процедури, що сприяє покращенню якості життя пацієнтів.

Висновки. За допомогою метода стабілометрії можна вчасно виявити дисфункцію опорно-рухового апарату. Застосування стандартних методів

реабілітації у хворих з нестабільністю хребта дозволяє провести ефективне лікування пацієнтів та значно покращити у них постуральний баланс і якість життя, але ефективність процедур не є довготривалою.

Ключові слова: нестабільність хребта, реабілітація, постуральний баланс, стабілометрія, якість життя, здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Nitayarak H. Effects of scapular stabilization exercises on posture and muscle imbalances in women with upper crossed syndrome: A randomized controlled trial // H. Nitayarak, P. Charntaraviroj // J. Back Musculoskelet Rehabil. – 2021. – Vol. 34(6). – P. 1031-1040.
2. Balance and the brain: a review of structural brain correlates of postural balance and balance training in humans / O. J. Sargent, O. I. Dadalko, K. A. Pickett, B. G. Travers // Gait & posture. – 2019. – Vol. 71. – P. 245-252.
3. Porto C. Analysis of the postural stabilization in the upright stance using optimization properties / C. Porto, T. Lemos, A. S. Ferreira // Biomed. Signal Process. Control. – 2019. – Vol. 52. – P. 171-178.
4. Feldman, A. G. The Relationship Between Postural and Movement Stability / A. G. Feldman // Adv. Exp. Med. Biol. – 2016. – Vol. 957. – P. 105-120.
5. Balance study in asymptomatic subjects: Determination of significant variables and reference patterns to improve clinical application / J. De la Torre, J. Marin, J. J. Marin, [et al.] // J. Biomech. – 2017. – Vol. 65. – P. 161-168.
6. Japanese standard for clinical stabilometry assessment: Current status and future directions / M. Yamamoto, K. Ishikawa, M. Aoki [et al.] // Auris Nasus Larynx. – 2018. – Vol. 45(2). – P. 201-206.
7. Рекомендації щодо проведення профвідбору громадян на професійне навчання за певними професіями – К.: Поліграфіст; ДЦЗ: Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2000. – 94 с.

СЕКЦІЯ XX. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ПРОФІЛАКТИКА ТА КОРЕКЦІЯ ВАЛЬГУСНИХ ДЕФОРМАЦІЙ СТОПИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ

Красюк Анастасія Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету фізичного виховання
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Науковий керівник: Іванченко Леонід Петрович

ORCID ID: 0000-0001-9136-4130

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теоретичних,
методичних основ фізичного виховання і реабілітації
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Вступ. Вальгусна деформація стоп є достатньо складним, соціально вагомим питанням у дитячій ортопедії і здоров'ї в цілому. Ця проблема є поширеною і схильною до прогресування. За даними загальновідомої медичної статистики у віці до двох років у 18-24% дітей спостерігаються вальгусні порушення та плоскостопість, у віці до чотирьох років – у 32%, у віці до шести років – у 40%, а у віці до дванадцяти років кожному другому підлітку ставлять діагноз плоскостопості або вальгусних порушень.

Ця тема є важливою для удосконалення навчально-тренувального процесу дітей раннього шкільного віку, оскільки при неврахуванні особливостей фізичного розвитку дітей з аномаліями розвитку скелетних деформацій проблема вальгусних порушень може погіршуватися, чого важливо не допускати для подальшого здорового повноцінного життя людини.

Вальгусні деформації негативно позначаються на стані здоров'я дитини. Вони, змінюючи статику, призводять до порушення постави, погіршення венозного відтоку від нижніх кінцівок та порушення функціонування внутрішніх органів. Діти, які страждають на вальгусні деформації та плоскостопість, не можуть довго стояти і ходити, швидко втомлюються, скаржаться на болі в ногах і спині [1].

Спираючись на те, що саме в дошкільному і ранньому шкільному віці йде інтенсивне формування опорно-рухового апарату [2], і з урахуванням зазначених у цьому пункті особливостей розвитку дитини і тенденцій розповсюдження захворювання існує необхідність розробки та наукового обґрунтування інноваційної педагогічної технології корекції порушень рухової функції при вальгусі у дітей 6 - 9 років. Все це актуалізує тему дослідження.

Метою нашого дослідження була розробка та практична обоснованість програми фізичних вправ для профілактики (недопущення погіршення поточного стану при вже наявному вальгусі і при умовно здорових стопах) та реабілітації вальгусних порушень дітей раннього шкільного віку.

Завданням дослідження є розробка алгоритму профілактичних заходів, які легко та природньо адаптуються в ранковий ритуал зарядки для дітей раннього шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Діти вже в 6-9-річному віці активно проявляють

інтерес до рухливих ігор та долучаються до різних видів рухової активності. За період раннього шкільного дитинства безперервно змінюються показники фізичного розвитку, зокрема, довжини та маси тіла, кола грудної клітки. М'язова система дитини раннього віку розвинена недостатньо. У 6 - 7 років найбільшу силу мають м'язи-згиначі тулуба, стегна та підшовні згиначі. Відсутність сильного «м'язового корсету» призводить до порушення постави, викривлення хребта під час систематичного перебування дитини в неправильних позах. Слабкість м'язів стопи при великих навантаженнях призводить до розвитку вальгусних деформацій та плоскостопості [3].

Серед найбільш розповсюджених форм деформацій нижніх кінцівок є їх вальгусні та варусні установки. Вальгусне (Х-подібне) викривлення ніг - набута установка нижніх кінцівок для якої характерна відстань між внутрішніми кісточками стопи, при цьому основна найбільш зручна стійка для дитини із даною патологією - коліна випрямлені і щільно стиснуті. Вказана патологія сполучена із плоско-вальгусними стопами [4].

У молодших класах учні проводять за партою від 4 до 6 годин. Разом з тим статична витривалість у школярів невелика, як фізичне, так і психологічне стомлення організму розвивається відносно швидко, це пов'язано з віковими особливостями рухового аналізатора. Зовні це проявляється в зміні пози, руховому неспокої, бажанні піднятися або навпаки лягти.

Систематичне лікування та профілактика ускладнень вальгусу є пріоритетом, і хоча деякі програми шкільних закладів фізичного виховання передбачають застосування корекційних заходів для дітей з вальгусними порушеннями постави, але все ж засоби та методи ускладнень дітей молодшого шкільного віку не визначені, а сформовані підходи недостатньо ефективні [5].

Віковий період 6 - 9 років найбільш сприятливий для виховання у дітей рухово-координаційних здібностей. Вони, як правило, починають вже досить добре оволодівати складно організованими специфічними видами рухів, покращується якість довільних рухів, посилюється мотивація, підвищується самоконтроль та цілеспрямованість у досягненні позитивного результату [6]. Однією з найважливіших ланок опорно-рухового апарату людини є стопа. Вона є складним анатомічним утворенням і від її стану залежать плавність і легкість ходи [7].

Добре збалансована система частини п'яти стопи служить амортизатором опорних реакцій і забезпечує симетричну передачу навантаження на кістки гомілки. Основними регуляторами балансу цієї системи є, в першу чергу, передній та задній великогомілкові м'язи, довгий згинач пальців (в найбільшій мірі довгий згинач першого пальця), що слід враховувати при реабілітації. Необхідно прагнути до відновлення біомеханічної осі гомілковостопного суглоба та вирівнювання опорної реакції по внутрішньому та зовнішньому краю стопи.

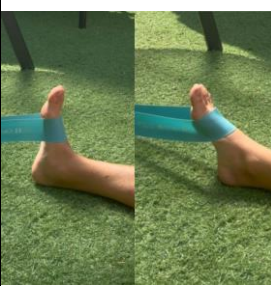
Профілактична гімнастика, що включає обов'язковий комплекс вправ для дітей із вальгусною стопою, рекомендується у будь-якому віці. М'язи, зв'язки, кістки та суглоби дитини відрізняються м'якістю та еластичністю та піддаються корекції. Таким чином, чим молодшою є людина, тим вищі шанси на виправлення деформації.

Що стосується дітей раннього шкільного віку, то успіх реабілітації при цьому захворюванні залежить насамперед від батьків та їх спостережливості. Дітям із вальгусними стопами не можна носити м'яке взуття, наприклад, валянки, гумові чоботи, м'які тапочки, чешки, сандалі без задньої фіксованої частини. Під час виконання вправ дитиною дорослий має бути поряд, щоб мати змогу відстежувати техніку виконання та відчуттів і в разі сумнівів у правильності відразу звертатися до інструктора. Найкраща боротьба з вальгусом – її профілактика. Полягає вона у зміцненні м'язів, що підтримують склепіння стопи.

При виборі вправ при вальгусі увага приділяється литковому, передньому і задньому великогомілковим м'язам, згиначам пальців і м'язам, пронуючим стопу та ін.

Таблиця 1

Комплекс вправ для профілактики та реабілітації стопи при вальгусних порушеннях

N п/п	Опис вправи	Фото	Кількість повторень/кількість підходів	Направленість вправи
1	Вихідне положення - сидячи або стоячи. Прокаткування маленького твердого м'ячика по черзі кожною стопою, затримуючись на всіх тригерних точках до 40 секунд на кожній. Виконується до відчуття повного знебоління при прокатуванні (досягається ефект міофасциального релізу).		2-3 хв / 1 / окремо кожною ногою.	Збільшення рівня координації гомілкоstopу, активація сухожилків стопи і мало- та великоберцевих м'язів ноги.
2	Вихідне положення - стоячи. Ходьба та прокатування брусу босоніж		1 хв / 2	Розвиток сили м'язів стопи та гомілкоstopу
3	Вихідне положення - сидячі з витягнутими ногами вперед. Одна нога розслаблена, друга нога виконує вправу. Носок натягнутий на себе, по чергове згинання всіх 5 пальців ноги, потім розгинання гомілкоstopу повністю з метою торкнутися підлоги (коліно зі зворотного боку під час виконання вправи не відривається від підлоги), після повного розгинання гомілкоstopу виконується максимальне розгинання пальців стопи і потім повне згинання гомілкоstopу на себе.		6 / 2 кожною ногою окремо	Розвиток сили м'язів стопи та гомілкоstopу, збільшення рівня координації та рухливості гомілкоstopу. Тільки гомілковостопний і суглоб допускає гвинтовий рух.
4	Вихідне положення - сидячі з витягнутими ногами вперед. Одна нога розслаблена, друга нога виконує вправу. Носок натягнутий на себе, по чергове згинання 4 пальців ноги (2-5) і одночасне максимальне розгинання 1-ого пальця ноги, потім окреме згинання 1-ого пальця ноги і одночасне максимальне розгинання 4 пальців ноги (2-5).		6 / 2 кожною ногою окремо	Збільшення рівня координації гомілкоstopу і окремо суглобів і сухожилків кожного пальця ноги.
5	Вихідне положення - стоячи. Збирання олівців пальцями ніг.		40/1 кожною ногою окремо	Розвиток сили м'язів стопи та гомілкоstopу, розвиток координації пальців та розтягнення і концентрація сухожилків стопи
6	Вихідне положення - сидячі з витягнутими ногами вперед. Одна нога розслаблена, друга нога виконує вправу. Носок натягнутий на себе, фітнес гума фіксується на стабільну нерухому опору, а іншим краєм за пальці стопи. По чергово виконуються розгинання та згинання гомілкоstopу (коліно зі зворотного боку під час виконання вправи не відривається від підлоги). Чим тугіша фітнес гума - тим складніше та ефективніше відбувається виконання вправи.		10 / 2 кожною ногою окремо	Розвиток сили м'язів стопи, гомілкоstopу, мало- великоберцевих м'язів.

Правильна побудова тренувального процесу забезпечує гармонійний розвиток основних фізичних, моральних і морально-вольових якостей; створює міцний фундамент загальної та спеціальної підготовленості дітей, дозволяє доводити до високого рівня можливості організму на базі поступового їх наростання [8].

Всі вправи були підібрані таким чином, щоб було створене специфічне навантаження, бо його ініціюють вправи, що викликають розвиток окремої здібності [9]. Адаптаційні зміни, що проходять в організмі підвищують здібність до виконання специфічних рухових завдань. Характер і ступінь цих змін залежить від інтенсивності і тривалості фізичних вправ, методики тренування і частоти тренувальних дій, а також від генетичних передумов і рівня попередньої активності дитини.

Висновки

Для нормальної життєдіяльності важливою є наявність високих силових характеристик опорно-рухового апарату. Для запобігання травматизації опорно-рухового апарату необхідно приділяти увагу функціональному стану стопи та гомілкостопа та не допускати розвитку вальгусних порушень. Застосування коригувальних та загальнозміцнюючих вправ у дітей раннього шкільного віку дозволяє відновлювати склепіння стопи та запобігти їх деформації.

Фізичні вправи викликають реакцію функціональних систем організму, що відображається на адаптаційних механізмах його пристосування до певної діяльності [10]. Завдяки впровадженню функції педагогічного планування і контролю навчальної роботи [11] всі наші піддослідні займалися пів року і жоден з них не припинив програму реабілітації передчасно.

Вальгусна деформація стоп є серйозною проблемою дитячої ортопедії, що має соціальне значення, що зумовлено її поширеністю та схильністю до прогресування. Незважаючи на те, що вивченню цієї проблеми присвячено багато досліджень, вона залишається актуальною для всіх вікових груп. Існуючі на сьогоднішній день методи оперативної корекції здатні виправити вальгусні порушення, проте віддалений ефект цих операцій далеко не завжди відповідає очікуванням як лікаря, так і пацієнта.

Завдяки правильним чином підібраним фізичним навантаженням можна отримати у дитини раннього шкільного віку не тільки реабілітаційно-профілактичний, а й реабілітаційно-виховний ефект, який формує у дитини свідоме ставлення до застосування фізичних вправ. В основі цього процесу лежить навчання фізичним вправам, формування зв'язку між м'язами і центральною нервовою системою, створення умов для формування стійкої навички на все подальше життя.

Основним підсумкам проведеного нами дослідження була розробка алгоритму профілактичних вправ, що дозволяє покращити результати стану нижніх кінцівок у дітей.

Формування вальгусної деформації стопи супроводжується утворенням адаптаційної рухової навички у процесі психомоторного розвитку з її подальшою автоматизацією, корекція вальгусної деформації стоп є складною комплексною проблемою, вирішення якої потребує раціональної послідовності лікувальних заходів з урахуванням змін скелета стопи та нейром'язової системи.

Таким чином, дослідження та аналіз проблеми профілактики та корекції дисфункцій стоп людини показує, що своєчасна профілактика відхилень усіх ланок опорно-рухового апарату, зміцнення всієї мускулатури і особливо м'язів гомілки та стопи може зупинити подальший розвиток негативних процесів у формуванні стоп людини, а конкретно дитини раннього шкільного віку. Необхідно, починаючи з раннього шкільного віку, зміцнювати склепіння стопи, використовуючи різні засоби

та методи фізичної культури.

Список використаних джерел:

1. Жмарьов Н.В. Управлінська та організаційна діяльність тренера. – К.: Здоров'я, 1986. – 126 с.
2. Бичук І. О. Вплив програми профілактики плоскостопості на біомеханічні характеристики стопи дошкільнят / І. О. Бичук, А. І. Альошина // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.– Х. : ХОВНОКУ, 2011. – № 2. – С. 10–13.
3. Фізична реабілітація при патології опорно-рухового апарату / В. А. Левченко, І. П. Вакалюк, Д. В. Сарабай, В. М. Бондаренко. - Івано-Франківськ: Плай, 2008. - 410 с.
4. Боровських Т.В. Ефективність програми фізичної терапії дітей із набутими деформаціями нижніх кінцівок / Т.В. Боровських, О.М. Звіряка, А.М. Руденко // Проблеми здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії : матеріали VII Всеукраїнської дистанційної науково-практичної інтернет-конференції / відповід. ред. Я. М. Копитіна; наук. ред. М. О. Лянной. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – С. 27 - 35.
5. Anna Rudenko, Oleksandr Zviriaaka, Yulia Karpenko, Ludmila Demchenko, Natalia Kuksa Assessment of posture and foot video-computer monitoring dynamics in the implementation of physical therapy program for 5-6-year-old children with hip dysplasia consequences // Journal of Physical Education and Sport ® (JPES), Vol 21 (Suppl. issue 5), Art 400 pp 3009 – 3016, Oct 2021 DOI:10.7752/jpes.2021.s5400.
6. Сосин І.М. Клінічна фізіотерапія. - Київ. 1996. - 624 с.
7. Weber, W. / W. Weber, E. Weber. Der menschlichen Gehwerkzeuge. -Göttingen. - 1836, S.54-56.
8. Вілмор Дж. Х., Костіл Д.Л. Фізіологія спорту та рухової активності: Пров. з англ. - К.: Олімпійська література, 1997. - 503 с.
9. Соколовський В.С., Романова Н.О., Юшковська О.Г. Лікувальна фізична культура : Підручник. Одеса: Одес.держ.мед.ун-т, 2005.С – 13-14.
10. Костюкевич В. М. Метрологічний контроль у фізичному вихованні та спорті: навч. посіб. 2-е вид. перероб. та доп. / В. М. Костюкевич, Л. М. Шевчик, О. Г. Соколькова; за заг. ред. В. М. Костюкевича. – Київ: КНТ, 2017. – 256 с.
11. Шамардіна Г.М. Основи теорії та методики фізичного виховання. (Вибрані лекції). – Дніпропетровськ: „Пороги”, 2003. – 445 с.

РОЗВИТОК ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ 5 КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Коник-Фреймут Алла Михайлівна

учитель фізичної культури

Новороздільський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 4, Україна

У державному стандарті базової середньої освіти в освітній галузі «Фізична культура» зазначено, що перша група результатів навчання здобувачів освіти відповідає за формування психічної та соціально-психологічної сфер особистості засобами фізичного виховання [1]. Ця змістова лінія включає як загальні, так і конкретні результати навчання, а також орієнтири для оцінювання, відповідно до яких учитель фізичної культури може проаналізувати особистісну траєкторію навчання учнів. Одним із загальних результатів є формування когнітивних властивостей здобувачів освіти засобами фізичного виховання. Цей загальний результат навчання передбачає розвиток властивостей довільної уваги у процесі фізичного виховання, що спонукає учителів фізичної культури підбирати такі фізичні вправи, які допомагають учням концентрувати, довільно перемикає увагу, підтримувати її стійкість (спочатку за вказівками вчителя, а потім самостійно), а також брати участь у рухливих та спортивних іграх, виконувати фізичні вправи (зокрема ідеомоторні, завдання для активізації уваги, підтримання її стійкості) [1].

Проте, наукові дослідження Н. Сороколіт засвідчують, що лише 32,0% учителів фізичної добре знають зміст стандарту галузі, а більшість – 54,0% вважають власні знання недостатніми, 8% нічого не знають про зміст та особливості стандарту галузі [3, 4, 5]. З цього можна припустити, що фахівці з фізичного виховання можуть мати труднощі в реалізації вимог цієї змістової лінії та потребують розроблення методичних рекомендацій з формування довільної уваги засобами фізичного виховання [6, 7].

Увага – це зосередженість свідомості на якому-небудь предметі, явищі, дії. Зазвичай виділяють три види уваги: мимовільна, довільна та післядовільна (рис.1).

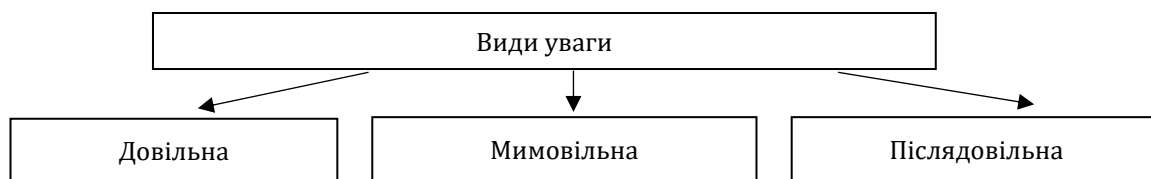

Рис. 1. Розподіл уваги людини на види

Українські науковці зазначають, що в середньому шкільному віці учні можуть утримувати довільну увагу упродовж 40–45 хвилин, але тільки коли виконувана ними діяльність викликає у них інтерес [2]. Проте їм також властиве підвищене відволікання. Це може бути викликано багатьма причинами: імпульсною поведінкою, нетерплячістю, прагненням до самостійності, зростанням потреби в руховій активності. Діти цього віку легко орієнтуються на кінцевий результат діяльності, але байдужі до її процесу, якості виконання дій. Схильність до самоаналізу і пошук свого «Я» породжують непостійність в індивідуальних проявах поведінки школярів. Для формування довільної уваги вчителю фізичної культури слід використовувати

різноманітні проблемні методи навчання; користати з соціальної активності школярів; підтримувати спілкування з учнями упродовж уроку, наголошуючи на важливих моментах уроку; здійснювати особистісно орієнтований підхід [2].

З метою формування довільної уваги під час уроку фізичної культури, необхідно підбирати оптимальний темп для виконання фізичних вправ. Низький темп послаблює увагу, а високий – не дає можливості учням зосередитися на виконанні рухових дій та може викликати втому й призвести до зниження інтенсивності уваги. Також важливо планувати оптимальний обсяг роботи для виконання навчальних завдань упродовж уроку. Дуже великий обсяг та різноманіття фізичних вправ породжує неуважність, створює умови для формування нестійкої уваги, а незначна кількість – призводить до неповного завантаження учня під час уроку, появи пауз у виконанні фізичних вправ, відволікання школярів на сторонні предмети чи звуки.

Важливого значення у розвитку довільної уваги відіграють елементи змагань, ігор чи естафет. При цьому важливо врахувати, що сильне емоційне збудження заважає зосередити увагу школярів на техніці виконання фізичної вправи. Тому при проведенні естафет варто уникати технічних елементів таких як перекиди, перекати, тощо.

Ще одним методичним прийомом у розвитку уваги – є мотивація та стимулювання уваги учнів на окремі моменти уроку, роблячи акцент на важливості рухових дій, що вивчаються. При цьому варто поступово розкривати в розумуванні фізичній вправі все нові і нові аспекти. Необхідно вчителю фізичної культури показувати різні варіанти виконання фізичної вправи, усувати причини негативного ставлення учнів до нових фізичних вправ, які могли б виникнути із подоланням почуттям страху.

Досягнути належного рівня розвитку довільної уваги можна використовуючи добрі практики [8] та адаптувавши їх до специфіки фізичного виховання учнів 5 класів. Однією з таких практик є вправа «Хвилина тиші», яку можна застосовувати в заключній частині уроку фізичної культури для концентрації уваги. Необхідно запропонувати учням сісти в коло і хвилину не говорити. Після того як учні зручно сіли та розслабилися, запропонувати зосередити погляд на якомусь конкретному візуальному об'єкті, який є у спортивному залі: баскетбольному щиті, м'ячах, гімнастичних палицях, тощо. Опісля попросити учнів назвати основні характеристики цього предмета – колір, форма, розмір, матеріал, з якого виготовлено інвентар. Це дасть можливість розвинути не лише увагу, а й відновити організм учнів після фізичних навантажень та розвивати ключові компетентності «Вільне володіння державною мовою» та «Інформаційно-комунікативну компетентність». Окрім цього, цю вправу можна застосовувати для швидкої мобілізації концентрації та збільшення обсягу уваги.

Практика «Топ-Хлоп». За допомогою цієї простої ігрової практики можна розвивати увагу та перевірити теоретико-методичні знання з фізичної культури. Необхідно, щоб учні тупнули, якщо інформація, яку скаже вчитель фізичної культури виявилася неправдивою, і плеснути в долоні – якщо вона буде правильною. Ця вправа використовується для підвищення концентрації уваги. Можна застосовувати як підготовчій частині, так і в основній частинах уроку (в одному з відділень) або під час підведення підсумків уроку в заключній частині уроку.

Ігрова практика «Не зіб'юся». Для цього учні стають у коло і починають рахувати від одного до 50. При цьому числа, які містять число «3» та «5» необхідно пропускати. Це прекрасна вправа для концентрації уваги може бути застосована перед початком навчальної діяльності, що дозволяє зосередитися учням та її можна проводити також

і в заключній частині уроку. Ігри та вправи для розвитку пам'яті та уваги повинні викликати, перш за все, позитивні емоції. Лише за такої умови можна досягнути бажаного результату навчання.

Висновки. Таким чином, освітня реформа «Нова українська школа» спонукає вчителів фізичної культури до пошуку творчого підходу та креативності для досягнення учнями загальних та конкретних очікуваних результатів стандарту, що в свою чергу, має удосконалити, урізноманітнити урок фізичної культури та позитивно вплинути на розвиток довільної уваги засобами фізичного виховання.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. 2020. Вилучено з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
2. Іваній І. В. & Сергієнко В. М. (2016). Психологія фізичного виховання та спорту: навч.-метод. посіб. Суми: ФОП Цьома С.П., 204 с.
3. Сороколіт Н. (2019). Обізнаність учителів фізичної культури зі стандартом початкової освіти Нової української школи. Фізична активність, здоров'я і спорт, № 1(33), 84–90.
4. Сороколіт Н. (2021). Готовність учителів фізичної культури до реалізації основних положень Нової української школи у фізичному вихованні. Спортивний вісник Придніпров'я, № 2, 137–146. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2021-2-137>.
5. Сороколіт Н. (2022). Розвиток професійних компетентностей учителів фізичної культури в умовах Нової української школи. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві, № 2(58), 22–28. DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2022-02-22-28>.
6. Сороколіт Н. Ставлення учителів фізичної культури до освітніх нововведень реформи «Нова українська школа» (2018). Спортивна наука України, № 6 (88), 53–59. Вилучено з <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/852/821>.
7. Сороколіт Н. С. (2021). Рівень поінформованості учителів фізичної культури зі стандартом фізкультурної освітньої галузі на сучасному етапі. Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. пр. Київ, № 4К(132), 173–178. DOI 10.31392/NPU-nc.series.15.2021.4K(132).39.
8. Суботович О.А. (2020). Вправи на розвиток концентрації уваги. Вилучено з <https://naurok.com.ua/vpravi-na-rozvitok-koncentracii-uvagi-uchniv-210963.html>.

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАУКИ:
ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ВЗАЄМОДІЇ»**

27 жовтня 2023 року ♦ Тернопіль, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 27.10.2023. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 17,38. Замовлення № 23/002. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.